

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БЕЛІКОВА КСЕНІЯ ГРИГОРІВНА

УДК 351.862+355.58::004.02/05(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

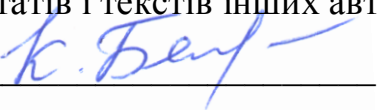
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

25.00.02 – механізми державного управління

281 – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К.Г. Белікова

Науковий консультант –
Твердохліб Олександр Степанович,
доктор наук з державного
управління, доцент

КИЇВ – 2021

АНОТАЦІЯ

Белікова К. Г. Теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 “Механізми державного управління” (281 – Публічне управління та адміністрування). – Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту; Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ, 2021.

У дисертації, яка містить наукові положення та власні науково обґрунтовані теоретичні результати досліджень автора, визначено концептуальний підхід до розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в сучасних індетермінованих умовах. Вона є комплексним дослідженням, спрямованим на розв’язання актуальної наукової проблеми щодо визначення теоретико-методологічних засад функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту як основоположного елементу системи управління в цивільному захисті.

В роботі узагальнено основні теоретичні та прикладні аспекти організації державного управління у вітчизняному та закордонному науковому дискурсі загалом, та у сфері цивільного захисту – зокрема, опрацьовано ключові підходи вчених щодо подальшого розвитку цієї сфери державного управління. Доведено необхідність у застосуванні досвіду управлінської діяльності, моделей процесу управління на основі системного взаємозв’язку теорії та практики; удосконаленні правової підтримки державних управлінських зв’язків як єдиної системи; запровадженні інформаційно-аналітичного механізму щодо процедури прийняття управлінських рішень; розробленні інформаційно-аналітичної системи державного управління для забезпечення структурних та дієвих показників оцінювання результативності системи управління.

Аргументовано значущість вивчення та впровадження в систему цивільного захисту України досвіду іноземних країн щодо організації взаємодії між

різнорідними структурами, що виконують завдання у сфері цивільного захисту, а також прогресивних методів підготовки керівного складу та фахівців цієї сфери, запропоновано запозичити міжнародний досвід щодо застосування єдиного підходу до організації запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків, що передбачає оцінювання загроз, запобігання, підготовку, реагування та відновлення.

Досліджено загальну структуру системи управління в цивільному захисті, що містить систему інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту та взаємозв'язки між її елементами, яка спрямована на прийняття аргументованого рішення в умовах надзвичайних ситуацій і його реалізацію та забезпечує збалансованість структури єдиної державної системи цивільного захисту. Удосконалено наявні та сформульовано нові визначення понять щодо системи управління загалом, і системи управління в цивільному захисті – зокрема, що дозволило структурувати зміст процесу управління в умовах надзвичайних ситуацій. Визначено критерій якості виконання функцій системою управління в цивільному захисті – умову, коли ступінь керованості системи забезпечує необхідний рівень безпечної життєдіяльності населення.

Побудовано модель взаємозв'язку між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, що забезпечує отримання адекватної, повної, оперативної та корисної інформації та дозволяє керівнику своєчасно та якісно реагувати на зміни в обставинах, організувати виконання завдань у повному обсязі та у визначені терміни. Встановлено критерій якості виконання функцій системою інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту – умову, коли взаємозв'язок між механізмами державного управління забезпечує виконання зазначеною системою функцій та завдань за призначенням, уточнено поняття “взаємозв'язок між механізмами державного управління” як форми їх взаємодії та взаємозалежності. Окреслено напрями удосконалення взаємозв'язку між механізмами державного управління, що забезпечать стає функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту.

Сформовано структуру системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, що функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, надзвичайної ситуації та надзвичайного стану. З'ясовано її завдання щодо підготовки органів управління до дій у надзвичайних ситуаціях завдяки комплексному підходу, що передбачає дослідження системи підготовки за рівнями ланок управління, категоріями фахівців та за режимами функціонування єдиної державної системи цивільного захисту; щодо організації взаємодії органів управління в умовах надзвичайних ситуацій – розроблено послідовність інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління та взаємодії, що охоплює заходи щодо одержання, опрацювання, зберігання та подання інформації керівнику органу управління; щодо підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях – показано основні напрями удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення, основу якого складає використання новітніх інформаційних технологій, застосування прогресивних освітніх форм і методів навчання.

Подано метод оцінювання ефективності роботи оперативного складу органу управління в умовах надзвичайних ситуацій, що визначається ступенем реалізації його можливостей щодо виконання завдань та напрями підвищення результативності його роботи. Запропоновано алгоритмічну модель функціонування механізмів державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, в якій визначено критерій дослідження – досягнення умови, коли сумарна кількість завдань системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, виконання яких механізми здатні забезпечити, дорівнює або перевищує сумарну кількість завдань системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, виконання яких механізмам необхідно забезпечити. Розроблено алгоритмічну модель визначення раціонального методу функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту з використанням методу аналізу ієрархій, загальну структуру показників та критерій їх оцінювання. Удосконалено категорійно-понятійний апарат дослідження, уточнено поняття системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, її завдань у різних

режимах функціонування, а також послідовного, паралельного та інтеграційного методів функціонування зазначеної системи.

Висвітлено основні вимоги до інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій, що ґрунтуються на принципах придатності інформації до використання, відповідності стану та зміні обставин, зручного її сприйняття та впливають на аргументацію їх прийняття, завдяки отриманню адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, враховуючи часові показники, що є у розпорядженні керівника.

Розроблено метод оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, що дозволяє визначити відповідність якості функціонування зазначеної системи вимогам, що пред'являються до неї в умовах надзвичайних ситуацій, за допомогою інтегрального показника – ступеня інформаційно-аналітичного забезпечення органу управління та критерію оцінювання – досягнення умови, коли ступінь інформаційно-аналітичного забезпечення, що реалізується, більший або дорівнює потрібному.

Створено ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту (послідовного, паралельного та інтеграційного) на основі методу аналізу ієрархій, що дозволяє порівняти зазначені методи за кожним з усієї сукупності факторів та обрати найвищі з них за чисельними значеннями пріоритетів, що віднесено до інтегрального методу, виявити взаємозв'язок між якість показників елементного, системного та загальносистемного рівнів, що забезпечує керівнику органу управління здійснення якісного, повного та своєчасного виконання завдань за призначенням. Акцентовано на поєднанні методу оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту та ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування зазначеної системи, що дозволяє визначити поточний стан системи та розробити заходи щодо її розвитку.

Розкрито перспективні напрями щодо організації інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України, а саме: застосування демократичного та

ситуаційного стилів керівництва під час виконання завдань в умовах надзвичайних ситуацій, раціональної послідовності дій керівника, що передбачає гнучке управління для організації оптимального виконання завдань у зазначені терміни; розроблення алгоритму організації взаємодії керівником органу управління за етапами управління в умовах надзвичайних ситуацій; імплементації закордонного досвіду щодо інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в Україні.

Обґрунтовано концептуальний підхід до розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в сучасних індетермінованих умовах, в якому розглянуто проблему, що гальмує розвиток зазначеної системи, проведено аналіз причин її виникнення, визначено мету реалізації, обґрунтовано необхідність, шляхи та способи розв'язання зазначеної проблеми, наведено результати, що очікуються за підсумками його впровадження.

Ключові слова: державне управління у сфері цивільного захисту, система управління в цивільному захисті, система інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, якість функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, надзвичайна ситуація, індетерміновані умови.

ABSTRACT

Bielikova K. H. Theoretical and methodological foundations of functioning and development of the system of information and analytical provision of civil protection of Ukraine. – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Public Administration: Specialty 25.00.02 “Mechanisms of Public Administration” (281 – Governance and Public Administration). – Institute of Public Administration and Research in Civil Protection; Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, 2021.

In the thesis, which contains scientifically credible provisions and original substantiated theoretical results of the author's research, the conceptual approach to the development of the system of information and analytical provision of civil protection

under modern indeterminate conditions is defined. This thesis is a comprehensive research aimed at addressing the burning scientific issue of determining the theoretical and methodological foundations of the operation and development of the system of information and analytical provision of civil protection as a fundamental element of the management system in civil protection.

The main theoretical and application aspects of public administration in national and international scientific discourse in general, and in the field of civil protection in particular, has been summarised. The core research approaches to further development of this area of public administration have been examined. The need to apply the experience of administrative activity and management models based on systemic relationship between theory and practice, to improve the legal support for public administration as a unified system has been substantiated. The argument was made for the introduction of the information and analytical mechanism into the management decision-making process; as well as for the development of the information and analytical system of public administration to ensure structural and viable indicators to evaluate the effectiveness of the management system.

The grounds for the importance of studying foreign experience on interaction between diverse structures performing tasks in the field of civil protection and introduction of the best practices into the civil protection system of Ukraine along with the advanced methods for training managers and specialists in the field have been presented. The proposal was made to borrow the international experience in a unified approach to disaster prevention and response, which requires threat assessment, prevention, training, response and recovery.

The general structure of the civil protection management system, which includes the system of information and analytical provision of civil protection and the relationship between its elements has been analysed. It is stated that this system is aimed at making and implementing informed decisions in emergencies; it ensures a balanced structure of the unified state system of civil protection. The basic conceptual-terminological toolkit is clarified, and new definitions of the concepts regarding management system in general, and in civil protection in particular are introduced,

which allowed to structure the content of the management process in emergency situations. The quality criterion of the management system operation in civil protection is defined as a condition when a degree of controllability of the civil protection system provides the essential level of safe living for the population.

A model has been designed to show the linkages between the legal, organizational and information and analytical mechanisms of public administration within the system of information and analytical provision of civil protection. That allows for the manager to be provided with the adequate, complete, rapid and useful data, to respond to changes timely and with due quality, to implement the objectives in full and on time. The quality criterion for the operation of the system of information and analytical provision of civil protection of Ukraine is established, that is a condition when interrelation between mechanisms of public administration provides fulfillment of the functions and tasks on purpose. The concept “interrelation between mechanisms of public administration” is specified. Areas for improving the interaction between the mechanisms of public administration are outlined, which will ensure the sustained operation of the system of information and analytical provision of civil protection.

The structure of the system of information and analytical provision of civil protection has been developed; it operates in the modes of daily activity, high alert, emergency and state of emergency. The tasks of the structure concerning the preparation of governing bodies for actions in emergencies are defined based on the complex approach to carrying out research into the training system by administrative levels, professional category and operation modes of the unified state system of civil protection. Regarding interaction of governing bodies in emergencies, a sequence of information and analytical provision for the processes of administration and interaction has been developed, which includes measures to obtain, process, store and deliver the information to the head of the authority. Concerning preparation of the population for actions in emergencies, the main areas for improvement of the information and analytical provision are shown with the emphasis on the use of the latest information technologies, advanced educational means and methods of instruction.

The method for evaluating the effectiveness of the operational staff of the

governing body in emergency is suggested as one that is determined by the extent to which their potential is realized. Ways to improve the effectiveness of staff's work are outlined. An algorithmic model of operation of the public administration mechanisms in the system of information and analytical provision of civil protection has been built, which defines the research criterion, that is seen as the condition when the total number of tasks of the system of information and analytical provision of civil protection the execution of which the mechanism is able to provide is equal to or exceeds the total number of tasks of the system of informational and analytical provision of civil protection, implementation of which the mechanisms must ensure. An algorithmic model for determining the rational method of the operation of the system of information and analytical provision of civil protection using the analytic hierarchy process has been developed as well as the general structure of indicators and criterion for their evaluation. The conceptual-terminological toolkit of the research is clarified. The concept of the system of information and analytical provision of civil protection, the tasks in different modes of the system operation, and the consecutive, parallel and integration methods of the system operation are specified.

The main requirements for the information and analytical provision for managerial decision-making in emergencies are highlighted. They are based on the principles of information suitability, its consistency with the situation and changing circumstances, convenient perception and influence the argumentation of their acceptance due to obtaining adequate, complete, rapid and useful information taking into account time indicators available to the manager.

A method for assessing the operation quality of the system of information and analytical provision of civil protection has been developed, which makes it possible to clarify whether the quality of the system operation is in conformity with the requirements to it in emergencies using an integrated indicator – the extent to which the governing body is provided with the information and analytical support, and the evaluation criterion – achieving the condition when the degree of information and analytical provision that is implemented is greater than or equal to the required one.

A hierarchical model comparing alternative methods of the operation of the

system of information and analytical provision of civil protection (consecutive, parallel and integration) based on the method of hierarchy analysis has been created, which allows to compare these methods for each of the multiple factors and to choose the highest of them by numerical values of priorities, which is attributed to the integrated method. The model makes it also possible to identify the correlation between the qualities of indicators of the elemental, system and system-wide levels; this will enable the head of the governing body to complete the assigned tasks with high-quality and timely. Emphasis is placed on combining the method for assessing the quality of the system of information and analytical provision of civil protection and the hierarchical model of comparing alternative methods of the system operation, which allows to determine the current state of the system and to work out the incentives for its development.

Promising areas for organising information and analytical provision of civil protection of Ukraine are disclosed, namely: application of democratic and situational leadership styles when performing the tasks during emergency response; rational management response to ensure flexible administration when fulfilling the tasks timely; development of a collaboration algorithm by the head of the administrative body at the stages of emergency management; implementation of the best practice from other countries in the information and analytical provision of civil protection in Ukraine.

The conceptual approach to the development of the system of information and analytical provision of civil protection under current indeterminate conditions is substantiated, in which the problem that hinders the development of the system is considered; analysis of the causes of this problem are conducted, and the reasons for its occurrence are analysed; the purposes of its implementation as well as the need for, the ways and means of solving this problem are defined; and the results expected from its implementation are presented.

Key words: public administration in civil protection; management system in civil protection; system of information and analytical provision in civil protection; quality of operation of the system of information and analytical provision in civil protection; emergency; indeterminate conditions.

Список публікацій здобувача:

– в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України з державного управління

1. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Діяльність органів державного управління у сфері цивільного захисту. *Держ. упр.: удоскон. та розв. : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т.* 2010. № 11. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=209> (дата звернення: 06.07.2020).

Особистий внесок: вишукано проблемне питання, що полягає у виконанні завдання щодо безперервного та комплексного моніторингу стану важливих об'єктів господарювання, природних ресурсів та довкілля з метою запобігання та адекватного реагування на виникнення НС.

2. Барило О. Г. Інформація як складова системи державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн.* 2011. № 2. С. 76–78.

3. Потеряйко С. П., Барило О. Г., Тищенко В. О. Оцінювання ефективності організації державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр. : зб. наук. праць.* Київ : АМУ. 2011. Вип. 2. С. 56–60.

Особистий внесок: вишукано проблемне питання, яке полягає у визначенні якості, як показника оцінювання ефективності організації державного управління у НС.

4. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Підхід до вибору альтернативного рішення органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Економіка та держава.* 2011. № 2. С. 124–126.

Особистий внесок: проаналізовано наявні підходи до оцінювання варіантів рішення на застосування сил і засобів ЦЗ під час реагування на НС.

5. Барило О. Г. Оцінювання обсягу корисної інформації органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Економіка та держава : наук.-практ. журн.* 2011. № 3. С. 147–148.

6. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Оцінювання адекватності інформації органами державного управління у надзвичайних ситуаціях.

Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 4. С. 72–74.

Особистий внесок: доведено, що адекватність інформації, яка використовується органами державного управління у НС, залежить від кількості джерел, з яких надходить інформація та ступеня її вірогідності.

7. Барило О. Г., Зубов О. Я., Потеряйко С. П. Організація роботи органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід.* 2012. № 11. С. 88–89.

Особистий внесок: окреслено проблему щодо підтримки прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ шляхом удосконалення способів збору даних про обставини у зоні НС.

8. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення процесу управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр. :* зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2013. Вип. 2. С. 119–124.

Особистий внесок: визначено наукове завдання щодо розробки алгоритмічної моделі процесу управління під час реагування на НС.

9. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр. :* зб. наук. праць. Київ : АМУ. 2013. Вип. 4. С. 77–84.

Особистий внесок: висвітлено важливість удосконалення інформаційного забезпечення циклу управління під час реагування на НС.

10. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Питання кадрової політики у сфері цивільного захисту України. *Економіка та держава.* 2013. № 5. С. 111–112.

Особистий внесок: досліджено комплексний вплив органів державного управління на спроможність системи ЦЗ виконувати завдання за призначенням, окреслено можливі шляхи її удосконалення.

11. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О., Биков О. С. Науково-методичний підхід щодо визначення необхідного складу сил і засобів для реагування на надзвичайні ситуації. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр. :* зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2014. Вип. 1. С. 76–83.

Особистий внесок: запропоновано систему показників з визначення

необхідного складу сил і засобів ЦЗ для реагування на НС здійснювати, ґрунтуючись на комплексному використанні часткових, системних та загальносистемного показників.

12. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О., Биков О. С. Модель визначення необхідного складу сил і засобів для реагування на надзвичайні ситуації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 12. С. 167–171.

Особистий внесок: сформовано систему показників для визначення необхідного складу сил і засобів ЦЗ для реагування на НС за відповідними частковими методиками з метою використання у певній НС.

13. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Підходи до управління ризиками під час виконання завдань з ліквідації надзвичайної ситуації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 144–147.

Особистий внесок: розроблено та запропоновано ієрархічну модель порівняння якостей керівника ОУ за альтернативними стилями керівництва та етапами їх реалізації.

14. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення організаційного механізму державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2016. Вип. 2 (5). С. 264–272.

Особистий внесок: розроблено ієрархічну модель порівняння альтернативних методів роботи керівника ОУ з ліквідації НС.

15. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Визначення раціонального методу організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2017. Вип. 1 (6). С. 305–313.

Особистий внесок: сформовано ієрархічну модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії.

16. Барило О. Г. Зарубіжний досвід створення інформаційно-аналітичної системи цивільного захисту. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2017. Вип. 2 (7). С. 387–395.

17. Барило О. Г. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного

захисту. *Актуальні проблеми державного управління*. зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2017. № 2 (52). С. 37–44.

18. Барило О. Г. Науковий підхід до визначення поняття “система управління цивільного захисту”. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2017. Вип. 4 (53). С. 30–38.

19. Барило О. Г. Підходи до дослідження функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2017. № 4 (87). С. 124–130.

20. Барило О. Г. Проблемні питання інформаційного забезпечення цивільного захисту України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: електрон. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-екон. ун-т. 2017. № 8. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1112> (дата звернення: 07.07.2020).

21. Барило О. Г. Проблемні питання нормативно-правового забезпечення функціонування системи управління цивільного захисту. *Аспекти публічного управління* : наук. журн. 2017. Т. 5. № 11. С. 83–93.

22. Барило О. Г. Цивільний захист України як функція держави. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2017. № 16. С. 115–119.

23. Барило О. Г. Аналіз визначень поняття “механізми державного управління” та його уточнення для сфери цивільного захисту. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2018. № 1. С. 63–69.

24. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2018. № 1. URL : http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/11.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

25. Барило О. Г. Визначення раціонального методу функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Наук. записки Ін-ту законодав. Верхов. Ради України*: зб. наук. пр. Київ : [б. в.]. 2018. № 1. С. 53–59.

26. Барило О. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління цивільного захисту держави. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 1 (73). С. 45–50.

27. Барило О. Г. Показники порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2018. № 1 (88). С. 18–24.

28. Барило О. Г. Система інформаційно-аналітичного забезпечення як складник системи управління цивільного захисту в Україні. *Держ. упр. та місц. самовряд.* : зб. наук. пр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 1 (36). С. 50–58.

29. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Держ. упр.* : наук. журн. 2018. № 1 (10). С. 5–9.

30. Барило О. Г. Методи функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в державному управлінні України. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2018. Вип. 2 (9). С. 394–406.

31. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення щодо підготовки органів управління до дій у надзвичайних ситуаціях. *Зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* : наук. фах. вид. 2018. Вип. 2. С. 159–174.

32. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення щодо прийняття рішення в надзвичайних ситуаціях. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”. 2018. № 2 (61). С. 212–219.

33. Барило О. Г. Функціонування механізмів державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Економіка та держава* : наук. фах. вид. 2018. № 8. С. 15–23.

34. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2018. № 9. С. 120–125.

35. Белікова К. Г. Взаємозв’язок між механізмами державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Державно-управлінські студії* : електрон. наук. фах. вид. / Ін-т підгот. кадрів Державної

служби зайнятості України. 2019. № 1 (12). URL : <http://studio.ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Bielikova.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

36. Белікова К. Г. Інноваційний підхід до оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в державному управлінні. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. : Держ. упр. : наук. журн.* 2020. Том 31 (70). № 4. С. 35–43.

37. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Інформаційне забезпечення організації взаємодії органами управління у надзвичайних ситуаціях. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* 2020. Вип. 17. С. 30–35.

Особистий внесок: запропоновано рекомендації для покращення організації взаємодії між органами державного управління у НС та її інформаційного забезпечення.

38. Белікова К., Кравченко Ю., Потеряйко С., Марченко О. Організація взаємодії між органами управління у надзвичайних ситуаціях: правовий, організаційний та економічний аспекти. *Наук. вісн.: держ. упр.* 2020. № 4(6). С. 6–29.

Особистий внесок: розроблено пропозиції щодо удосконалення правового та організаційного забезпечення процесу організації взаємодії між ОУ в умовах НС.

*Статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку,
з якого підготовлено дисертацію; у виданнях України,
які включені до міжнародних наукометричних баз*

39. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. А. Работа органов управления сил гражданской защиты в чрезвычайных ситуациях. *Оралдын гылым жаршысы. Сер. Экон. науки, Гос. упр.* 2016. № 25 (156). С. 97–102.

Особистий внесок: запропоновано шляхи удосконалення послідовності та змісту роботи ОУ в умовах НС.

40. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. А. Проблемы подготовки специалистов для сферы гражданской защиты. *Наука і Studia.* 2017. NR 6 (167). С. 69–74 (видання включене до міжнародної наукометричної бази *Science Index*).

Особистий внесок: досліджено науковий підхід до розроблення

раціональної програми підготовки фахівців для сфери ЦЗ.

41. Bielikova K. H. Informational and analytical innovative aspects of the organization of cooperation between public administration bodies in emergency situations. *The European Journal of Economics and Management Sciences* : Scientific journal. 2020. No. 4. pp. 75–80 (видання включене до таких міжнародних наукометричних баз: Crossref, Global Impact Factor, Google Scholar, CYBERLENINKA).

42. Bielikova K. H. Organizational and legal aspects of the sequence and structure of work of public administration bodies in emergency situations. *The European Journal of Humanities and Social Sciences*. Scientific journal. 2020. No. 6. pp. 184–189 (видання включене до таких міжнародних наукометричних баз: Index Copernicus, Crossref, Global Impact Factor, Google Scholar).

– які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

43. Андрієнко М. В., Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Публічне управління: виклики XXI століття : матеріали XIII Міжнар. наукового конгресу (21-22 бер. 2013, м. Харків). Харків : Вид-во ХарРі НАДУ “Магістр”, 2013. С. 315–317.

Особистий внесок: висвітлено важливість застосування інноваційних методів навчання фахівців сфери ЦЗ.

44. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення інформаційного забезпечення органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : зб. тез I Міжнар. наук.-практ. конференції (11-12 квіт. 2013, м. Рівне). Рівне : НУВГП, 2013. С. 283–287.

Особистий внесок: обґрунтовано напрями покращення інформаційного забезпечення органів державного управління в умовах НС.

45. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Система роботи органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Інноваційні підходи та

механізми державного та муніципального управління : матеріали щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (12 квіт. 2013, м. Київ). Київ : АМУ, 2013. С. 87–89.

Особистий внесок: запропоновано шляхи удосконалення роботи ОУ в умовах НС.

46. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення діяльності органів управління у надзвичайних ситуаціях. Безпека життєдіяльності на транспорті та виробництві – освіта, наука, практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 верес. 2014, м. Херсон). Херсон : ХДМА, 2014. С. 8–10.

Особистий внесок: опрацьовано підходи для підвищення корисності та повноти інформації про НС.

47. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях. Надзвичайні ситуації: безпека та захист : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (09-10 жовт. 2014, м. Черкаси). Черкаси : ЧПБ НУЦЗУ, 2014. С. 4–6.

Особистий внесок: запропоновано алгоритмічну модель інформаційного забезпечення циклу управління під час реагування на НС.

48. Інформаційне забезпечення як складова моніторингу надзвичайних ситуацій / Барило О. Г. та ін. Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (12 бер. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 8–9.

Особистий внесок: доведено вплив інформаційного забезпечення ЄДС ЦЗ на ефективність її функціонування.

49. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Основні аспекти удосконалення державного управління при ліквідації надзвичайних ситуацій. Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (16-17 квіт. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 236–238.

Особистий внесок: обґрунтовано актуальність та напрями удосконалення державного управління під час ліквідації НС.

50. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Державне управління техногенною безпекою в Україні. Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез до XV Міжнар. наук. конгресу (23 квіт. 2015, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2015. С. 37–38.

Особистий внесок: висвітлено проблемні питання щодо забезпечення техногенної безпеки як основного компонента державної політики у сфері ЦЗ та однієї з найважливіших функцій ОДВ і суб’єктів господарювання.

51. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Необхідні якості керівника для виконання завдань у надзвичайних ситуаціях. Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 17 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (22-23 верес. 2015, м. Київ). Київ : МВЦ, 2015. С. 39–42.

Особистий внесок: подано ієрархічну модель порівняння якостей керівника ОУ для виконання завдань в умовах НС.

52. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Проблеми підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (01-02 жовт. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 217–218.

Особистий внесок: запропоновано використання прогресивних форм і методів навчання.

53. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до управління ризиками під час виконання завдань з ліквідації надзвичайної ситуації. Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (05-06 лист. 2015, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2015. С. 99–101.

Особистий внесок: узагальнено результат розподілу пріоритетів між альтернативними стилями керівництва.

54. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Вибір методу організації взаємодії у надзвичайній ситуації. Розвиток креативного публічного управління : матеріали щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (08 квіт. 2016, м. Київ). Київ : АМУ, 2016.

С. 196–197.

Особистий внесок: запропоновано ієрархічну модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії.

55. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до визначення раціонального стилю керівництва у надзвичайній ситуації. Публічне управління XXI ст.: форсайтінг успіху : зб. тез до XVI Міжнар. наук. конгресу (21 квіт. 2016, м. Харків). Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2016. С. 77–80.

Особистий внесок: аргументовано залежність між якостями керівника ОУ та результатом виконання завдань в умовах НС.

56. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до визначення раціонального методу роботи керівника у надзвичайних ситуаціях. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28-29 квіт. 2016, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 249–251.

Особистий внесок: визначено систему показників елементного, системного та загальносистемного рівня та ієрархічну модель їх порівняння з метою вибору раціонального методу роботи керівника.

57. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Модель порівняння якостей керівника за стилями керівництва в умовах ризику. Актуальні проблеми моделювання ризиків і загроз виникнення надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26-28 трав. 2016, м. Київ). Київ : УкрНДІЦЗ, 2016. С. 101–107.

Особистий внесок: досліджено підходи до моделювання порівняння якостей керівника за альтернативними стилями керівництва під час виконання завдань в умовах ризику.

58. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Кропивницький Р. С. Ієрархічна модель порівняння якостей керівника за альтернативними стилями керівництва. Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 18 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (11-12 жовт. 2016, м. Київ). Київ : МВЦ, 2016. С. 34–37.

Особистий внесок: встановлено залежність між якостями керівника ОУ,

стилем його керівництва та результатами виконання завдання в умовах НС.

59. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Ієрархічна модель визначення раціонального методу роботи керівника з організації аварійно-рятувальних робіт. Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20-21 жовт. 2016, м. Львів). Львів : ЛДУБЖД, 2016. С. 343–346.

Особистий внесок: висвітлено наукові підходи до визначення, із сукупності альтернативних методів роботи керівника, найбільш раціонального в конкретних обставинах щодо організації аварійно-рятувальних робіт.

60. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Підходи до оцінювання методів організації взаємодії у надзвичайній ситуації. Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (3-4 лист. 2016, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентіві України, 2016. С. 278–280.

Особистий внесок: проведено розрахунки розподілу пріоритетів між альтернативними методами організації взаємодії.

61. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Дослідження методів організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 лист. 2016, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 15–18.

Особистий внесок: проведено аналіз НПА щодо організації взаємодії між ОУ та СЦЗ в умовах НС.

62. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Застосування інноваційних технологій під час прийняття рішення. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (22-23 лют. 2017, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2017. С. 213–215.

Особистий внесок: запропоновано алгоритм визначення раціонального варіанту рішення органами державного управління в умовах НС.

63. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення комунікативної компетентності керівника за рахунок застосування інноваційних методів навчання. Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах

євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 бер. 2017, м. Кропивницький). Кропивницький : КЛА НАУ, 2017. С. 300–304.

Особистий внесок: досліджено підходи до формування комунікативної компетентності керівника ОУ завдяки залежності між його якостями, стилем керівництва, результатом виконання завдання та застосування інноваційних методів навчання.

64. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Научные подходы к организации взаимодействия в чрезвычайных ситуациях. Предупреждение и ликвидация чрезвычайных ситуаций: методы, технологии, проблемы и перспективы : материалы Междунар. заочной науч.-практ. конф. (28 апр. 2017, Республика Беларусь, Светлая Роща). Светлая Роща : Филиал “Институт переподготовки и повышения квалификации” Университета гражданской защиты МЧС Беларуси, 2017. С. 18–21.

Особистий внесок: подано розподіл пріоритетів між альтернативними методами організації взаємодії.

65. Барило О. Г. Критерій оцінювання реалізації заходів цивільного захисту як функції держави. Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку : матеріали 19 Всеукр. наук.-практ. конф. (10-11 жовт. 2017, м. Київ). Київ : МВЦ, 2017. С. 31–34.

66. Барило О. Г. Научно-методический аппарат исследования функционирования системы информационно-аналитического обеспечения гражданского защиты. Национальные ценности и национальные интересы в системе публичного управления : материалы наук.-практ. конф. за міжнар. участю (12 жовт. 2017, м. Київ). Київ : НАДУ при Президенті України, 2017. С. 145–147.

67. Барило О. Г. Система інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в країнах зарубіжжя: досвід створення. Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи : зб. тез до XVIII Міжнар. наук. конгресу (26 квіт. 2018, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2018. С. 31–33.

68. Барило О. Г. Проблеми державного управління у дослідженнях

зарубіжних та вітчизняних вчених. Стратегія реформування організації цивільного захисту : матеріали наук.-практ. конф. (16 трав. 2018, м. Київ). Київ : ІДУЦЗ, 2018. С. 16–18.

69. Барило О. Г. Направления усовершенствования системы информационно-аналитического обеспечения подготовки населения к действиям в чрезвычайных ситуациях. Актуальные вопросы совершенствования надзорной и правоприменительной деятельности МЧС : сборник материалов IV Междунар. заочной науч.-практ. конф. (24 мая 2018, Республика Беларусь, г. Минск). Минск : ГУО “УГЗ МЧС Республики Беларусь”, 2018. С. 8–10.

70. Барило О. Г. Практичне призначення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у публічному управлінні. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (25 трав. 2018, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2018. С. 20–22.

71. Барило О. Г. Проблемні питання щодо створення системи управління ЄДСЦЗ. Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку : матеріали 20 Всеукр. наук.-практ. конф. (9-10 жовт. 2018, м. Київ). Київ : МВЦ, 2018. С. 30–34.

72. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Розвиток креативних якостей у керівного складу органів державного управління. Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування” : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю Т. 1. (1-2 лист. 2018, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2018. С. 52–56.

Особистий внесок: окреслено шляхи удосконалення системи підготовки фахівців сфери ЦЗ.

73. Барило О. Г., Назаренко М. М., Потеряйко С. П. Організація взаємодії між органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (30 лист. 2018, м. Київ). Київ : Інститут Управління державної охорони України КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. С. 60–62.

Особистий внесок: запропоновано алгоритм організації взаємодії керівником за етапами управління в умовах НС.

74. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Розвиток комунікативних та лідерських якостей державного службовця. Проблеми розвитку публічного управління в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (11-12 квіт. 2019, м. Львів). Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 294–296.

Особистий внесок: обґрунтовано використання демократичного та ситуаційного стилів керівництва, найвищими показниками за пріоритетами обрано особистісні та професійні якості керівника.

75. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Правові аспекти побудови системи управління цивільного захисту держави. Публічне управління XXI століття: синтез науки і практики : зб. тез до XIX Міжнар. наук. конгресу (19 квіт. 2019, м. Харків). Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2019. С. 462–465.

Особистий внесок: аргументовано необхідність функціонування системи управління в ЦЗ як компонента ЄДС ЦЗ.

76. Потеряйко С. П., Белікова К. Г., Переверзін Ю. П. Проблеми організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Розвиток цивільного захисту в сучасних безпекових умовах : матеріали 21 Всеукр. наук.-практ. конф. (за міжнар. участю) (8 жовт. 2019, м. Київ). Київ : МВЦ, 2019. С. 221–224.

Особистий внесок: окреслено пропозиції щодо удосконалення взаємодії між силами сектору безпеки і оборони під час ліквідації наслідків НС.

77. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 жовт. 2019, м. Київ). Київ : КНТЕУ, 2019. С. 10–12.

Особистий внесок: окреслено пропозиції щодо внесення змін до НПА сфери ЦЗ щодо порядку призначення керівника робіт в умовах НС та утворення штабу з НС.

78. Потеряйко С. П., Белікова К. Г. Проблеми навчання керівного складу органів державного управління організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях.

Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (31 жовт.-1 лист. 2019, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентіві України, 2019. С. 207–210.

Особистий внесок: аргументовано використання методу аналізу конкретних ситуацій під час навчальних занять.

79. Бєлікова К. Г., Потеряйко С. П. Організація взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Проблеми надзвичайних ситуацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 трав. 2020, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2020. С. 21–23.

Особистий внесок: запропоновано послідовність виконання заходів щодо організації взаємодії керівником ОУ в умовах НС.

– які додатково відображають наукові результати дисертації:

80. Баріло О. Г., Потеряйко С. П. Робота органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокорист. України* : зб. наук. пр. Київ : НУБіП. 2013. № 189. С. 269–277.

Особистий внесок: окреслено проблемне питання щодо пошуку шляхів удосконалення послідовності та змісту робіт ОУ в умовах НС.

81. Потеряйко С. П., Баріло О. Г. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії. *Наук. зб. Ін-ту держ. упр. у сфері цив. захисту*. 2016. № 4. С. 83–87.

Особистий внесок: сформовано розрахункову задачу визначення розподілу пріоритетів між альтернативними методами організації взаємодії.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	28
ВСТУП	29
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	44
1.1 Досвід організації державного управління у сфері цивільного захисту у вітчизняному науковому дискурсі	44
1.2 Дослідження державного управління цивільним захистом у провідних країнах світу	73
1.3 Сучасний стан інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	89
Висновки до розділу 1	110
РОЗДІЛ 2 СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СТРУКТУРІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАХИСТІ УКРАЇНИ	113
2.1 Категорійно-понятійний апарат, що визначає сутність системи управління в цивільному захисті України	113
2.2 Місце і роль інформації в структурі роботи органів державного управління у сфері цивільного захисту	125
2.3 Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління в цивільному захисті держави	142
Висновки до розділу 2	154
РОЗДІЛ 3 МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	156
3.1 Нормативно-правове регулювання функціонування системи управління в цивільному захисті України	156
3.2 Загальна характеристика механізмів державного управління у сфері цивільного захисту	168
3.3 Механізми державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту	180
Висновки до розділу 3	197
РОЗДІЛ 4 ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	199
4.1 Удосконалення структури системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	199
4.2 Алгоритмічна модель функціонування механізмів державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	243
4.3 Оцінювання методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	258
Висновки до розділу 4	292

РОЗДІЛ 5 ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	295
5.1 Правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний механізми щодо прийняття управлінських рішень у надзвичайних ситуаціях	295
5.2 Вимоги до інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у надзвичайних ситуаціях	311
5.3 Оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	323
Висновки до розділу 5	347
РОЗДІЛ 6 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	349
6.1 Наукове обґрунтування створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	349
6.2 Перспективні напрями щодо організації інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України	361
6.3 Концептуальний підхід до розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України в сучасних індетермінованих умовах	374
Висновки до розділу 6	393
ВИСНОВКИ	395
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	404
ДОДАТКИ	452

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРІНР	аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
ДСМК	Державна служба медицини катастроф
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЄДС ЦЗ	єдина державна система цивільного захисту
ЄС	Європейський Союз
ЗВО	заклад вищої освіти
ЗМІ	засоби масової інформації
ІАЗ	інформаційно-аналітичне забезпечення
ІДУ НД ЦЗ	Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
КМУ	Кабінет Міністрів України
Кодекс	Кодекс цивільного захисту України
КШН	командно-штабні навчання
МАІ	метод аналізу ієрархій
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
Мінінфраструктури	Міністерство інфраструктури України
Міноборони	Міністерство оборони України
МОВВ	місцеві органи виконавчої влади
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОН	Міністерство освіти і науки України
НАТО	Організація Північноатлантичного договору
НМЦ ЦЗ та БЖД	Навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в областях та м. Києві
НПА	нормативно-правовий акт
НС	надзвичайна ситуація
НСт	надзвичайний стан
ОДВ	органи державної влади
ОМСВ	органи місцевого самоврядування
ОРС ЦЗ	Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту України
ОТГ	об'єднана територіальна громада
ОУ	орган управління
ОЧС	оперативно-чергова служба
СБУ	Служба безпеки України
СІАЗ ЦЗ	система інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України
СЦЗ	сили цивільного захисту
ТП	територіальна підсистема
ФП	функціональна підсистема
ЦЗ	цивільний захист
ЦО	централізоване оповіщення
ЦОВВ	центральні органи виконавчої влади
ШТ	штабні тренування
штаб з НС	штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Українське суспільство на сучасному етапі свого розвитку обрало європейський шлях, що передбачає реалізацію конституційних засад демократичної, правової держави. Нинішній стан державного управління в Україні погіршується внаслідок значущих ускладнень в зовнішньому середовищі, зокрема, поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), що виявили критичні проблеми в інформаційній сфері, системах охорони здоров'я та соціального захисту, високого ступеня невизначеності та непередбачуваності у світі щодо перспектив розвитку людства.

На стан державного управління суттєво впливають внутрішні чинники, зокрема, проведення постійних структурних трансформацій соціально-економічного та політичного простору, що не лише актуалізує проблему визначення стратегії розвитку країни, але й виявляє недостатню ефективність вітчизняної системи державного управління. Насущною науковою проблемою українського державотворення, що потребує системного аналізу та розв'язання, є збільшення дієвості органів державного управління.

Сучасний стан техногенного навантаження, природні та екологічні потрясіння зумовлюють тенденцію щодо зростання кількості НС, а негативний вплив їх наслідків об'єктивно спонукає розглядати як серйозну загрозу безпеці окремої людини, суспільства та навколишнього середовища.

Традиційні підходи до розв'язання зазначених проблем нині не спрацьовують, тому Уряд країни окреслив основоположні підходи щодо реалізації державної політики у сфері національної безпеки України загалом, і у сфері ЦЗ щодо забезпечення відповідного рівня безпеки життєдіяльності населення, його захисту від НС, пожеж та інших небезпечних подій – зокрема. За цих обставин, виняткового значення набуває розроблення Стратегії громадської безпеки та ЦЗ України, що визначає загрози національній безпеці у сферах громадської безпеки та ЦЗ та шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики у цих сферах, зокрема щодо забезпечення готовності сил та засобів виконувати завдання за призначенням, напрями розвитку ДСНС.

Нині актуальним питанням є завдання щодо постійного спостереження та доречного виявлення можливих НС, визначення шляхів їх запобігання та ліквідації наслідків, виконання якого можливе лише за умови всебічного теоретичного обґрунтування механізмів державного управління у сфері ЦЗ.

Існують наявні проблеми щодо невідповідності сучасного стану системи державного управління у сфері ЦЗ, що є недостатньо дієвою, внутрішньо неузгодженою, потребам широкого загалу країни та є результатом однієї з причин гальмування процесів розвитку та комплексних перетворень в усіх сферах діяльності суспільства, зокрема, в ІАЗ ЦЗ України.

Тому нині одним з невідкладних питань державотворення в Україні є пошук інноваційних підходів до підвищення ефективності системи державного управління у сфері ЦЗ з метою забезпечення невинного розвитку суспільства. В умовах сьогодення проблемні питання державного управління у сфері ЦЗ залишаються актуальними, що зумовило вирішення комплексу складних довготривалих заходів, спрямованих на забезпечення оперативного і якісного виконання завдань органами державного управління за призначенням, зокрема, щодо реалізації державної політики у сфері ЦЗ, захисту населення і територій від НС, запобігання їх виникненню та ліквідації наслідків НС. Передусім, обставини під час провадження заходів щодо запобігання, локалізації та ліквідації НС характеризується неповною і невірогідною інформацією, незначним резервом часу, недостатніми даними для прийняття обґрунтованого рішення на застосування СЦЗ. Для вирішення значних за обсягом та складністю управлінських завдань потрібно створювати аналітичні підрозділи у складі ОУ, оснащувати їх сучасними інформаційними технологіями для отримання, оброблення, зберігання, передачі та відтворення інформації з метою реалізації заходів державного управління у сфері ЦЗ.

У цьому разі значно зростає роль ІАЗ в діяльності органів державного управління під час прийняття управлінських рішень та актуалізує необхідність розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах як ключового елементу системи управління в ЦЗ України.

У центрі уваги вітчизняних та закордонних науковців перебувають питання щодо розвитку державного управління. Вагомі ідеї в науку державного управління привнесли: В. Авер'янов [129], Р. Акоф [1], Г. Атаманчук [9, 10], В. Бакуменко [12–18], А. Балашов [19], Т. Биркович [96], Р. Войтович [106–110], О. Дегтяр [135], О. Євсюков [147, 148], Ю. Кальниш [166], В. Малиновський [214], О. Непомнящий [232], Н. Нижник [233, 234], О. Пархоменко-Куцевіл [244], Я. Радиш [314], О. Радченко [315], А. Рачинський [316–319], О. Сальнікова [329, 406], М. Сасієні [1], А. Семенченко [332, 333], Г. Ситник [337, 338], С. Сімак [339], М. Сіцінська [340, 341], О. Твердохліб [352, 360, 361], Ю. Тихомиров [364–366], Д. Дерлоу [131] та ін.

Державне управління у сфері ЦЗ досліджували О. Альбошій [2], С. Андреев [3, 4, 338], М. Андрієнко [5–7, 163], П. Волянський [112–114], Л. Жукова [151], Н. Клименко [174, 175], І. Кринична [195, 196], А. Любінський [209], С. Майстро [211, 212], С. Потеряйко [253, 254], Є. Романенко [322, 323], А. Терент'єва [355–361], О. Труш [369–371], О. Федорчак [378], І. Шпильовий [394] та ін.

Окремі аспекти державного управління та його ІАЗ досліджували вчені В. Богданович [99], А. Висідалко [99], Є. Коломієць [182, 183], Г. Кривогуз [193], Ю. Саричев [330], В. Степанов [348–350] та ін.

Попри широкий діапазон наукових досліджень у галузі державного управління, проблема щодо удосконалення теоретико-методологічних засад функціонування та розвитку СІАЗ ЦЗ є недостатньо вивченою та потребує окремого наукового дослідження, що зумовило необхідність обґрунтування концептуального підходу до розвитку зазначеної системи в сучасних індетермінованих умовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційну роботу виконано в рамках Пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942, Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.01.2017

№ 61-р, та відповідно до тематики науково-дослідних робіт Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту за темами: “Створення бази даних інформаційних ресурсів системи підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях” (ДР № 0116U002991), “Наукове обґрунтування змісту навчання населення виживанню в умовах надзвичайних ситуацій” (ДР № 0116U003027), “Дослідження організації підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільного захисту” (ДР № 0116U003781), “Дослідження шляхів удосконалення послідовності та змісту роботи органів управління цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях” (ДР № 0117U004056), “Наукове обґрунтування удосконалення системи підвищення кваліфікації керівників та фахівців підвідомчих установ та державних підприємств функціональних підсистем ЄДСЦЗ” (ДР № 0118U003077), “Дослідження методів організації взаємодії між силами цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях” (ДР № 0119U000479), у межах яких автор запропонувала комплекс рекомендацій щодо розвитку системи управління в ЦЗ, СІАЗ ЦЗ, як її складової частини, та вдосконалення механізмів державного управління у зазначеній сфері.

Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад функціонування СІАЗ ЦЗ України та її розвитку в сучасних індетермінованих умовах, розробленні перспективних напрямів щодо її вдосконалення.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких *завдань*:

- провести аналіз наукових напрацювань щодо організації державного управління у вітчизняному та закордонному науковому дискурсі;
- узагальнити міжнародний досвід щодо організації управління в ЦЗ та ІАЗ зазначеної сфери;
- визначити загальну структуру системи управління в ЦЗ та сутність її ІАЗ;
- дослідити правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний механізми державного управління в СІАЗ ЦЗ та виявити взаємозв’язок між ними;
- удосконалити структуру, функції, завдання та методи функціонування СІАЗ ЦЗ;

- уточнити категорійно-понятійний апарат дослідження СІАЗ ЦЗ;
- розкрити основні вимоги до ІАЗ прийняття управлінських рішень у НС;
- розробити метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ;
- створити ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ та обґрунтувати її взаємозв'язок із методом оцінювання якості її функціонування;
- запропонувати перспективні напрями щодо організації ІАЗ ЦЗ України;
- обґрунтувати концептуальний підхід до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

Об'єкт дослідження – процес інформаційно-аналітичного забезпечення сфери цивільного захисту України.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку СІАЗ ЦЗ України.

Методи дослідження. Основу дисертаційного дослідження складають: новітня теорія державного управління, наукові праці провідних вітчизняних і закордонних учених з питань дослідження теоретико-методологічних засад державного управління загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, нормативно-правова база, статистичні дані, що в комплексі створюють інформаційну та емпіричну базу дослідження.

У процесі дослідження використано сукупність загальних і спеціальних методів і підходів, які відповідають меті, а саме:

методи системного аналізу та синтезу, порівняння і систематизації застосовано на всіх етапах дисертаційної роботи для комплексного дослідження об'єкта і предмета, зокрема, під час проведення аналізу результатів попередніх наукових досліджень українських та закордонних вчених;

абстрактно-логічний метод застосовано для визначення сутності та співвідношення основних теоретичних понять і категорій в дослідженні СІАЗ ЦЗ;

логіко-семантичний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного використано для поглибленого вивчення поняттєвого апарату державного управління, що забезпечило уточнення властивостей та сутності

понять в державному управлінні та у сфері ЦЗ;

метод структурно-логічного та системно-функціонального аналізу виявився доречним для визначення сутності системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ, місця та ролі інформації в структурі роботи органів державного управління;

метод аналогій забезпечив встановлення відношення еквівалентності між двома системами – єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДС ЦЗ), що містить сукупність завдань, зокрема, щодо підготовки ОУ, та СІАЗ ЦЗ, що функціонує разом з ЄДС ЦЗ в аналогічних режимах і виконує завдання щодо ІАЗ. Еквівалентність двох вказаних систем в роботі розглядається за спільними ознаками, а саме: ЄДС ЦЗ та СІАЗ ЦЗ є складовими частинами ЦЗ, а також одночасно функціонують в подібних режимах;

метод побудови сценарію, що ґрунтується на встановленні послідовності дій ОУ та СЦЗ в умовах імовірних змін обставин та забезпечує врахування наслідків можливих сценаріїв розвитку НС і розіграшу основних етапів дій ОУ та СЦЗ;

метод математичного моделювання використано з метою оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ на етапі прийняття рішення керівником ОУ в умовах НС для визначення відповідності зазначеної системи вимогам, що пред'являються до неї;

МАІ забезпечив оцінювання альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ на підґрунті інформаційно-програмного середовища “Система багатофункціонального аналізу інформації і підтримки прийняття рішення”;

програмно-цільовий метод використано для обґрунтування концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

Наукова новизна одержаних результатів визначається розв’язанням актуальної наукової проблеми в галузі державного управління, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та науково-методологічних положень, що визначають особливості функціонування та розвитку СІАЗ ЦЗ, а також напрями її вдосконалення в сучасних індетермінованих умовах.

Найбільш суттєві результати дослідження, що характеризують наукову новизну, полягають у такому:

уперше в науці державного управління:

– запропоновано комплексне оцінювання СІАЗ ЦЗ, що містить авторський підхід до поєднання методу оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ та ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування зазначеної системи, що дозволяє визначити поточний стан СІАЗ ЦЗ та розробити заходи щодо її розвитку, а саме:

метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ, особливістю якого є визначення відповідності зазначеної системи вимогам, що пред'являються до неї керівником ОУ, за допомогою запропонованого інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ та критерію оцінювання – досягнення умови, коли ступінь ІАЗ, що реалізується, більший, або дорівнює потрібному, що забезпечує подальше порівняння методів функціонування СІАЗ ЦЗ, дозволяє здійснити зазначене оцінювання з позиції відповідності адекватності інформації обставинам, що склались, повноті, корисності інформації та оперативності її обробки, що обрано визначальними показниками в розробленому методі оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ;

ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, що ґрунтується на основі МАІ та забезпечує системне оцінювання СІАЗ ЦЗ не лише за її якісними показниками, але й за режимами функціонування зазначеної системи та передбачає послідовні, ієрархічні та взаємозв'язані між собою етапи порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ. Особливістю моделі є визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ за допомогою загальносистемного показника – інтегральної якості СІАЗ ЦЗ та досягнення критерію – умови, коли обраний метод функціонування СІАЗ ЦЗ забезпечує виконання завдань, що покладено на вказану систему, дозволяє оцінити СІАЗ ЦЗ в динаміці її функціонування в різних режимах;

– розроблено метод оцінювання ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС, що визначається ступенем реалізації його можливостей щодо

виконання завдань протягом визначеного терміну, застосування якого уможлиблює підвищення результативності його роботи, зокрема шляхом зростання рівня професійної підготовки, використання прогресивних стилів керівництва, раціонального розподілу завдань;

удосконалено:

– інструментарій функціонування СІАЗ ЦЗ як складової частини системи управління в ЦЗ, що забезпечується правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління, що, на відміну від наявних підходів, оцінюється критерієм дослідження – досягненням умови, коли сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити, дорівнює або перевищує сумарну кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких означеним механізмам необхідно забезпечити;

– послідовність прийняття управлінських рішень, що на відміну від наявної, забезпечує гнучкість та варіативність процесу прийняття рішення і містить пов'язані блоки (заходи), прямий та зворотний зв'язки між ними, забезпечує цілісність та ефективність процесу прийняття рішення, його реалізацію за умов існування дієвої інформаційно-аналітичної підтримки шляхом отримання керівником адекватної, повної, оперативної та корисної первинної інформації, що перетворюється оперативним складом ОУ в інформацію управління;

– категорійно-понятійний апарат дослідження СІАЗ ЦЗ, а саме:

СІАЗ ЦЗ – це сукупність взаємозв'язаних підсистем (інформаційної та аналітичної), що функціонально та структурно забезпечують систему підготовки ОУ та населення до дій у НС у повсякденній діяльності, провадження заходів з оповіщення й інформування ОУ та населення під час загрози та виникнення НС і оголошення НСт, а також інформаційно-аналітичну підтримку прийняття ОУ рішень у зазначених умовах;

методи функціонування СІАЗ ЦЗ – послідовний, паралельний та інтеграційний:

послідовний метод функціонування СІАЗ ЦЗ – спосіб реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання вказаною системою

покладених на неї функцій і завдань, що передбачає ієрархічне послідовне їх виконання в усіх ланках ОУ;

паралельний метод функціонування СІАЗ ЦЗ – спосіб реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання вказаною системою покладених на неї функцій і завдань, що передбачає одночасне (на певному етапі) їх виконання в ланках ОУ;

інтеграційний метод функціонування СІАЗ ЦЗ як спосіб реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання зазначеною системою покладених на неї функцій і завдань, що поєднує найкращі якості послідовного та паралельного методів і передбачає ситуаційний підхід щодо їх застосування в ланках ОУ.

набули подальшого розвитку:

- послідовність ІАЗ процесу управління та взаємодії, безперервність функціонування якого забезпечується завдяки запропонованому замкненому циклу;

- функціонування СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, що містить взаємозв'язані рівні підготовки фахівців для ОУ з наявністю практичного компонента;

- механізми державного управління у сфері ЦЗ:

- правовий – шляхом пропонування внесення змін і доповнень до НПА сфери ЦЗ щодо визначення СІАЗ ЦЗ складовою частиною системи управління в ЦЗ та ІАЗ видом забезпечення дій ОУ;

- організаційний – завдяки удосконаленню структури, завдань та методів функціонування СІАЗ ЦЗ;

- інформаційно-аналітичний – шляхом досягнення балансу між потрібним часом та таким, що є в розпорядженні ОУ під час виконання завдань управління, визначення критичного часу роботи ОУ, протягом якого НС не переходить на вищий рівень її класифікації та використання розрахункової задачі визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні

положення дисертації використано:

в діяльності центральних органів виконавчої влади та їх територіальних підрозділів:

– Державною службою України з надзвичайних ситуацій під час підготовки органів управління ДСНС України використано рекомендації щодо удосконалення взаємодії між силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та її інформаційно-аналітичного забезпечення (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 03 листопада 2020 року № 283/500).

– Головним управлінням Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Херсонській області під час службової підготовки керівного складу органів управління використано рекомендації щодо удосконалення послідовності та змісту роботи керівника в умовах надзвичайних ситуацій за сценаріями та алгоритмами дій з інформаційно-аналітичною підтримкою прийняття рішення (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 02 жовтня 2020 року № 6601-4503/04-1).

– Департаментом муніципальної безпеки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) під час проведення Спільного навчання з органами управління та силами цивільного захисту м. Києва та Київської області щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, спричиненої лісовими пожежами, використано рекомендації щодо організації спільних дій сил і засобів, залучених до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, та їх інформаційно-аналітичного забезпечення (довідка про впровадження від 28 жовтня 2020 року № 079-2012).

– Навчально-методичним центром цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Черкаської області під час розробки навчальних програм підготовки керівників робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, їх заступників та навчально-методичних матеріалів для проведення практичних занять за темою “Методика роботи керівника робіт, штабу з ліквідації надзвичайної ситуації, начальників спеціалізованих служб з прийняття рішення на

ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації та забезпечення заходів цивільного захисту” (в частині використання новітніх інформаційних технологій під час функціонального навчання керівного складу органів управління та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією та здійсненням заходів цивільного захисту);

здійсненні навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (щодо застосування інноваційних освітніх методів навчання – методу аналізу конкретних ситуацій, проблемного методу, ділової гри);

проведенні спеціального об’єктового навчання за темою “Дії органів управління та сил цивільного захисту щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації техногенного характеру на ВП Черкаська ТЕЦ” (шляхом використання алгоритмічної моделі визначення раціонального варіанту функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, що забезпечило здійснення оцінювання вказаної системи в динаміці її функціонування) (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 19 червня 2018 року № 01-04/313).

у навчальному процесі:

– Черкаським інститутом пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України шляхом використання у навчальному процесі кафедрою управління у сфері цивільного захисту під час викладання таких дисциплін:

“Організація управління діяльністю органів та підрозділів цивільного захисту”: тема 7. “Підготовка, прийняття та організація виконання управлінських рішень” (в частині науково-теоретичних розробок автора щодо використання алгоритму прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що містить взаємопов’язані між собою блоки (заходи), де розкрито логічну послідовність та зміст роботи органу управління з організації та проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації);

“Управління діяльністю організацій”: тема 9. “Інформування та оповіщення про загрозу і виникнення надзвичайної ситуації”; тема 12. “Організація діяльності

та завдання штабу з ліквідації надзвичайної ситуації” (у вигляді запропонованого автором включення на законодавчому рівні до заходів із забезпечення дій органів управління та сил цивільного захисту інформаційно-аналітичного забезпечення як окремого виду забезпечення, організацію функціонування якого здійснювати керівником штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації) (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 21 червня 2018 року № 37-01-32/1299).

– Державним закладом вищої освіти “Університет менеджменту освіти” шляхом впровадження в освітній процес кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій на курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 16 листопада 2020 року № 01-20/540).

– Інститутом державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, що реалізуються за освітньо-професійною програмою підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування” галузі знань 28 “Публічне управління та адміністрування” (спеціалізація “Управління у сфері цивільного захисту”), зокрема кафедрою державного управління у сфері цивільного захисту використано рекомендації дисертантки щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішення керівником органу управління в умовах надзвичайних ситуацій з урахуванням можливих сценаріїв та алгоритмів дій (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 01 грудня 2020 року № 9401-1239/26).

іншими установами та організаціями:

– Громадською організацією “Всеукраїнська асоціація “Інформаційна безпека та інформаційні технології” у процесі виконання основних статутних завдань щодо сприяння розвитку інформаційного суспільства й електронної демократії, забезпеченню захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, поширення принципу мережевого нейтралітету. Зокрема, у процесі виконання основних статутних завдань Асоціацією щодо сприяння

розвитку інформаційного суспільства й електронної демократії, забезпеченню захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, поширення принципу мережевого нейтралітету, використано аналітичні матеріали та пропозиції з питань використання новітніх інформаційних технологій під час оповіщення та інформування населення про загрозу виникнення та виникнення надзвичайних ситуацій, а також його підготовки до дій в зазначених умовах (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 25 вересня 2020 року № 81).

Отримані в дисертації результати мають фундаментальне та прикладне значення. Положення, висновки та пропозиції, розроблені дисертанткою, можуть бути використані в науково-дослідній роботі, практичній діяльності органів державного управління, у процесі розробки проєктів НПА, а також у навчальному процесі.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею автора. Основні ідеї та розробки, зокрема й ті, що характеризують наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також висновки й рекомендації отримані автором особисто.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дисертаційного дослідження обговорювались на розширеному засіданні кафедри державного управління у сфері цивільного захисту Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту 20 жовтня 2020 року, протокол № 5.

Основні положення й результати роботи викладені в наукових доповідях та повідомленнях на науково-практичних конференціях, зокрема: “Публічне управління: виклики XXI століття” (Харків, 2013); “Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення” (Рівне, 2013); “Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління” (Київ, 2013); “Безпека життєдіяльності на транспорті та виробництві – освіта, наука, практика” (Херсон, 2014); “Надзвичайні ситуації: безпека та захист” (Черкаси, 2014)”; “Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика)” (Харків, 2015); “Державне

управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту” (Харків, 2015); “Публічне управління: стратегія реформ 2020” (Харків, 2015); “Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору” (Київ, 2015); “Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи” (Харків, 2015); “Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України” (Київ, 2015); “Розвиток креативного публічного управління” (Київ, 2016); “Публічне управління XXI ст.: форсайтинг успіху” (Харків, 2016); “Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика” (Харків, 2016); “Актуальні проблеми моделювання ризиків і загроз виникнення надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури” (Київ, 2016); “Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору” (Київ, 2016); “Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації” (Львів, 2016); “Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект” (Київ, 2016); “Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика” (Харків, 2016); “Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика” (Харків, 2017); “Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції” (Кропивницький, 2017); “Предупреждение и ликвидация чрезвычайных ситуаций: методы, технологии, проблемы и перспективы” (Республика Беларусь, Светлая Роща, 2017); “Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку” (Київ, 2017); “Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління” (Київ, 2017); “Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи” (Харків, 2018); “Стратегія реформування організації цивільного захисту” (Київ, 2018); “Актуальные вопросы совершенствования надзорной и правоприменительной деятельности МЧС” (Республика Беларусь, Минск, 2018); “Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку” (Київ, 2018); “Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку” (Київ, 2018); “Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного

управління та адміністрування” (Київ, 2018); “Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України” (Київ, 2018); “Проблеми розвитку публічного управління в Україні” (Львів, 2019); “Публічне управління XXI століття: синтез науки і практики” (Харків, 2019); “Розвиток цивільного захисту в сучасних безпекових умовах” (Київ, 2019); “Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення” (Київ, 2019); “Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології” (Київ, 2019); “Проблеми надзвичайних ситуацій” (Харків, 2020).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Повний обсяг дисертації становить 504 сторінки, з них 403 – основного тексту. Робота містить 9 таблиць, 24 рисунки, 27 формул, список використаних джерел налічує 410 найменувань, у тому числі 11 – іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

1.1 Досвід організації державного управління у сфері цивільного захисту у вітчизняному науковому дискурсі

Дослідження проблем державного управління в роботі проведено на основі аналізу попередніх наукових досліджень за дедуктивним методом пізнання від загального до часткового, а саме: від проблематики галузі науки державного управління загалом до державного управління у сфері ЦЗ – зокрема.

Протягом останнього часу система державного управління в Україні потерпає від постійних структурних трансформацій. Однак, попри проведені зміни, наявна система недостатньо дієва, внутрішньо неузгоджена, не відповідає вимогам громадян і, як результат, є однією з причин гальмування процесів розвитку та комплексних перетворень в усіх сферах розвитку суспільства.

Аналіз попередніх наукових досліджень надав можливість окреслити проблему, зміст якої полягає у невідповідності наявного стану системи державного управління потребам широкого загалу країни. Насущним питанням зараз є пошук інноваційних підходів щодо підвищення дієвості системи державного управління та доведення її до стану, що забезпечить невідпинний розвиток суспільства.

З огляду на виявлені проблемні питання в системі державного управління, вважаємо за доцільне провести ретроспективний аналіз попередніх наукових досліджень з означеної проблематики.

Вбачаємо вагомим завданням проведення аналізу наукових розвідок вітчизняних вчених щодо пошуку підходів щодо удосконалення системи державного управління.

Треба зазначити, що актуальні питання, пов'язані з функціонуванням

системи державного управління на сучасному етапі розвитку держави перебувають у полі зору науковців, які внесли змістовний внесок у дослідження проблем державного управління.

Я. Радиш зазначає, що основою неприйнятного стану державного управління в Україні є недосконалість нормативно-правової бази щодо діяльності ОДВ, неефективність взаємодії органів державного управління на усіх щаблях їх діяльності, недостатня результативність системи державної та муніципальної служби, недотримання органами виконавчої влади та місцевого самоврядування вимог відкритості і зрозумілості в діях громадянському суспільству [314, с. 11].

Ідеологічним підґрунтям демократичного управління, на думку вченого, є такі вимоги сьогодення: діяльність суспільства у виконанні загальнодержавних завдань, відповідальність керівництва за результати перед громадянами країни. Завдяки впровадженню вказаних вимог, можна очікувати перегляд функцій держави, ефективний їх розподіл між державою та народом, збільшення частки участі громадян в забезпеченні конкретних владних повноважень щодо самоорганізації їх життєдіяльності [314, с. 12].

Погоджуємося з висновками автора та зазначаємо, що вказані недоліки, насамперед, пов'язані з розбіжностями в НПА, що визначають повноваження та відповідальність структур державного управління, неврегульованістю спільних дій органів державного управління та підрозділів відомств та організацій, що залучаються до дій у НС.

В. Бакуменко висвітлив стрижневі засади розроблення управлінських рішень на державному рівні, універсальні підходи, що передбачають виконання продуманих цілеспрямованих завдань, концепцію їх покращення та уніфікації. Автор розробив універсальну модель розвитку державного управління, що розкриває основні напрями удосконалення та функціонування й основи розроблення рішень на рівні держави, канони та комбінацію їх поділу на класи, групи за стрижневими напрямками (процес утворення держави, формування і провадження політики) та формами (законодавча, організаційна, керівна, спрямовано-організаційна, проектна), а також управлінську діяльність на

державному рівні. Водночас автор виокремив і провів аналіз ознак опрацювання управлінських рішень на державному рівні щодо питань побудови держави, зокрема, структурованість, створення та реалізації державних функцій, розроблення структури державних владних органів [16, с. 4–6].

Цікавим, на нашу думку, є вперше запропоновані В. Бакуменком інноваційні моделі, способи, методи, що є засобом розроблення перспективних, особливих управлінських рішень на державному рівні, зокрема: комплексна модель провадження функцій і завдань ОДВ; методична технологічна графічна модель, що розкриває інноваційний підхід в межах методу інтеграції дерева цілей і поля діяльності об'єкта управління, на основі аналізу розвитку соціальних систем як сфер впливу й дослідження об'єкта управління; модель, що реалізується проведенням аналізу системного взаємозв'язку теоретичних досліджень і результатів практичної діяльності; методи, що передбачають оцінювання тенденцій розвитку та типізацію структур і завдань проектно-спрямованих рішень [16, с. 6].

В. Бакуменко, один із фундаторів науки державного управління, активізацію ефективності державного управління пов'язує з покращенням наявних і розробленням нових засобів і послідовності ухвалення та провадження управлінських рішень, використанням сучасних методів їх підтримки, а визначену проблему модернізації, розроблення та прийняття управлінських рішень виокремлює як одну з найактуальніших. Головними ж її особливостями він вважає чисельність і неоднорідність управлінських циклів, ситуацій, суб'єктів та об'єктів управління, багатогранність зв'язків між ними, проблемність конкретного визначення критеріїв їх ефективності, а також високу динаміку змін зазначених факторів у процесах розвитку методології прийняття управлінських рішень [15, с. 3].

Підсумки наукових доробок В. Бакуменка сьогодні мають велике значення у зв'язку з проведенням в державі реформування державного управління, передачі значної частини функцій та повноважень місцевим громадам. Вважаємо за потрібне взяти до уваги комплексний аналіз особливостей і досвіду управлінської діяльності на різних рівнях управління, а також об'єктивно наявних труднощів та

найбільш поширених негативних явищ в управлінській діяльності, який застосував автор.

О. Пархоменко-Куцевіл зазначає, що система державного управління потребує проведення кардинальної перебудови, спрямованої на досягнення окреслених завдань. Автор запропонувала визначення реінжинірингу адміністративних процесів як концепцію, створення державних установ на підґрунті прикладної науки, завдяки проєктуванню й управлінню державними процесами, до основних етапів якого автор відносить підготовчий етап, який містить репозиціювання, визначення головної місії та основних проблем функціонування, етапи стратегічного планування, адміністративних процесів, розроблення проєкту, а також реалізації та контролю [244, с. 22, 23, 25].

Н. Нижник виявила основні закономірності та форми правового регулювання питань управління на державному рівні та визначила шляхи підвищення їх ефективності. Автор обґрунтувала деякі аспекти з питань управління на державному рівні, зокрема субстанціональний (сутнісний), функціональний і структурний. Водночас сформульовано висновок про те, що особливими учасниками з питань управління на державному рівні виступають органи державного управління і посадові особи, внаслідок формування відносин у процесі управління різними сферами державної діяльності, що передбачають безпосередній чи опосередкований вплив низки чинників, насамперед, об'єктивних перетворень, які відбуваються в суспільстві. Обґрунтовано тезу про те, що учасником визначальних відносин на рівні державних процесів управління є людина, яка виступає не лише в ролі керованого об'єкта, але й і з позиції керівного суб'єкта. За такої умови, її знання та особливості характеру зображають конкретне управлінське рішення. Аналіз прямих і зворотних зв'язків в системі державного управління дозволив автору зробити висновки про особливості змісту системи відношень в різних типах управління на державному рівні, обґрунтувати тезу, що саме зміст питань управління на державному рівні визначається державним і владним характером самого управління, комплексом функцій управління і стадіями управлінського циклу [233, с. 4].

Автор зазначає, що під час побудови сучасного громадянського суспільства виникла невідкладна потреба у формуванні нових суспільних відносин в державі, докорінних змінах змісту діяльності ОДВ, функцій державного управління. Розв'язанню вказаної наукової проблеми присвячено численні наукові праці Н. Нижник. Автор визначила основні закономірності та форми правового регулювання питань управління на державному рівні, розвитку концептуальних основ його вдосконалення, дослідила динаміку та визначила перспективи підвищення ефективності правового забезпечення заходів управління на державному рівні в сучасних умовах [233, с. 6].

Треба зазначити, що Н. Нижник використала новий методологічний підхід під час дослідження питань управління на державному рівні як єдиної системи з виокремленням її елементів. Такий підхід, на нашу думку, підтримує виявлення природи таких відносин і реалізації їх правових форм [233, с. 3].

Р. Войтович провела системний аналіз глобальної інтеграції, уточнила рівні, форми та засоби удосконалення державного управління в зазначених умовах. Залежно від рівнів реалізації удосконалення, автор виокремила такі основні способи її здійснення, зокрема, фрагментарний (властива окремим питанням перетворення сфер суспільного життя); неповний (характеризує часткове перетворення внутрішніх закономірностей діяльності певного суспільного явища); незавершений або частковий (поряд з розвитком та перевагами власного духовного потенціалу містить запозичення іншого); прогресивний (термінове перетворення суспільства або окремих його сфер, що відповідає сучасним вимогам і підготовлена попереднім етапом суспільного розвитку); перерваний (якщо перетворення окремого явища та адаптація його до нових умов не призводить до конкретного, заздалегідь визначеного результату, вона припиняється); спосіб наздоганяння (передбачає чітке наслідування перетворювальних норм суспільного розвитку та має помітне значення у життєдіяльності сучасних суспільств). Удосконалення являє собою міжнаціональний процес, є одним із варіантів суспільного розвитку в умовах глобалізації, що призводить до провадження нової моделі взаємовідносин

суспільства та держави, виникнення, в результаті нової моделі системи державного управління. Однією з умов удосконалення системи державного управління в Україні є розробка імперативів відкритого суспільства, які формують ключові методологічні засади реалізації нового покращеного проєкту суспільного розвитку, що забезпечать перевагу у глобалізаційних процесах [109, с. 15, 18, 20].

Автор підкреслила раціональний зміст удосконалення, обґрунтувала його вплив на умови міждержавних взаємовідносин, окреслила рівні, форми та засоби піднесення державного управління та визначила, що однією з умов реалізації сучасної глобалізації є удосконалення, яке закономірно трактується як інтернаціональний процес та один із видів привабливого суспільного розвитку. Удосконалення, на думку автора, може спрямувати сучасний транснаціональний світ до суттєвих негараздів, що можуть спровокувати небезпечні ускладнення [109, с. 15].

За такої умови, вважаємо основоположними та справедливими твердження автора щодо необхідності ідентичності кожної держави. Погоджуємося з висновками Р. Войтович, яка зазначає, що удосконалення є вкрай необхідною умовою розвитку суспільства, оскільки передбачає наближення окремих держав до найвищих стандартів розвитку, сприяє подоланню нерівності, що спостерігається у взаємовідносинах між державами [109, с. 15, 16].

Підтримуємо висновок Р. Войтович, про те, що в державі має бути сформовано державний інститут, який би гарантував ефективну реалізацію процесу розвитку суспільства та ключових сфер його життєдіяльності. Маємо думку, що таким інститутом може бути громадянське суспільство, яке може взяти на себе більше функцій та повноважень щодо визначення доцільних форм і методів співпраці з ОДВ та державного устрою в країні [109, с. 19].

А. Рачинський обґрунтував необхідність удосконалення запитів до результатів діяльності керівного складу державного управління, що, на думку вченого, передбачає розроблення та використання інноваційного інструментарію провадження функцій і завдань, та дозволяє досягти максимальної дієвості

органів державного управління. За цих обставин, важливим завданням постає удосконалення функціонування ОДВ на різних рівнях управління, від державного до місцевого, передусім тих ОУ, що ухвалюють надзвичайно важливі рішення та забезпечують виконання завдань, поставлених перед ними. Автор анонсував інноваційний перспективний підхід на найвищому державному рівні щодо осяжності змісту діяльності працівників державних організацій та сутності їх функціонування, а також запровадив технології, що забезпечують удосконалення роботи ОДВ. А. Рачинський презентував новаторський підхід до державного управління в органах влади, як механізму провадження системних змін у владних структурах, заклав підвалини кризового менеджменту, розробив критерії та показники оцінювання механізму забезпечення позитивних змін у структурах ОДВ, узагальнив показники дієвості працівників, сформулював їх ідентичність в кризових умовах життєдіяльності суспільства, що суттєво впливають на їх результативність, позитивні зміни в побудові владних структур [318, с. 3–7].

Зараз надзвичайно важливою сферою дослідження галузі науки державного управління є менеджмент на найвищому державному рівні в Україні. А. Рачинський зазначає, що окреслена наукова проблема набуває надзвичайно важливої ваги в рамках процесів державного управління, має певні структурні недоліки та потребує нових креативних підходів щодо її виконання. Водночас автор визначив, що нині далекоглядні новації працівників належать до найважливіших кроків в межах передачі владних повноважень місцевим органам виконавчої влади, дерегуляції системи управління державою. Погоджуємося з висновком А. Рачинського, який вважає важливим завданням удосконалення змісту роботи органів державного управління загалом, та їх окремих інституцій – зокрема. Саме тому, на думку автора, інноваційний державницький підхід до провадження роботи ОДВ містить розроблення та втілення в життя удосконалених технологій державного управління працівниками в системі владних структур [318, с. 3, 4].

Зараз, коли наша держава відстоює своє право на суверенітет та територіальну цілісність, актуального значення набувають питання національної

безпеки. В. Богданович вважає, що з метою удосконалення роботи безпекових структур держави в умовах загроз різного характеру потрібно підвищувати наукові, методичні засоби та механізми, що забезпечують діяльність інформаційних, спостережних, а також прогнозних систем зазначених структур. Автор виявив, що вкрай необхідно розробити орієнтири, індекси, узагальнені показники та критерії оцінювання дієвості безпекових структур держави, що не втратило своєї актуальності дотепер.

В процесі досліджень В. Богданович розробив теоретичну модель безпекової системи держави, в структурі якої унормовано та конкретизовано процеси за умов внутрішніх і зовнішніх небезпек. Запропонована модель забезпечує поділ складних завдань, що постають перед безпековими структурами, на простіші, типові, які можна виконувати експертними, статистичними й іншими відомими методами [99, с. 81], А. Уйомов розглянув будову висновків за аналогією [372].

Теоретичні засади і методологію управління службою НС дослідив П. Гучек, який запропонував моделі, методи та систему спостереження та підтримки прийняття рішень в інформаційних інтегрованих середовищах для покращення адекватності подання інформації про обставини в районі виникнення НС в реальному масштабі часу [124, с. 10].

Автор запропонував концепцію розробки та впровадження інформаційних методів для покращення процедури прийняття рішень щодо управління підрозділами швидкого реагування та спеціальними службами шляхом проведення цілодобового спостереження стану навколишнього середовища в районі ймовірного виникнення, або настання НС. В роботі автор удосконалив інформаційні методи, стилі, конфігурації геоінформаційної системи спостереження поточних обставин в реальному режимі часу. Сутність покращення полягає в утворенні базисних моделей розрахунку концентрації небезпечних речовин в атмосфері та використанні банку даних для стаціонарних та рухомих об'єктів сил та засобів.

За результатами дослідження, отримано дані, які є теоретичним та

методологічним базисом розв'язання важливої наукової проблеми – удосконалення ефективності автоматизованого управління службою НС за допомогою сучасних математичних моделей та методів, що впроваджуються як інформаційні технології забезпечення прийняття рішень в умовах НС [124, с. 245].

Також, актуальну наукову проблему щодо пошуку напрямів збільшення продуктивності та оперативності результатів діяльності системи органів державного управління безпековими структурами держави досліджував Г. Ситник. Автор зазначає, що вказана проблема суттєво загострилася після збільшення рівня нових небезпек державним інтересам України та загалом стабільності міжнародної спільноти [337, с. 267].

Водночас Г. Ситник виокремлює дві умови діяльності системи державного управління: за повсякденних умов і в умовах НС. Це дозволяє збагнути сутність проблеми, що настає у випадку, коли поточний стан об'єкта управління не відповідає заданому. Поділяємо думку Г. Ситника, який вважає, що сьогодні в Україні не вистачає системного та обґрунтованого підходу до прийняття управлінських рішень на рівні держави, внаслідок чого втрачається людський, економічний, матеріальний потенціал країни тощо. Роз'єднаність, неврівноваженість, внутрішня дискусійність, непослідовність управлінських рішень на рівні держави виникають під час розроблення політичних рішень держави, нормотворчої діяльності, а також у практичній роботі органів державного управління. Тому, вважає автор, є нагальна потреба у розробленні механізмів та засобів удосконалення дієвості органів державного управління безпекових національних структур на основі нарощування технологій управління в країні [337, с. 271–272].

Цікавим виявився підхід автора до процесу прийняття управлінських рішень, в якому обґрунтовано необхідність реалізації принципу варіативності. За зазначеним принципом, прийняття рішення здійснюється шляхом обрання з альтернативних рішень найбільш раціонального. Крім того, автор пропонує створити модель прийняття рішення на основі інформаційного механізму її функціонування. Запропонований механізм, на думку Г. Ситника, гарантує

впорядкування обміну інформацією між суб'єктами та об'єктами державного управління. Модель прийняття управлінських рішень на основі функціонування інформаційного механізму являє собою упорядкування інформації за певним алгоритмом, а саме: пошук, одержання та аналіз інформації, встановлення її вірогідності та важливості; оцінювання інформації щодо її достатності та придатності до використання; встановлення адекватності інформації зовнішнім умовам; розроблення альтернатив управлінських рішень та обрання найбільш раціонального варіанту (за критерієм оптимальності), організація його виконання [337, с. 282].

Зазначимо важливий аспект, а саме – вказані етапи упорядкування інформації взаємопов'язані між собою, а кожний наступний етап залежить від попереднього.

Хронологія виконання етапів, передбачених моделлю прийняття управлінських рішень на основі функціонування інформаційного механізму гарантування національної безпеки, утворюють контекстуальну та системну складові частини цієї моделі. Контекстуальна складова частина моделі забезпечує отримання та оцінювання інформації, що надходить до суб'єктів державного управління, дає змогу виконати оцінювання стану об'єкта управління. Системна складова частина моделі має на меті вивчення можливих засобів і способів досягнення державних цілей, визначає ймовірні шляхи їх досягнення, утворює критерій обрання раціонального рішення.

Отже, Г. Ситник довів, що модель прийняття управлінських рішень суб'єктами державного управління національних безпекових структур на основі функціонування інформаційного механізму, окреслює алгоритм узагальнення інформації, що надходить до зазначених суб'єктів [337, с. 284].

Наукові проблеми суспільних процесів в економічній, соціальній та інших сферах, в яких велике значення має інформаційний ресурс, розкрито у працях Ю. Тихомирова. Нині формування, зберігання, передача, аналіз, використання інформації стало підґрунтям управління. Автор порушив проблему недостатності або надлишку інформації, що надходить до ОУ, які приймають рішення,

обґрунтував необхідність визначення міри інформаційного забезпечення дій ОУ [364, с. 415].

Тепер, вважає автор, виникла гостра необхідність в розробленні ефективної структури системи управління, що містить визначення раціональної послідовності прийняття комплексних рішень на основі використання обробленого масиву інформації, упорядкування зв'язків в системі управління та узгодження дій ОУ та забезпечення виконання функцій та завдань, покладених на неї [364, с. 416].

Приєднуємося до думки Ю. Тихомирова, який вважає ключовим завданням ОДВ інформаційне забезпечення їх діяльності. Водночас автор підкреслює такі принципи роботи з інформацією: об'єктивність і вірогідність, своєчасність подання, залежність завдань, функцій і повноважень ОУ від обсягу та характеру інформації, раціональне поєднання первинної та похідної інформації [364, с. 416].

Крім того, Ю. Тихомиров справедливо вважає, що розбіжності та неузгодженості між процесами обробки наявної інформації та прийняттям рішень призводять до накопичення невикористаної інформації та створення дефіциту необхідної, що спричиняє ухвалення рішень на основі недостатнього обсягу корисної інформації, до їх необґрунтованості внаслідок недоліків у процесі аналізу інформації, що надходить [364, с. 416–421].

Зважаючи на твердження Ю. Тихомирова, зазначимо, що саме високий рівень професійної підготовки персоналу ОУ, опанування новітніми методами прийняття управлінських рішень, актуального та дієвого інформаційного забезпечення [395, с. 376] має забезпечити подання керівнику достатньої, корисної та актуальної інформації для своєчасного прийняття обґрунтованого рішення.

Питання визначення ролі, змісту та сутності соціальної інформації у державному управлінні дослідив Г. Атаманчук, який підкреслив, що фундаментом державного управління є інформація, що зібрана та систематизована у сприятливу для використання форму. Найважливішим в державному управлінні автор вважає використання інформації, що вкрай необхідна для формування і реалізації державних керівних впливів [10, с. 240].

Відомо, що в умовах НС посадові особи органів державного управління вимушені діяти в умовах часткової невизначеності інформації та високої динаміки змін у процесах, що відбуваються. За цих обставин, вважає Г. Атаманчук, треба прагнути до отримання якомога більшого обсягу вірогідної первинної інформації, зібраної на початковому етапі реагування на НС. У такому разі рішення та дії будуть більш точними й адекватними ситуації. Автор виокремлює основні вимоги до управлінської інформації, що забезпечують результативність управлінських рішень, зокрема актуальність, вірогідність, повнота, достатність, якість, доступність, узгодженість, системність. За такої умови він зазначає, що повноту інформації гарантує аналіз та оцінка обставин, а також подальше прийняття обґрунтованого управлінського рішення. Якість інформації має бути представлена в рішенні у вигляді механізму перетворення управлінської ситуації в певний стан для можливості її сприйняття не лише особою, що приймає рішення, а й безпосередніми виконавцями [10, с. 241]. Необхідно зазначити, що прийняте обґрунтоване управлінське рішення має бути реалізовано органами державного управління, що, на нашу думку, неможливо без побудованої дієвої системи органів виконавчої влади. Виконання зазначеного нелегкого завдання є невідкладним науковим питанням сьогодення, зауважує В. Малиновський. За цих обставин, зазначає автор, оптимальна модель системи органів публічної влади має забезпечити подальше покращення економічного, матеріального, духовного життя громадян України, забезпечення їх долучення до європейської спільноти [214, с. 21].

У зв'язку з викладеним вважаємо, що в діяльності органів виконавчої влади має велику вагу її інформаційне забезпечення. В. Авер'янов стверджує, що зараз назріла потреба в ініціюванні діяльнісного формулювання інформаційних систем, їх сумісності та діяльності органів державного управління. Автор наголошує на збільшенні ваги інформації в упорядкованих формах взаємодії в суспільстві. За такої умови, швидкоплинність обробки інформації, проникнення новітніх інформаційних технологій у всі сфери діяльності соціуму, а також нагальна потреба у створенні сучасної інформаційної системи управління, є реаліями та

трендом сучасності [129, с. 135].

Автор вважає, що під час створення інформаційної системи в органах державного управління треба брати до уваги низку вимог, що пред'являються до інформації, як до матеріальної основи зазначеної системи, врахування яких впливає на її дієвість, а саме: інформація має бути стислою, достатньою, потрібною, імовірною, надійною, сучасною та оперативною, зручною для її опрацювання (якнайбільше уніфікованою для зберігання та використання).

Привабливим виявилось авторське тлумачення поняття “інформаційна система управління”, яке автор розуміє як організаційно сформоване поєднання інформаційного масиву, документів, складових частин комунікаційних систем, технічних засобів, що в комплексі слугують забезпеченню взаємозв'язку між складовими частинами системи управління з метою досягнення її дієвості та розвитку. За цих обставин, В. Авер'янов характеризує інформаційну систему управління визначеними параметрами, зокрема об'ємом інформації, кількістю потоків, пропускнуою можливістю каналів цієї інформаційної системи, своєчасністю надходження інформації та подання, оперативністю в роботі з нею. Також вартий уваги підхід автора до визначення складових частин інформаційних систем управління.

На його думку всі інформаційні системи управління складаються з трьох частин, а саме:

перша – здобуті та накопичені об'єми інформації, що формують поняття про управлінські процедури та режими послідовної зміни станів або явищ;

друга – підготовлені сучасні технічні пристрої зберігання, оброблення та пошуку інформації для отримання первинної інформації, фіксації значних її обсягів, опрацювання у стислі терміни та перетворення в інформацію управління;

третя – створена система управління інформацією з метою її накопичення, передачі та використання за призначенням.

Важливим і корисним для сфери ЦЗ, на нашу думку, є підхід автора до змісту визначення поняття “інформаційне забезпечення”, який трактує його як процедуру щодо утворення і підтримки відповідних об'єднувальних та

діяльнісних властивостей системи управління. Так, виявлено, що існують об'єктивні мотиви для виокремлення сутності двох понять “інформаційне забезпечення”, зокрема – забезпечення системи управління сукупністю інформації та функціонування, що пов'язано з пристроями для збирання, фіксації, передачі, утримання, обробки та подання інформації [129, с. 154.].

Обидва визначення поняття “інформаційного забезпечення”, на нашу думку, суцільні та доповнюють одне одного, це поєднання всього обсягу інформації, що застосовується, спеціальних пристроїв і методів її опрацювання, робота ситуаційних центрів та інших засобів швидкого реагування на кризові ситуації, а також діяльність спеціалістів з метою її ефективного використання [129, с. 154], [223, с. 195], [162, с. 5], [374, с. 13].

Так, встановлено, що зараз найважливішим питанням постає пошук шляхів удосконалення системи державного управління. Аналіз попередніх наукових досліджень дозволив окреслити основні напрями розвитку системи державного управління загалом, а саме: визначення цілей діяльності системи управління та критеріїв оцінювання ступеня їх досягнення, що забезпечує обрання перспективи розвитку управління, яка відповідає інтересам системи управління загалом; опрацювання механізму прийняття складних рішень, підґрунтям якого мають стати сформовані обсяги інформації, упорядковані зв'язки в системі управління та узгоджені дії всіх її складових елементів; забезпечення органів державного управління вірогідною, актуальною, достатньою, доступною та першоджерельною інформацією для ухвалення своєчасного, обґрунтованого управлінського рішення; застосування всебічного аналізу особливостей і досвіду управлінської діяльності, моделей процесу управління та діяльності на основі системного взаємозв'язку теорії та практики; удосконалення правової підтримки державних управлінських зв'язків як єдиної системи; створення державної інституції з метою забезпечення дієвого провадження процесу вдосконалення суспільства та основних сфер його життєдіяльності; розроблення інноваційної моделі взаємовідносин суспільства та держави, що забезпечує створення нової парадигми системи державного управління; приєднання до нової технології

стратегічного управління колективами установ державної влади, з метою розширення контексту самостійності під час виконання покладених на них завдань; удосконалення функціонування органів державного управління загалом та його окремих підрозділів, що відповідають за виконання поставлених перед організацією завдань – зокрема; покращення науково-методологічних принципів та підходів інформаційно-моніторингової системи з метою підвищення дієвості роботи системи забезпечення національної безпеки; запровадження моделі інформаційно-аналітичного механізму щодо процедури прийняття управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки на основі розробленого алгоритму її функціонування; формування раціональної моделі виконавчої влади, що здатна адекватно реагувати на сучасні виклики та загрози; розроблення інформаційної системи в ОУ для забезпечення структурних та дієвих показників оцінювання результативності системи управління [38, с. 17–18].

Однак, виявлено недостатньо досліджену наукову проблему, що пов'язана з розвитком СІАЗ державного управління загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, а також удосконаленням механізмів державного управління, що забезпечують її функціонування [22, с. 124].

Вказані наукові дослідження забезпечили підґрунтя для проведення аналізу проблем державного управління у сфері ЦЗ.

Встановлено, що внаслідок недосконалості системи ЦЗ, наявних недоліків в діяльності ЦОВВ та МОВВ щодо забезпечення здійснення політики у сфері ЦЗ дієвість протидії НС залишається недостатньо продуктивною.

Зазначене підтверджується статистичними даними ДСНС, які свідчать, що в країні, впродовж 2019 року, органи та підрозділи ДСНС здійснювали своєчасне реагування на 146 НС, внаслідок яких загинуло 199 осіб та постраждало 1 тис. 492 особи. Водночас у порівнянні з 2018 роком, загальна кількість НС у 2019 році збільшилася на 14 %, також зазначено зростання кількості постраждалих у НС на 78 %, а кількості загиблих – на 18,5 % [160, с. 1–2].

Урядом країни визнано, що наявна система ДСНС нині не здатна сповна виконувати покладені на неї завдання з провадження державної політики у сфері

ЦЗ, забезпечення необхідного рівня безпеки життєдіяльності населення, його захисту від НС, пожеж та інших небезпечних подій і аргументовано необхідність реформування системи ДСНС.

Так, знайдено розбіжність, суть якої зводиться до того, що з одного боку кількість НС та їх негативні наслідки для населення України зростають і погіршуються, а з іншого – стан ЄДС ЦЗ не забезпечує дієвого захисту від НС та не гарантує безпечної життєдіяльності населення [163].

Питання, пов'язані з проблемами функціонування системи державного управління, особливо у сфері ЦЗ, на сучасному етапі розвитку держави варті уваги науковців.

Так, С. Андреєв розв'язав важливу наукову проблему в галузі науки державного управління щодо аргументації її теоретичних та методологічних засад, підготував прикладні пропозиції щодо вдосконалення механізмів створення інституціональних основ розвитку державних систем ЦЗ. Автор побудував наукове підґрунтя нового наукового напрямку – інституціоналізму державного управління у сфері ЦЗ, який розкриває сутність явищ, чинників і процедур, спричиняє механізми створення інституціональних основ щодо перспектив державних систем ЦЗ, визначальні напрями та закономірності галузевої політики держави, моделі та процес її реалізації.

Автор окреслив головну проблему доктринного змісту на шляху дієвої побудови ЄДС ЦЗ – відсутність у керівництва країни перспективного бачення напрямів розвитку державного управління у сфері ЦЗ. Запропоновано новітні системи ЦЗ, що мають бути гнучкими, швидко реагувати на зміни обставин, пристосовуватись до зовнішнього безпекового середовища.

Для протидії гібридним небезпекам, вважає вчений, необхідно створювати комбіновані, універсальні підрозділи, формування, організації та інститути, що мають поєднувати якості та можливості військової структури, наукового, аналітичного закладу та різнобічних сил, спроможних ліквідовувати комплексні наслідки пожеж, техногенних аварій і природних катастроф, протидіяти будь-яким іншим загрозам [3, с. 3, 28].

Нагальну необхідність у визначенні нових напрямів подальшого розвитку механізмів державного управління сферою пожежної безпеки в Україні окреслив М. Андрієнко, який розробив теоретичне та методологічне підґрунтя їх утворення.

Автор, за результатами аналізу сучасних процесів у сфері пожежної безпеки, виявив далекий від необхідного рівня стан забезпечення пожежної безпеки в Україні, що зберігається протягом останніх років. Такий стан речей, на його думку, вимагає розроблення конкретних дієвих кроків у межах державної політики в напрямі значного поліпшення дієвості механізмів забезпечення пожежної безпеки в державі.

Вчений, в рамках визначеної наукової проблеми, виявив розбіжність, зміст якої полягає в тому, що, з одного боку, нові виклики та загрози у сфері пожежної безпеки вимагають відповідного їм розвитку механізмів державного управління загалом, а з іншого – удосконалення механізмів у сфері пожежної безпеки сповільнюється внаслідок використання наявної наукової та теоретичної платформи, де функціонує і вдосконалюється державне управління зазначеною сферою.

Безумовним авторським внеском в науку державного управління є поєднання законів, що притаманні функціонуванню сфери пожежної безпеки та загальних законів державного управління. Такий підхід дозволяє ототожнювати та визначати закони державного управління, що властиві сфері пожежної безпеки, зокрема: взаємозв'язок і залежність базису та методів державного управління від побудови ОДВ, на яких покладено реалізацію державної політики в сфері пожежної безпеки, якості наявної матеріальної та технічної бази в зазначеній сфері, соціальних та економічних процесів, що відбуваються у суспільстві, та умов виконання завдань управління; поєднання структурних та методологічних засад на всіх рівнях державного управління сферою пожежної безпеки; утримання рівноваги та раціонального співвідношення між усіма складовими частинами системи державного управління сферою пожежної безпеки; поєднання технічних засобів і систем, що використовуються для забезпечення дієвості системи державного управління сферою пожежної безпеки, на всіх її рівнях; єдність та

ієрархічність критеріїв ефективності, що використовуються в процедурах державного управління сферою пожежної безпеки; співвідношення необхідного терміну на виконання завдань державного управління сферою пожежної безпеки наявному або визначеному; відповідність дієвості виконання завдань державного управління сферою пожежної безпеки кількості, якості, об'єктивності й оперативності інформації, що використовується [5, с. 10, 151–152].

Отже, вважаємо важливим внеском у розвиток механізмів державного управління, що запропоновано М. Андрієнком, удосконалення процедури розроблення управлінських рішень у сфері пожежної безпеки та механізму їх провадження з урахуванням розглянутих автором об'єктивних законів управління та фундаментального комплексу принципів формування таких рішень [5, с. 10, 151–152]. Збільшення ефективності ухвалення управлінських рішень потребує теоретичного обґрунтування системи їх інформаційного забезпечення, що є підґрунтям циклу його підготовки, прийняття та виконання [386].

Є. Романенко виявив головні проблеми в діяльності ДСНС щодо прямого управління ЄДС ЦЗ, довів нагальну потребу щодо її удосконалення в атмосфері європейської інтеграції та в умовах практичних і потенційних техногенних, екологічних і природних загроз з метою підвищення національної безпеки держави [323, с. 38].

На думку автора, нині діюча ЄДС ЦЗ є обтяжливою, неналежною стала зростаюча тенденція практичних і потенційних загроз національній безпеці. Поверхнева реорганізація та безпідставне перепідпорядкування органів та підрозділів ЦЗ іншим органам виконавчої влади призвело до розрегульованості та неузгодженості законодавства у зазначеній сфері щодо дієвості ЄДС ЦЗ, втрати врівноваженості системи державного управління на всіх її рівнях.

Автор стверджує, що наявний стан та скептичне передбачення ситуації щодо безпеки в Україні зараз пред'являють перед керівництвом країни невідкладні, термінові завдання щодо форсування фундаментальних перетворень у сфері ЦЗ і приведення механізмів державного управління відповідно до вимог європейських стандартів безпеки.

Вказане аргументується тим, що зараз суттєвими прогалинами державного управління у сфері ЦЗ є застарілий базис системи управління ДСНС. За такої умови, недовершена та громіздка система ухвалення управлінських рішень уповільнює гнучке управління підрозділами, заважає дієвому реагуванню на НС та належному відношенню керівників ОУ всіх рівнів до виконання своїх обов'язків.

Недовершеність організації управління органами та підрозділами ЦЗ спричиняє збільшення терміну реагування на НС, викликає недовіру населення до діяльності керівників ОУ ДСНС загалом та негативно впливає на своєчасність і результативність заходів, спрямованих на забезпечення конституційних прав громадян на безпеку життєдіяльності [323, с. 41–42].

Вчений запропонував реалізувати Концепцію та Стратегію розвитку системи ЦЗ України, які передбачають побудову ДСНС як професійного та дієвого інституту за європейським зразком, що ґрунтується на принципах єдиного механізму реагування на НС та побудови рятувальної служби як одного з ключових підрозділів, що виконує завдання щодо гарантування безпеки населення [323, с. 44].

Невідкладне наукове та практичне питання щодо розвитку теоретичних та методологічних основ управління процедурами радіаційно безпечної життєдіяльності населення, як складової частини системи забезпечення радіаційної безпеки, розв'язала І. Кринична, яка запропонувала напрями поліпшення його результативності для зменшення загроз безпечній життєдіяльності населення.

Автор опрацювала теоретичні та методологічні основи дослідження радіаційно безпечної життєдіяльності населення як елемента системи радіаційної безпеки, в побудові якої автор виокремила певні підсистеми, пов'язані між собою, і яка функціонує в тісній взаємодії з навколишнім природним середовищем, окреслила наукові підходи щодо розробки системи державного управління медико-соціальним забезпеченням радіаційної безпеки в Україні;

стратегічний підхід до розвитку державного управління медико-соціального

забезпечення радіаційної безпеки в Україні щодо взаємодії та зумовлення розвитку держави та пересічних громадян, у межах якої визначила її суть, цілі та завдання, основні напрями, принципи та способи реалізації, інституційне, кадрове та матеріальне забезпечення. Крім того, побудувала методологію взаємовідносин ОДВ та інститутів громадянського суспільства щодо їх розвитку, в основу якої покладено принципи демократії, що передбачають прозорість, незалежне оцінювання та громадський контроль [196, с. 5].

Функціонування суспільства суцільно пов'язано з розробкою, прийняттям та реалізацією управлінських рішень, які є підґрунтям управлінської діяльності [258, с. 4]. Вважаємо, що окремої уваги заслуговує запропонована система всебічного оцінювання дієвості прийняття управлінських рішень на рівні держави, яке передбачає незалежне експертне оцінювання соціальних відносин на територіях, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, та його визначна роль в державному управлінні завдяки процедурам забезпечення радіаційної безпеки в Україні [196, с. 7].

А. Терент'єва запропонувала комплексний, єдиний підхід до наукового аргументування особливостей провадження державного управління медичним захистом в умовах НС природного і техногенного характеру, розробила практичні заходи щодо підвищення дієвості мобільних підрозділів ДСМК [356, с. 7].

Значним внеском А. Терент'євої в науку державного управління, на нашу думку, є [356, с. 7–9, 32]:

запропоновано напрями удосконалення механізмів державного управління, що забезпечують функціонування системи медичного захисту в кризових умовах, в основу якої покладено постійне підвищення якості медичної допомоги, стану матеріального та технічного забезпечення, покращення кадрового менеджменту, організаційні, нормативно-правові заходи щодо розвитку управління та системної перебудови ДСМК;

опрацьовано модель державного управління мобільними підрозділами ДСМК під час подолання медико-санітарних наслідків НС природного і техногенного характеру на регіональному та місцевому рівнях;

визначено головні критерії функціонування системи медичного захисту, а саме: показники НС, відповідність заходів щодо подолання їх медико-санітарних наслідків обставинам, адаптація наявної системи реагування на виникнення НС, результативність та швидкість управління;

запропоновано найбільш важливі напрями подальшого вдосконалення системи медичного захисту як елементу ЄДС ЦЗ, а саме: завдання ЦОВВ, що відповідають за реалізацію питань подолання НС, виконання функцій медичного захисту, координації (взаємодії) МОЗ з іншими міністерствами і відомствами та системами реагування на виникнення НС, гарантування наявності у складі системи медичного захисту багатофункціональних медичних підрозділів (мобільних загонів швидкого реагування);

окреслено пріоритетний напрям дослідження механізмів державного управління шляхом підвищення результативності організаційного та правового забезпечення роботи ДСМК в особливий період (воєнний час), гарантування участі підрозділів служби в міжнародних гуманітарних місіях, забезпечення умов щодо гармонійного її приєднання до єдиного медичного простору держави.

Механізми створення базису дієвих функціональних та структурних принципів державного управління у сфері ЦЗ в Україні, що відповідає запитам сьогодення, окреслила Л. Жукова. На підґрунті змістовного та компаративного аналізу зазначено основні напрями державного управління у сфері ЦЗ в Україні та наведено механізми підвищення його ефективності як системи створення безпекового середовища для населення, насамперед шляхом удосконалення правових документів, конкретного розподілу функцій і уточнення структури та завдань системи державного управління у сфері ЦЗ, повноважень і відповідальності посадових осіб органів державного управління усіх рівнів за підготовку та прийняття рішень [151, с. 4].

Вчена довела, що для створення дієвої системи державного управління обов'язковою умовою є раціональна передача державних управлінських повноважень як за напрямами діяльності загалом, так і за рівнями державного управління – зокрема, тобто має бути досягнуто оптимальне співвідношення

повноважень щодо функцій і завдань між ЦОВВ та МОВВ. Автор розробила та запропонувала кількісний підхід до розподілу недостатніх ресурсів для ефективного виконання державно-управлінських функцій, а також новий фундаментальний критерій щодо створення злагодженої функціональної структурованої системи державного управління у сфері ЦЗ. У процесі дослідження Л. Жукова встановила, що доцільне співвідношення централізації та децентралізації в державному управлінні України є одним із головних факторів досягнення рівноваги в соціумі, результативного довершення демократичних реформ, просування України до світової спільноти [151, с. 12, 14].

Отже, очевидно, що зараз залишається актуальним питанням дослідження механізмів державного управління у сфері ЦЗ, проведення аналізу результатів розвідок із зазначеної проблематики та визначення недостатньо розглянутих проблем і напрямів удосконалення ЄДС ЦЗ.

Треба зазначити, що історія становлення ДСНС з початку її створення і дотепер свідчить про численні структурні зміни, що, в нашому розумінні, іноді не призводили до позитивних змін щодо покращення дієвості роботи ЦОВВ, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері ЦЗ. У зв'язку з означеним, Г. Ситник та С. Андреев обґрунтували висновок про те, що наявна сьогодні структура суб'єктів державного управління ЦЗ на рівні ЦОВВ не координується в деяких положеннях зі змістом Кодексу, а також не враховує раціонального досвіду іноземних країн щодо створення та розвитку національних систем ЦЗ [338, с. 5].

Поділяємо думку авторів, які зазначають, що паралельне функціонування в країні двох ЦОВВ, один з яких наділено повноваженнями щодо забезпечення формування державної політики у сфері ЦЗ (МВС), а інший – щодо забезпечення її реалізації (ДСНС), не відповідає змісту та засадам Кодексу, спричиняє колізії у законодавстві та організаційну плутанину, породжує бездіяльність і безвідповідальність у посадових осіб органів державного управління [338, с. 10].

Зазначене обумовлює недосконалість ЄДС ЦЗ, що безпосередньо забезпечує здійснення державної політики у сфері ЦЗ. Для підвищення її результативності, на думку С. Андреева, необхідно підвищувати ефективність механізмів створення

інституціональних основ розвитку ЄДС ЦЗ. Автор узагальнив та згрупував основні фактори, які негативно впливають на розвиток зазначеної системи: кадровий, матеріально-технічний, науковий, освітній, організаційний, управлінський, політичний, правовий, фінансовий, економічний, що, в комплексі, зумовлюють її недостатню дієвість [3, с. 5].

Погоджуємося з думкою С. Андреева, який підкреслює, що прогалини в ЄДС ЦЗ існують завдяки її недосконалій структурі та організації виконання функцій і завдань. Вважаємо справедливою пропозицію автора щодо зосередження функцій та повноважень ЦЗ на всіх рівнях управління, а також відповідальності за виконання заходів ЦЗ.

У зв'язку з зазначеним, пропонуємо створити систему управління в ЦЗ, яку треба наділити статусом ОУ ЄДС ЦЗ.

Крім того, С. Андреев обґрунтував нагальну потребу у створенні сучасних гнучких і мобільних систем ЦЗ, що мають бути здатними своєчасно адаптуватись до будь-яких змін зовнішнього безпекового середовища [3, с. 28].

Однак, вважаємо дискусійною пропозицію щодо створення комбінованих, універсальних, організаційних структур, що являють собою поєднання військової організації, наукової, аналітичної установи та гнучких сил, спроможних протидіяти яким завгодно небезпекам.

Пропонуємо з метою універсалізації ОУ та підрозділів ЦЗ забезпечити їх сучасною технікою та обладнанням, що мають високі технологічні й універсальні можливості, надійну захищеність, спроможність забезпечити дії ОУ та підрозділів в різних умовах, зокрема, в районах ведення збройного конфлікту. За цих обставин, вважаємо за доцільне, в системі управління в ЦЗ створити СІАЗ ЦЗ, яку інтегрувати в єдину інформаційно-аналітичну систему сектору безпеки та оборони держави з метою організації тісної взаємодії між силами, що виконують бойові завдання в зоні збройного конфлікту і підрозділами ЦЗ та не менш важливі доручення, пов'язані з рятуванням населення в такому районі з наданням йому необхідної допомоги.

Водночас відповідно до статті 73 Кодексу для управління у режимі

повсякденного функціонування суб'єктами забезпечення ЦЗ у системі вищого владного виконавчого органу діє державний центр управління в НС, а на рівні регіонів – центри управління в НС. За цих обставин, у разі виникнення НС, вказані центри безпосередньо взаємодіють зі штабом з НС і забезпечують його діяльність [181].

З огляду на сказане, цікавим виявився підхід О. Труша та А. Кошкіна до визначення побудови і функцій центрів управління у НС як механізму підтримки прийняття рішень органами державного управління. Завдяки досвіду організації управління у НС в країнах ЄС, такі центри автори окреслюють як ситуаційні [371, с. 260–261].

Але, на думку авторів, питання щодо реалізації спроможностей ситуаційних центрів під час запобігання та реагування на НС, в Україні не використовується належним чином.

О. Труш та А. Кошкін, відповідно до функцій та завдань ситуаційного центру, запропонували мати в його арсеналі такі елементи: телекомунікаційний компонент, апаратно-програмний комплекс, інформаційно-аналітичну систему, засоби моделювання, аудіосистеми [371, с. 258].

Погоджуємося з авторами, які вважають, що найціннішою складовою частиною ситуаційного центру є і завжди буде людський потенціал – фахівці, що практично забезпечують роботу системи та від яких залежать якість та ефективність формування вихідних даних для прийняття управлінських рішень.

Урядом визнано, що система місцевого самоврядування, що створена в межах виконання заходів щодо провадження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, на сьогодні не відповідає запитам громадянського суспільства. Дії ОМСВ переважної більшості територіальних громад не забезпечують необхідного комфортного життєвого середовища, що сприяє всебічному розвитку особистості, її самореалізації, захисту прав, надання населенню високоякісних і доступних повсякденних послуг [304].

Сьогодні ключовим питанням залишається наукове аргументування

процедури організації результативної функціонально-структурної моделі державного управління у сфері ЦЗ України з огляду на запити суспільства. За такої умови, враховуючи актуальне питання сьогодення щодо перебудови системи державної влади в Україні, вважаємо суттєвим внеском Л. Жукової у галузь науки державного управління виокремлений принцип щодо узгодженості побудови дієвого державного управління у сфері ЦЗ, який передбачає кількісну характеристику співвідношення повноважень між ЦОВВ та МОВВ із застосуванням “золотого перетину” з урахуванням поступового надання переваги самостійності регіонам [151, с. 4].

Одним з елементів системи національної безпеки країни є ЦЗ, а складовою частиною захисту населення і територій від кризових явищ – запобігання та ліквідація наслідків НС техногенного і природного характеру, охороні життя та здоров’я населення, гарантування сталого розвитку України [298].

Окреслене надзвичайно важливе завдання вимагає, на нашу думку, комплексного підходу і ретельного аналізу поточного стану техногенної та природної безпеки [73, с. 37].

На основі аналізу нинішнього стану техногенної та природної безпеки України та напрямів її розвитку, І. Шпильовий розробив ситуаційну модель управління природно-техногенною безпекою на основі причинно-наслідкового зв’язку подій, що можуть призвести до НС. Запропонована модель виявилась методологічним підґрунтям системи управління природно-техногенною безпекою держави. Водночас важливим здобутком автора, вважаємо, є вперше розроблена класифікація механізмів державного регулювання природної та техногенної безпеки України на основі виокремлення їх дієвої спрямованості. Вчений виділив, на його думку, механізми, які найбільш впливають на дієвість системи: правовий, організаційний, адміністративний, економічний [394, с. 9].

Проблеми інформатизації суспільства загалом, та організації ЦЗ та його інформаційного забезпечення – зокрема, досліджувалися у попередніх наукових працях. Так, О. Бухтатий, О. Радченко, Г. Головченко досліджували проблемні питання, що пов’язані з інформаційною та комунікативною демократичною

діяльністю на рівні держави, що існують у сфері публічного управління та внутрішньої політики в Україні, виявили значення ЗМІ, підняли проблеми реорганізації місцевої преси України, окреслили вагомі питання інформаційної безпеки країни, розробили сучасні фундаментальні підходи до створення та провадження державної інформаційної та комунікативної політики [101, с. 4].

Більшою мірою, ці ідеї окреслили напрям розвитку науки державного управління на майбутнє, зокрема, в аспектах створення та провадження державної інформаційної політики. Зараз, зазначають вчені, є всі підстави засвідчувати про існування конкретних закономірностей і періодичного перетворення інформаційної функції держави в процесі суспільного історичного розвитку [101, с. 13].

Під час реагування на НС головним ланцюгом процесу управління є прийняття раціонального рішення органами державного управління, на що звертає увагу Н. Клименко, яка виділила панівні характерні ознаки державного управління в умовах НС, а саме: отримання здебільшого невизначеної інформації та підвищення ризику прийняття управлінського рішення, неадекватного ситуації, зменшення часу на формування, узгодження, прийняття та виконання аргументованих рішень, підвищення вимог до керівного складу ОУ. Автор зазначає, що цілісний вплив визначених особливостей на дієвість та надійність функціонування системи державного управління в умовах НС є стрижневим [174, с. 3].

Вважаємо, що в складних умовах виникнення та розвитку НС визначальне значення як на етапі прийняття рішень, так і під час його впровадження, має інформаційне забезпечення. За такої умови, важливо на основі аналізу наявних критеріїв до визначення сутності інформаційного забезпечення в системі державного управління, застосовувати новий підхід до визначення ролі та місця інформаційного забезпечення.

Ю. Саричев зазначає, що державне управління за змістом є інформаційним управлінням, оскільки рішення розробляються на засадах дійсних інформаційних ресурсів. Автор запропонував кібернетичну модель побудови процесу державного управління, що ґрунтується на принципах науки про загальні закони одержання,

зберігання, передавання й перетворення інформації у складних системах управління. У зазначеній моделі інформаційне забезпечення розглядається як невіддільна частина державного управління, в якому визначальну роль грають наявні інформаційні ресурси, що отримуються за допомогою інформаційної інфраструктури. Погоджуємося з вченим, який зазначає, що будь-яку функцію в системі державного управління неможливо виконати без необхідного інформаційного забезпечення цього процесу, оскільки управлінський вплив здійснюється лише інформацією відповідного характеру і змісту практично за допомогою інформаційної інфраструктури, а рішення приймаються на підставі наявних інформаційних ресурсів [330, с. 142].

Відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [184].

Зважаючи на зазначене, М. Сіцинська відмічає, що відсутність основ демократичного цивільного контролю за діяльністю безпекових структур створює умови для їх корупції, порушення прав і свобод громадян, заважає провадженню демократичних засад в суспільстві, розвитку правової держави. Автор вважає, що неправомірне віднесення до державної таємниці відомостей, зокрема, про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян, порушують їх конституційні права та свободи [340, с. 71–73].

Розгляд законодавства України щодо сфери ЦЗ та наслідки функціонування ЄДС ЦЗ [181], [304], [160, с. 1–2] свідчить про необхідність удосконалення системи ЦЗ держави. Вважаємо своєчасними та прогресивними шляхами відновлення вказаної системи, які окреслив А. Любінський, а саме [209, с. 106–107]: забезпечення СЦЗ сучасною технікою, озброєнням та обладнанням, запровадження новітніх технологій і способів проведення аварійно-рятувальних робіт, розмінування територій; покращення системи підготовки керівного складу та фахівців ЦЗ шляхом реалізації прогресивних методів організації спеціальної

підготовки, корегування змісту оперативно-тактичної та спеціальної підготовки СЦЗ щодо тактики дій у складних умовах НС та в умовах збройного конфлікту; удосконалення законодавства сфери ЦЗ, пристосування його до європейських стандартів, започаткування закордонного досвіду у зазначеній сфері в практичну діяльність; розвиток інформаційно-аналітичних систем у сфері ЦЗ на загальнодержавному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях на основі введення новітніх інформаційних технологій та засобів зв'язку і передачі даних, покращення інформаційної компетентності керівного складу усіх рівнів, що працюють у цій сфері [209, с. 108].

Погоджуємося з думкою А. Любінського та вважаємо, що функціонування ефективної СІАЗ ЦЗ є важливим кроком щодо удосконалення ЄДС ЦЗ України.

Пропозиції А. Любінського тісно пов'язані з дослідженнями С. Майстро та О. Труша, які розглянули нормативно-правовий механізм державного управління системою ЦЗ в Україні та виокремили проблемні аспекти та суперечності, що існують у положеннях законодавства сфери ЦЗ України.

Автори впевнені, що ефективний нормативно-правовий механізм державного управління системою ЦЗ має функціонувати зважаючи на національний та міжнародний досвід з питань ЦЗ, являти собою єдину систему державного управління з протидії НС в Україні [212, с. 162]. Приєднуємося до думки вчених та вважаємо, що позитивний закордонний досвід щодо законодавства у сфері ЦЗ має бути імплементовано в діяльність ОДВ в зазначеній сфері.

Зазначене, передусім, актуальне ще і тому, що зараз в країні відбувається проведення заходів з децентралізації влади шляхом передачі окремих повноважень та відповідальності щодо забезпечення життєдіяльності, зокрема у сфері ЦЗ, від ОДВ до територіальних громад. Такий процес вимагає публічності та прозорості як від ОДВ, так і від ОМСВ. Водночас вважаємо, що запровадження на місцевому рівні механізму публічності сприятиме самоорганізації громад, а публічна та прозора процедура реалізації прав громадян на участь в управлінні громадою дасть змогу впорядкувати стосунки влади та громадян.

Попри численні наукові доробки в галузі науки державного управління

загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, а також результати досліджень із пропонованої проблематики, зазначимо, що теоретико-методологічні засади системи інформаційного забезпечення ЦЗ України потребують більш детального наукового дослідження.

Встановлено, що нині стрижневим питанням є пошук напрямів удосконалення системи державного управління загалом, та зокрема – у сфері ЦЗ. Розгляд попередніх наукових розвідок надав можливість окреслити основні напрями щодо пошуку шляхів удосконалення системи державного управління у сфері ЦЗ та спрямувати наукове дослідження.

Узагальнено ключові позиції щодо наукових досліджень державного управління загалом та у сфері ЦЗ – зокрема:

розвиток державного управління у сфері забезпечення цивільної безпеки у НС та імплементація прогресивного досвіду розвинених іноземних країн у зазначеній сфері;

удосконалення механізмів побудови інституціональних принципів розвитку державної системи ЦЗ України;

створення дієвої системи управління в ЦЗ та її приєднання до єдиної інформаційно-аналітичної системи безпекових структур держави;

визначення будови, функцій та завдань центрів управління у НС як засобу підтримки прийняття рішень органами державного управління, імплементація досвіду організації управління у НС країн ЄС в Україні;

науково-теоретичне аргументування принципів організації результативної функціонально-структурної моделі державного управління у сфері ЦЗ в Україні, зважаючи на нинішні потреби суспільства;

удосконалення механізмів державного регулювання природної та техногенної безпеки України на підґрунті виокремлення їх дієвого спрямування;

опрацювання сукупності показників, що впливають на результативність та надійність роботи системи державного управління в умовах НС;

пошук підходів до визначення сутності інформаційного забезпечення в системі державного управління;

функціонування СІАЗ ЦЗ;
 приєднання СІАЗ ЦЗ до єдиної інформаційно-аналітичної системи сектору безпеки та оборони держави;
 визначення шляхів удосконалення системи ЦЗ держави;
 забезпечення ОУ та підрозділів ЦЗ новітньою універсальною технікою та обладнанням;
 удосконалення системи підготовки фахівців сфери ЦЗ;
 запровадження на місцевому рівні механізму публічності органів державного управління, що вплине на самостійність громад та систематизує взаємовідносини [23], [75, с. 9].

1.2 Дослідження державного управління цивільним захистом у провідних країнах світу

Рішення Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 1313/2013/EU “Про Механізм ЦЗ Союзу” [403] регламентує оцінку, планування управління ризиками та розуміння можливості щодо управління ними на загальнонаціональному рівні визнати обов’язковими для кожної країни-члена (32 держави, 28 держав – члени ЄС), гарантує системний підхід до управління в умовах НС, який передбачає необхідні організаційні заходи щодо запобігання ризику, забезпечення готовності та ліквідації їх наслідків [191, с. 28], а також сприяння координації у сфері ЦЗ з метою підвищення ефективності систем запобігання, підготовки та реагування на катастрофи природного та техногенного характеру, забезпечення захисту населення у разі природних і техногенних катастроф [387, с. 180], гарантування прийняття управлінських рішень для забезпечення невідкладних заходів щодо реагування [358].

Система ЦЗ має певне значення у забезпеченні національної безпеки більшості провідних країн, а також у межах міжнародних структур безпеки. ЦЗ сьогодення – це комплекс стратегічного забезпечення функціонування держав, призначений для виконання завдань, орієнтованих на захист населення та

економічну підтримку країн під час виникнення НС, а також проведення рятувальних та інших аварійно-відновлювальних робіт в зоні ураження. Нині у провідних країнах діють національні системи ЦЗ зі створеною функціональною структурою ОУ, сил та засобів [121, с. 290].

Прикладом слугує міжурядова організація – Міжнародна організація цивільної оборони, метою якої є сприяння розвитку національних структур, що призначені захищати населення, а також уживати заходів щодо збереження майна та навколишнього середовища в разі НС природного або техногенного характеру [405].

Сьогодні Міжнародна організація цивільної оборони об'єднує 59 держав на правах повноправних членів, водночас 16 країн мають статус спостерігачів, а 22 – афілійованого членства. Україна приєдналась до Міжнародної організації цивільної оборони як спостерігач у 1998 р.

Серед основних напрямів діяльності Міжнародної організації цивільної оборони виокремлюють такі:

1. Підготовка національних кадрів у сфері управління в умовах НС.
2. Надання технічної допомоги державам щодо створення та покращення систем попередження НС і захисту населення від їх наслідків.
3. Пропаганда досвіду та знань з ЦЗ, а також з питань управління в умовах НС.

Поширення світового досвіду щодо ЦЗ здійснюється через Центр документації Міжнародної організації цивільної оборони шляхом видання журналу “Цивільна оборона” (чотирма іноземними мовами) [405], [216, с. 164].

Досвід багатьох провідних країн світу свідчить, що сформовані в них моделі управління в умовах НС гарантують різні потенційні можливості. Механізм прийняття управлінських рішень має відповідну специфіку в кожній країні. Національні особливості здійснення цього, загалом уніфікованого процесу, викликані не лише несхожими історичними традиціями, але й різницею в ментальності та моделі державного управління. Розгляд іноземного досвіду необхідно провадити, враховуючи теоретичні засади діяльності органів влади кожної окремої країни [362, с. 143].

Отже, розглянемо цікаві наукові здобутки в галузі науки державного

управління науковців іноземних країн.

Розв'язанню проблем організаційного управління в межах дослідження операцій присвячено працю відомих американських вчених Р. Акофа та М. Сасієні, які вважають, що особливістю процесу розвитку прикладних наук, які використовуються у сфері організаційного управління, є відсутність важливого елемента – науки. Тому, на думку науковців, необхідно чітко визначити сутність та функції організаційного управління. Виконання такого завдання складає сутність функції організаційного управління. За цих обставин, завдання керівника, вважають автори, полягає у тому, щоб обрати оптимальну стратегію управління, що слугує інтересам організації загалом та є сутністю його діяльності [1, с. 15–16].

Наукові дослідження ролі та місця ІАЗ під час прийняття управлінських рішень мають історичні витoki.

Аналітик з питань бізнесу газети “The Times” Д. Дерлоу сутність прийняття рішення розглядає як прагнення керівника розв’язувати проблеми суспільства. Крім того, Д. Дерлоу переконаний, що на прийняття рішення суттєвий вплив здійснюють постійні зміни в обставинах, в яких приймаються рішення. Однак, вважає Д. Дерлоу, головною ознакою середовища, в якому ухвалюється рішення, від того, що прораховується математично, є інтуїція керівника, яка властива тільки йому та відрізняє його від математичної моделі. Автор переконаний, що ухвалення рішення – це компетенція керівника, а інформаційні технології слугують лише для забезпечення прийняття обґрунтованих рішень [131, с. 16, 103–106.].

Р. Кини, Х. Райфа основну увагу приділяють формалізації переваг або введенням кількісних оцінок можливих наслідків прийнятих рішень, залишаючи осторонь методи оцінки невизначеності, пов’язаної з можливістю реалізації цих наслідків [172 с. 14].

Важливим питанням, на нашу думку, в державному управлінні загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, є продуктивність механізмів публічності в управлінській діяльності.

У зв'язку з означеним цікавими для проведення дослідження є праці закордонних вчених Меррітт Каллен К., Кетлін Кордел, Морган Д. Фарнворт, які на підґрунті дослідження практичної діяльності органів державного управління виявили, що керівник, за конкретних умов, здатен забезпечити високу результативність у досягненні організаційних цілей і необхідних рішень державного управління шляхом підвищення або зниження його публічності. Водночас зауважують автори, основою для ефективного управління є розуміння керівником механізму публічності для досягнення відповідних цілей з метою організації життєдіяльності громадян. Автори визначили механізми публічності та обмеження, що накладають на досягнення необхідних результатів управлінської діяльності, розкрили основні положення теорії публічності, за якими така форма політичної діяльності влади обмежує досягнення суспільних результатів організації. Висновки за результатами досліджень дозволили вченим припустити, що керівники, за певних умов, можуть забезпечити більшу ефективність у виконанні організаційних цілей та досягнути суспільних результатів шляхом підтримки діяльності організації. Основою ефективного управління організацією, на думку авторів, є публічність дій та розуміння керівництвом механізмів впливу з метою досягнення результатів розвитку суспільства [409, с. 6].

Статистичні дані свідчать про зростання багатократності та важкості НС, зміні характеру та виникненні нових типів НС як в Україні, так і в іноземних країнах, тому в нинішніх умовах органи державного управління змушені виконувати додаткові складні функції та завдання, що потребують особливого характеру їх реалізації.

Попри наявне розмаїття в структурі систем державного управління, що діють в умовах небезпеки та виникнення НС різного характеру, досвід іноземних країн щодо запобігання та реагування на НС є важливим і необхідним для вивчення та врахування в Україні.

Вказане аргументується, з одного боку, результатами вивчення досвіду організації ЦЗ в іноземних країнах, де уряди цих держав приділяють велику увагу, насамперед, питанням провадження прогностичної функції, що є основою

запобігання виникнення НС, розробці ймовірних сценаріїв їх розвитку, а також організації заходів ЦЗ та своєчасному реагуванню на їх виникнення, а з іншої – наслідками реорганізації ЄДС ЦЗ України, що відбувається повільно, оскільки кількість НС та негативність їх наслідків зростає, що викликає справедливе обурення в суспільстві.

Отже, виявлено проблемні питання, сутність яких полягає у тому, що нині ситуація з ЦЗ України загалом, та його інформаційним забезпеченням – зокрема, не може задовольнити громадськість і потребує покращення. Водночас вивчення досвіду іноземних країн з організації ЦЗ та розроблення рекомендацій щодо його запровадження здійснено у поодиноких наукових роботах, що носять розрізнений характер і не являють собою єдиної системи.

Треба зазначити, що проблемам покращення ЦЗ, зважаючи на закордонний досвід, відведено багато уваги, але питання щодо функціонування та розвитку СІАЗ в провідних країнах світу та його реалізація в Україні досліджено недосконало, а наукові праці розрізнені та не носять системного характеру щодо зазначеної проблематики.

В роботі здійснено аналіз закордонного досвіду щодо побудови ЦЗ та його складової частини – ІАЗ з метою визначення напрямів його імплементації в систему ЦЗ України.

Науковці, на основі аналізу результатів доробок вчених європейських країн щодо інформаційних процесів в державі та суспільстві підкреслюють, що попри безмежно ідеалізований характер вільного відбиття думок у європейських демократичних суспільствах, більшість все ж мають достеменне підґрунтя, що базується на реальній практиці розвитку демократичної системи державного управління [101, с. 13].

ЦЗ як систему перспективної гарантії функціонування населення окреслила Н. Григоренко. На думку автора, вказана система призначена для виконання рятувальних та відновлювальних робіт в районах ураження, призначених для захисту населення та інфраструктури країн під час виникнення НС. Автор справедливо вважає, що досвід розвинених країн світу щодо становлення системи

ЦЗ, має бути імплементований в Україні [121, с. 290]. Маємо думку, що автор в системі ЦЗ не акцентувала увагу на важливу складову частину – запобігання виникненню НС, що в європейських країнах є головним елементом зазначеної системи.

Вчена зазначає, що моделі ЦЗ країн відрізняються між собою, однак мають спільні стрижневі цілі та принципи: запобігання, ліквідації наслідків і поновлення нормальної життєдіяльності після антропогенних, природних і техногенних катастроф, попри їх характер та фактори виникнення з метою захисту та збереження життя і здоров'я громадян, їхнього майна, підтримання демократичного устрою держави і ринкових основ економіки. Ключовим питанням організації ЦЗ в провідних країнах є координація дій керівного складу та фахівців органів ЦЗ і збройних сил, особливо сухопутних військ. Водночас вирішальне значення у запобіжній та рятувальній роботі мають місцеві органи влади. Важливим фактором ЦЗ переважної більшості країн є наявність спеціальних рятувальних організацій, підрозділів, структур, спрямованих на дії, насамперед за межами країни. Також автор підкреслює, що в системі заходів щодо захисту населення від НС, першорядне значення має система підготовки спеціалістів рятувальних служб [121, с. 296].

Підкреслюємо найважливіші питання, що необхідно, на нашу думку, запозичити з системи ЦЗ іноземних країн – організація взаємодії між різнорідними структурами, що виконують завдання у сфері ЦЗ, та інноваційні методи підготовки керівного складу та спеціалістів зазначеної сфери [257, с. 209].

В. Ковальчук розробив теоретичні засади щодо створення систем цивільної оборони країн НАТО в ракурсі використання такого досвіду для України, сформулював висновок, що основним напрямом щодо реорганізації системи цивільної оборони іноземних країн є гнучкість та різнобічність усіх структур, створення високомобільних підрозділів, що здатні виконувати завдання як у мирний, так і у воєнний час [180, с. 85].

Вченим встановлено, що у найближчій перспективі розвиток цивільної оборони здійснюватиметься понад усе завдяки розвитку сучасної побудови

цивільної оборони в контексті національних особливостей кожної країни та відповідно до міжнародної ситуації. Організаційна побудова цивільної оборони, на думку автора, розвиватиметься у спрямуванні передачі місцевим органам цивільної оборони більшої самостійності з метою забезпечення автономного управління, особливо під час застосування стороною суперника засобів масового ураження, або внаслідок виникнення масштабних стихійних лих і техногенних катастроф.

Важливим висновком вченого, на нашу думку, є тенденція щодо подальшого розвитку методів і способів взаємодії між органами цивільної оборони та усіма видами збройних сил, насамперед із сухопутними військами, у напрямі посилення спільних зусиль у виконанні завдань воєнного і мирного часу, покращення якості планів застосування збройних сил щодо надання допомоги структурам системи цивільної оборони в умовах НС [180, с. 91].

Цікавим виявився аналіз державного управління системи ЦЗ європейських країн, проведений І. Криничною, яка виокремила їх спільні базисні цілі, принципи щодо запобігання, ліквідації наслідків і відновлення інфраструктури, внаслідок природних і техногенних НС, обґрунтувала нагальну потребу в розробленні та запровадженні доктрини щодо реорганізації державного управління у сфері ЦЗ України [195, с. 81].

У більшості провідних країн світу впроваджується перетворення цивільної оборони, що спрямована на особливий період, в систему ЦЗ, що передбачає виконання завдань із попередження та ліквідації НС різноманітного характеру у мирний та воєнний час. Також зазначені перспективні системи гарантують національну безпеку держав. Створені новітні системи державного управління в умовах загрози та виникнення НС мають гарантувати безпечну життєдіяльність пересічного громадянина і суспільства загалом. Особливості в їх структурі та функціонуванні спричинено національними відмінностями їх побудови та розвитку. Зараз, в умовах суттєвого зростання модернізаційних та інтеграційних процесів, підкреслюємо бажання до об'єднання зусиль окремих країн з метою виконання складних завдань, пов'язаних із виникненням та ліквідацією НС на їх

територіях. Зазначене запроваджується створенням Європейських СЦЗ до яких бажає долучитися Україна. Цей крок дає змогу органам державного управління застосовувати європейську систему інформаційного забезпечення ЦЗ, її сучасні технології [195, с. 86–87].

Треба зазначити, що загальною ознакою в системах державного управління країн світу щодо реагування та ліквідації наслідків НС, є сучасна особлива структура, якій доручають провадження політики в зазначеній сфері.

В США таким органом є Федеральне Агентство Управління в НС – FEMA, що є самостійним агентством федерального Уряду з підпорядкуванням Президенту. Як зазначено у [121, с. 290], [195, с. 82], одним із завдань, що покладено на FEMA, є покращення захисту систем зв'язку й оповіщення та забезпечення захисту і стійкої дієвості федеральних і місцевих органів влади щодо організації та виконання завдань ЦЗ, а також організація взаємодії та навчання поліцейських і вогнеборців у боротьбі з терористичними проявами на місцевому рівні.

Крім того, у FEMA передбачено відповідальність за підготовку та навчання населення, здійснення наукової діяльності з питань ЦЗ, розповсюдження інформації з ЦЗ серед населення, долучення підприємств та інших установ до участі у заходах ЦЗ.

Корисним є досвід США щодо загальної розбудови органів державного управління ЦЗ. Начальник FEMA є водночас головою комісії щодо дій у НС, до складу якої входять помічники Президента з національної безпеки, внутрішніх справ і посадовці з внутрішніх урядових відносин, адміністративних і бюджетних питань.

Керівником ЦЗ кожного штату на регіональному рівні є начальник служби ЦЗ штату зі своїм штабом. До того ж, створюються місцеві штаби у графствах, районах, містах. На підприємствах, де працюють п'ятдесят і більше співробітників, утворюються комітети ЦЗ, які очолюють керівники цих підприємств [121, с. 291], [195, с. 82].

Привертає увагу концепція інформаційного забезпечення FEMA. Сьогодні в

США існує понад шість тисяч диспетчерських центрів, що отримують повідомлення на єдиний номер 911, лівову частину яких оснащено спеціальним обладнанням, що забезпечує, при отриманні повідомлення у відділення, візуалізацію на дисплеї оператора телефонного номера, а також адреси того, хто повідомляє, та надає керівникові своєчасну, вірогідну, адекватну та, загалом – корисну інформацію, для прийняття управлінського рішення щодо надання допомоги населенню [121, с. 291–292].

Проте поряд із корисним досвідом дієвості вказаної організації, треба зазначити також прогалини в її роботі, що приховані в розмаїтті управлінських органів, обтяжливостю та повторюваністю їх функцій і завдань, що ускладнює процес управління під час реагування на НС.

Схожі державні служби захисту населення і територій діють також у Великобританії – Управління ЦЗ при Міністерстві внутрішніх справ, Німеччині – Федеральне управління ЦЗ, підпорядковане канцлеру, Франції – Національне управління ЦЗ і цивільної безпеки міністерства внутрішніх справ, Італії – Національна служба ЦЗ під егідою міністерства ЦЗ, Японії – Система захисту від катастроф на чолі з Центральною радою при прем'єр-міністрі країни, Чилі – національна система ЦЗ, керована Національним надзвичайним бюро при міністерстві внутрішніх справ. Основні завдання таких державних служб полягають в організації та здійсненні заходів щодо профілактики природних і техногенних катастроф, підготовки до можливого виникнення, ліквідації наслідків аварій, катастроф тощо [121, с. 292].

Подібний ОУ функціонує в Канаді. Обов'язок щодо розв'язання питань ЦЗ доручено прем'єр-міністру, який призначає одного з міністрів Федерального уряду відповідальним за надзвичайну готовність. Функції міністрів регулюються Департаментом громадської безпеки та готовності до НС (PSEPC), на чолі з міністром громадської безпеки та аварійної готовності. У зв'язку з відсутністю в Канаді спеціальних формувань у системі ЦЗ, для розв'язання таких задач долучають поліцію, вогнеборців, медичні заклади, військових. В умовах НС, у разі потреби, створюють мобільні рятувальні підрозділи для дій у районах

виникнення таких обставин [121, с. 293].

Критерії розподілу функцій під час реалізації заходів ЦЗ та виконання завдань щодо його інформаційного забезпечення у європейських країнах мають характерні особливості.

Так, Британська модель Комплексного управління у НС окреслює комплексні заходи щодо організації запобігання НС та ліквідації їх наслідків та складається з таких основних стадій: прогнозу, оцінки, запобігання, підготовки, реагування та відновлення [191, с. 28]. Єдину правову основу щодо організації ЦЗ у Великобританії забезпечує Закон про цивільні обставини 2004 року (Civil Circumstances Act 2004). Частина 1 Закону визначає зобов'язання певних організацій щодо підготовки до різних НС, частина 2 надає уряду додаткові повноваження на випадок НС, частина 3 містить додаткове законодавство в підтримку перших двох частин. Ключовим органом, що забезпечує Комплексне управління у НС, є Секретаріат НС цивільного характеру, який виконує функції Глобальної платформи для зменшення ризику стихійних лих (Global Platform for Disaster Risk Reduction), вирішальною метою якої є підвищення стійкості країни до негативних наслідків реалізації катастроф у процесі виваженого розвитку держави [191, с. 29].

Організацією ЦЗ в Польщі опікується Національна цивільна оборона, функції захисту населення від НС виконують Головний штаб державної пожежної служби, Управління водним і гірським порятунком та їх підрозділи, що підпорядковуються місцевим органам влади. Діяльність служби ЦЗ регулює ЦОВВ – Міністерство внутрішніх справ і адміністрації, до складу якого входить Департамент ЦЗ та антикризового управління. На рівні комун, повітів і воєводств функціонують відділи кризового управління, що відповідають за ліквідацію наслідків НС, публікують висновки про плани цивільної оборони, які є найбільш важливою інструкцією у разі загрози населенню. Ліквідація наслідків НС здійснюється завдяки діям спеціальних кризових команд, сформованих на місцевому, регіональному або урядовому рівнях, склад яких визначається місцевими органами влади. Залежно від обсягів завданих збитків, для ліквідації

наслідків НС застосовують потенціал Протипожежної охорони, поліції, Збройних Сил Республіки Польща, медичних підрозділів, Прикордонної охорони, Морської служби пошуку і порятунку тощо. Помітну вагу у системі ЦЗ мають добровільні пожежні підрозділи, що об'єднані у Спілку Добровільних пожежних бригад республіки Польща. Служба в структурах Національної цивільної оборони є обов'язком громадянина Республіки Польща [116, с. 23–24], [321, с. 133–134].

В Угорщині, ЦОВВ, відповідальним за планування, запобігання та реагування на надзвичайні та кризові ситуації, є Головна Дирекція з НС Міністерства місцевого самоврядування та регіонального розвитку, головною метою якої є дієве запобігання, ефективне реагування й успішне виконання робіт для забезпечення щоденної безпеки та захисту добробуту громадян під час виникнення НС, інших кризових ситуацій тощо [116, с. 86], [321, с. 135–136].

Має свої ознаки будова ЦЗ Нідерландів, де загальне управління цією системою здійснює Міністерство внутрішніх справ та відносин Королівства завдяки Головному управлінню ЦЗ. За цих обставин, територію країни поділено на 12 округів, де діяльність ОУ ЦЗ очолює комісар провінції, а особисте керівництво проваджує начальник служби ЦЗ та його штаб. Дещо відрізняється структура ЦЗ на рівнях регіону та району у Нідерландах, де начальником служби ЦЗ окремих громад є бургомістр, якому підзвітні всі місцеві служби, що організовують безпечну життєдіяльність громад: протипожежна, медична, поліцейська, комунальних послуг та соціального забезпечення. Органом управління в районі є рада, склад якої утворюють бургомістри спільнот, керівники та штаби ЦЗ [121, с. 293], [195, с. 82–84].

Також привертає увагу досвід ФРН, де основним ланцюгом системи ЦЗ на місцевому рівні є добровільні структури та підрозділи. На державному рівні організація ЦЗ покладається на Федеральне міністерство внутрішніх справ Німеччини (ВМІ), водночас провадження заходів ЦЗ здійснюється окремими федеральними міністерствами, тому при ВМІ утворено комітет на постійній основі, якому підпорядковано відділи земель. В його структурі сформовано центральний орган, що гарантує взаємодію між органами виконавчої влади, комунального

самоврядування та установами, організаціями з питань НС – Федеральне управління захисту населення та допомоги при катастрофах. Базисом структур ЦЗ є підрозділи, що входять до Служби захисту від катастроф, загальне управління якими здійснює федеральний Союз самозахисту. До цієї служби віднесена або тісно співпрацює з нею спілка добровільних громадських організацій.

ЦЗ Франції є неодмінною частиною національної оборони країни, безпосереднє керівництво яким здійснює міністр внутрішніх справ завдяки департаменту ЦЗ. Для провадження завдань щодо захисту населення і територій від НС у країні функціонують спеціальні ОУ, а ЦЗ охоплює дії всіх гілок влади та зосереджує відповідальність як держави, так і місцевих органів влади під час виконання завдань з упередження та ліквідації наслідків НС [121, с. 3–5], [195, с. 82–84].

Треба зазначити, що у Швеції діяльність щодо здійснення планування та провадження заходів протидії НС, а також виконання робіт щодо рятування населення доручено Шведському цивільному агентству з НС (далі – MSB). MSB при виконанні основного завдання – запобігання виникненню НС та надання допомоги населенню взаємодіє з ОМСВ та добровільними громадськими організаціями. У своїй роботі MSB також звертає суттєву увагу на навчання населення діям у НС, підгрунтя якої складає освітянська, роз'яснювальна та профілактична діяльність. Організаційними одиницями MSB є інформаційний та дослідно-аналітичний департаменти, на які покладаються завдання щодо впровадження інформаційно-аналітичної діяльності, виконання заходів з інформування органів державного управління та населення країни про небезпеку та виникнення НС. Крім того, до складу MSB входять інші департаменти – запобігання виникненню НС, забезпечення виконання заходів з ліквідації НС, міжнародного співробітництва, забезпечення нагляду, а також адміністративні департаменти – юридичний, а також з питань співробітництва з країнами ЄС. Очолює MSB Генеральний директор, який має членство в правлінні керівного органу цієї установи. Шведська система готовності до дій у НС скерована на захист населення, життєво важливої інфраструктури від всього спектру небезпек

на основі оцінки ризиків виникнення НС, ступеня готовності до реагування на них, а також на заходи запобігання, планування, забезпечення готовності, реагування та відновлення. Вона, насамперед, спирається на принцип відповідальності органу державного управління, місцевого самоврядування та суб'єкта господарювання за виконання заходів із упередження НС, реагування на них та ліквідації їх наслідків [369]. За такої умови, на територіальному рівні окружні адміністративні ради несуть відповідальність за організацію взаємодії між формуваннями цивільної оборони, відграють роль координаційного центру між державними та приватними структурами, ЗМІ під час ліквідації наслідків НС. На місцевому рівні шведські муніципалітети мають високий ступінь самостійності та мають помітну вагу при виконанні завдань щодо планування та забезпечення готовності до дій у НС. Зважаючи на такі обставини муніципальна влада країни гарантує організацію та провадження всіх заходів ЦЗ та управління під час ліквідації НС на місцевому рівні. Треба підкреслити, що муніципалітети мають вагому підтримку та допомогу від керівного складу округу. Сфера діяльності муніципалітетів охоплює організацію пожежної безпеки та рятувальних робіт під час ліквідації наслідків НС. До того ж, кожен муніципалітет несе відповідальність за цивільну оборону та термінову мобілізацію. Також муніципалітети контролюють діяльність, що є небезпечною для навколишнього середовища, та фінансують рятувальні служби [369].

Зважаючи на необхідність побудови в Україні відкритого та прозорого демократичного суспільства М. Сіцінська підкреслює, що вивчення парламентського досвіду Німеччини, Польщі, Франції, Угорщини з питань контролю за розвідувальними та спеціальними службами є також актуальним для України під час реорганізації сектору безпеки і оборони. Враховуючи євроінтеграційні спрямування України, виникає необхідність наближення національного законодавства до стандартів ЄС [341, с. 75, 77].

Спираючись на наукові доробки І. Криничної, яка ретельно вивчила практику іноземних країн зі створення та дієвості систем ЦЗ, погоджуємося з її висновками щодо перспектив розвитку державного управління у зазначеній сфері. Зокрема,

автор підкреслює, що, попри спільні характеристики та певні відмінності в структурі, ієрархії та управлінні підрозділами ЦЗ, на вказані системи покладаються схожі завдання, що загалом належать до питань здійснення державного управління в умовах виникнення та ліквідації наслідків НС, і зокрема – до планування заходів щодо їх попередження, забезпечення адекватного реагування, надання допомоги населенню та його навчання діям за цих обставин тощо [195, с. 84]. Крім того, вважаємо об'єктивними висновки, що трактувала І. Кринична за результатами вивчення досвіду дієвості ЦЗ іноземних країн, в яких виокремила відсутність єдиних критеріїв європейських країн до утворення та провадження узагальнених планів дій, та виявила недостатній рівень взаємодії під час використання національного та регіонального потенціалу, що використовується для ліквідації наслідків НС, відсутність комплексного підходу керівництва країн-членів ЄС до реагування на загрози [195, с. 85]. Корисним виявився досвід країн ЄС щодо узгоджених дій у масштабних НС, коли країна-член ЄС показала себе нездатною самотійно виконувати комплекс заходів щодо забезпечення захисту населення від наслідків НС. За такої умови, в ЄС застосовуються спільні організаційні заходи щодо запровадження європейської системи реагування на НС шляхом залучення СЦЗ, що здатні реагувати на виникнення НС на усіх територіях країн-членів ЄС. За цих обставин, за рішенням країн ЄС, передбачається використовувати Глобальну систему спостереження за навколишнім середовищем та безпекою та стаціонарні супутники країн ЄС [195, с. 87].

До того ж, приваблює конструктивна практика європейських країн щодо розподілу повноважень, відповідальності, витрат між органами державного управління та громадами, на користь останніх, внаслідок чого зростає відповідальність місцевих органів влади. Водночас вагомим питанням є перерозподіл фінансових можливостей щодо виконання заходів ЦЗ з центрального на місцевий рівень, а також недержавний сектор.

Неупередженим є висловлювання І. Криничної про те, що в сучасних умовах, коли ЦЗ держави діє в режимі ведення військових дій на Сході України, ключовим питанням постає запровадження досвіду США та європейських країн, де одним із

головних напрямів перебудови сфери ЦЗ є розширення функцій та завдань системи органів державного управління в умовах НС, спрямування сил та засобів на дії як у мирний, так і у воєнний час. За такої умови, в європейських системах ЦЗ сили та засоби застосовуються для захисту населення від наслідків НС як в мирний час, так і враховуючи можливі прояви терористичних актів [195, с. 84]. Також погоджуємося з І. Криничною щодо необхідності запровадження досвіду діяльності систем ЦЗ США та європейських держав, в яких ЦЗ та його СІАЗ є складовою частиною суспільного життя та, відповідно до законодавства, кожен громадянин повинен і має право брати участь у заходах, спрямованих на забезпечення захисту від НС та ліквідацію їх наслідків [195, с. 82].

Європейські країни використовують єдиний підхід до організації запобігання НС і ліквідації їх наслідків. Основними стадіями такого підходу є прогноз, оцінка, запобігання, підготовка, реагування та відновлення. Кожна з наведених стадій окреслює заходи щодо зменшення ризику НС. Одним з організаційних елементів системи управління у НС провідних країн Європи є особливий орган або організація, що контролює ймовірність виникнення НС, здійснює функції Національної платформи зі зниження ризику катастроф та гарантує координацію відповідної діяльності, зобов'язаний здійснювати оцінку ризику, планувати управління ними та оцінювати здатність щодо управління ризиками на загальнонаціональному рівні [191, с. 33].

Припускаємо, що європейський підхід до розбудови ЦЗ найбільш можливий для нашої держави, зокрема безпосереднє керівництво ЦЗ здійснює ЦОВВ, а повноваження, фінансові та матеріальні резерви належить надавати регіонам, МОВВ та громадам, які самостійно розв'язують нагальні питання безпечної життєдіяльності населення на місцях. В роботі сформульовано висновок, що децентралізована модель організації суспільного життя загалом, і ЦЗ – зокрема, в умовах сталого соціально-економічного розвитку держав ЄС, довела свою перевагу над централізованою. Здійснення реформи ЦЗ, на нашу думку, має відбуватися за досвідом європейських країн на таких рівнях: політичному, пов'язаному з формуванням інституційних умов демократизації суспільства

загалом, і сфери ЦЗ – зокрема; інституційному, спрямованому на перебудову її структурних елементів – організаційних відносин між різними рівнями державного управління; функціональному, що полягає у перерозподілі функціональних відносин між місцевими, регіональними та центральними органами державного управління у сфері ЦЗ.

Врахування закордонного досвіду щодо удосконалення ЦЗ та його складової частини – СІАЗ, вимагає від органів державного управління виконання низки організаційних заходів [42, с. 32–33]. Водночас, на нашу думку, важливим питанням є удосконалення одного із заходів ЦЗ, зокрема оповіщення органів державного управління та населення про загрозу та виникнення НС, інформування органів державного управління про масштаби, наслідки та можливий розвиток НС, що є основою прийняття обґрунтованих управлінських рішень, інформування населення про НС та їх навчання діям у таких ситуаціях. Отже, вказані елементи інформаційного забезпечення як на законодавчому, так і на організаційному рівнях зазначені фрагментарно та не утворюють єдиної системи. За цих обставин, на нашу думку, складовою частиною ЦЗ мають бути не розрізнені елементи інформаційного забезпечення, а СІАЗ ЦЗ України.

Розгляд закордонного досвіду необхідно провадити, враховуючи теоретичні засади діяльності органів влади кожної окремої країни. А. Терент'єва, О. Твердохліб зазначають, що у рамках міжнародних структур європейської безпеки склалися досить потужні та дієві системи ЦЗ, що здатні забезпечити захист населення і територій своїх держав від НС різного характеру, досвід функціонування та побудови системи управління якими може бути корисним для України. Виняткову актуальність це набуває у зв'язку з вибором її стратегічного курсу на європейську інтеграцію [361, с. 26]. Саме тому, вважають вчені, вивчення досвіду провідних країн світу буде корисним під час розбудови територіальної ланки системи ЦЗ та дасть змогу досягти прогресу на шляху забезпечення дотримання глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року [361, с. 27], [310].

1.3 Сучасний стан інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України

В умовах сьогодення ЦЗ досліджується як один із ключових факторів забезпечення національної безпеки України. Критичні ситуації в зонах воєнно-політичного зіткнення зобов'язують керівників органів державного управління ухвалювати сміливі рішення щодо організації заходів ЦЗ за умов браку часу, обмеження фінансових та матеріальних ресурсів та проблематичності ситуації. До того ж, відбуваються процеси щодо зростання ризиків виникнення НС природного, техногенного соціального та військового характеру.

За цих обставин, значно зростає роль інформаційного забезпечення як для органів державного управління, під час прийняття управлінських рішень, так і для населення, яке має бути навченим щодо поведінки в екстремальних ситуаціях.

Треба зазначити, що окреслені проблемні питання щодо розбудови ЦЗ України загалом, і державного управління у зазначеній сфері – зокрема, варті уваги науковців, що свідчить про глибину цієї проблематики та її складність.

Визначальні риси й актуальні тенденції щодо вдосконалення системи ЦЗ України та розвитку державного управління в цій сфері розглянуто А. Любінським [209, с. 104].

Автор, поряд з іншими напрямками модернізації системи ЦЗ (покращення законодавства, імплементація міжнародного досвіду, розроблення програмно-цільового управління) пропонує запровадження новітніх інформаційних, управлінських і комп'ютерних технологій, підвищення інформаційної освіченості керівних кадрів усіх рівнів зазначеної сфери [209, с. 106].

Вчений також звертає увагу на дотепер не розв'язане проблемне питання щодо забезпечення ухвалення органами державного управління аргументованих рішень у НС, інформаційної підтримки щодо узагальнення аналітичних матеріалів та доречного подання інформації про НС керівнику органу державного управління [209, с. 108].

Погоджуємося з висновком А. Любінського щодо необхідності створення

дієвої СІАЗ ЦЗ, що, на нашу думку, є визначальним етапом реформування ЄДС ЦЗ України.

В. Квашук, Ю. Рак розробили інформаційну модель організаційної структури управління системою ЦЗ України на основі критерію співвідношенні показників централізації та децентралізації. Типовим критерієм структури такої моделі (схеми) автори вважають інформаційно пов'язану композицію управління проєктами у сфері ЦЗ [171, с. 92–94].

Створену модель вчені розглядають як складну систему, що є елементом національної безпеки держави. Вказана система складно піддається формалізації, має розбіжності в цілях функціонування, характеризується багаторівневим механізмом управління. Ефективність такої системи не може бути рівною сумарній ефективності її компонентів, вона визначається багатьма показниками, зокрема такими, що враховують методологію системного аналізу та спеціально розроблені методи дослідження, зображені у вигляді моделі (схеми).

Науковці встановили, що побудова моделі системи ЦЗ України, як складової частини державної безпеки, – неформальний процес, що суттєво залежить від компетентності науковця, його інтуїції, таланту, базується на певних результатах дослідження. Зважаючи на зазначене, автори запропонували модель (схему) мегатеорії, що здатна оцінювати етапи проходження НС та враховувати всі аспекти їх дії на безпеку держави при застосуванні певних гіпотез та обмежень [171, с. 97–98].

Надзвичайно важливим та актуальним вважаємо пропозицію В. Квашука та Ю. Рака щодо необхідності створення системи управління в ЦЗ та інформаційної моделі забезпечення її функціонування.

У цьому разі, на нашу думку, доречним є функціонування системи управління в ЦЗ та її складової частини – СІАЗ, що буде враховувати відповідну інформаційно-аналітичну модель забезпечення її функціонування.

На основі проведеного аналізу нинішнього стану організації ЦЗ на суб'єктах господарювання, В. Решетнік та М. Донських окреслили важливі питання щодо виконання працівниками суб'єкта господарювання завдань ЦЗ, довели нагальну

потребу в урахуванні певних характеристик для дієвого виконання завдань ЦЗ, запропонували напрями покращення нормативно-правового забезпечення щодо їх реалізації. Автори визначили, що в керівних документах завдання комісій з питань НС та органів з евакуації (комісій з питань евакуації) щодо ІАЗ не розкрито. Такі висновки вчені обґрунтовують, окреслюючи структуру та завдання ОУ, СЦЗ суб'єкта господарювання, а також орієнтовний перелік документів, що ними розробляється. Автори вважають, що в умовах реорганізації системи державного управління, актуальним питанням є створення єдиного реєстру керівних документів та документів з планування для всіх суб'єктів забезпечення ЦЗ [320, с. 23–26].

Проблемні питання щодо нормативно-правового забезпечення державного управління системою ЦЗ в Україні, а також неузгодженості в законодавстві цієї сфери, розглянули С. Майстро, О. Труш. Автори опрацювали проблему, що зараз набула статусу загальнодержавної, та пов'язана з попередженням виникнення НС, ліквідації їх наслідків, максимальним зниженням масштабів втрат і збитків. Як наслідок, вагомого значення набуло питання вчасного виявлення та відстеження можливих НС, а також окреслення підходів щодо їх попередження та подолання, виконання якого можливе лише у разі наявності ефективної системи державного управління системою ЦЗ [212, с. 156–157].

Вчені зазначають, що нова ідеологія протидії катастрофам і НС передбачає об'єднання всіх компонентів захисту населення і територій від НС з визначенням єдиного уповноваженого координаційного органу, яким нині є ДСНС. Проведення вимог законодавства є ключовим завданням органів виконавчої влади всіх рівнів, на яких покладено повноваження щодо розв'язання проблем захисту населення і територій від НС. Автори підкреслюють, що попередження виникнення НС техногенного і природного характеру та дієве подолання їх наслідків, є одним із провідних векторів у діяльності КМУ, ЦОВВ та МОВВ. Отже, ефективний законодавчий механізм державного управління системою ЦЗ має зважати на державний та закордонний досвід з питань ЦЗ, являти собою єдину систему державного управління протидії НС, що допомагатиме зменшенню

ризиків виникнення НС, побудові необхідних правових, економічних та організаційних основ захисту населення і територій від НС, а також підвищенню ефективності державної політики у сфері ЦЗ [212, с. 162–163].

Треба зазначити, що дослідження сучасного стану державного управління у сфері ЦЗ мають дискретний та точковий характер, а питання щодо функціонування СІАЗ ЦЗ та її дієвості опрацьовано не так фундаментально. У зв'язку з зазначеним вважаємо за потрібне проведення аналізу нинішнього стану ЦЗ України загалом, та наукових розвідок щодо утворення СІАЗ ЦЗ – зокрема.

Конституцією України визначено, що життя та здоров'я кожного громадянина є найголовнішою функцією держави та найвищою цінністю [184]. На ОДВ та ОМСВ покладаються відповідальні завдання щодо організації заходів ЦЗ, що містять питання забезпечення захисту населення і територій від НС [181].

Однак, аналіз фактичних даних щодо виникнення НС та негативного впливу їх наслідків підтверджує, що існують недоліки в організації ЦЗ, які пов'язані з обмеженим інформаційним забезпеченням органів державного управління, СЦЗ та населення. Такий стан справ суттєво впливає на можливості органів державного управління оперативно та якісно організовувати роботи з реагування на НС, а СЦЗ відповідно діяти в екстремальних умовах.

Як зазначалося вище, за останні роки окреслилась негативна тенденція щодо підвищення кількості НС майже на 15 %, а загиблих – більш ніж на 18 % [160, с.1–2].

Проблемні питання ЦЗ, на нашу думку, є відбитком аналізу структури ЦЗ України та нормативно-правової бази, що координує його функціонування, а також стану ОУ та СЦЗ, що впливає на їх діяльність під час реагування на НС.

Відповідно до Закону України “Про національну безпеку України”, “ДСНС є ЦОВВ, що реалізує державну політику у сферах ЦЗ, захисту населення і територій від НС, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків НС, проведення аварійно-рятувальних робіт, пожежогасіння, пожежної та техногенної безпеки, роботи рятувальних служб під час аварій, а також гідрометеорологічної діяльності” [290].

В оновленій Стратегії національної безпеки України “незадовільний стан ЄДС ЦЗ та СЦЗ” визначено як одну з актуальних загроз національній безпеці України, які за основними показниками забезпечення захищеності від наслідків НС не повною мірою відповідають вимогам сьогодення [302].

Треба зазначити, що Стратегія національної безпеки України визначає акценти реорганізації та розвитку ДСНС (п. 4.4), за такими напрямками: посилення її спроможності щодо дієвого управління ЄДС ЦЗ, оснащення СЦЗ новітніми типами техніки, засобами та оснащенням, раціоналізація розташування її підрозділів, введення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером, підготовка та навчання населення щодо дотримання норм і правил поведінки в умовах НС тощо [302].

Вважаємо, що підвищення дієвості ЄДС ЦЗ можливе шляхом функціонування СІАЗ ЦЗ України, яку нині у НПА не зазначено. Побудова та пошук напрямів розвитку зазначеної системи пов’язані з розв’язанням стрижневого питання – удосконалення структури ЦЗ України.

Відповідно до Положення про ЄДС ЦЗ, ЄДС ЦЗ – це “сукупність ОУ, сил і засобів ЦОВВ та МОВВ, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері ЦЗ, що складається з постійно діючих ФП і ТП та їх ланок” [275].

Отже, завдання щодо захисту населення і територій від НС, виконання заходів ЦЗ покладено не лише на ДСНС, але й на усі центральні, регіональні та МОВВ, ОМСВ, а також, з урахуванням децентралізації влади, – на місцеві громади.

Аналіз Положення про ТП ЄДС ЦЗ показав, що термін “територіальна підсистема” використовується у значенні складової частини ЄДС ЦЗ, до якої входять ланки ТП, ОУ та підпорядковані їм СЦЗ, відповідні суб’єкти господарювання, які виконують завдання ЦЗ”. За цих обставин, пряме керівництво ТП та її ланками здійснюється посадовою особою, яка очолює орган, що сформував таку підсистему та підрозділ [284].

Так, досліджено, що на законодавчому рівні сформовано структуру органів державного управління, однак СІАЗ ЦЗ, як окрему складову частину, у вказаних законодавчих актах не окреслено.

Аналіз вказаних НПА свідчить, що для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування ОУ та СЦЗ, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обставини в районах виникнення НС функціонують на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях ОЧС центральних, регіональних органів державного управління, чергові служби МОВВ та ОМСВ, підприємств, установ та організацій [275]. Крім того, у п. 14 [275] визначено, що “для управління ЄДС ЦЗ використовується телекомунікаційна мережа загального користування, телекомунікаційна мережа спеціального призначення та державна система урядового зв'язку”.

З'ясовано, що питання організації оповіщення та інформування органів державного управління, місцевого самоврядування керівництва підприємств, установ та організацій, а також населення про НС у [275] розкрито лише в основних завданнях, що визначено ЄДС ЦЗ, а саме:

- у режимі повсякденного функціонування – підтримання в дієздатному стані автоматизованих систем ЦО про загрозу або виникнення НС;

- у режимі підвищеної готовності – здійснення оповіщення ОУ та СЦЗ, а також населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії у можливій зоні НС;

- у режимі НС – здійснення оповіщення ОУ та СЦЗ, а також населення про виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації, інформування ОУ ЦЗ та населення про розвиток НС та заходи, що здійснюються.

Крім того, в [275] визначено, що оповіщення про загрозу або виникнення НС полягає у своєчасному доведенні відповідної інформації до ОУ ЦЗ, СЦЗ, суб'єктів господарювання, що належать до ЄДС ЦЗ, та населення і забезпечується шляхом здійснення заходів, визначених у ст. 30 Кодексу [275].

Водночас Кодексом окреслено лише основні норми щодо виконання завдань з оповіщення та інформування про загрозу та виникнення НС [275]. Також, іншими положеннями Кодексу визначено повноваження ЦОВВ, МОВВ та ОМСВ щодо організації та здійснення оповіщення та інформування, та зазначено, що порядок організації оповіщення про загрозу або виникнення НС та організації зв'язку у сфері ЦЗ визначається положенням, що затверджується КМУ [275].

Зазначене питання також окреслено постановою “Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС та зв'язку у сфері ЦЗ”. Вказаним законодавчим актом визначено, що “проектування, реконструкція та утримання місцевих автоматизованих систем ЦО здійснюються на підставі рішень МОВВ (ОМСВ) за погодженням з територіальним органом ДСНС” [276]. За такої умови, “місцеві автоматизовані системи ЦО передбачають взаємодію з відповідною територіальною автоматизованою системою ЦО та відповідними локальними, спеціальними і об'єктовими системами оповіщення” [276].

Реалізація зазначених положень для територіальних громад, на нашу думку, як організаційно, так і фінансово-економічно потребує виконання керівництвом на державному рівні.

Водночас у [275] ОУ ЦЗ визначено завдання щодо отримання, збереження, оброблення, аналізу, подання інформації з питань ЦЗ. ОУ мають завдання надавати населенню через ЗМІ своєчасну та вірогідну інформацію про небезпеку виникнення та/або виникнення НС із зазначенням районів їх поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Вказані завдання, що доручено ОУ ЦЗ, визначено Кодексом [181]. Проте, треба зазначити, що вимоги до керівників ЗМІ щодо забезпечення оперативною та вірогідною інформацією про НС, нормативно не визначені.

Досліджено, що з метою здійснення планування діяльності ФП і ТП ЄДС ЦЗ, відповідно до [275], ОДВ та ОМСВ розробляються плани основних заходів ЦЗ на поточний рік.

Однак, виявлено, що Планом основних заходів ЦЗ на 2019 рік, питання

оповіщення та інформування розкрито фрагментарно, зазначено лише заходи контролю за ситуацією щодо реалізації заходів у сфері техногенної, пожежної безпеки, ЦЗ з метою убезпечення від НС на державному, регіональному та місцевому рівні, контролю за рівнем готовності загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем ЦО, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення з доведенням населенню навчального матеріалу у сфері ЦЗ через ЗМІ [271]. Тобто, вказаним планом не спрогнозовано проведення заходів щодо підвищення ефективності зазначених систем оповіщення.

Отже, досліджено, що сьогодні законодавство щодо організації оповіщення та інформування ОДВ, населення України про небезпеку та виникнення НС, вимагає покращення та деталізації.

Крім прогалин, окреслених у законодавстві, що забезпечує дієвість ЦЗ України, необхідно зауважити, що аналіз роботи ОУ та СЦЗ у повсякденній діяльності та під час реагування на НС свідчить про те, що існують інші глибинні проблеми, що криються в самій побудові ЦЗ та постають під час ретельного аналізу вказаної структури як на державному, регіональному, так і на місцевому та об'єктовому рівнях.

Надзвичайно актуальним питанням забезпечення дієвості ЦЗ сьогодні залишається технічне переоснащення підрозділів ОРС ЦЗ. Крім того, не відповідають новітнім вимогам наявні в аварійно-рятувальних та пожежно-рятувальних підрозділах технічне оснащення, спорядження та засоби зв'язку.

Сьогодні спостереження та прогнозування НС в Україні відбувається на рівні регіональних, галузевих або інших окремих систем, що не об'єднані у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс [181].

Кодекс передбачає створення та функціонування системи спостереження та прогнозування НС, проте юридично загальнодержавну систему моніторингу джерел НС та їх прогнозування у державі не створено.

ФП і ТП ЄДС ЦЗ певною мірою забезпечують належний цілодобовий цикл проходження інформації: збір, оброблення, передавання та аналізу даних про вірогідність та виникнення НС техногенного, природного, соціального, а нині – і

військового характеру. Зазначена робота здійснюється з метою відпрацювання запобіжних заходів та пропозицій щодо їх реалізації.

Системний підхід щодо пошуку, обробки, передачі та аналізу інформації про вірогідність виникнення НС в ЄДС ЦЗ відсутній, а технічне оснащення такої діяльності знаходиться в неналежному стані [39].

Сьогодні ситуація з системою інформування та оповіщення населення під час виникнення НС має проблемний характер та потребує покращення. Зазначимо, що наявна в Україні система інформування та оповіщення населення сформована ще у другій половині минулого століття. У технічному оснащенні, що використовується в нинішніх системах ЦО, завершився ресурс експлуатації, обладнання застаріло та знято з виробництва, ремонтні комплекти до нього використано повною мірою. Внаслідок надмірних термінів використання, збільшується кількість технічних відмов. Проводова мережа оповіщення фактично знищена, кількість радіоточок проводового мовлення щорічно зменшується. Операторів мобільного зв'язку, телерадіокомпаній та Інтернет-провайдерів не запрошують брати участь в роботі системи оповіщення [11, с. 455–456].

Вважаємо, що сучасний стан системи не дає змогу здійснювати дієве оповіщення населення про НС природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

Так, підкреслено, що в структурі ЦЗ України та її нормативно-правовій базі, інформаційне забезпечення наведено фрагментарно та не передбачає функціонування СІАЗ ЦЗ, що не відповідає вимогам сьогодення, а матеріально-технічна база системи оповіщення та інформування перебуває у неналежному стані [39].

Вважаємо, що переоснащення цієї системи завдяки новітнім технологіям має забезпечити: оперативне оповіщення про небезпеку або виникнення НС (у термін 3-5 хв), що передбачено стандартами ЄС; запрошення операторів телекомунікаційних систем, теле-, радіокомпаній, інтернет-провайдерів, операторів мобільного зв'язку до оповіщення населення; об'єднання

автоматизованих систем раннього виявлення та оповіщення про НС з територіальними системами ЦО; забезпечення подання до ОДВ, підрозділів ЦЗ, інших формувань, що беруть участь у ліквідації наслідків НС, вірогідної, актуальної, корисної та доречної інформації в установлені терміни.

За задумом, окреслені заходи забезпечать виконання основної функції ЦЗ – збереження життя та здоров'я громадян [39].

У зв'язку з зазначеним, на нашу думку, потребує більш детального дослідження категорійно-понятійний апарат сфери ЦЗ, зокрема визначення поняття “цивільний захист” як функції держави.

Наведений аналіз статистики виникнення НС в Україні за останні роки свідчить про те, що ЄДС ЦЗ лише певною мірою реалізує свої повноваження щодо гарантування захисту населення і територій від НС [160, с. 1–2].

Однією з причин зазначеного є недоліки, що присутні в законодавстві, насамперед, у визначенні поняття “цивільний захист” як функції держави. Внаслідок цього з'ясовується невизначеність функції держави в умовах збройного конфлікту щодо забезпечення захисту населення і територій від тяжких наслідків НС, насамперед, військового характеру.

За цих обставин, на нашу думку, посилюється відповідальність посадових осіб ОДВ, на яких покладено завдання щодо організації проведення низки складних заходів щодо забезпечення конституційного права громадян на захист свого життя від наслідків НС природного, техногенного, соціального та військового характеру.

Водночас законодавством України захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС визначено як функцію держави у мирний час та в особливий період. Крім того, окреслено шляхи практичного провадження цієї функції, а саме – запобігання таким ситуаціям, ліквідація їх наслідків і надання допомоги постраждалим [181].

Виникнення на території України масштабних НС, зокрема внаслідок подій на Сході України, обумовили важливу проблему, що закладена у законодавстві щодо визначення окресленої функції держави. Також виявлено, що в умовах

сьогодення функцію захисту населення і територій частково окреслено у законодавчих актах, що зосереджує дії сектору безпеки країни.

Так, окреслено проблемне питання, сутність якого полягає у тому, що достеменне визначення функції держави щодо ЦЗ лише частково відповідає нинішнім реаліям життєдіяльності нашого суспільства та не відбиває усього комплексу заходів, що має виконувати держава для забезпечення безпеки її громадян.

Вказані питання пов'язані з діяльністю держави, що забезпечується діями механізмів державного управління загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, і дотепер залишаються актуальними для науковців. Визначення функцій держави, що розглядаються у наукових працях, здебільшого збігаються, але і відбуваються розбіжності в їх трактуванні.

Так, К. Волинка трактує функції держави як комплекс основних напрямів її внутрішньої та зовнішньої діяльності, що окреслюють її зміст і спрямовують загальну сутність і призначення в суспільстві, а також цілі та завдання щодо управління нею за допомогою особливих форм і методів. Автор окреслила розподіл функцій і завдань держави та зазначив, що функції конкретизують цілі державного управління, а за умови їх реалізації держава виконує завдання щодо управління суспільством. Основні функції держави передбачають і додаткові, які, як структурні складові частини основних функцій, являють собою напрям діяльності держави щодо виконання її завдань у конкретній, більш спрямованій сфері громадського життя. За такої умови, зазначені функції вчений поділяє на зовнішні та внутрішні [111, с. 47–48].

Зауважуємо, що у вказаних як зовнішніх, так і внутрішніх функціях, автор не окреслила функцію забезпечення захисту населення і територій від НС та інформаційного забезпечення ЦЗ.

На думку О. Зайчука та Н. Оніщенка, держава – це інструмент політичної влади, а її функції – показники, що окреслюють соціальну спрямованість діяльності органів державного управління. Автори розрізняють функцію держави і функцію органу державного управління. Функція держави – це основний напрям

її діяльності, що формується з її класового підґрунтя та соціального призначення, а функція певного органу державного управління – реалізація його повноважень. Такий підхід спрямовано на беззаперечне виокремлення класової сутності провадження функцій держави, дає змогу лише односторонньо їх окреслити, що не дозволяє виявити глибину чисельності функцій держави. Водночас, на думку вчених, одним із суттєвих недоліків визначення поняття та класифікації функцій держави є несприйняття співвідношення функцій із соціальним призначенням держави.

Останнє визначає весь діапазон напрямів діяльності держави, який надає їм певну загальну основу.

Функції держави – це особливі прояви, спрямовані ознаки соціального призначення держави у діяльності її органів. Отже, основні функції сучасної держави – це викликані соціальним призначенням основні напрями її діяльності. У наведеному авторами визначенні функцій держави, на першому місці головний основоположний фактор – соціальне призначення розвиненої держави [153, с. 67].

Погоджуємося з висновками авторів, лише зауважимо на нагальній потребі щодо спрямування та концентрації функцій держави на забезпеченні захисту населення і територій від НС в нинішніх умовах.

В. Копейчиков трактує державу як суверенну політичну і територіальну організацію влади більшої частини населення. Водночас автор розглядає функції держави під кутом стрижневих напрямів її діяльності, де відбиваються та фокусуються завдання та мета діяльності держави, трактується її сутність, зміст і призначення в соціально неоднорідному суспільстві. Вчений класифікує функції держави за такими ознаками [259]:

- за соціальним призначенням діяльності держави – на головні та інші;
- залежно від територіальної спрямованості – на внутрішні та зовнішні;
- за часом здійснення – на постійні та тимчасові;
- за сферами суспільного життя – на гуманітарні, економічні, політичні тощо.

За цих обставин основні функції автор розглядає як найбільш узагальнені та основні спільні напрями діяльності держави щодо провадження вирішальних

завдань і цілей, що стоять перед суспільством у відповідний історичний період.

До основних відносить функції оборони, забезпечення зовнішніх відносин, охорони правопорядку, інформаційного забезпечення, економічну, екологічну, соціальну, культурну, виховну тощо.

Другорядні функції – напрями діяльності держави щодо провадження деяких завдань в інших сферах суспільного життя, до яких вчений відносить управління персоналом, матеріальне та технічне забезпечення, реалізації бюджетної справи та бухгалтерського обліку, правосуддя, юридичного забезпечення, постачання необхідною для управління інтелектуальною інформацією тощо [259].

Ми переконані, що функція інформаційного забезпечення має бути однією з основних функцій держави, оскільки інформація є основою прийняття державних управлінських рішень.

В. Протасов розглядає функцію як спосіб діяльності системи, тому і відрізняє її, з одного боку – від цілей і завдань, що покладено на систему, а з іншого – від її реального функціонування. За такої умови, безпосередньо функції держави визначаються її цілями та завданнями, які частіше обумовлені її сутністю, природою, характером. Вплинути на характер функцій держави суспільство може тільки шляхом зміни природи держави. Тому сутність держави визначає її функції. Автор справедливо, на нашу думку, вважає, що функції держави та їх зміст обумовлені, головним чином, такими факторами: необхідністю створення та підтримання умов збереження суспільства, сутністю держави, його природою, цілями та завданнями [311, с. 117–118].

Як підсумок, функція держави, як загальна категорія, – це відповідні напрями її діяльності, а ЦЗ, як практична категорія – це функція, що направлена на реалізацію специфічних заходів у зазначеній сфері. Однак, зважаючи на те, що з моменту прийняття Кодексу і дотепер значно загострилися виклики та загрози для нашої держави загалом, а також для кожного громадянина – зокрема, на нашу думку, функції держави, а також визначення поняття “цивільний захист” потребують додаткового дослідження та уточнення.

Вважаємо за потрібне провести аналіз наукових підходів до окреслення функцій держави загалом та опрацювати, зокрема, відповідність визначення ЦЗ як функції держави, що наведено у законодавчих актах, теперішньому стану захисту населення і територій від наслідків НС як складової частини сектору безпеки держави, уточнити визначення цього терміну та визначити механізми державного управління, що забезпечують вказану функцію держави.

Проблеми утворення держави, визначення її сутності та функцій завжди були предметом досліджень науковців, філософів, починаючи з древніх часів.

Так, Аристотель своїми працями збагатив переважно всі наявні в його час галузі науки. Держава і суспільство не залишилися поза полем зору філософа. Фундаментальне місце серед його творів, присвячених дослідженню держави та суспільства, займає трактат “Політика”. Держава постає в його творі як природний і необхідний спосіб існування людей, а її функція – спілкування людей з метою забезпечення кращого життя.

Відповідно до визначення І. Канта у “Метафізиці моралі”, держава – це об’єднання великої кількості людей, що дотримуються вимог законів права. Як головну властивість держави він розглядає верховенство закону і права, що і визначено основною її функцією.

Основоположною складовою частиною теорії прав людини, за думкою Б. Кістяківського, правознавця, громадського діяча, українського філософа права, соціолога неокантіанської орієнтації, одного з організаторів Академії наук України, є теорія правової держави, згідно з якою держава є правовим об’єднанням та має всю повноту самостійної влади, а вищою формою державного існування, яку створило людство, є правова держава, основні принципи та функції якої – обмеження влади та захищеність особи.

Відстежуючи історичну вісь у дослідженнях проблеми визначення функцій держави, зазначимо, що Конституцією України визначено головною цінністю життя та здоров’я людей [184]. Отже, вважаємо, що зазначене є основною функцією держави.

Крім того, Кодексом визначено, що “цивільний захист – це функція

держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період” [181].

Також, об’єктивно, на нашу думку, зазначає О. Лещенко, про те, що вітчизняне законодавство окреслює питання щодо організації діяльності системи ЦЗ в умовах особливого періоду, але не враховує особливості виконання завдань ЦЗ в умовах загрози, виникнення та розвитку воєнно-політичного конфлікту, що проявляються у формі “гібридної війни”. Досліджуючи функції держави щодо реалізації завдань з безпеки суспільства, автор зазначає, що комбінована природа сучасних воєнно-політичних конфліктів, непомітні зв’язки між методами їх активізації та провадження, обумовлюють необхідність їх скрупульозного опрацювання та застосування дієвих змін у побудові та способах використання систем забезпечення національної та регіональної безпеки.

Безсумнівно, небезпечні наслідки нинішніх воєнно-політичних конфліктів вимагають від керівного складу органів державного управління глибшого опрацювання характеру їх впливу на способи та механізми забезпечення захисту населення, а підвищення готовності державних структур до дій у зазначених умовах залишається актуальним завданням [206, с. 228].

Погоджуючись та зважаючи на думку О. Лещенка, вважаємо, що функції держави, визначені Кодексом, потребують ретельного дослідження та корегування, у зв’язку з нинішніми умовами ведення збройного конфлікту на її території.

З метою забезпечення всебічного та об’єктивного аналізу сучасного стану ЦЗ України, на нашу думку, треба визначитись із сутністю понять “держава”, “функції держави”, “цивільний захист” та його місцем у загальній системі безпеки.

Цікавою виявилася думка В. Бакуменка, який вважає, що визначення основних функцій держави безпосередньо пов’язане з окресленням її основних цілей. Серед зазначених є такі, що необхідні для кожної держави на всіх напрямках

її розвитку, тому безперечно – це сталі функції, що обумовлюються об'єктивними факторами. Реалізація цих функцій забезпечує досягнення визначених цілей розвитку держави, кожна з яких є практичним напрямом або видом суспільної діяльності, що, зазвичай, створює свою ідеологію, та не залежить від інших тенденцій [18, с. 40–42].

Поділяємо думку автора щодо кінцевої мети реалізації функцій держави, однак зазначимо, що зараз функції розподілу запитів суспільства за рівнями його ієрархії достеменно не визначені. Вважаємо, що зазначений розподіл повинен мати пріоритет, насамперед, для пересічних громадян.

Водночас В. Бебик вважає пріоритетною складовою частиною будь-якої політичної системи саме державу, під якою розуміє основний засіб або спосіб побудови політичної влади та похідною від громадянського суспільства, його соціальних, економічних, політичних і психологічних зв'язків, а провідною функцією вбачає забезпечення виконання законів, гарантування прав і свобод громадян та їх об'єднань. Фундаментальними внутрішніми функціями держави, на думку В. Бебика, є економічна, соціальна, політична, культурна, виховна та правова, а зовнішніми – оборонна, дипломатична та функція співробітництва [89, с. 189–191].

Так, В. Бебик також не трактує ЦЗ як функцію держави, який повинно окреслити у НПА, що регламентують функціонування сектору безпеки, а також не досліджує інформаційну функцію, яка, на нашу думку, охоплює всі розглянуті функції.

Іншої думки дотримується М. Цвік та інші, які стверджують, що держава є регіональною організацією політичної влади та існує на певному соціальному підґрунті, визначає себе як офіційний представник усього суспільства та реалізує за допомогою державного апарату провадження своєї політики, а функції держави окреслює як основні напрями діяльності, що віддзеркалюють її сутність і соціальне призначення щодо управління життєдіяльністю суспільства. За цих обставин, до ключових функцій автор відносить найвагоміші напрями діяльності держави, що мають найважливіше значення на кожному етапі розвитку

суспільства – функція захисту прав і свобод людини, економічна, соціальна, інші функції, що мають супровідний, допоміжний або характер забезпечення [152, с. 77, 94].

Отже, М. Цвік також не виокремлює ЦЗ як функцію держави.

Автори Енциклопедії державного управління пропонують визначення поняття “держава” як особливу форму організації суспільства, що визначається самостійною владою, політичним і публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території завдяки діяльності сформованих органів та установ, наданням своїм рішенням обов’язкової правової форми, встановленням податків з метою ефективної діяльності механізму влади та провадженням загальносоціальних повноважень [144, с. 134–136].

Функції держави автори розуміють як сукупні головні напрями або види внутрішньої та зовнішньої діяльності держави, що окреслюють і фокусують її сутність та призначення в суспільстві, цілі та завдання державного управління. За такої умови, вважають науковці, основні завдання та цілі держави на певному етапі розвитку обумовлюються економічними, політичними та соціальними факторами в суспільстві, а реалізація функцій має стабільний, систематизований характер і відбувається протягом усього періоду наявності чинників, що визначають прояв тих чи інших функцій [144, с. 696].

Г. Ситник вважає, що акумульована суспільством система цінностей є основоположним чинником, що спричиняє сутність змісту поняття “безпека” при прагненні їх оберігати.

Як підсумок, вказаний фактор зумовлює відповідні засоби, способи, механізми тощо, які держава застосовує для гарантування безпеки. Тобто, у цьому разі безпека інтерпретується та безпосередньо пов’язується з суб’єктивними за своєю сутністю оцінками характеру та діапазоном загроз цінностям суспільства, що притаманні конкретному історичному фрагменту його розвитку. Отже, наявність безпеки дає нагоду соціуму шанувати та збагачувати свої основоположні цінності [337, с. 38].

Крім того, вважаємо справедливим твердження Г. Ситника, що в умовах

визначних змін ціннісних орієнтирів соціуму, інформаційні механізми та моделі функцій держави мають своєчасно реагувати на проблеми суспільства та глобальні зміни політичного та економічного простору [337, с. 285].

Так, дійшли висновку, що зазначені економічні, політичні та соціальні механізми державного управління забезпечують реалізацію окреслених функцій держави. На нашу думку, функції держави забезпечуються, крім вказаних, функціональним, організаційним, правовим та інформаційним механізмами державного управління.

Вважаємо, що продуктивність функціонування держави визначається критеріями оцінювання її функцій, результатами діяльності її інститутів та відповідністю об'єктивним потребам суспільства.

Вчені вважають, що у функціях держави декларується її всенародне і суспільне призначення. Результати реалізації функцій державою є показниками стану суспільства, що розкривають сутність та ступінь впливу держави на нього, здійснюючи спрямовуючу роль [144, с. 697]. Але, на нашу думку, у цих твердженнях не висвітлено зворотний зв'язок між державою та середовищем, оскільки в сучасних умовах життєдіяльності суспільство регулює вплив на функції держави завдяки самоорганізації, діяльності громадських організацій тощо.

Погоджуємося з думкою авторів [144, с. 697], що реалізуючи свої функції, держава виконує завдання, що постають перед нею, здійснює управління соціальними процесами. Водночас функції держави фокусують цілі державного управління, а реалізуються завдяки конкретним формам, а також притаманними, специфічними для державної влади методами.

Аналіз побудови функцій держави, що наведено у [144, с. 697] свідчить про те, що вони поділяються на:

внутрішні – економічні, культурні, виховні, освітні, наукові, спортивні, пропагандистські, соціальні, підтримки порядку. Водночас функція підтримки порядку містить два напрями: забезпечення необхідного порядку (переслідування за злочини, правосуддя, охорони громадського порядку), та захист суспільного

устрою від заворушень, тобто фактично це функція правоохоронна та політична; зовнішні, що реалізують зовнішню політику держави, до яких належать такі функції: підтримання міжнародних відносин, економічного співробітництва, організація міждержавних зв'язків тощо.

Отже, бачимо, що наведені визначення також не передбачають ЦЗ як функцію держави.

Попри зазначене, вважаємо визначення понять, що окреслено в [144], найбільш вичерпними, що відповідають перспективам актуального розвитку європейських держав. Однак, у всіх наведених визначеннях відсутня функція держави, що визначена Кодексом, “спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період” [181].

Отже, окреслену функцію пропонуємо вважати однією з вирішальних, а стан ЦЗ оцінювати підсумками її реалізації.

Уряд України, як гарант права громадян на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, пожеж, стихійного лиха, створив ЄДС ЦЗ з метою захисту населення і територій від небезпечних наслідків аварій і катастроф, стихійних лих техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного походження. Загальну схему визначення ЦЗ України відповідно до Кодексу [181] наведено на рис. 1.1.

Відповідно до вимог Кодексу, захист населення і територій від НС здійснюється завдяки певним заходам ЦЗ, що виконуються (в разі потреби у повному обсязі, або вибірково) у логічній послідовності, а саме: оповіщення та інформування органів державного управління та місцевого самоврядування, що забезпечують провадження заходів ЦЗ; укриття населення у захисних спорудах ЦЗ та виконання евакуаційних заходів; інженерний захист територій, радіаційний і хімічний захист; медичний, біологічний і психологічний захист, санітарні та епідемічні заходи; навчання населення діям у НС [181].

Рис. 1.1. Загальна схема визначення ЦЗ України (побудовано на основі [181])

Отже, аналіз визначення поняття “цивільний захист”, що наведено у Кодексі, свідчить про те, що не враховано вагомий компонент діяльності органів державного управління щодо забезпечення захисту населення і територій від НС, а саме – інформування органів державного управління та населення, а також реагування на НС під час загрози та їх виникнення. Пропонуємо авторське визначення окресленого поняття, а саме: ЦЗ – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, інформування органів державного управління та населення, реагування та ліквідації їх наслідків, а також надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [29, с. 33]. Загальну схему визначення ЦЗ України, що пропонуємо, наведено на рис. 1.2.

З огляду на зазначене, до внутрішніх функцій держави, що окреслено в [144, с. 697], у роботі запропоновано долучити функцію ЦЗ, яка забезпечує захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС [181]. Отже, визначення ЦЗ як функції держави, що наведено у нормативних документах, до певної міри відповідає викликам та небезпекам сьогодення та не віддзеркалює усього комплексу заходів, що має гарантувати держава для забезпечення безпеки громадян.

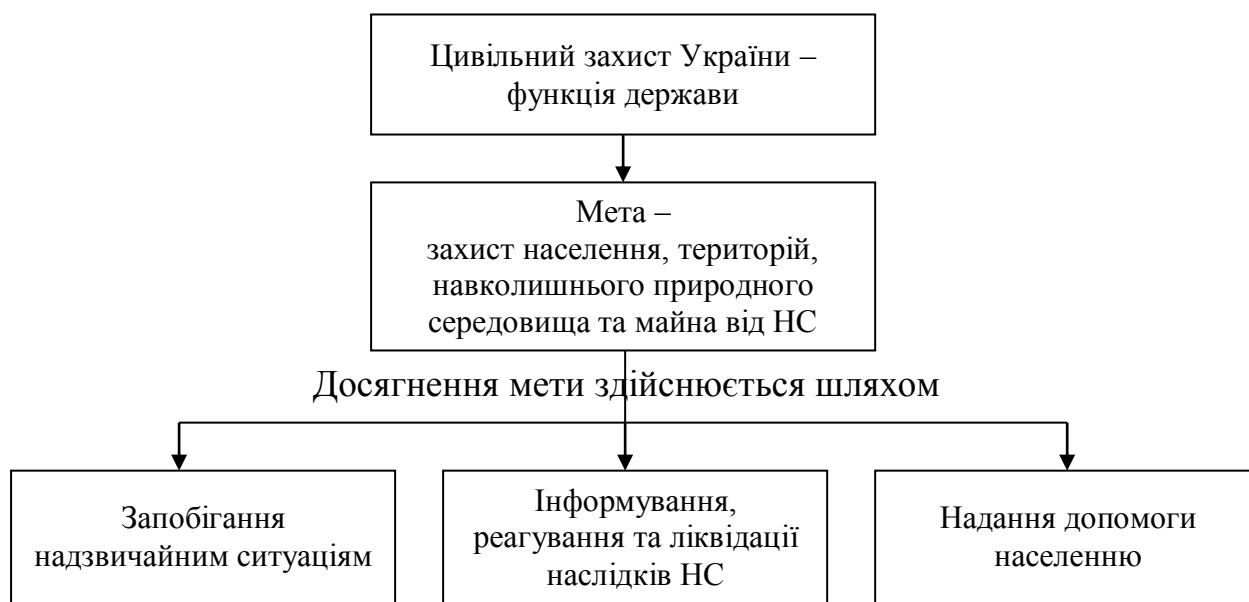

Рис. 1.2. Загальна схема визначення ЦЗ України (розроблено автором [48, с. 118])

Запропоновано, крім політичного, економічного та соціального, досліджувати правовий, функціональний, організаційний та інформаційно-аналітичний механізми державного управління у сфері ЦЗ, що загалом забезпечують визначення та уточнення функцій держави в нинішніх умовах.

Критерієм оцінювання функцій держави, на нашу думку, доцільно вважати підсумки функціонування її інституцій, коли реалізація такої діяльності певною мірою відповідає об'єктивним запитам суспільства.

Запропоновано доповнене визначення поняття “цивільний захист”, що сформульовано у Кодексі, в якому враховано передові прагнення щодо реалізації завдань з інформування органів державного управління та населення, а також реагування на НС та ліквідацію їх наслідків і надання допомоги населенню.

Висновки до розділу 1

Здійснено аналіз та систематизовано досвід наукових розвідок у вітчизняному та закордонному науковому дискурсі щодо основних теоретичних та прикладних аспектів організації державного управління загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, що надало змогу узагальнити засадничі підходи дослідників з питань подальшого розвитку цієї сфери державного управління. Базуючись на основних наукових здобутках попередників, окреслено предметне поле дисертаційного дослідження, завдяки висвітленню визначальних напрямів наукової думки за тематикою дослідження. В процесі дослідження встановлено наявність розбіжностей та неузгодженостей в нормативно-правовій базі щодо розмежування повноважень та відповідальності органів державного управління під час виконання завдань; сформовано ключові основи розроблення управлінських рішень органами державного управління; визначено головні закономірності, форми регулювання державного управління у правовому полі; обґрунтовано нагальну потребу у запровадженні новітніх інформаційних технологій, що забезпечують підвищення дієвості роботи органів державної влади; обґрунтовано необхідність створення моделі прийняття рішення на основі інформаційного механізму під час ухвалення управлінських рішень; виокремлено нагальну потребу у розробленні ефективної структури системи управління, що містить визначення раціональної послідовності прийняття рішень на основі отриманої корисної інформації; обґрунтовано основні вимоги до інформації, що забезпечують дієвість управлінських рішень, зокрема її якість, механізм перетворення первинної інформації в інформацію управління; доведено нагальну вимогу сьогодення у створенні інформаційної системи в органах державного управління. Розглянуто проблеми державного управління у сфері ЦЗ щодо утворення мобільних, гнучких систем ЦЗ; реалізації концептуальних засад розвитку системи ЦЗ України; розроблення системи забезпечення дієвості прийняття державних управлінських рішень; формування напрямів удосконалення механізмів державного управління; встановлення доцільного співвідношення централізації та децентралізації в державному управлінні України загалом, і у сфері

ЦЗ – зокрема, що передбачає надання переваги самостійності регіонам з підвищенням його ефективності; визначення основних характерних ознак державного управління в умовах НС щодо дій ОУ переважно в умовах часткової невизначеності інформації та збільшення ризику ухвалення управлінського рішення, неадекватного ситуації; розвитку інформаційно-аналітичних систем у сфері ЦЗ на усіх рівнях управління (державному, регіональному, місцевому та об'єктовому) на основі впровадження сучасних інформаційних технологій, засобів зв'язку та передачі даних, підвищення інформаційної компетентності керівного складу ОУ зазначеної сфери.

Доведено, що попри певні відмінності в побудові систем державного управління, що діють в умовах загрози та виникнення НС різного характеру, досвід іноземних країн щодо запобігання та реагування на них є вагомим і необхідним для вивчення та впровадження в систему ЦЗ України. Окреслено найголовніші питання, що необхідно взяти до уваги, завдяки системі ЦЗ іноземних країн – організацію взаємодії між неоднорідними структурами, що виконують завдання у сфері ЦЗ, а також прогресивні методи підготовки керівного складу та фахівців цієї сфери. Запропоновано запозичити досвід іноземних країн щодо застосування єдиного підходу до організації запобігання НС. Визначено, що проведення розбудови ЦЗ в Україні має відбуватися за досвідом іноземних країн на правовому, інституційному та інформаційно-аналітичному рівнях.

Встановлено, що нині в Україні законодавством передбачено та сформовано структуру органів державного управління, проте СІАЗ ЦЗ, як окрему складову частину, у законодавчих актах та у складі ЄДС ЦЗ не визначено. Розкрито глибинні прогалини в структурі ЦЗ, зокрема, щодо оповіщення ОУ та населення про загрозу та виникнення НС, технічного оснащення ОУ та підрозділів, функціонування системи спостереження та прогнозування НС. Окреслено нагальну потребу в уточненні категорійно-понятійного апарату ЦЗ щодо визначальних понять у зазначеній сфері, зокрема, функцій держави, ЦЗ та його значення у загальній системі безпеки. Запропоновано доповнене визначення зазначеного поняття, в якому враховано передові прагнення щодо реалізації завдань з інформування органів

державного управління та населення, а також реагування на НС та ліквідацію їх наслідків і надання допомоги населенню. Визначено, що теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку СІАЗ ЦЗ України потребують більш ретельного наукового дослідження.

На підставі виокремлених основних напрямів наукових досліджень в галузі науки державного управління сформульовано наукову проблему дослідження – виникнення актуальної потреби у науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад розвитку СІАЗ ЦЗ України, а також удосконалення механізмів державного управління, що забезпечують її функціонування.

РОЗДІЛ 2

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СТРУКТУРІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАХИСТІ УКРАЇНИ

2.1 Категорійно-понятійний апарат, що визначає сутність системи управління в цивільному захисті України

З метою визначення квінтесенції системи управління в ЦЗ вважаємо за потрібне визначити її категорійно-понятійний апарат.

На підставі аналізу попередніх наукових досліджень щодо проблем державного управління, нормативних документів, в роботі запропоновано науковий підхід до визначення поняття “система управління в цивільному захисті”.

У Стратегії національної безпеки України однією з нагальних загроз національній безпеці України визначено “незадовільний стан ЄДС ЦЗ, системи моніторингу довкілля” [302].

Зазначені висновки Уряду держави ґрунтуються на статистичних показниках виникнення НС та їх наслідків за останні роки, а також дієвості реагування на них ОУ та підрозділів ЦЗ.

Так, упродовж 2018-2019 років органами та формуваннями ДСНС забезпечено реагування на 274 НС, зокрема, державного рівня – 4, регіонального – 13, місцевого – 127, об’єктового – 130. Внаслідок цих НС загинуло 367 осіб та постраждало 2331 особи [160, с.1].

Всупереч зусиллям ОУ та підрозділів ДСНС, що зосереджуються на створенні умов безпечної життєдіяльності населення, ЄДС ЦЗ вимагає удосконалення та реорганізації.

Треба зазначити, що Стратегія національної безпеки України визначає акценти реорганізації та розвитку ДСНС (п. 4.4), за такими напрямками: посилення її спроможності щодо дієвого управління ЄДС ЦЗ, оснащення СЦЗ новітніми

типами техніки, засобами та оснащенням, раціоналізація розташування її підрозділів, введення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером, підготовка та навчання населення щодо дотримання норм і правил поведінки в умовах НС тощо [302].

Визнання Урядом країни незадовільним стан ЄДС ЦЗ, на нашу думку, свідчить про недостатню її ефективність та необхідність реорганізації та удосконалення зазначеної системи.

Досягнення вказаної мети, вважаємо, можливе за умов функціонування системи управління в ЦЗ, що зараз окреслена частково, поодинокими елементами в структурі ЦЗ загалом, та в ЄДС ЦЗ – зокрема.

Зважаючи на різноманітні підходи до визначення поняття “система управління”, проблемним питанням, вважаємо, є уточнення категорійно-понятійного апарату державного управління, що має визначати сутність системи управління в ЦЗ у зазначеній сфері.

Вказана проблема враховує стан підготовки ОУ у сфері ЦЗ до дій за призначенням, а також пов’язана з заходами щодо реалізації Стратегії реформування ДСНС.

Дослідженню функціонування системи управління в ЦЗ присвячено низку наукових публікацій. Аналіз деяких наукових робіт свідчить про те, що підходи до зазначеної проблематики відрізняються як за структурою, так і за своєю сутністю.

В. Костенко запропонував напрями підвищення ефективності функціонування державного управління у сфері ЦЗ на місцевому рівні в межах реорганізації ОМСВ і територіальної організації влади в Україні. Автор вважає доцільним докорінно переглянути ключові засади діяльності ОМСВ, зокрема у сфері ЦЗ та запобігання виникнення НС, з метою покращення системи державного управління. На основі аналізу НПА, В. Костенко дійшов висновку, що Кодекс визначає чималий діапазон діяльності МОВВ у сфері ЦЗ та запобігання виникнення НС, проте, процес їх провадження вимагає значного удосконалення [188, с. 158, 162–164].

Треба зазначити, що пропозиції щодо функціонування системи управління в ЦЗ на об'єктовому рівні запропоновано в роботі Г. Кривогуза, яким презентовано ідейний задум такої системи, підґрунтям якої є організаційно-технічна модель управління ЦЗ. Вчений аргументував необхідність запровадження такої системи відсутністю комплексного висвітлення проблеми функціонування системи управління в ЦЗ на об'єктовому рівні у НПА вказаної сфери [193, с. 57–58].

Зазначене засвідчує, що запропонована в роботі ідея функціонування системи управління в ЦЗ має чітко визначене підґрунтя на основі пропозицій інших вчених.

М. Кулешов, В. Росоха окреслили ключові питання, пов'язані з низьким рівнем готовності системи управління ЦЗ до дій за призначенням, що підтверджується проголошеними цілями та завданнями у сфері ЦЗ, які, на жаль, не маючи чітких і зрозумілих механізмів їх реалізації, тривалий час не впроваджуються. Науковці стверджують, що зараз, з появою небезпечних викликів і загроз, що постали перед суспільством, Кодекс потребує значного доопрацювання та корегування, зокрема з питань, пов'язаних із функціонуванням ЄДС ЦЗ в особливий період. Автори окреслили загальні засади формування оновленої системи захисту населення та територій від НС, її складу, визначили основні тенденції державної політики у сфері ЦЗ та шляхи їх реалізації [200, с. 168, 170–174].

С. Потеряйко та колектив науковців дослідили, що внаслідок недостатньої вірогідності та своєчасності інформації про ситуацію в районі НС, знижується об'єктивність її оцінювання, що негативно впливає на аргументованість прийнятого рішення.

Вважаємо доцільними запропоновані авторами пропозиції щодо визначення сутності системи управління в ЦЗ, що базується на комплексному аналізі функціонування системи державного управління та є сукупністю заходів і дій, що організуються, провадяться та спрямовуються органами державного управління, зокрема, для постійної готовності до дій ОУ та СЦЗ, пошуку, отримання та узагальнення інформації про загрозу та виникнення НС, а також про обставини в

районі її виникнення, забезпечення своєчасного прийняття аргументованого рішення на застосування СЦЗ та ліквідацію наслідків НС, оперативного доведення завдань до ОУ та СЦЗ, питань взаємодії, управління та постачання, підготовки їх до дій, що забезпечать упорядкованість та комплексність дій ОУ в умовах НС [335, с. 59, 63], [79, с. 73], [165, с. 9].

Треба зазначити, що внаслідок недосконалості системи управління в ЦЗ, функціонування ЦОВВ та МОВВ щодо забезпечення провадження політики у зазначеній сфері дотепер залишається недостатньо дієвою, а боротьба з НС – недосконалою, на що наголошує А. Любінський. Автор звертає увагу на те, що удосконалення ЦЗ безпосередньо залежить від дієвого планування заходів ЦЗ, дій ОУ та СЦЗ, реагування на НС, а також взаємодії. Тому, на думку А. Любінського, діяльність керівного складу ЦЗ та МОВВ під час організації та планування дій під час загрози та виникнення НС, вимагає системного покращення найближчим часом. Крім того, А. Любінський стверджує, що перспективним завданням розвитку ЦЗ України є використання закордонного досвіду функціонування системи державного управління в умовах НС [209, с. 104, 105–107].

Звісно, що ЄДС ЦЗ є складовою частиною національної безпеки України. Відповідно до вимог Стратегії національної безпеки України, аргументованою є думка Г. Ситника, який зауважує, що вітчизняні та іноземні вчені по-різному трактують поняття “національна безпека”, завдяки його комплексному та міждисциплінарному характеру, а в теорії та практиці державного управління не існує поняття, яке могло б порівнятися за ступенем неоднозначності тлумачення, що свідчить про відсутність єдиного розуміння сутності, природи виникнення, діалектики розвитку, механізмів побудови й управлінського впливу на системні ознаки цього явища. Автор поняття “національна безпека” пропонує розглядати як специфічну властивість динамічних систем, універсальний критерій оцінювання їх якості, що характеризує динаміку розвитку та реалізацію, ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав та свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, фундаментальним інтересам і цінностям суспільства

та держави [337, с. 38, 108].

В. Бакуменко дослідив, що дієвість та розвиток соціальних систем здійснюється за відповідними закономірностями, низка з яких виявлена у межах досліджень з теорії систем. Основною з них, вважає автор, є закономірність необхідної різноманітності, відповідно до якої, для утворення системи, яка здатна розв'язати проблему з певним її рівнем, потрібно, щоб ця система мала якомога більший її ступінь. З цієї закономірності постає, що для створення системи державного управління, здатної дієво керувати певними суспільними сферами, галузями, видами діяльності, необхідно, щоб ця система була більш багатогранною, ніж керовані сфери, галузі, види діяльності тощо [17, с. 18–21].

Грунтуючись на зазначених висновках вченого вважаємо, що в ЦЗ, як однієї з суспільних сфер, має бути сформована система управління, а моменти, які притаманні поняттю “система” розглядатись як цілеспрямований комплекс взаємозв'язаних елементів та відносин між ними [225, с. 3].

Автор зазначає, що можливі декілька ключових підходів для отримання такого стану. Перший спосіб полягає у нарощуванні різноманітності системи державного управління. Для цього застосовують ускладнення управлінської системи, утворення нових ієрархічних рівнів, покращення системи поділу функцій та повноважень за рівнями управління, удосконалення професійної підготовки управлінських кадрів, науковий та інформаційно-аналітичний супровід управлінської діяльності тощо. Другий спосіб, на думку вченого, передбачає зниження різноманітності, що є в системі державного управління, шляхом обмеження її впливу у різні сфери та галузі суспільної діяльності відповідно до принципу достатності. За цих обставин, держава активно підтримує розвиток усіх механізмів самоуправління, наприклад місцевого самоврядування, якому делегуються управлінські функції та повноваження [17, с. 18–21].

Іншою, на думку вченого, є закономірність цілісності системи, яка полягає у формуванні в системі нових об'єднувальних якостей, що не властиві елементам, які утворюють цю систему. Ця закономірність зумовлюється тим, що ознаки системи залежать не лише від ознак її складових частин, але і від зв'язків між

ними. Отже, дві системи, що містять однакові елементи, можуть бути несхожими за показниками, завдяки відмінності зв'язків між елементами. В. Бакуменко зауважує, якщо змінюються управлінські цілі, то доречно побудувати нову структуру, що найкраще сприяла б їх досягненню. Як висновок, існує необхідність періодичного проведення адміністративних реорганізацій для перебудови структури системи органів виконавчої влади під час зміни основних цілей державного управління [17, с. 18–21].

Крім того, В. Бакуменко трактує поняття “система” як порядок пов’язаних і розміщених у відповідній послідовності факторів, які мають вплив один на одного та складають такий комплекс, що забезпечує виконання певних завдань [17, с. 9].

Вважаємо інтерпретацію поняття “система”, що пропонує В. Бакуменко, найбільш припустимою для опрацювання в проблематиці системи управління в ЦЗ, отже, поняття “система” для сфери ЦЗ можна розглядати як порядок пов’язаних і розміщених у відповідній послідовності чинників, що мають взаємний вплив та утворюють таку сукупність, яка забезпечує виконання певних завдань ОУ у зазначеній сфері.

Н. Клименко запропоновано науково обґрунтоване визначення поняття “надійність функціонування системи державного управління в умовах НС”. Автор вказане поняття розглядає як визначну передумову дієвості державного управління в НС, трактує як імовірність своєчасного та якісного виконання системою завдань, сконцентрованих на досягненні основної мети управлінського впливу на об’єкти управління в межах наданих ресурсів [175, с. 9, 98, 180].

За наявності розрізнених підходів до визначення понять “система”, “управління” та тлумачення поняття “система управління”, актуальним питанням є уточнення цього визначення в ЦЗ України.

Отже, аргументовано необхідність, на підставі попередніх наукових розвідок та положень нормативних актів, сформулювати визначення поняття “система управління в цивільному захисті”.

Для дослідження сутності системи управління в ЦЗ вважаємо за доцільне проведення аналізу визначень понять, що є його складовими частинами, зокрема –

система, управління, ЦЗ.

Звісно, у загальному значенні, система – це сукупність елементів (складових частин), що утворюють єдине ціле та взаємодіють один з одним і навколишнім середовищем. Отже, кожна система має сталі зв'язки між її елементами, та не являє собою лише комплекс деяких елементів. При заміні елементів у складі системи руйнуються також зв'язки між ними.

Поняття “система” Ю. Сурмін та колектив науковців розглядають як сукупність елементів, що визначаються побудовою, зв'язками та функціями, а також забезпечують сфокусований розвиток [343, с. 65].

На основі досліджень Ю. Сурміна та колективу науковців, важливим висновком щодо ідентифікації будь-якої системи вважаємо те, що система має лише свою, притаманну їй якість, чого не мають окремі її елементи. Це пов'язано з тим, що під час функціонування система змінюється, оскільки їй характерні внутрішні суперечності, вона піддається впливу зовнішніх факторів. За цих обставин, кожна система проходить визначені етапи свого функціонування, зокрема зародження, становлення, розвиток, досягнення вищого рівня розвитку, спад та загибель.

На цьому етапі дослідження підкреслимо, що найважливішим критерієм функціонування будь-якої системи загалом, та СІАЗ ЦЗ – зокрема, є досягнення ступеня її якості, як узагальненого показника, що реалізує виконання системою покладених на неї завдань.

Погоджуємося з думкою С. Приживари, що дотепер поняття “управління” не має однозначного визначення. Це поняття містить надзвичайно багато значень, йому дається стільки трактувань та інтерпретацій, що його багатозначність стає недостатньо визначеною. На основі аналізу достатньо великої кількості визначень поняття “управління”, автор пропонує розглядати його як вид діяльності, предметом якої є поведінка людей, а метою – розвиток об'єкта управління [260].

Однак, на нашу думку, висновки С. Приживари вбачаються справедливими лише частково, оскільки з наведеного визначення є незрозумілим вираз “вид діяльності”. Напевно автор розумів вид діяльності суб'єкта впливу на об'єкт

діяльності.

Привертає увагу думка іншого вченого – В. Полікашина, який трактує поняття “управління” як процес поділу і руху ресурсів у формальній організації з попередньо визначеною метою та розробленим алгоритмом і безперервним контролем усієї діяльності [250, с. 6].

Складно підтримати таке формулювання, оскільки воно обмежено за метою та змістом, тому використати його у сфері ЦЗ, на нашу думку, неможливо. Однак, позиції щодо раціонального розподілу завдань між складовими частинами системи, на нашу думку, мають бути враховані в системі ЦЗ.

Зауважимо, що управління у НС, на нашу думку, полягає в керуванні СЦЗ під час проведення АРІНР, головною метою якого є забезпечення дієвого використання сил та засобів для ліквідації наслідків НС у стислі терміни з мінімізацією втрат населення, особового складу підрозділів ЦЗ та матеріальних засобів.

Такі твердження базуються на засадах Статуту дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ, відповідно до яких основними завданнями управління є забезпечення безперервної готовності ОУ та СЦЗ до виконання завдань за призначенням, постійне добування та опрацювання даних про стан в районі НС, оперативне прийняття рішень та доведення їх до підпорядкованих ОУ, організація та забезпечення безперервної взаємодії ОУ та СЦЗ, їх підготовка до дій за призначенням тощо [283].

Водночас зазначимо, що за досвідом діяльності ОУ та СЦЗ в умовах НС, положення нормативних документів, зокрема Статуту дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ, керівним складом зазначених ОУ мають використовуватися творчо, відповідно до умов, що склалися в районі НС. Тобто, неприйнятним, на нашу думку, є стереотипний підхід з боку керівника ОУ до положень керівних документів.

Погоджуємося з висновками В. Варенка, що будь-яка система управління налічує дві взаємопов’язані між собою підсистеми – керівну (суб’єкт управління) та керовану (об’єкт управління).

До керівної підсистеми відносяться всі елементи, що забезпечують процес управління, тобто сфокусованого впливу на об'єкт управління.

Система управління містить певну кількість елементів, що поділяються на технічні, технологічні, організаційні та соціальні тощо.

Технічні – спеціальні засоби, що забезпечують дієвість системи; технологічні – правила і норми, що визначають послідовність процесу управління; організаційні визначають раціональне використання технічних засобів, інформації, матеріальних ресурсів; економічні – сукупність господарських та фінансових процесів, операцій та зв'язків; соціальні – сукупність соціальних відносин, що створюються в результаті процесу управління [336, с. 108–110, 168–169].

Дотичним до СІАЗ поняттям “управління” вбачаємо процес збору, опрацювання, передачі інформації та її впливу на об'єкт управління для забезпечення цілеспрямованої дії в умовах, що змінюються у часі.

Треба зазначити, що процес управління – це діяльність об'єднаних у визначену систему суб'єктів управління, спрямовану на досягнення цілей системи шляхом реалізації функцій управління, що полягає у роботі з інформацією, яка застосовується для прийняття рішень, необхідних для підтримання системи в упорядкованому стані та реалізації окреслених завдань [376].

Крім того, вважаємо, що за характером процеси управління містять загальні та часткові функції управління. Відомо, що процес управління реалізується завдяки виконанню відповідних функцій, що поділяються на загальні та часткові, які поєднуються в цикли управління. Цикл управління у загальному вигляді складається з ключових блоків – ухвалення управлінського рішення, його провадження та контроль виконання. За такої умови, підґрунтям процесу управління є рішення керівника ОУ, що розпочинається з підтвердження виникнення проблемної ситуації та завершується вибором рішення, що спрямоване на її ліквідацію [357].

Отже, в роботі пропонується авторське визначення поняття системи управління – сукупність органів, пунктів, автоматизованих систем управління,

засобів забезпечення та узагальненого змісту циклу управління (ухвалення управлінського рішення, його реалізація та контроль за виконанням).

Проведено аналіз визначення поняття “державне управління в умовах НС”, що наведено в Енциклопедії державного управління. Автори трактують цей термін як планомірний організаційно-регулювальний вплив держави (завдяки системі органів та посадових осіб, на які покладено здійснення управління в умовах НС), націлений на забезпечення нормальних умов життєдіяльності людини та суспільства, функціонування держави, об’єктів економіки та інфраструктури, недопущення (або зменшення) матеріальних втрат та шкоди довкіллю у випадку виникнення НС та ліквідації їх наслідків [145, с. 617].

За змістом сказаного, органи державного управління здійснюють завдання у визначених законодавством режимах функціонування системи ЦЗ – повсякденного, підвищеної готовності, в умовах НС та НСт. Тому, у цьому разі, йдеться про запобігання негативної дії наслідків НС та організаційний і регулювальний вплив на загрозу та її виникнення.

Як підсумок, за таким змістом визначення, зазначений термін пропонуємо викласти як державне управління в умовах загрози та виникнення НС.

У зв’язку з різноманітністю сценаріїв розвитку НС, кожна з яких є особливою, має свої фактори виникнення, перебіг розвитку, характер впливу, масштаби та тяжкість наслідків, державне управління в таких умовах має певні особливості.

Вважаємо, що аналіз імовірних причин виникнення, розробка сценаріїв розвитку НС та алгоритмів дій органів державного управління у кожному регіоні країни має здійснюватися відповідно до природного та техногенного навантаження, а також особливостей конкретного випадку в умовах повсякденної діяльності, уточнюватися в умовах підвищеної готовності, НС та НСт. Тому, на нашу думку, зазначене визначення також можна долучити до вказаного терміну. Вважаємо слушним твердження авторів, що за умов НС дія принципів державного управління значно відрізняється від звичайних умов, зокрема використовується принцип ритмічності (рівномірність процесів у часі), розпаралелювання

(відсутність резерву часу), зростання інтенсивності процесів. Крім того, на процеси управління суттєво впливають недостатність інформації, збільшення централізації управління, а також найважливіше за такої умови, – коли фактор обмеженого часу на ухвалення рішення, може стати критичним за умови зменшення вірогідності інформації [145, с. 617].

Для забезпечення результативного функціонування системи управління в ЦЗ в умовах загрози та виникнення НС, необхідною умовою є функціонування СІАЗ. Зазначена система, на нашу думку, забезпечить упорядкованість та комплексність дій ОДВ під час аналізу загроз та виникнення НС, ухвалення управлінських рішень, оперативне його уточнення під час їх розвитку, діяльність організаційно-технічних, інформаційних та інших елементів, організацію взаємодії між ОДВ, ОМСВ, керівниками підприємств установ та організацій, невинне спостереження та запобігання розвитку НС, оповіщення та інформування ОУ та населення щодо ризиків та можливих наслідків НС.

Отже, з урахуванням попередніх наукових досліджень сформулюємо основні фактори, що впливають на функціонування системи управління в ЦЗ в умовах загрози та виникнення НС, а саме:

- ухвалення рішення в умовах невизначеності інформації під час стрімкого розвитку НС та зміни обставин, а також ризику прийняття управлінського рішення, неадекватного ситуації;

- брак часу на прийняття та провадження адекватних ситуації управлінських рішень;

- підвищені вимоги до персоналу ОУ, зокрема до їх знань, умінь, навичок та психологічної стійкості;

- ступінь оснащення СІАЗ ЦЗ новітніми засобами отримання, обробки та передачі інформації;

- інші вимоги для функціонування системи управління в ЦЗ для гарантування її дієвості в умовах НС, зокрема активізації вимог до структурно-функціонального наповнення системи щодо зв'язку та оповіщення з необхідністю оперативного переходу в різні режими діяльності відповідно до ситуації, що склалася, а також

до надійності окремих, найбільш важливих елементів системи.

За цих обставин, Статутом дій ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ у НС визначено, що система управління у НС містить ОУ, пункти та центри управління у НС, систему зв'язку та інформатизації. Водночас зазначено, що система управління повинна мати достатній ступінь готовності, який забезпечить надійність функціонування її складових частин та можливість як централізованого, так і безпосереднього управління підрозділами [283], водночас не зазначено, яка саме система управління має вказане визначення.

Зважаючи на розглянуте, пропонуємо авторське визначення поняття “система управління в цивільному захисті” як сукупність взаємопов’язаних підсистем (керівної та керованої), що утворює єдину структуру зі сталими зв’язками між її елементами, забезпечує цілеспрямований організаційно-регульовальний вплив органів державного управління у сфері ЦЗ, можливість як централізованого, так і децентралізованого управління підрозділами ЦЗ та реалізацію функції держави, спрямованої на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, реагування на них та ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [32, с. 37].

Відомо, що Уряд країни стан ЄДС ЦЗ визнав незадовільним, попри комплексні позитивні зміни у роботі ДСНС, однак одним із напрямів її перебудови та розвитку визначено перспективні зрушення щодо дієвого управління ЄДС ЦЗ. Одним з факторів таких обставин є наявність прогалин та непорозуміння, що трапляються в положеннях законодавства та міркуваннях науковців щодо поняття “система управління в цивільному захисті”, в яких прослідковуються суттєві суперечності та неточності.

2.2 Місце і роль інформації в структурі роботи органів державного управління у сфері цивільного захисту

Інформація сьогодні має позиції основного об'єкта інформаційного суспільства, тому її роль важко перебільшити.

Відтворюючи справжню реальність, вона існує в усіх сферах діяльності держави, суспільства та людини. З появою новітніх інформаційних технологій, підґрунтям яких є використання програмних продуктів, засобів зв'язку, систем телекомунікації, інформація стає неодмінною та закономірною ознакою забезпечення діяльності державних установ, юридичних осіб, громадських організацій та громадян тощо.

Від якості та вірогідності інформації, а також оперативності її одержання, залежить безліч рішень, що ухвалюються на різних рівнях – від глави держави до звичайної людини. Інформаційний вплив на державу, суспільне середовище та людину зараз є набагато результативнішим, ніж економічний, політичний, а також техногенний. Інформація являє собою справжню, майже фізично відчутну силу [127, с. 170].

Поняття “інформація” використовується в людському середовищі, воно набуло багатозначності та трактується залежно від сфери застосування.

Інформація – це абстрактне судження, усталеного та вичерпного визначення якого сьогодні не існує.

Цей термін розглядають багатогранно, зважаючи на аналіз попередніх досліджень, використовуючи, головним чином, на інтуїтивному рівні. Інформація має різні значення залежно від контексту – це роз'яснення, трактування, зображення, ознайомлення, виклад фактів, подій, просвітництво тощо.

Поняття інформації часто трансформувалось, його грані то розгортались, то стискались. Спершу під цим словом усвідомлювали “уявлення”, “поняття”, зрештою – “повідомлення”, “передачу даних”.

Вперше термін “інформація” окреслено у Математичній теорії зв'язку (A Mathematical Theory of Communication) Клода Шеннона (1948), в якій він під

“інформацією” розумів усі види повідомлень. К. Шеннон запропонував припустимі методи для визначення кількості інформації, що передається. Проте такі методи зображають лише структуру символів інформації, не торкаючись її сутності [391, с. 461].

Н. Вінер зініціював “інформаційне розуміння” кібернетики, як науки про основні фактори керування комплексами різного характеру (живі організми, технічні та соціальні системи тощо). Під інформацією почали тлумачити вже не які завгодно відомості, а лише ті, які є новими та корисними для прийняття такого рішення, що гарантувало б досягнення мети управління. Решту відомостей не зважали на інформацію [105, с. 11].

Своєю чергою Л. М. Веккер, як і Н. Вінер, підкреслює у цьому понятті прикмету узгодженості та наголошує, що інформація може бути представлена як підтримання і відтворення її носієм систематизації станів та її джерела, яке на нього впливає [103, с. 44].

Розглядаючи інформацію як предмет взаємозв'язків між державою та людиною, потрібно повертатися до відправних визначень інформації. Прикладом є визначення, що запропонував С. Ожегов, який вважає, що інформація – це:

- 1) відомості про докільця та процеси, що в ньому відбуваються;
- 2) повідомлення про ситуацію, зумовлену певними обставинами [186, с. 21].

Більшість соціальних контактів відбуваються в процесі застосування інформації як відомостей і повідомлень під час їх формування, поширення, перетворення та використання, коли під інформацією йдеться про події, що відбуваються не лише всередині системи, але й і у зовнішньому середовищі.

О. Анісімов підкреслює, що інформація – це зміст повідомлення (усного, письмового), яке в процесі опрацювання оцінюється як частково або цілком свіже та корисне для виконання будь-якого потенційного або актуального завдання. Своєю чергою обізнаність управлінця – це характеристика повноти реалізації можливості отримання інформації за відтвореними повідомленнями [8, с. 439].

Науковці узагальнили підходи та концепції до визначення інформації. Послідовники першої концепції намагалися поєднати інформацію з поняттям

“відображення”, розкриваючи необхідність поєднання зображення та взаємодії, як діалектичної єдності протилежних категорій, це кількісно-інформаційний підхід, що зображає та окреслює інформацію як міру невизначеності події.

Відповідно до цієї концепції, кількість інформації в будь-якому випадку залежить від імовірності його отримання: зі збільшенням вірогідності повідомлення зменшується обсяг інформації в ньому. Цей підхід, хоч і не враховує смислову сторону інформації, є корисним для розв’язання технічних питань, зокрема, в обладнанні зв’язку та обчислювальній техніці. Він слугує підґрунтям для виміру інформації та оптимального кодування повідомлень [125, с. 19], [221, с. 9–11].

Друга концепція розглядає інформацію як властивість матерії. Її появу пов’язують з розвитком кібернетики, яку засновано на твердженні, що будь-які повідомлення містять інформацію, що сприймаються людиною завдяки приладам. Іншими словами, інформація, як властивість матерії, формує уявлення про її природу і структуру, впорядкованість та різноманітність тощо. Інформація піддається акумулюванню, зберіганню та опрацюванню [125, с. 19–20], [221, с. 13].

Другий ідейний задум, на думку багатьох вчених, є більш результативним підходом до розв’язання проблеми інформації, – “різноманітна” концентрація інформації. У межах такого підходу інформацію пояснюють як “зняту нерозрізненість”, передачу та відбиття різноманітності в будь-яких процесах і об’єктах, міру зміни в часі та просторі структурної розмаїтості систем. Інформація існує там, де є неоднорідність. Інформація “з’являється” за умови, коли декілька елементів у комплексі “різняється” між собою та “зникає”, якщо об’єкти “компонуються”, “ототожнюються”.

Третя концепція – логіко-семантичний підхід, у межах якого інформація трактується як знання, його складова частина, яка використовується для орієнтування в ситуації та призначена для активних дій [97].

Отже, існують різні концепції щодо розуміння інформації, але для управлінської діяльності у сфері ЦЗ найбільш прийнятний логіко-семантичний підхід.

Багато науковців застосовують у своїх працях саме такі визначення інформації, які наведено в довідковій літературі, в яких інформацію тлумачать як відомості, що поширюються вербально, письмово, по-іншому.

Водночас досліджують і більш узагальнене системне поняття – філософське, що містить обмін відомостями між людьми, людиною та механізмами, поміж приладами; перенесення сигналів у флорі та фауні; передачу особливостей від клітини, серед організмів.

Зазначено, що для цих двох визначень характерне єдине внутрішнє підґрунтя, яке дає нагоду застосовувати їх для різноманітних систем.

Категорія “інформація” є одним з ключових факторів системи соціальних зв’язків. Але сучасна філософія, теоретичні та прикладні науки не можуть надати тотожного трактування цього поняття.

Під інформацією розуміють раціональну сутність про речі, явища, факти, людину, суспільство, державу тощо, тобто отримані про них дані. За такої умови категорія “дані” розглядається як абстрактне поняття, глибинний зміст яких визначається у відношенні до сфери пізнання [127, с. 172].

Як підсумок, інформація є об’єктом універсальним. Вона формується та використовується в усіх сферах діяльності та забезпечує реалізацію різних функцій і завдань, що постають перед різноманітними суб’єктами – ОДВ, ОМСВ, перед фізичними й юридичними особами, іншими соціальними формуваннями.

Підтвердженням цього висновку є розкриття поняття інформації у законодавстві України.

Так, Закон України “Про інформацію” трактує інформацію як “будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або зображені в електронному вигляді” [287].

Закон встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу та суспільство від неправдивої

інформації [287].

Здійснення інформаційного супроводження діяльності ОДВ є однією з функцій інформаційної політики, як неодмінного комплексу дій, який намагається взяти на себе функції управління, контролю та підтримки процесів розвитку інформаційних відносин в Україні [351, с. 9].

Структура державного управління України має потребу в інформаційному супроводженні, оскільки сучасна управлінська діяльність ОДВ і аргументованість управлінських рішень суттєво залежать від достатності й якості інформаційного потенціалу, яким вони володіють.

Виокремлюють такі компоненти та функції інформаційного забезпечення функціонування ОДВ:

інформаційний супровід (проведення комплексу інформаційних заходів);

інформаційна підтримка (надання допомоги ОДВ щодо отримання ресурсів і засобів, необхідних для реалізації політичного управління);

інформаційне обслуговування (забезпечення важливих інформаційних запитів ОДВ);

інформаційна допомога (надання актуальної та кваліфікованої допомоги органам влади щодо доступу до необхідних інформаційних ресурсів у зв'язку з виконанням важливих завдань або виникненням відкритих питань під час реалізації державної політики);

інформаційний вплив (узгоджений процес отримання, поширення та використання спеціальної інформації, яка здійснює позитивний або негативний вплив на економічні, політичні, соціальні та військові об'єкти, процеси й явища для досягнення політичних цілей держави);

інформаційна боротьба (форма політичного суперництва або конфліктної взаємодії у вигляді комплексу погоджених за цілями, місцем і часом заходів, що проводяться за допомогою спеціальних методів і технологій, спрямованих на досягнення інформаційної переваги);

інформаційна логістика (управління інформаційними потоками у процесі забезпечення політичної діяльності держави матеріально-технічними засобами,

товарами, фінансовими, інформаційними й іншими послугами з метою їх адаптації);

інформаційне консультування (надання спеціальними органами та службами експертних висновків, розроблення рекомендацій і пропозицій для розв'язання нагальних проблем у процесі інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів і об'єктів політичного життя держави) [351, с. 10], [179, с. 105].

В сучасних умовах життєдіяльності суспільства інформатизація органів державного управління загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема, розглядається як безупинний технологічний процес, що забезпечує доречне оброблення інформаційних запитів, а також сприяє виробленню та ухваленню відповідних рішень.

Функціонування системи державного управління неможливе без обміну інформацією, який за допомогою механізму суспільної комунікації з'єднує політичну систему та соціум і надає інститутам публічної влади можливість виконувати функції управління державою і суспільством.

Соціально-політична (або масова) комунікація є механізмом, що найбільш широко використовується для взаємної координації інтересів, соціальних дій з метою розвитку людини, суспільства та держави [164, с. 13].

Державна політика у сфері формування інформаційних ресурсів та інформатизації є підґрунтям для створення умов щодо результативного та якісного інформаційного забезпечення рішень стратегічних та своєчасних завдань соціального й економічного розвитку України.

Як підсумок, державна інформаційна політика є інформаційно-комунікативною функцією держави, яка окреслює процес одержання, використання, поширення та зберігання інформації, забезпечення публічності та прозорості діяльності суб'єктів публічних повноважень, а також права кожного на доступ до неї [164, с. 34].

Крім того, інформаційна політика держави в кризових умовах має опрацьовуватись та реалізовуватись не лише шляхом пошуку певних відповідей на окремі виклики та небезпеки, але й на організацію безпечних умов

функціонування інформаційного простору загалом [352].

Важливе значення інформація відіграє в діяльності ОУ у сфері ЦЗ. Зважаючи на те, що інформація є матеріальною основою організації роботи ОУ у сфері ЦЗ загалом, і прийняття управлінських рішень у НС – зокрема, зазначимо її вагому роль під час вироблення та ухвалення рішень у зазначених умовах.

О. Дмитренко зазначає, що в органах влади циркулює інформація, величезна за обсягом, розмаїтістю та динамікою. Одна її частина має безпосередньо управлінський характер, пов'язана з формуванням і реалізацією управлінських впливів, інша – найбільша за масштабами, зображає взаємозв'язок держави та суспільства, потреб та інтересів мільйонів громадян [136, с. 138].

Автор запропонував такий критерій орієнтації в обсязі управлінської інформації: характер і обсяг компетенції державного органу, прав і обов'язків посадової особи, іншого учасника процесів ухвалення та реалізації державно-управлінських рішень.

Вчений стверджує, що керівник має бути поінформованим на рівні, що є вищим на порядок, ніж очолювана ним структура, щоб правильно розуміти взаємозв'язок підпорядкованої структури з іншими, розглядати її функціонування в межах системи загалом.

Однак, якщо ОУ буде забезпечуватись необхідною та якісною інформацією в обсязі його компетенцій, то, очевидно, цього достатньо для ефективної діяльності.

Значущим є не загальний рух інформації, а такий, завдяки якому вона задовольняє інформаційні потреби ОДВ, посадових осіб, інших учасників прийняття державно-управлінських рішень. Передусім, необхідно враховувати інформаційні можливості органів, що діють за принципом колегіальності та єдиноначальності. Зазвичай, обсяги інформації, що циркулюють в колегіальних органах, набагато масштабніші відносно ОУ, що функціонують за принципом єдиноначальності, що зумовлено їх сукупною компетентністю та розподілом інформації в них [136, с. 139].

Важливим питанням використання інформації є розвиток інформаційно-

телекомунікаційних систем у різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема, в електронному урядуванні України.

Так, Т. Биркович, В. Биркович та О. Кабанець зазначають, що основними завданнями щодо забезпечення розвитку електронного урядування у базових галузях України є запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем, зокрема, для підтримки прийняття управлінських рішень [96, с. 75].

Як зазначено у Концепції розвитку електронного урядування в Україні, “електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності ОДВ та ОМСВ з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян” [306].

Вчені відзначають значне відставання України від світових темпів розвитку електронних послуг та необхідність формування єдиної узгодженої державної політики, що спрямована на розв’язання актуальних проблем [96, с. 76], [306]:

“несформованість нормативно-правової бази, що регулює сферу надання електронних послуг; відсутність єдиних вимог до запровадження електронних послуг; неврегульованість питання електронної ідентифікації та автентифікації суб’єктів звернення під час надання електронних послуг; відсутність міжвідомчої електронної взаємодії під час надання адміністративних послуг; складність та зарегульованість порядків надання адміністративних послуг; невизначеність формату електронного документа, згідно з яким суб’єкт звернення повинен подавати документи для отримання адміністративної послуги; відсутність єдиної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, що забезпечує надання електронних послуг на основі встановлених вимог; брак довіри до електронної взаємодії суб’єктів надання адміністративних послуг та суб’єктів звернення; низький рівень готовності державних службовців, посадових осіб ОМСВ, фізичних та юридичних осіб до запровадження електронних послуг” [306].

Автори обґрунтовано стверджують, що державна політика повинна базуватись на чітких цілях, оцінюванні майбутнього впливу та, за можливості, попереднього досвіду, використанні інформаційно-телекомунікаційних систем,

бути дієвою та актуальною, а її результати повинні відповідати потребам населення певної території та держави загалом [96, с. 77].

Вчені сформулювали висновок про нагальну потребу щодо розвитку електронного урядування, яке має важливе значення в частині запровадження інтегрованої електронної системи отримання інформації, що вже сьогодні є вимогою сьогодення [96, с. 75–77].

І. Жиляєв, В. Кіслов та Д. Кіслов дослідили властивості інформаційних відносин під час впровадження електронного урядування в демократичному інформаційному суспільстві, провели аналіз визначення поняття електронного урядування [150, с. 109]. Автори вважають, що потрібно враховувати фактор часу, за який відбувається перехід до фактичних і повних параметрів існування інформаційного суспільства та його невіддільної частини – електронного уряду [150, с. 112].

Суспільне життя визначає застосування інформаційних технологій у державі. Завдяки консерватизму будь-якого державного апарату, в певні періоди можуть простежуватися невідповідності між технологічним рівнем суспільства та ступенем використання державних технологій [150, с. 113].

Автори сформулювали висновок, що загалом ситуація щодо входження в інформаційне суспільство в країні сприятлива. Це стосується і комп'ютеризації державного сектора. В майбутньому слід очікувати надшвидких і цілеспрямованих зрушень у цьому напрямку розвитку суспільства [150, с. 116].

Аналіз застосування новітніх інформаційно-аналітичних технологій у державному управлінні дозволяє дійти висновку, що основні резерви підвищення дієвості державно-управлінських рішень криються в удосконаленні використання комплексу різноманітних аналітичних методів, завдяки чому рішення, які ухвалюються на різних управлінських рівнях, набувають більшої значущості [349, с. 180].

Інформація є підґрунтям для підготовки доречних звітних матеріалів з метою розроблення та прийняття управлінських рішень. Зміст певного інформаційного повідомлення визначається потребами керівних підрозділів та

управлінських рішень, що опрацьовуються.

До інформації пред'являються такі вимоги: лаконічність, виразність формулювання, оперативність надходження; забезпечення потреб керівників; точність та вірогідність, безпомилковий відбір первинних відомостей, оптимальність систематизації та невпинне збирання й оброблення.

Ефективне управління неможливе без вірогідної, об'єктивної інформації, оскільки фактичну владу має той, хто добре інформований. Процес розробки та ухвалення рішень є інформаційним процесом, що ґрунтується на обробленні формалізованої та неформалізованої інформації та різноманітних даних.

Основним вихідним етапом вироблення рішення є збирання та підготовка інформації про внутрішній стан системи та її оточення. Потім інформація переробляється, на основі чого визначається ситуація, що порівнюється з вирішальною метою, яку окреслено перед системою, а невідповідність між ситуацією та метою дає можливість сформулювати проблему, заради якої приймається рішення.

Вибір інформаційної системи залежить від чинної чи окресленої системи управління, а також від ступеня централізації, виду та рівня забезпечення технічними засобами отримання, передачі та опрацювання інформації. Зі свого боку, інформаційна система активно впливає на систему управління. Це необхідно враховувати під час формування структурних підрозділів, розподілі чисельності апарату управління між ними тощо.

Формування об'єктивно удосконаленої інформаційної системи – важливий принцип доцільної організації управління, своєчасного прийняття рішень. Інформаційна підтримка управлінських рішень розбудовувалась за декількома етапами.

На першому етапі передбачалось, що інформаційне забезпечення ухвалення рішень є обов'язковим фактором підвищення їх якості, що під час збільшення кількості інформації, яка подається керівнику на підтримку рішення, зростає його якість. Проте, збільшення обсягу інформації, що є підґрунтям для ухвалення рішень, не впливає на підвищення їх якості та можна інтерпретувати у такий

спосіб: якщо під час підтримки рішення використовують інформацію, яка необхідна для розв'язання проблеми, недоречну або надлишкову, керівники або її ігнорують, або вимушені витрачати більше цінного часу на її опрацювання. Як наслідок – маємо негативний вплив на рішення, що знижує його якість [204, с. 201].

Другий етап інформаційної підтримки управлінських рішень окреслено наявністю ініціативи з боку керівника щодо ухвалення рішень. В такому випадку акцентується увага на проблемних питаннях, враховуються інноваційні підходи щодо прийняття рішення керівником.

За цих обставин, керівник може опанувати суть складної проблеми та мати уявлення про потрібну інформацію, а також бути готовим до опрацювання інформації, що надходить. Водночас за запитом керівника, інформаційна потреба може бути свідомо обмежена, у зв'язку з можливістю інформаційного перевантаження.

На третьому етапі розвитку інформаційної підтримки управлінських рішень сформовано погляди щодо виокремлення засобів забезпечення потреб в інформації конкретного керівника, об'єктивно необхідних для розв'язання проблеми. З метою пошуку безпомилкового виконання завдання, керівнику необхідно мати певне оптимальне співвідношення кількості та якості інформації. Проте, нині відсутні надійні засоби для визначення потреб інформаційного забезпечення для розв'язання проблем.

Як підсумок, завданням інформаційної підтримки управлінських рішень є забезпечення керівника доречною, точною та необхідною інформацією на всіх етапах процесу ухвалення рішень [204, с. 202].

Отже, інформаційне забезпечення є підґрунтям процесу управління, оскільки завдяки інформації відбувається взаємозв'язок між суб'єктом і об'єктом управління, керівними та керованими елементами системи управління [134, с. 379–380].

Зазначимо, що інформаційне забезпечення, зокрема, є сукупністю дій ОУ та СЦЗ, під час яких використовуються різні повідомлення про зміни, що

відбуваються в системі управління. Саме тоді, управління як інформаційний процес, формується з обміну інформацією між ОУ, об'єктом управління та оточенням [263, с. 9].

Процес управління передбачає використання великого обсягу інформації, кількість якої невинно збільшується під час функціонування системи управління. Загалом обсяг інформації зростає майже пропорційно збільшенню кількості завдань, що виконують ОУ та СЦЗ в умовах НС.

Організаційна та практична діяльність керівника ОУ спрямована на отримання інформації для прийняття рішень та її подання керівнику ОУ вищої ланки про прийняті рішення.

Іноді роль інформації під час управління ідеалізують, а сам процес управління руху інформації уявляють як процедуру її перетворення з вихідної в інформацію управління [328, с. 230].

Власне управлінська інформація виникає безпосередньо в процесі управління, це певний набір фактів, що можуть бути корисними під час розробки та реалізації управлінського рішення [215, с. 2577].

Однак, вважаємо, що процес управління не можна ототожнювати з отриманням, обробленням та перетворенням інформації для прийняття рішення. Його зміст значно більший, це не лише факт подання інформації, але й складний соціально-психологічний процес взаємодії ОУ та СЦЗ, який містить такі фактори, як умови НС.

Масив інформації керівником завжди сприймається по-різному, оскільки вона використовується в процесі управління не лише для ухвалення рішення, але й для окреслення завдань керівникам нижчих ланок управління та як засіб для подальших дій в умовах невизначених обставин.

Проте, вагомість інформаційного забезпечення для різних етапів або стадій процесу управління змінюється. На початкових етапах управління ключовим є кількість інформації, її види, надалі – отримання оновленої інформації, її оброблення та узагальнення.

Так, з метою окреслення цілей управління, визначальним фактором є обсяг

інформації, її оперативність, якість та повнота. Чим більше відомостей про обставини в районі НС використано під час розробки цілей управління, тим об'єктивніше формулюється мета дій, тим вагоміша вона для процесу управління.

Під час оцінювання обставин в районі НС найбільше значення мають види інформації, що визначають можливість комплексного та системного підходу до цього етапу, а надалі – до розроблення управлінських рішень. На стадії розроблення управлінських рішень та аналітичної діяльності ОУ, мають певну вагу можливості опрацювання відібраної для прийняття рішення інформації, що залежать від форми її представлення.

Процеси, що відбуваються у системі управління, об'єктивно зображаються за допомогою інформації. В концепції управління до інформації відносять відомості, знання, повідомлення, що послаблюють невизначеність та є об'єктом збереження, передачі, перетворення даних та допомагають виконати окреслене завдання [208, с. 187].

Керівник ОУ одержує, збирає, зберігає, свідомо переробляє та використовує інформацію у своїй цілеспрямованій діяльності. Особливо це виникає в умовах НС, коли обставини протягом часу змінюються і керівник ОУ часто змушений діяти в індетермінованих умовах. На практиці всі управлінські процеси породжуються, супроводжуються та спрямовуються інформаційними процесами, які відбивають різні взаємовідносини між ОУ та СЦЗ і формують сутність та форми зв'язку між управлінськими системами.

Завдяки обміну інформацією між системами управління різних рівнів, параметри управління окреслює керівник ОУ та подає їх до керованої системи з метою виконання (прямий зв'язок). Надходження інформації про результати управління називають зворотним зв'язком.

Інформація використовується на всіх рівнях управління – від об'єктового до державного.

Так, для регламентування та координації дій ОДВ, ОМСВ, ОУ та СЦЗ, спрямованих на ліквідацію наслідків НС, КМУ затверджено План реагування на НС державного рівня, який розроблено, зокрема, для організації управління,

взаємодії та ІАЗ ОУ та СЦЗ під час реагування на НС, визначення послідовності та змісту їх дій в зазначених умовах [273].

Виконання Плану реагування на НС передбачено шляхом впровадження певних заходів, зокрема: інформування та оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС, організації дій ОУ та СЦЗ у різних режимах функціонування, налагодження взаємодії між ними, організації основних видів забезпечення в умовах НС [273].

Місце і роль інформації в структурі роботи органів державного управління у сфері ЦЗ розглянемо, зокрема, на основі аналізу зазначеного Плану реагування на НС. Основою ІАЗ ОУ під час загрози та виникнення НС є їх інформування та оповіщення в таких умовах. Схему проходження інформації про НС наведено на рис. 2.1.

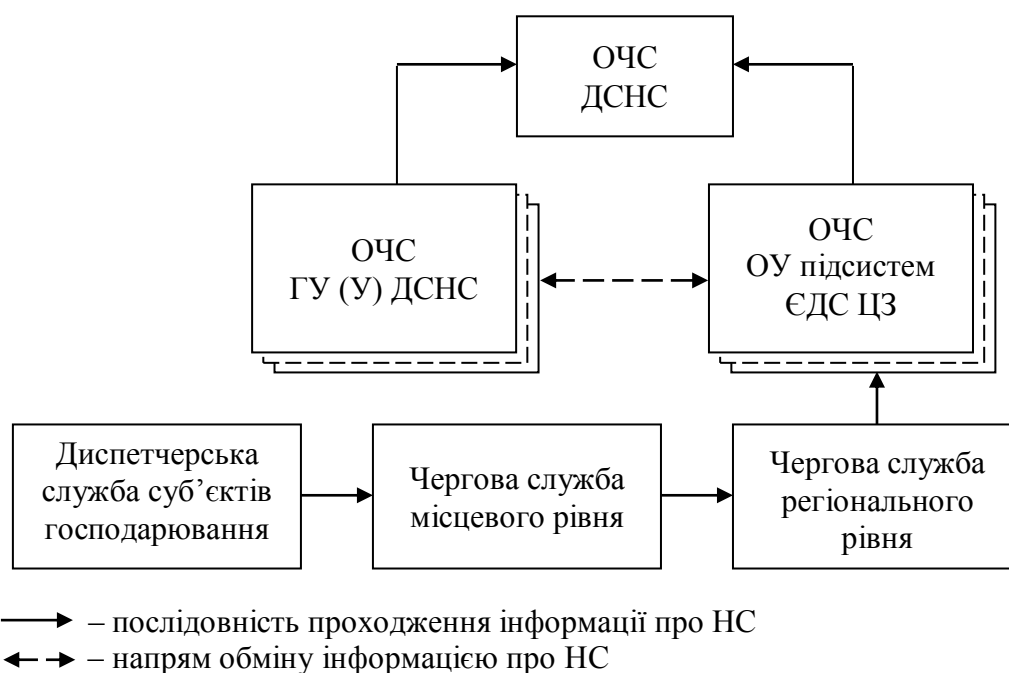

Рис. 2.1. Схема проходження інформації про НС (побудовано на основі [273])

Відповідно до наведеної схеми, інформація про загрозу виникнення або виникнення НС та очікувані результати подається до ОЧС ДСНС через ОЧС територіальних органів ДСНС та ОЧС (чергову та диспетчерську службу) ОУ відповідних підсистем ЄДС ЦЗ за ієрархією управління – від об'єктового до місцевого, регіонального та державного рівнів.

Отже, “час проходження інформації від ОДВ, ОМСВ, територіальних органів ДСНС до ОЧС ДСНС в усній формі становить 5 хвилин після отримання інформації про загрозу виникнення або виникнення НС з подальшим поданням письмового підтвердження протягом години за допомогою технічних засобів зв’язку та передачі даних” [273], [295].

Оповіщення населення про загрозу виникнення або виникнення НС здійснюється на загальнодержавному рівні – ОЧС ДСНС, на територіальному рівні – ОЧС ОДА через технічні засоби оповіщення та інформування населення [273].

Відмічаємо, що в умовах загрози виникнення та виникнення НС, вагоме значення має інформаційне забезпечення дій ОУ на усіх рівнях, від об’єктового до державного, населення, визначення послідовності та змісту виконання заходів ОУ з реагування на НС, що визначено Планом реагування на НС.

На основі отриманої інформації про виникнення НС, ОЧС, ОУ ФП і ТП ЄДС ЦЗ інформують ОУ та СЦЗ про виникнення НС, залучають необхідні сили та засоби до ліквідації наслідків НС, відстежують обставини в районі НС шляхом збирання, оброблення, узагальнення та подання своєчасної, оперативної, актуальної, адекватної та якісної інформації [273].

Отримавши інформацію від ОЧС, керівники ОУ та СЦЗ здійснюють оповіщення підпорядкованих ОУ та СЦЗ, суб’єктів господарювання, а також населення про виникнення НС та дії в зазначених умовах, спрямовують у район НС мобільні оперативні групи, організовують проведення АРІНР відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, заходи щодо життєзабезпечення постраждалого населення, виконання інших завдань [273].

Призначений керівник робіт з ліквідації НС для безпосередньої організації та узгодження дій СЦЗ, оцінки характеру і наслідків НС, формування пропозицій для ухвалення рішення в умовах НС, управління СЦЗ та іншими залученими підрозділами та службами, створює штаб з НС та призначає його начальника [273].

Начальник штабу з НС організовує його роботу і, передусім, отримання

своєчасної, оперативної, актуальної, адекватної та якісної інформації через відповідний інформаційно-аналітичний підрозділ штабу з НС [277].

Отже, “для управління в режимі повсякденного функціонування суб’єктами забезпечення ЦЗ, координації дій органів управління та СЦЗ, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збирання, обробки, узагальнення та аналізу інформації про обставини в районах НС у системі ДСНС функціонує державний та регіональні центри управління в НС” [273].

Крім того, у разі виникнення НС, відповідні центри управління в НС безпосередньо взаємодіють зі штабом з НС і забезпечують його роботу [273].

Важливим питанням в роботі керівника ОУ є організація взаємодії між ОУ та СЦЗ в умовах НС.

Для своєчасного запобігання виникненню НС, ефективного реагування на них, узгодження спільних дій ОУ, служб і формувань міжвідомчого угруповання сил в ЄДС ЦЗ, організовується взаємодія ОУ та СЦЗ [273].

ОУ ФП і ТП ЄДС ЦЗ зобов’язані: визначити скоординовані ОУ та СЦЗ; забезпечити взаємний обмін інформацією про обставини, що склались, і подальші дії; визначити порядок всебічного забезпечення спільних заходів та взаємного надання допомоги транспортними, інженерними, матеріальними, технічними та іншими засобами; довести до підпорядкованих та скоординованих ОУ і СЦЗ вимоги щодо порядку оповіщення, управління, зв’язку та обміну інформацією; вжити всіх можливих заходів щодо підтримання безперервної взаємодії з підпорядкованими та скоординованими ОУ та СЦЗ, негайно відновлювати взаємодію в разі її порушення.

У разі змін в обставинах і необхідності виконання нових завдань, порядок взаємодії уточнюється [273].

Керівник робіт з ліквідації наслідків НС організовує свою роботу через штаб з НС, зокрема щодо виконання таких заходів: збирання даних про обставини в зоні НС, їх опрацювання та узагальнення; визначення головного напрямку дій, прийняття рішення щодо застосування СЦЗ; організація взаємодії між ОУ та СЦЗ

з метою ефективного використання їх можливостей; інформування населення про наслідки та можливий розвиток НС, про правила поведінки в районі НС [277].

Отже, основними принципами організації взаємодії є:

повнота врахування можливого розвитку НС, застосування прогностичної функції;

завчасна організація взаємодії на різних рівнях управління від об'єктового до державного;

організація безперервного обміну інформацією щодо обставин в районі НС;

встановлення неперервного контролю за виконанням заходів в умовах НС та надання допомоги керівникам нижчих ланок управління щодо організації та підтримання взаємодії;

єдність поглядів керівників різних ОУ щодо змісту, ролі та місця взаємодії в загальній структурі процесу управління;

організація та підтримання взаємодії вищою ланкою управління за умов суворої регламентації відносин скоординованих ланок управління і надання пріоритету підпорядкованості між ними під час виконання спільних завдань;

організація взаємодії в інтересах ОУ, що виконує визначальну функцію загального управління;

всебічне забезпечення організації взаємодії, зокрема – інформаційно-аналітичне [238, с. 29].

Зазначені принципи організації взаємодії реалізуються шляхом використання інформації, зокрема, та відіграють вагомий роль в ІАЗ системи управління в ЦЗ держави – загалом.

2.3 Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління в цивільному захисті держави

Відповідно до законодавства України, одним з основних завдань ЦЗ є своєчасне оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та вірогідне інформування про стан та заходи, що виконуються для запобігання НС та ліквідації їх наслідків [181].

Як зазначалося, зараз на державному та регіональному рівнях системи ЦО функціонують, але не відповідають вимогам сьогодення. Обладнання системи оповіщення вичерпало свій технічний ресурс, морально та фізично застаріло. Телекомунікаційне обладнання систем оповіщення не відповідає нормам новітніх цифрових мереж передачі даних, не енергоємне, вимагає значних фінансових витрат на експлуатаційне та технічне обслуговування, не забезпечує досягнення необхідного ступеня інформування. Крім того, вимагають уточнення деякі положення Кодексу щодо формування та завдань системи оповіщення та інформування, тому виконання зазначених питань потребує комплексного підходу.

Аналіз наукових праць вітчизняних вчених дозволив виявити деякі складності, що пов'язані з законодавчими та організаційно-технічними недоліками щодо організації оповіщення та інформування ОУ та населення про загрозу та виникнення НС, а також інформаційно-аналітичної підтримки прийняття управлінських рішень.

Треба зазначити, що насущні питання щодо ІАЗ функціонування державного управління загалом і системи управління в ЦЗ – зокрема досліджувалися у попередніх наукових роботах.

Так, С. Кулицький стверджує, що інформаційно-аналітичний процес у сфері управління являє собою процедуру пошуку, збору, перероблення та подання інформації у формі, що придатна для використання під час прийняття управлінських рішень [201, с. 130].

О. Додонов, В. Путятін, В. Валетчик опрацювали проблему інформаційно-

аналітичної підтримки ухвалення управлінських рішень, використання новітніх інформаційних технологій та організації інформаційного забезпечення раціонального оброблення інформації у відокремлених організаціях. Автори виокремили основні складові частини управління: по-перше – це система управління, по-друге – механізм управління, по-третє – процеси підготовки, ухвалення та реалізації управлінських рішень [137, с. 77, 79].

Погоджуємося з думкою авторів, які стверджують, що інформація для прийняття рішення повинна відповідати визначеним вимогам і критеріям якості. Такими критеріями є точність, періодичність надходження, своєчасність (оперативність), повнота, корисність, актуальність, вірогідність, доступність інформації. Для внутрішніх джерел інформації закритих систем важливими є вимоги типізації форматів, конфігурації, протоколів, порядку репрезентації інформаційних ресурсів, можливості тотожної ідентифікації джерела інформації [137, с. 82].

В системі управління, на думку авторів, важливим завданням є аналітична обробка інформації, що використовується при оптимізації управлінських рішень, розробки стратегії та тактики управління на усіх рівнях управління, визначення ефективності управлінських заходів, оперативної оцінки ефективності діяльності ОУ тощо [137, с. 80].

Автори привертають увагу на значенні складу, змісту та якості інформації, що має певне значення у забезпеченні ефективності прийнятих на цій основі управлінських рішень. Поділяємо думку вчених, які вважають, що система інформації має бути раціональною, тобто вимагати мінімуму витрат на отримання, збереження та використання даних. Крім того, з одного боку, для комплексного аналізу НС необхідна різноманітна інформація, а з іншого – надлишок інформації викликає складність в процесі її пошуку, отримання та ухвалення рішень. Відповідно до цієї вимоги виникає необхідність визначення корисної інформації та удосконалення інформаційних потоків шляхом видалення непотрібних даних та введення необхідних [137, с. 82].

Аналіз дослідження О. Додонова, В. Путятіна, В. Валетчика дозволив

обґрунтувати в роботі необхідність функціонування системи управління в ЦЗ та її складову частину – СІАЗ ЦЗ, виокремити найважливіші якості інформації для прийняття управлінського рішення.

Н. Калюжна обґрунтувала взаємозв'язок між процедурами щодо інтерпретації поняття “управлінська інформація” та вимірюванням її адекватності, сформулювала висновок, про те, що визначальним фактором підвищення результативності управлінських процесів є забезпечення багатозначної, змістовної та доцільної адекватності управлінської інформації [167, с. 108, 117].

Автор дослідила проблемні питання інформаційного забезпечення управління на об'єктовому рівні. Водночас необхідно враховувати той факт, що управління діяльністю суб'єкта господарювання здійснюється в умовах невизначеності та непередбачуваності зовнішнього середовища. Такі умови негативно впливають на ухвалення управлінських рішень, зменшуючи їх обґрунтованість [167, с. 108].

Підтримуємо твердження Н. Калюжної, яка зазначає, що прийняття аргументованих рішень вимагає забезпечення керівників усіх рівнів управління вірогідною, своєчасною та достатньою інформацією. Актуальним завданням є забезпечення якості інформації, що використовується в процесі управління. За такої умови, доречна інформація має важливе значення для результативної діяльності системи управління. Своєчасне отримання часткової інформації, на відміну від вичерпної, що надійшла з затриманням, значно покращує процес управління.

Цікавим, на нашу думку, є запропоноване автором визначення поняття “управлінська інформація”, що є структурованими даними, застосування яких сприяє зменшенню невизначеності в системі управління, підвищенню ступеня її впорядкованості, продуктом використання яких є знання [167, с. 111]. Вважаємо, що саме зменшення невизначеності стану системи управління в ЦЗ, що у НС функціонує в зазначених умовах, є питанням на часі для сфери ЦЗ.

Н. Клименко науково аргументувала теоретичні погляди щодо специфіки державного управління в умовах НС, виявила послідовності його функціонування

в історичному контексті та визначила актуальні напрями удосконалення державного управління в умовах НС в Україні. Автор розробила концептуальну основу (алгоритм) методичного підходу до оцінки безпеки функціонування системи державного управління в умовах НС та встановила, що ключовими показниками, які впливають на неї, є ризик, інформація, час, персонал, ресурси, структура системи [174, с. 2].

Привертають увагу виокремлені автором основні особливості державного управління в умовах НС, а саме: зростання рівня невизначеності інформації та ризику прийняття неадекватного ситуації управлінського рішення, зменшення часу на розробку, узгодження, ухвалення та виконання адекватних рішень, підвищення вимог до управлінського персоналу, додаткові вимоги до структури системи державного управління щодо функціонування її в умовах НС, комплексний вплив яких на ефективність та надійність функціонування системи державного управління в зазначених умовах є визначальним [174, с. 3].

Вважаємо справедливими судження автора щодо зростання ймовірності прийняття аргументованого рішення керівником ОУ у НС за невизначеності обставин може бути за умов отримання своєчасної, адекватної та якісної інформації.

Є. Коломієць окреслив наукові підходи та методи удосконалення механізму ІАЗ державного управління в Україні, що дозволяють підвищити ефективність реалізації державного управління шляхом окреслення напрямів трансформації адміністративних процесів у їх поєднанні з ІАЗ та заходів щодо покращення інформаційно-аналітичної системи державного управління [183, с. 6]. Автор окреслив шляхи удосконалення ІАЗ державного управління в Україні на основі порівняння відповідності проблем інформаційно-аналітичної системи державного управління варіантам її побудови, що дозволяє визначити передумови реструктуризації механізму ІАЗ державного управління [183, с. 9–10].

Також, Є. Коломієць запропонував підходи щодо реструктуризації механізму ІАЗ державного управління, які містять пропозиції до переліку методів розбудови інформаційно-аналітичної системи державного управління, їх

групування за основними управлінськими функціями (планування, організація, мотивація, контроль), визначення способів покращення кадрового, фінансового, нормативно-правового, технологічного забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності [183, с. 183].

Отже, треба зазначити, що проблемні питання ІАЗ системи ЦЗ потребують додаткового системного дослідження, оскільки у попередніх наукових дослідженнях окреслені питання розглянуто фрагментарно, лише окремими елементами.

Як підсумок, вважаємо актуальним та необхідним розроблення загальної структури системи управління в ЦЗ, а також визначення місця та взаємозв'язків її складової частини – СІАЗ ЦЗ.

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України “визначає систему поглядів на розвиток безпекових та оборонних спроможностей України у середньостроковій перспективі” [300]. Концепцією визначено, що ДСНС є складовою частиною сектору безпеки і оборони.

Водночас зазначено, що одним з основних завдань сектору безпеки і оборони є “надання допомоги органам виконавчої влади та ОМСВ у запобіганні та ліквідації наслідків НС природного та техногенного, а також воєнного характеру, розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері” [300].

Однак, зараз нерозв'язаною проблемою ДСНС залишається невідповідність сучасним викликам ЄДС ЦЗ і СЦЗ та їх технічного оснащення.

Для ефективного розвитку сектору безпеки і оборони в сучасних умовах Концепцією передбачається виконання низки заходів, зокрема – централізація управління, підвищення рівня міжвідомчої координації та взаємодії, “забезпечення ефективної координації та функціонування державної системи кризового реагування” [300].

Крім того, Концепція передбачає проведення реформування сектору безпеки і оборони, основною метою якого є “формування та підтримання спроможностей, що надають змогу гарантовано забезпечити адекватне і гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України” [300].

Для досягнення визначеної мети планується реалізувати комплекс завдань, що полягає в удосконаленні та забезпеченні ефективного функціонування ЄДС ЦЗ, приведення її у відповідність зі стандартами ЄС. Деякими основними шляхами досягнення необхідних оперативних та інших спроможностей складових частин сектору безпеки і оборони визначено: “раціональний розподіл завдань у секторі безпеки і оборони, формування системи управління силами безпеки і оборони залежно від типу кризової ситуації”; “удосконалення системи планування застосування, управління та взаємодії сил безпеки і оборони під час ліквідації (нейтралізації) актуальних загроз”; “створення єдиної системи ситуаційних центрів державних органів, що входять до сектору безпеки і оборони, забезпечення її ефективної координації”; “забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що використовуються для потреб сектору безпеки і оборони”; “реформування системи державного управління на особливий період шляхом оптимізації чисельності пунктів управління, адаптації їх систем зв’язку і автоматизації”; “підвищення спроможності ДСНС щодо ефективного управління ЄДС ЦЗ, оснащення СЦЗ сучасними видами техніки, засобами та спорядженням” [300].

Також Концепцією передбачено “розвиток системи управління сектором безпеки і оборони, спрямований на забезпечення керівництва ним як цілісної системи”, зокрема передбачається “підвищити рівень стратегічного управління шляхом створення мережі ситуаційних центрів, що взаємодіятимуть між собою та з Головним ситуаційним центром України” [300].

Вказана мережа ситуаційних центрів “формуватиметься як єдиний організаційно-технічний комплекс, оснащений цільовим апаратно-програмним забезпеченням та унікальним інформаційно-комунікаційним обладнанням, що дасть змогу підвищити якість ІАЗ та мінімізувати строки для прийняття важливих управлінських рішень” [300]. Так, Концепція передбачає створення єдиної структури системи управління сектору безпеки держави, складовою частиною системою якої має бути система управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ [300].

Крім того, треба зауважити, що законодавством України регламентовано

питання інформаційного забезпечення суспільства. Так, Законом України “Про Національну програму інформатизації” визначено “загальні засади формування, виконання та корегування Національної програми інформатизації”, що “визначає стратегію розв’язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки у сферах загальнодержавного значення”, однією з яких є сфера ЦЗ, та містить Концепцію Національної програми інформатизації, сукупність державних програм з інформатизації, галузеві програми та проекти інформатизації, регіональні програми та проекти інформатизації, програми та проекти інформатизації ОМСВ [293].

Отже, законодавством України визначено основні засади інформатизації суспільства, однак недостатньо окреслено питання щодо функціонування системи управління в ЦЗ та її складової частини – СІАЗ ЦЗ, тому вважаємо за потрібне виокремити таку систему управління її складовою частиною.

Для реалізації окресленого вагомого питання, пропонуємо розробити концептуальний підхід до розвитку СІАЗ ЦЗ України в межах галузевої програми інформатизації ЦЗ України.

Проблемам побудови ЦЗ загалом, а також системи управління в ЦЗ – зокрема, надається достатньо уваги з боку науковців.

А. Любінський дослідив сучасний стан системи ЦЗ України, окреслив напрями та завдання щодо її удосконалення, зокрема, шляхом реалізації новітніх інформаційних технологій; формування та подальшого розвитку Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань НС, складовими частинами якої мають бути інформаційно-аналітичні системи ЦОВВ та МОВВ, а також інформаційні служби підприємств, установ, організацій з використанням засобів зв’язку і передачі даних [209, с. 107–108].

Погоджуємося з автором певною мірою, оскільки важливим питанням в контексті провадження Концепції розвитку сектору безпеки і оборони є формування єдиного організаційно-технічного комплексу.

Тобто, СІАЗ ЦЗ має бути складовою частиною вказаного організаційно-технічного комплексу сектору безпеки і оборони, що організаційно і технічно

пов'язана з аналогічними системами інших структур сектору безпеки і оборони.

Ю. Саричев окреслив напрями щодо визначення функцій інформаційного забезпечення в системі державного управління.

Погоджуємося з твердженням автора, який зазначає, що будь-яка функція управління реалізується виключно інформаційним шляхом, тому сутність інформаційного забезпечення в державному управлінні полягає не лише у необхідності донесення сформованої ідеї та мети від ОУ до об'єкта управління шляхом певного інформаційного впливу, але й у можливості отримання зворотної інформації для контролю та корегування організаційного впливу [330, с. 138].

Доповнюючи думку вченого зауважимо, що за відсутності зворотного зв'язку в такій системі, управління втрачається, процес управління стає неможливим. Водночас зворотний зв'язок в системі управління між її елементами здійснює СІАЗ ЦЗ.

Крім того, Ю. Саричев вважає, що державне управління є інформаційним управлінням, де рішення ухвалюються на підґрунті наявних інформаційних ресурсів, що отримуються за допомогою інформаційної інфраструктури.

Не можемо погодитися з цим припущенням, оскільки: по-перше, інформація є засобом забезпечення процесу управління; по-друге, – основою управління є рішення керівника ОУ, тобто його волевиявлення, а інформація в електронному, або у паперовому вигляді є засобом передачі волі керівника виконавцям і не може розглядатися як інформаційне управління.

Узагальнюючи свої напрацювання, автор сформулював висновок, що інформаційне забезпечення необхідно досліджувати як невіддільну складову частину державного управління, для реалізації якого існують конкретні функціональні механізми управління, що в сукупності мають забезпечити збалансоване та ефективне функціонування єдиної системи державного управління [330, с. 142].

Вважаємо справедливим цей висновок, із доповненням, що інформаційне забезпечення, на нашу думку, треба розглядати комплексно як СІАЗ ЦЗ системи управління в ЦЗ.

М. Кулешов, В. Росоха зазначають, що сьогодні виникнення НС природного, техногенного та військового характеру становлять колосальну загрозу населенню, суспільству, державі, її національній безпеці, можуть викликати матеріальні збитки, тривалі негативні екологічні та соціальні наслідки [200, с. 168].

Підтримуємо доречну думку авторів щодо необхідності суттєвого доопрацювання та корегування Кодексу щодо функціонування ЄДС ЦЗ в особливий період, уточнення і конкретизації ролі та місця ДСНС в загальній структурі ЄДС ЦЗ, її повноважень і функцій.

Крім того, автори аргументували потребу у проведенні заходів щодо створення автоматизованої інформаційно-керівної системи ЄДС ЦЗ на державному, регіональному та місцевому рівнях, інтегрованої з функціональних та територіальних підсистем ЄДС ЦЗ, систем зв'язку Міноборони, МВС, СБУ, інших ЦОВВ [200, с. 170–171].

Зазначені пропозиції, на нашу думку, забезпечать функціонування цілісної структури системи управління сектору безпеки і оборони держави.

Частково підтримуємо пропозиції авторів, зокрема викликає сумнів можливість створення на базі силових структур, ДСНС, МОЗ ефективної інтегрованої системи захисту населення, на випадок можливих терористичних актів, шляхом формування та підготовки спеціальних підрозділів, покладання на підрозділи протипожежної служби завдань ЦЗ та створення мобільних спеціальних формувань (зведених загонів). Незрозуміло, як необхідно формувати та готувати спеціальні підрозділи, крім того, у підпорядкуванні якого ОДВ ці підрозділи мають перебувати. Вважаємо, що характерні завдання мають виконувати спеціально підготовлені підрозділи.

Г. Кривогуз обґрунтував потребу створення концепції системи управління ЦЗ підприємства та довів, що сучасні НПА у сфері ЦЗ загалом не окреслюють проблему розроблення та функціонування такої системи. Автор, на нашу думку, справедливо зазначає, що організаційно-технічне підґрунтя управління підрозділами складає система управління, що містить ОУ, пункти та системи

зв'язку, оповіщення та автоматизації. Водночас автор звертає увагу на те, що сучасна система управління сьогодні не оснащена передовими технологіями в інформаційно-телекомунікаційній сфері, тому пропонує в концепції системи управління в ЦЗ підприємства врахувати органи, пункти та засоби управління ЦЗ, побудовані на новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологіях [193, с. 58].

Підтримуємо автора частково та вважаємо, що зараз на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях система управління в ЦЗ функціонує певною мірою та не являє собою цілісну систему.

Аналіз законодавства та НПА свідчить про те, що лише Статутом дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ чітко визначено структуру системи управління.

За результатами дослідження, Г. Кривогуз пропонує систему управління в ЦЗ підприємства створювати у складі ОУ, пунктів управління і засобів управління ЦЗ.

Водночас у складі ОУ ЦЗ підприємства, автор пропонує ввести чергові (диспетчерські) служби, а також штатний або позаштатний штаб ЦЗ, у структурі якого передбачити відповідні підрозділи або комісії з запобігання, ліквідації наслідків НС та тимчасові органи з евакуації. Г. Кривогуз до засобів управління ЦЗ пропонує долучати автоматизовану підсистему управління ЦЗ, підсистеми оповіщення та електронних комунікацій, що мають бути інтегровані в сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології [193, с. 59].

Однак, на нашу думку, у ключовій ланці (ОУ) запропонованої структури системи управління, автор не зазначив головну посадову особу – керівника ОУ. Відомо, що ОУ – це посадові особи, які здійснюють управлінський вплив на об'єкт управління. Крім керівника, до ОУ належить штаб з НС із відповідними структурними підрозділами, що здійснюють ІАЗ збору, аналізу, розподілу, обробки інформації та надання пропозицій керівникові ОУ для ухвалення обґрунтованого рішення.

Отже, доведено, що важливою складовою частиною системи управління в ЦЗ є підсистема забезпечення її функціонування, що містить автоматизовані системи передачі даних, засоби оповіщення та електронні комунікаційні засоби на основі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також

підрозділи, що забезпечують експлуатацію, обслуговування та утримання технічних систем і пунктів управління (робочих місць посадових осіб ОУ). На основі аналізу законодавства України та попередніх наукових досліджень запропоновано загальну структуру системи управління в ЦЗ, що містить, як складову частину системи управління – СІАЗ ЦЗ та взаємозв'язки між елементами системи управління, що наведено на рис. 2.2.

На загальній схемі системи управління в ЦЗ наведено ієрархію підпорядкованості та проходження циклу управління у всіх режимах її функціонування. Система управління в ЦЗ є ОУ для керівника ЄДС ЦЗ, завдяки якій він здійснює управлінський вплив. У зазначеній схемі СІАЗ ЦЗ є інформаційним інструментарієм досягнення цілей державного управління. Керівник системи управління в ЦЗ здійснює управління відповідно до функцій і завдань, покладених на ФП та ТП ЄДС ЦЗ, їх ОУ та СЦЗ.

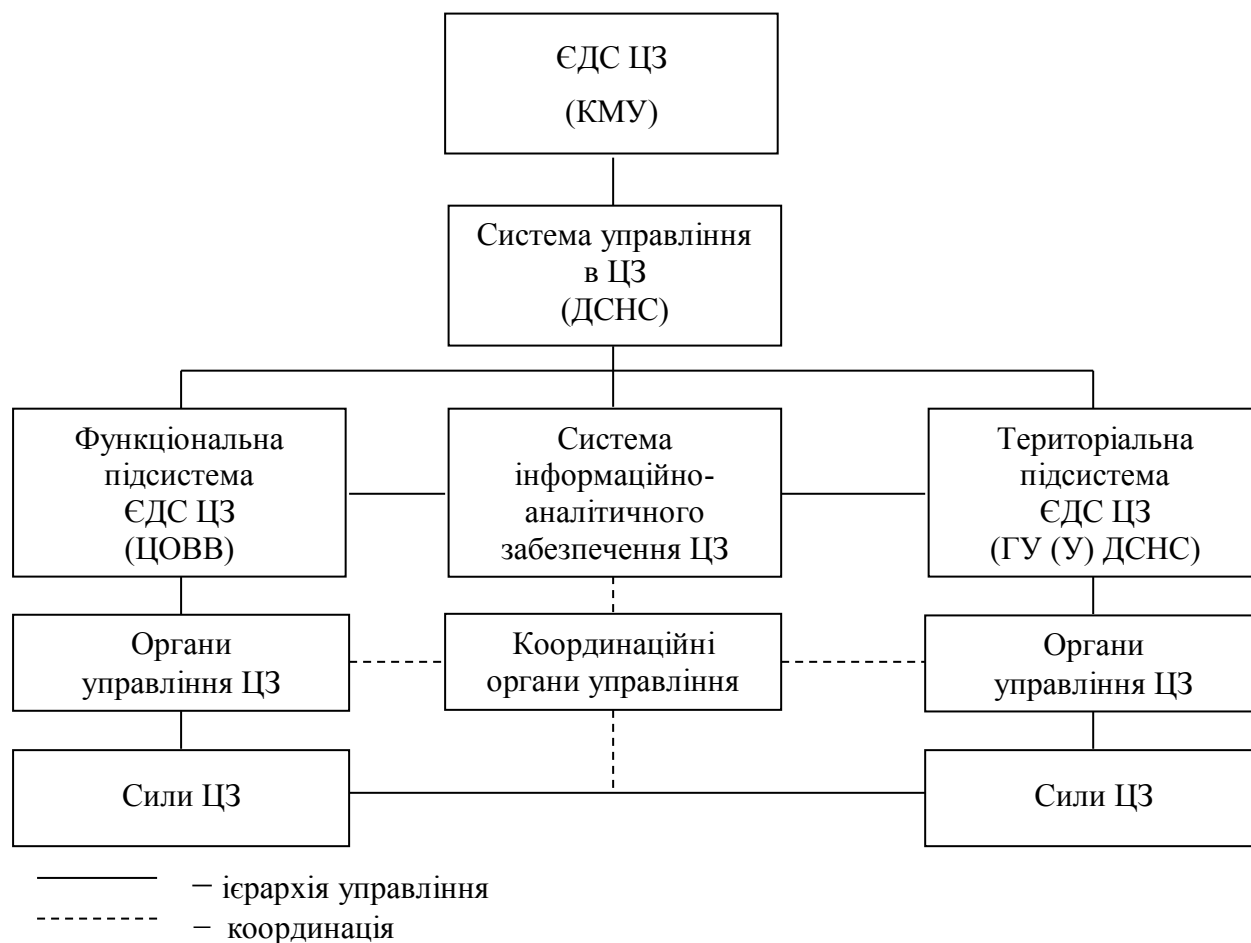

Рис. 2.2. Загальна структура системи управління в ЦЗ
(запропоновано автором [27, с. 49])

Взаємодія між зазначеними ОУ здійснюється завдяки координаційним органам управління. СІАЗ ЦЗ охоплює всі зазначені ланки управління і забезпечує керівників оперативною, адекватною, актуальною, корисною та якісною інформацією, проходження потоків інформації, їх оброблення та перетворення початкової інформації в інформацію управління. Важливим питанням є комплектація підрозділів цієї системи кваліфікованими фахівцями та оснащення їх сучасними засобами зв'язку та передачі інформації.

Висновки до розділу 2

Розглянуто питання щодо функціонування системи управління в ЦЗ, що ґрунтується на основі здобутків і пропозицій інших вчених та НПА у зазначеній сфері. Запропоновано науковий підхід до визначення сутності системи управління в ЦЗ, що передбачає виконання комплексу заходів і дій, які організуються, проводяться та спрямовуються органами державного управління, зокрема, для постійної готовності до дій ОУ та СЦЗ, пошуку, отримання та узагальнення інформації про загрозу та виникнення НС, а також про обставини в районі її виникнення, забезпечення своєчасного прийняття аргументованого рішення на застосування СЦЗ та ліквідацію наслідків НС, оперативного доведення завдань до ОУ та СЦЗ, питань взаємодії, управління, постачання та підготовки до дій в умовах НС. Сформульовано найбільш доцільне визначення поняття “система” для сфери ЦЗ, зокрема, як порядок пов’язаних і розміщених у відповідній послідовності фактів, що мають взаємний вплив та утворюють таку сукупність, яка забезпечує виконання певних завдань ОУ у зазначеній сфері. Визначено суттєвий критерій функціонування будь-якої системи, зокрема, СІАЗ ЦЗ, який полягає у досягненні необхідного ступеня її якості, як узагальненого показника, завдяки якому здійснюється виконання завдань, покладених на систему. Сформульовано сутність управління в умовах НС, що полягає в керуванні СЦЗ під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, головною метою якого є забезпечення дієвого використання сил та засобів для ліквідації наслідків НС у стислі терміни з мінімізацією втрат населення, особового складу підрозділів ЦЗ та матеріальних засобів. Запропоновано визначення поняття системи управління, як сукупності органів, пунктів, автоматизованих систем управління, засобів забезпечення та узагальненого змісту циклу управління (ухвалення управлінського рішення, його реалізація та контроль за виконанням). Визначено основу управління в умовах НС – рішення керівника на застосування ОУ та СЦЗ, а також ліквідацію наслідків НС. Сформульовано та запропоновано визначення поняття “система управління в ЦЗ” як сукупність взаємопов’язаних підсистем (керівної та керованої), що утворює єдину структуру зі сталими зв’язками між її елементами,

забезпечує цілеспрямований організаційно-регулювальний вплив органів державного управління у сфері ЦЗ, можливість як централізованого, так і децентралізованого управління підрозділами ЦЗ та реалізацію функції держави, спрямованої на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, реагування на них та ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Проведено ґрунтовний та всебічний аналіз визначення поняття “інформація”, сформульовано компоненти та функції інформаційного забезпечення органів державної влади. Визначено вагомість інформації в діяльності ОУ у сфері ЦЗ, зокрема як матеріальної основи прийняття управлінських рішень. Виявлено недоліки законодавчого та організаційно-технічного характеру щодо провадження оповіщення та інформування ОУ та населення про загрозу та виникнення НС, а також інформаційно-аналітичної підтримки ухвалення управлінських рішень. Виокремлено актуальне питання щодо забезпечення якості інформації, що застосовується в процесі управління. За цих обставин, корисна інформація має вагоме значення для ефективної діяльності системи управління. Обґрунтовано, що прийняття аргументованого рішення керівником ОУ в умовах НС за невизначеності обставин здійснюється за умов отримання адекватної, повної, оперативної та корисної інформації. Доведено, що важливим елементом системи управління в ЦЗ є підсистема забезпечення її функціонування, що містить автоматизовані системи передачі даних, засоби оповіщення та електронні комунікаційні засоби на основі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також підрозділи, що забезпечують експлуатацію, обслуговування та утримання технічних систем і пунктів управління (робочих місць посадових осіб ОУ). На основі аналізу законодавства України та попередніх наукових досліджень запропоновано загальну структуру системи управління в ЦЗ, що містить, як складову частину – СІАЗ ЦЗ та взаємозв'язки між її елементами, що є інформаційним інструментарієм досягнення цілей державного управління, що охоплює всі зазначені ланки управління і забезпечує керівників адекватною, повною, оперативною та корисною інформацією, проходження потоків інформації, їх оброблення та перетворення початкової інформації в інформацію управління.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

3.1 Нормативно-правове регулювання функціонування системи управління в цивільному захисті України

Досвід діяльності органів державного управління у сфері ЦЗ засвідчив, що з метою дієвого та своєчасного реагування на НС природного і техногенного характеру потрібна сконцентрована державна політика та ефективний інструмент її провадження – сучасна, розвинена ЄДС ЦЗ, що відповідає європейським стандартам. Україна обрала європейські цінності, тому не може існувати без правової культури, досконалого механізму використання законодавства в усіх сферах суспільного життя, та у сфері ЦЗ – зокрема.

Отже, основною метою державної політики у сфері ЦЗ є забезпечення гарантованого рівня безпеки особистості, суспільства і держави. Проведення державної політики у зазначеній сфері здійснюється на основі та завдяки відповідним законодавчим та НПА тощо.

Планом пріоритетних дій Уряду на 2019 рік визначено завдання щодо реорганізації ДСНС з метою впровадження новітніх європейських підходів у сфері захисту населення і територій від НС, забезпечення пожежної та техногенної безпеки тощо [272].

Слід зазначити, що основоположні підходи Уряду держави щодо реалізації державної політики у сфері ЦЗ нині спрямовано на приведення у відповідність спроможностей ДСНС повною мірою виконувати покладені на неї завдання з реалізації державної політики у зазначеній сфері, забезпечення відповідного рівня безпеки життєдіяльності населення, його захисту від НС, пожеж та інших небезпечних подій [308].

Урядом України визнано, що СЦЗ та засоби ДСНС не завжди забезпечують оперативне реагування на НС, а система державного нагляду у сфері пожежної та

техногенної безпеки має обтяжливий вплив щодо координації діяльності суб'єктів господарювання. Необхідність здійснення реорганізації системи ДСНС зумовлено змінами, що відбуваються в державі у зв'язку з децентралізацією влади, перебудовою системи безпеки і оборони держави, делегуванням окремих повноважень, зокрема у сфері ЦЗ, від державних органів до ОМСВ [308].

Рішенням Уряду України розв'язання зазначеної проблеми передбачається здійснити шляхом виконання комплексу заходів, одним з яких є “удосконалення законодавства щодо виконання основних завдань (функцій) у сфері пожежної та техногенної безпеки ОМСВ” [308].

Вважаємо справедливими вимоги Уряду України щодо необхідності реорганізації ДСНС, але, на нашу думку, потребують доопрацювання положення Кодексу, інших НПА не тільки щодо сфери пожежної та техногенної безпеки, але й положень, що визначають функції, завдання та структуру системи управління в ЦЗ та виокремлення в її складі СІАЗ ЦЗ.

Отже, встановлено, що розв'язання проблемних питань щодо нормативно-правового забезпечення ЦЗ, та функціонування правового механізму державного управління, зокрема, зважаючи на складну ситуацію, яка склалася в Україні, є одним із важливих напрямів діяльності науковців, а також темою багатьох наукових досліджень [62, с. 463].

В. Костенко окреслив стрижневі засади нинішнього законодавства, що спрямовує діяльність МОВВ у сфері ЦЗ, запобігання і ліквідації наслідків НС техногенного та природного характеру. Автор зазначив, що на підставі об'єктивних факторів, сучасне функціонування місцевого самоврядування переважної кількості територіальних громад не забезпечує необхідного рівня захисту населення і територій від НС, а дієвість практичної діяльності у зазначеній сфері, відповідно до чинної нормативної бази, не відповідає очікуванням і наявним потребам суспільства [188, с. 159].

Вчений стверджує, що серед широкої гами проблем у сфері ЦЗ, на місцевому рівні особливу увагу протягом тривалого часу привертає незадовільний стан протипожежного захисту сільської місцевості, де щороку виникає понад 35 % від

загальної кількості пожеж із загибеллю близько 50 % людей, а прямі збитки складають сотні мільйонів гривень. Розв'язання цих проблем вимагає внесення коректив до законодавства щодо регіональної політики держави, суттєвого збільшення повноважень регіонів з відповідним фінансовим забезпеченням та оптимізацією процесів управління діяльністю ОМСВ всіх рівнів [188, с. 160].

Погоджуємося з пропозицією В. Костенка щодо доречності запозичення позитивного закордонного досвіду і передбачення функціонування у складі ЄДС ЦЗ системи управління та її підсистеми – системи забезпечення прийняття рішень органами державного управління в умовах НС на засадах ситуаційних центрів, що покращить якість таких рішень, підвищить дієвість ОУ під час ліквідації наслідків НС в Україні. Основною метою діяльності таких центрів має бути, насамперед, виконання заходів щодо реагування на НС, створення засобів підтримки прийняття рішень органами державного управління в кризових умовах [188, с. 164].

Однак, застосовуючи комплексний підхід до функціонування системи управління в ЦЗ, вважаємо, що система забезпечення прийняття рішень ОУ в НС має бути складовою частиною СІАЗ ЦЗ. Тобто, завдання ОУ щодо підтримки прийняття рішень в ЄДС ЦЗ має здійснюватися ОУ у створеній системі управління в ЦЗ та її складовій частині – СІАЗ ЦЗ, які, до речі, за своїм функціональним призначенням, не обмежуються лише завданням щодо підтримки прийняття рішень ОУ в НС.

Вказані пропозиції, на нашу думку, мають бути зазначені у НПА, що регламентують діяльність ОУ у сфері ЦЗ.

Наукове завдання щодо комплексного розв'язання задач законодавчого рівня щодо функціонування системи ЦЗ на місцевому рівні, розглянув Г. Кривогуз [193, с. 58].

Підтримуємо позицію Г. Кривогуза щодо нагальної потреби усунення наявних недоліків в нормативно-правовому полі, що забезпечує діяльність ОУ на місцевому рівні. Зокрема, на основі аналізу завдань і сутності ЦЗ, автор вважає недоречним створення на об'єктовому рівні двох комісій (комісії з питань НС і

спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС), а також штабу з НС за наявності штабу ЦЗ. Вважаємо доцільними засади організації управління ЦЗ, запропоновані Г. Кривогузом, що передбачає створення на підприємстві чергових (диспетчерських) служб, а також штатного штабу ЦЗ, у структурі та підпорядкуванні якого сформувати відповідні підрозділи чи комісії щодо запобігання та ліквідації наслідків НС [193, с. 60].

Визначили спільні критерії до створення нової системи захисту населення та територій від НС українські вчені – М. Кулешов та В. Росоха, які запропонували внести зміни до Кодексу з метою його адаптації до Європейського законодавства, уточнити завдання і функції ЦОВВ та МОВВ, ОМСВ під час виникнення НС як у мирний час, так і в особливий період. Вчені вважають, що ОДВ, фахівцям, що впроваджують свою діяльність у сфері ЦЗ найближчим часом необхідно ретельно проаналізувати дієвість та надійність ЄДС ЦЗ, зокрема в умовах соціальної, економічної та воєнно-політичної кризи у нашій державі, та оцінити діяльність суб'єктів сфери ЦЗ щодо забезпечення безпеки життєдіяльності населення, а також об'єктів економіки України в кризових умовах [200, с. 167–168].

Поділяємо думку авторів, які вважають, що необхідність виконання зазначених заходів обумовлена низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, серед яких, зокрема, недовершеність організаційних і НПА, що окреслюють і розподіляють сфери відповідальності, розмежування функцій, структуру, склад ОУ, сил і засобів на всіх рівнях державної влади та управління.

С. Майстро, О. Труш звернули увагу на складності та прогалини в законодавстві державного управління у сфері ЦЗ України. Поділяємо думку вчених, які вважають, що виняткового значення нині набуває проблема своєчасного виявлення можливих НС, визначення шляхів їх запобігання і подолання, виконання якого можливе лише за умов наявності дієвої системи управління в ЦЗ [212, с. 156–157].

Треба зазначити, що у багатьох наукових розвідках чітко не визначено напрями покращення законодавства щодо побудови, завдань системи управління

в ЦЗ, а також виокремлення в її складі СІАЗ ЦЗ.

Зараз виникла нагальна потреба в проведенні аналізу нормативно-правової бази, що забезпечує діяльність системи управління в ЦЗ, виявленні проблемних питань та шляхів їх розв'язання.

Вважаємо, що правовий та організаційний механізми державного управління у сфері ЦЗ, що закладені та функціонують в НПА, які регламентують діяльність ОДУ в зазначеній сфері, не узгоджені та мають певні недоліки та прогалини.

Так, питання, що стосуються захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС, реагування на них, функціонуванням ЄДС ЦЗ та розподілом повноважень ОДВ, місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України визначає Кодекс [181].

У п. 1. (ст. 8) Кодексу зазначено, що забезпечення провадження державної політики у сфері ЦЗ здійснюється ЄДС ЦЗ, що поділяється на ФП і ТП та їх ланки, а у п. 3 визначено її основні завдання, зокрема: “опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС”; “оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку та вжиті заходи”; “захист населення у разі виникнення НС”; “проведення АРІНР щодо ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення постраждалого населення”; інші Завдання [181].

Ретельне вивчення глави 3 Кодексу, де розкрито повноваження суб'єктів забезпечення ЦЗ, свідчить про те, що до повноважень КМУ (ст. 16) питання щодо функціонування системи управління в ЦЗ загалом та її складової частини – СІАЗ ЦЗ не віднесено. Вказані питання лише опосередковано розкрито у ст. 17 Кодексу, де визначено “повноваження ЦОВВ, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері ЦЗ”, а саме [181]: “здійснює безпосереднє керівництво діяльністю ЄДС ЦЗ”; “здійснює оповіщення та інформування ЦОВВ та МОВВ про загрозу та виникнення НС, здійснює методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення ЦЗ різних рівнів”;

“здійснює безпосереднє управління заходами з переведення ЄДС ЦЗ з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду”; інші повноваження [181].

До повноважень інших ЦОВВ у сфері ЦЗ (ст. 18 Кодексу) щодо системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ можна віднести лише поодинокі позиції, зокрема: “здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час НС”; “організація створення автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення НС та оповіщення населення у разі їх виникнення на об’єктах підвищеної небезпеки, що належать до сфери їх управління” [181].

Крім того, Кодексом (ст. 19, п. 2) визначено, що до повноважень ОМСВ у сфері ЦЗ належить: “забезпечення ЦЗ на відповідній території”; “створення за погодженням з ЦОВВ, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері ЦЗ, та підтримання у постійній готовності територіальної системи ЦО, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування”; “забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення НС, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі”; “забезпечення навчання з питань ЦЗ, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб місцевих державних адміністрацій, суб’єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, керівників та їх заступників, здійснення підготовки населення до дій у НС” [181].

Главою 6 Кодексу визначено сутність, засоби та завдання посадовим особам щодо оповіщення та інформування суб’єктів забезпечення ЦЗ. Водночас ст. 30 Кодексу визначає заходи та засоби оповіщення, а також завдання лише ОМСВ, суб’єктам господарювання та операторам телекомунікації, телерадіоорганізації. Завдання органам державного управління щодо оповіщення Кодексом не визначено, вказано лише повноваження.

Статтею 31 Кодексу, на нашу думку, лише в узагальненій формі визначено завдання ОУ ЦЗ щодо інформування у сфері ЦЗ про НС, що можуть виникнути або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Необхідно зауважити, що в умовах децентралізації влади та передачі повноважень щодо організації заходів ЦЗ на ОМСВ, поодинокі положення Кодексу, що стосуються елементів системи управління в ЦЗ СІАЗ ЦЗ, потребують більш ретельного висвітлення, уточнення та доопрацювання. Елементи системи управління в ЦЗ щодо її функціонування в умовах виникнення НС розкрито у розділі VI Кодексу “Реагування на НС та ліквідація їх наслідків”. Аналіз Глави 15 Кодексу, де визначаються питання щодо організації робіт з ліквідації наслідків НС, послідовність проведення АРІНР, гасіння пожеж та питання щодо життєзабезпечення постраждалих, свідчить про наявність, на нашу думку, деяких дискусійних положень.

Так, статтею 71 Кодексу визначено, що після виникнення НС під час організації робіт з ліквідації її наслідків, утворюється спеціальна комісія з ліквідації наслідків НС, призначається керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який утворює штаб з НС [181]. Крім того, визначено, що у разі виникнення НС відповідні центри управління в НС безпосередньо взаємодіють зі штабом з НС у разі його утворення і забезпечують його роботу [181].

На нашу думку, в зазначених положеннях Кодексу містяться сутнісні причини наявних недоліків, що проявляються під час реагування на НС. Вони пов’язані з витратами значного обсягу часу, що є вирішальним в умовах організації реагування на НС, щодо призначення керівника з ліквідації наслідків НС та утворення штабу з НС. Такі фактори унеможливають прийняття своєчасного та обґрунтованого рішення, зокрема внаслідок відсутності СІАЗ ЦЗ.

Зазначене відносимо до недоліків в організаційному та правовому механізмах державного управління у сфері ЦЗ, що потребують удосконалення та розвитку.

Іншим важливим законодавчим актом є Положення про ЄДС ЦЗ, що, зокрема, “визначає склад ОУ та СЦЗ, планування діяльності ЄД СЦЗ”, а також виконання завдань в усіх режимах функціонування зазначеної системи, підготовки ОУ, автоматизованих систем ЦО до дій в умовах НС, здійснення оповіщення ОУ та населення про НС тощо [275].

Положенням про ЄДС ЦЗ (п. 5) визначено, що “керівництво ЄДС ЦЗ здійснює КМУ”, а “безпосереднє керівництво її діяльністю здійснює ДСНС”. Загальна побудова ЄДС ЦЗ містить чинні дієві ФП і ТП та їх ланки [275].

Так, з’ясовано, що в структурі ЄДС ЦЗ не передбачено системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ, є лише відокремлені елементи зазначених систем.

Однак, у п. 9 Положення про ЄДС ЦЗ визначено, що у її складі функціонують дієві ОУ ЦЗ, координаційні органи, СЦЗ ФП і ТП [275].

Отже, встановлено, що, відповідно до законодавства, ЄДС ЦЗ структурно складається із ФП і ТП, дієвих ОУ та СЦЗ цих підсистем, координаційних ОУ. Водночас загальне керівництво ЄДС ЦЗ здійснює КМУ, а безпосереднє – ДСНС.

Загалом, Статутом дій ОРС ЦЗ визначено структуру системи управління у НС, що складається з ОУ, пунктів управління, системи зв’язку та інформатизації [283].

Вважаємо, що до системи зв’язку та інформатизації системи управління необхідно включити засоби автоматизації управління.

Подальший аналіз Положення про ЄДС ЦЗ засвідчив наявність певних розбіжностей та прогалин щодо питання організації управління у НС.

Так, у п. 12. Положення про ЄДС ЦЗ визначено, що “для забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування ОУ та СЦЗ, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення НС” на усіх ступенях ієрархії існує система ОЧС [275].

Однак, під час переведення ЄДС ЦЗ у вищі ступені готовності (підвищеної готовності, НС та НСт), система ОЧС виконує лише функцію оповіщення ОУ, СЦЗ та населення про загрозу і виникнення НС. На нашу думку, зазначені функції оперативних служб є обмеженими та недостатніми для виконання завдань, що доручені ЄДС ЦЗ. Зазначене, вважаємо, є прогалинами в правовому та організаційному механізмі державного управління у сфері ЦЗ.

У Типовому положенні про ФП ЄДС ЦЗ окреслено основи створення ФП ЄДС ЦЗ, її структуру, завдання та рівні. Певними завданнями ФП є: “здійснення

заходів ЦЗ у відповідній сфері суспільного життя”; “своєчасне і достовірне інформування заінтересованих органів виконавчої влади та населення про загрозу виникнення або виникнення НС на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління відповідного ЦОВВ”; “проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС”; “навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС” [284].

Типове положення про ФП ЄДС ЦЗ розкриває питання практичного управління цією підсистемою, “здійснюється керівником органу або суб’єкта господарювання, що утворив таку підсистему” [284].

Крім того, управління ФП впроваджується, відповідно до рівня, центральними, територіальними органами виконавчої влади та керівниками суб’єктів господарювання. Вважаємо некоректним визначення поняття “керівництво” для керівника ОУ тому, що воно зумовлює лише надання вказівок підпорядкованим підрозділам. Водночас “управління” містить не тільки надання розпоряджень, але й організацію і провадження усього комплексу заходів, що покладено на ФП.

Для забезпечення управління, організації та провадження взаємодії між ОУ та СЦЗ, виконання постійного чергування і забезпечення збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про ситуацію, відповідно до Типового положення про ФП ЄДС ЦЗ, діє система ОЧС (чергової, диспетчерської служби), функції та завдання яких, на нашу думку, як і в Положенні про ЄДС ЦЗ, обмежуються лише оповіщенням ОУ [284].

Типовим положенням про ТП ЄДС ЦЗ визначено засади утворення ТП ЄДС ЦЗ, її структуру, завдання та рівні. Окремими завданнями ТП є: “організація та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС”; “проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення постраждалого населення”; “ліквідація наслідків НС”; “навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС” [284].

Типове положення про ТП ЄДС ЦЗ регламентує, що практичне управління ТП, її складовими частинами “здійснюється посадовою особою, яка очолює орган,

що створив таку підсистему, ланку”, “до складу ТП та її ланок входять ОУ та підпорядковані їм СЦЗ, відповідні суб’єкти господарювання” [284].

Для координації діяльності МОБВ, органів, суб’єктів господарювання у сфері ЦЗ функціонують комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та НС, а “для координації робіт з ліквідації наслідків НС на регіональному, місцевому та об’єктовому рівні, у разі потреби, утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС” [284].

Типовим положенням про ТП ЄДС ЦЗ визначено, що управління ТП здійснюють обласні, міські, районні держадміністрації, підрозділи з питань ЦЗ, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС, на об’єктовому рівні – керівники суб’єкта господарювання [284].

Крім того, зазначеним Положенням визначено, що для провадження управління, взаємодії між ОУ та підпорядкованими СЦЗ, здійснення постійного чергування та забезпечення збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про ситуацію, діють ОЧС територіальних органів ДСНС, обласних, районних, міських держадміністрацій, територіальних органів, ЦОВВ, суб’єктів господарювання [284].

Отже, аналіз Типових положень про ФП і ТП ЄДС ЦЗ свідчить про те, що існують певні дублювання та розбіжності в їх сутності та змісті. Так, одним із завдань ФП є провадження заходів ЦЗ, а ТП – організація та здійснення заходів щодо захисту населення і територій від НС.

Водночас Кодексом (Розділ IV) визначено заходи ЦЗ, а саме: “Оповіщення та інформування суб’єктів забезпечення ЦЗ”; “Укриття населення у захисних спорудах ЦЗ та евакуаційні заходи”; “Інженерний захист територій, радіаційний і хімічний захист”; “Медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”; “Навчання населення діям у НС” [181].

Отже, виявлено, що в ФП і ТП, зокрема, йдеться про аналогічні завдання, тобто існують ознаки дублювання вказаних завдань.

Завдання щодо проведення рятувальних та інших першочергових робіт з

ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення населення та його навчання в умовах НС покладено як на ФП, так і на ТП, що також свідчить про наявність невизначеності та дублювання завдань вказаних підсистем.

Крім того, виявлено, що завдання щодо оперативного і вірогідного інформування органів виконавчої влади та населення про загрозу та виникнення НС на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління конкретного ЦОВВ, покладено лише на ФП. Однак, ТП проводять заходи щодо забезпечення збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про ситуацію в районах загрози та виникнення НС. Отже, вважаємо за потрібне визначити окреслене завдання в рамках повноважень і ТП.

Також, треба зазначити, що не лише в Положенні про ЄДС ЦЗ, але й в Типових положеннях про ФП і ТП ЄДС ЦЗ, оповіщення та інформування ОУ та населення, його навчання діям в умовах НС визначено лише як заходи ЦЗ. На нашу думку, вкрай необхідно вказані важливі питання розв'язувати завдяки функціонуванню СІАЗ ЦЗ, як складової частини системи управління в ЦЗ України.

Проведений аналіз змісту Типових положень про ФП і ТП ЄДС ЦЗ засвідчив недоліки та неузгодженість в правовому, організаційному та інформаційно-аналітичному механізмах державного управління у сфері ЦЗ.

Крім того, встановлено, що у Положенні про ДСНС питання щодо дієвості системи управління в ЦЗ окреслено фрагментарно, деякими пунктами, зокрема [274]: здійснення безпосереднього управління діяльністю ЄДС ЦЗ; підготовка ОУ ФП і ТП ЄДС ЦЗ та їх ланок [274].

Вважаємо, що питання щодо створення та організації роботи системи управління в ЦЗ під час реагування на НС у зазначеному положенні не визначено. Отже, в роботі пропонуємо розробити дієвий механізм удосконалення законодавства з метою упорядкування сфери ЦЗ.

Урядом країни визначено завдання щодо проведення реорганізації системи ДСНС в умовах децентралізації влади, реформування сектору безпеки і оборони держави, надання окремих повноважень у сфері ЦЗ від державних органів до ОМСВ.

Одним із напрямів зазначеної реорганізації передбачено удосконалення законодавства, що упорядковує виконання основних завдань та функцій у сфері пожежної та техногенної безпеки ОМСВ. Попередній розгляд нагальних питань державного управління у сфері ЦЗ виявив недоліки у відповідній проблематиці з визначення напрямів покращення законодавства щодо функціонування системи управління в ЦЗ, окреслення завдань, а також виокремлення в її складі СІАЗ ЦЗ.

Дослідження основних НПА сфери ЦЗ вказують, що питання щодо функціонування системи управління в ЦЗ загалом та її складової частини – СІАЗ ЦЗ не розкрито, а лише частково окреслено в положеннях Кодексу та Типових положеннях про ФП і ТП ЄДС ЦЗ.

Крім того, в положеннях зазначених НПА виявлено наявність розбіжностей і збігу завдань щодо оповіщення та інформування ОУ та населення про НС, навчання населення діям у НС, а також ІАЗ прийняття рішення в цих умовах.

За результатами розгляду положень вказаних законодавчих актів з'ясовано, що в структурі ЄДС ЦЗ та її підсистемах не передбачено функціонування системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ, окреслено лише окремі, розрізнені елементи, які не утворюють систему.

Встановлено, що в Положенні про ЄДС ЦЗ та в Типових положеннях про підсистеми ЄДС ЦЗ оповіщення та інформування ОУ та населення, його навчання діям в умовах НС визначено лише як завдання та заходи ЦЗ. Запропоновано виокремити окреслені завдання СІАЗ ЦЗ її складовими частинами.

У зв'язку з зазначеним, вважаємо важливим завданням визначення функцій, завдань та структури ІАЗ, як складової частини системи управління в ЦЗ [40, с. 90–91].

3.2 Загальна характеристика механізмів державного управління у сфері цивільного захисту

Дослідження проблематики галузі науки державного управління, на нашу думку, неможливе без вивчення теоретичних основ державного управління загалом, та механізмів державного управління – зокрема. Відомо, що теоретичні основи державного управління містять основні засади державно-управлінського процесу. Насамперед, фундаментом державного управління є його категорійно-понятійний апарат, що складається з окреслення ключових понять, їх форми та взаємозв'язку. Водночас без розкриття таких понять, як “механізми державного управління”, “механізми державного управління у сфері ЦЗ”, а також визначення їх структури, неможливо розв'язати проблему підвищення ефективності державного управління, що суттєво впливає на ефективність системи управління в ЦЗ та її складової частини – СІАЗ ЦЗ.

Серед науковців ще не сформувався єдиний підхід до відчуття сутності понять “механізм”, “державне управління”, “механізм державного управління”, “механізм державного управління у сфері ЦЗ” та їх складових елементів. Зараз постає проблемне питання щодо уточнення трактувань вказаних термінів як у галузі науки “державне управління” загалом, так і у сфері ЦЗ – зокрема [254, с. 59–60].

Науковці, що провадять дослідження з проблематики державного управління, значну увагу надають опрацюванню категорійно-понятійного апарату загалом, а також поняттю “механізми державного управління” – зокрема. За такої умови, треба зазначити, що дослідження з державного управління здійснюються у багатьох сферах життєдіяльності суспільства. Сфера ЦЗ належить до запропонованої наукової проблематики.

Навіть розглядаючи окреслені питання в узагальненому вигляді зазначаємо, що підходи до визначення поняття “механізми державного управління” у науковців мають свої ознаки та відрізняються не тільки за змістом, але і за структурою.

Так, Р. Рудніцька, О. Сидорчук окреслюють це поняття як синтезований

комплекс, що передбачає досягнення визначеної мети [325, с. 57], Н. Нижник та О. Машков – як елемент системи управління, що підтримує фактори, які підпорядковують діяльність об'єкта управління [234, с. 37], Г. Атаманчук – як сукупність і послідовність зв'язків соціальних чинників, обставин та необхідності [9, с. 551], Ю. Тихомиров у системі механізму державного управління окреслює такий порядок, суспільні, принципово допустимі норми, аспекти окреслення мети, процес управління як низку дій керівної системи, що логічно змінюються [365, с. 482–483], Ю. Ковбасюк та колектив науковців – як прикладні заходи, способи, інструменти, імпульси, за підтримки яких ОДВ мають вплив на соціум для досягнення визначених цілей [128, с. 248], В. Авер'янов – як комплекс ОДВ, створених з метою розв'язання задач державного управління згідно з правовим статусом та нормами, що регулюють координаційні процедури та процес реалізації функціонального призначення [129, с. 36].

Таке розмаїття визначень вказаного поняття свідчить про насущну потребу в його уточненні, а також з'ясуванні особливостей визначення поняття “механізми державного управління” для сфери ЦЗ. Отже, необхідно опрацювати визначення поняття “механізми державного управління” та уточнити його визначення для сфери ЦЗ.

Для досягнення окресленої мети, вважаємо за потрібне провести аналіз визначень складових частин поняття “механізми державного управління”, зокрема “механізми”, “держава”, “державне управління”, що пропонують науковці, які провадять дослідження у зазначеній галузі.

Р. Рудніцька, О. Сидорчук встановили, що визначення терміну “механізм” найбільш можливо перейнято зі сфери техніки. Однак, підкреслюють автори, попри непорозуміння у визначенні цього поняття (комплекс, складові частини, показники), можна усвідомити, що механізм – це деяка система, що характеризує порядок певного виду діяльності [325, с. 50]. Погоджуємося з науковцями, але, доповнюючи їхні висновки, зауважимо, що механізм, на нашу думку, – це система, що містить скоординовані між собою елементи під час її функціонування для досягнення цією системою визначеної мети.

Також, Р. Рудніцька, О. Сидорчук підсумували погляди науковців щодо визначення терміну “механізми державного управління”, розробили та обґрунтували узагальнену модель механізму державного управління, а також запропонували авторське визначення зазначеного терміну, зокрема механізми державного управління вони окреслюють як певну систему, що слугує вирішенню завдань та має відповідну концепцію, комплекс юридичних норм, способів, форм державного впливу на управлінський об’єкт [325, с. 57].

Важко погодитись із запропонованим визначенням, на нашу думку, система державного управління є комплексною, а механізми державного управління – лише сукупність принципів, за допомогою яких ОДВ виконують функції та завдання, що на них покладено. Водночас вважаємо справедливими твердження науковців щодо формування механізму державного управління, яке повинно здійснюватися на науково аргументованих принципах, що пред’являються до аналогічних систем, зокрема логічності, закономірності та принциповості, енергійності, послідовності законів управління, суцільності, незалежності, моделювання, результативності управління. За такої умови, науковці виокремлюють у механізмі державного управління такі ключові елементи – принципи, засоби, характер впливу, нормативне-правове та інформаційне забезпечення [325, с. 58].

Механізм державного управління як елемент системи управління трактують Н. Нижник та О. Машков, що впливає на ефективність управління. Автори справедливо стверджують, що управлінські процеси відбуваються в рамках конкретних організаційних структур [234, с. 37].

Підтримуємо думку авторів частково. Відомо, що складовими частинами системи управління є ОУ, пункти управління, засоби, що забезпечують її функціонування. Водночас, на нашу думку, механізми державного управління – це інструмент досягнення цілей системою управління, тобто засіб, що пов’язує елементи системи та гарантує їх спільне, результативне функціонування.

Справедливо зазначає Г. Атаманчук, що у розкритті поняття “державне управління” важливе значення належить тлумаченню обох його складових частин

– “державне” і “управління”. Управління, підкреслює Г. Атаманчук, – це одна з найважчих і відповідальних сфер інтелектуальної та практичної діяльності людей, сфера, від стану якої багато в чому залежить добробут суспільства і зрештою – доля кожної людини. Управління являє собою цілепокладальний, організаційний і регулювальний вплив людей на власну громадську, колективну і групову життєдіяльність, що здійснюється як безпосередньо (у формах самоврядування), так і завдяки спеціально створеним структурам (держава, громадські об’єднання, партії, фірми, кооперативи, підприємства, асоціації, спілки тощо). Автор підкреслює, що властивість системності для державного управління набула безкомпромісного значення, тільки за її наявності управління набуває необхідної узгодженості, гармонізації, підпорядкування, певної цілеспрямованості, раціональності та ефективності. Зважаючи на зазначене, Г. Атаманчук поняття “державне управління” трактує як практичний, організаційний і регулювальний вплив держави на життєвий процес з метою його систематизації, збереження або трансформації, що спирається на його авторитет. Пріоритет окресленого визначення поняття “державне управління” автор вбачає у тому, що воно об’єднує в логічну цілісність принаймні три складові частини: державу, як системно організований суб’єкт управління, громадську життєдіяльність людей, що усвідомлюють управлінський процес і реагують на нього та управлінський вплив, що утворює активні взаємозв’язки між державою і суспільством. У такий спосіб, вважає автор, відкривається простір для теоретичного опису різноманітних проявів державного управління, їх адекватного розуміння і практичного використання [9, с. 62].

Г. Атаманчук, поєднавши вказані терміни, пропонує визначення “механізм державного управління” як комплексну систему ОДВ, сформованих відповідно до визначених принципів для виконання завдань державного управління. Також, автор трактує його як комплекс та взаємозв’язок суспільних складових частин, процесів і закономірностей, завдяки яким суб’єкт державного управління реалізує запити, інтереси та сподівання соціуму в керівному впливі, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях та впроваджує, спираючись на державну владу [9, с. 551].

За такої умови зазначаємо, що механізм державного управління забезпечує функціонування системи державних органів, але не є їх сутністю. Незрозуміла, на нашу думку, позиція автора щодо механізму державного управління як комплексу соціальних елементів.

Ю. Кальниш дослідив теоретико-методологічні основи та розробив дієві технології сучасної політичної аналітики, концептуально обґрунтував ефективність її запровадження в практиці державного управління України.

Автор удосконалив механізми організації взаємодії експертно-аналітичних підрозділів під час розроблення та реалізації державної політики, державного управління та місцевого самоврядування, технології впровадження політичної аналітики в державному управлінні, що являють собою логічно обґрунтовані взаємозв'язані аналітичні заходи, зокрема, окреслення політичної проблеми, аналіз політичного ризику, соціально-політичного спостереження, прогнозування й експертизи [166, с. 5, 9]

Свій погляд на трактування поняття “управління” пропонує Ю. Тихомиров, а саме: управління – це процес послідовного впливу суб'єкта на об'єкт для переведення останнього в новий стан. Водночас автор зазначає, що процес управління – це цикл виконання взаємопов'язаних управлінських функцій, що закономірно змінюються, вироблення та реалізація впливу керівної системи на об'єкт управління. На думку Ю. Тихомирова, характерними факторами організації державного управління можуть бути: загальна система державного управління у сфері або галузі, що має статус і функції спеціальних органів; комплекс адміністративно-правових регуляторів; необхідні НПА; механізм державного нагляду та контролю; об'єкти управління; інформаційне забезпечення тощо [365, с. 482].

Погоджуємося з думкою автора, але з доповненням щодо вимог сьогодення, зокрема складовою частиною системи державного управління у сфері ЦЗ має бути не інформаційне забезпечення, а СІАЗ ЦЗ.

Продовжуючи аналіз наукових праць Ю. Тихомирова зазначимо, що науковець в механізмі державного управління окреслює систему управління,

соціальні, особливо правові вимоги, способи визначення мети, процес управління як комплекс дій керівної системи, що логічно змінюються. Підтримуємо висновок автора, який вважає, що механізм державного управління цілком зображає співдію всіх елементів управління, має характер міцних обумовлених залежностей та окреслює його як ефективний засіб пізнання дійсності, а також науково аргументованого впливу на процеси, що виникають [365, с. 483].

Ефективність будь-якої діяльності залежить від якості ухвалення управлінських рішень. Визначень цього поняття дуже багато, як і визначень функцій управління. Науковці вважають, що управлінське рішення – це продукт розумової діяльності людини, суспільний акт, підготовлений на підґрунті варіативного аналізу та оцінки, прийнятий в установленому порядку, має ключове значення, окреслює мету та обґрунтовує засоби її досягнення, координує практичну діяльність об'єктів та суб'єктів управління, є результатом розмірковувань, усвідомлення дій і задумів, аналізу, прогнозу, висновків, спрямованих на здійснення завдань управління [366, с. 23], [261, с. 9], [397], [241], [237, с. 4], [203, с. 4].

Однак, на нашу думку, до механізму державного управління не належить система управління, що функціонує за допомогою вказаного механізму та має комплексний характер.

С. Сімак розробив теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів інституційного розвитку публічно-приватного партнерства в системі державного управління України [339, с. 2].

Вчений удосконалив теоретичну модель механізму взаємодії в межах публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері з метою ефективного розвитку національної інноваційної системи [339, с. 5].

Ю. Ковбасюк та колектив співавторів пропонують визначення поняття “державне управління” трактувати як спосіб функціонування і реалізації державної влади з метою становлення й розвитку держави, яка, на думку науковців, є базовою складовою частиною політичної системи суспільства, що реалізує управління ним, забезпечує захист економічної та соціальної структури,

його цілісність та безпеку. Так, зазначають автори, сутність державного управління являє собою процес провадження державної влади, є її зовнішнім, відчутним проявом, що існує в межах системи [128, с. 23].

Крім того, у [128, с. 248] поняття “механізми державного управління” науковці визначають як практичні заходи, за допомогою яких ОДВ впливають на суспільство здобуваючи окреслену мету. Підтримуємо таку думку, вважаємо справедливим твердження авторів, що у демократичній країні це особливі засоби, що мають забезпечувати здійснення управлінського впливу народу країни безпосередньо та завдяки ОДВ на стан та розвиток держави як складної соціально-економічної територіальної системи з метою створення гідних умов життєдіяльності людей, що проживають у державі (незалежно від їх громадянства), та громадян країни, що тимчасово перебувають за її межами.

Однак, попри зазначене, вважаємо, що механізми державного управління – це способи досягнення цілей ОДВ, що мають вплив на об’єкт управління, а окреслене (заходи, методи тощо) – це інструмент звершення запланованого.

В. Авер’янов поняття “державне управління” розуміє як діяльність особливого роду, зміст якої полягає у виконанні законів та інших актів ОДВ шляхом різних форм організаційного впливу на суспільні явища та процеси. За цих обставин, поняття “управління” він трактує як соціальну функцію, що реалізується завдяки владно-організаційній діяльності з метою забезпечення узгодженості життєдіяльності та виконання суспільно значущих завдань. Поняття “державне управління” вчений відносить до функцій держави, що додає їй ознаки державного устрою та форми державного правління, поділу державної влади, правотворчості, правозастосування і правоохорони, верховенство закону та державного примусу щодо його забезпечення [129, с. 7].

Не зовсім підтримуємо думку В. Авер’янова про те, що державне управління належить до функцій держави. Відомо, що функції держави – це основні напрями її діяльності, в яких відбиваються та конкретизуються завдання та цілі, виявляється сутність та її соціальне призначення в суспільстві. За такої умови, державне управління, в узагальненому вигляді, на нашу думку, – це

процес впливу ОДВ на об'єкт управління.

Розглядаючи функції держави у сфері ЦЗ зазначимо, що на нашу думку, з урахуванням положень Кодексу, де однією з функцій держави визначено ЦЗ. Вказана функція спрямована на реалізацію заходів щодо безпечної життєдіяльності населення, захисту природного середовища. Такими заходами визначено запобігання НС, ліквідацію їх наслідків та надання допомоги населенню [181].

Вважаємо, що в узагальненому вигляді державне управління у сфері ЦЗ – це наполеглива діяльність ОДВ та ОМСВ щодо провадження державної політики у сфері ЦЗ та окресленої функції держави.

В. Авер'янов механізм державного управління тлумачить як сукупність певних ОДВ, сформованих у систему для виконання завдань державного управління відповідно до їх правового статусу та функцій, що окреслюють організаційні засади процесу їх реалізації. Отже, чинниками зазначеного механізму, на думку автора, є система ОДВ та сукупність правових норм, що окреслюють її структуру та регулюють діяльність та розвиток [129, с. 36]. Не можемо повністю погодитися з висновками автора. На нашу думку, сукупність ОДВ, організованих у систему державного управління, є компонентом зазначеної системи, а механізм державного управління – це спосіб реалізації цілей цієї системи. Крім того, зважаючи на процеси децентралізації влади в Україні з передачею повноважень і відповідальності за реалізацію державної політики у всіх сферах життєдіяльності до МОВВ та ОМСВ, пропонуємо ввести в обіг поняття “механізми державного управління на місцевому рівні”, яке, на нашу думку, у зв'язку з наявністю правових зіткнень щодо виконання додаткових завдань ОМСВ та відсутності механізмів їх провадження, вимагають додаткових наукових досліджень [21, с. 66].

Свій погляд на визначення поняття “механізм державного управління” запропонував М. Круглов, а саме: механізм державного управління – це комплекс економічних, обґрунтованих, координаційних і правових засобів безкомпромісної діяльності ОДВ та зворотного впливу, з метою погодження інтересів

скоординованих співучасників державного управління [197, с. 111]. У зв'язку з окресленим автором визначенням зазначимо, що такий порядок засобів, на нашу думку, є сукупністю комплексного механізму державного управління, інакше кажучи, частковими механізмами управління.

Цікавою, на нашу думку, виявилася позиція І. Варзара, який зазначає, що держава є відкритою соціальною системою, яка перебуває в стані взаємозв'язку з іншими державами світу, що в сукупності формує її зовнішнє середовище та від якого певною мірою залежить кожна держава. Автор переконаний, що така залежність може бути політичною, економічною, військовою, культурною, історично-традиційною тощо [143, с. 142].

За такої умови, визначення поняття “державне управління” В. Бакуменко трактує як конкретний вид діяльності щодо здійснення державної влади, який має функціональну та компетенційну специфіку, що відрізняє її від інших видів та форм реалізації державної влади [130, с. 63], містить законодавчу, виконавчу і судову гілки влади, охоплює діяльність державних органів та установ з вироблення і здійснення регулювального, організаційного і координаційного впливів на всі сфери життєдіяльності суспільства з метою задоволення його потреб [130, с. 64].

Автор розглядає державне управління як галузь, що охоплює багато дисциплін, передбачає поєднання політичних, правових та адміністративних функцій та їх поділ, підзаконну виконавчо-розпорядчу діяльність органів держави. Наголошує, що в Україні державне управління набуло офіційного визнання як вид діяльності, галузь науки та освіти спеціальність [143, с. 150].

За цих обставин, коли чинники управління є внутрішніми, йдеться про механізми управління державою, водночас за умови застосування зовнішніх чинників, – підкреслює механізм взаємодії з іншими державами [130, с. 116], за такої умови механізм державного управління, вважає В. Бакуменко, містить мету, рішення, вплив, процес, наслідки [130, с. 116].

Крім того, вчений вважає, що досягнення мети державного управління потребує забезпечення фінансовими, матеріально-технічними, інформаційними

ресурсами, трудовим потенціалом та нормативно-правовим регулюванням.

Як підсумок, комплексний механізм містить фінансову, кадрову, матеріально-технічну, інформаційну та нормативно-правову складові частини. До цього переліку автор додає організаційну складову частину, що спрямована на упорядкування форми державного управління, зважаючи на максимально можливу відповідність змісту управління його цілям, функціям і завданням [130, с. 116–118].

Вважаємо, що визначення механізмів державного управління та їх складових частин, яке пропонує В. Бакуменко, найбільш відповідає сутності механізмів державного управління у сфері ЦЗ з деякими доповненнями, а саме: до складових частин комплексного механізму державного управління пропонуємо долучити інформаційно-аналітичний механізм.

О. Федорчак вважає, що механізм державного управління – це багатокомпонентна система, що передбачає практичну реалізацію державного управління для звершення проголошених цілей та має впливові елементи з певним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [378].

Автор виокремлює у державному управлінні поняття “комплексний механізм державного управління”, який формують економічний (банківська, грошово-валютна, інвестиційна, інноваційна, кредитна, податкова, страхова діяльність тощо); мотиваційний (командно-адміністративні та соціально-економічні фактори); організаційний (цілі, завдання, функції, методи, структура, результати діяльності об’єктів та суб’єктів управління); політичний (економічний, соціальний, фінансовий, промисловий чинники); правовий (НПА, методичні рекомендації, інструкції тощо) механізми [378].

Також автор запропонував модель організаційного механізму державного управління в обласних державних адміністраціях, невіддільною складовою частиною якого є зворотний зв’язок, завдяки якому об’єкти управління мають вплив на суб’єкт, удосконалюючи у такий спосіб механізм управління [378].

Згодні з думкою О. Федорчака, але з доповненнями, зокрема вважаємо, що інформаційно-аналітичний механізм є одним з видів механізмів державного управління.

В інших сферах діяльності суспільства також досліджують механізми державного управління, зокрема Р. Ларіна, А. Владзимирський, О. Балуська зазначають, що механізм управління є впливовим елементом системи на чинники, які забезпечують результат діяльності керованого об'єкта. Важливим питанням, вважають автори, є правильний вибір та впровадження інформаційної системи управління конкретною галуззю, що вимагає проведення комплексних заходів і змін в системі державного управління. Вказане зумовлює необхідність розробки механізму впровадження інформаційних систем в логістичне управління цією галуззю. Для розв'язання цієї проблеми науковці запропонували модель процесу впровадження інформаційної системи логістичного управління на прикладі фармацевтичної галузі та механізм її впровадження [205, с. 27].

Узагальнив трактування категорії “механізм державного управління” О. Кравченко, який визначив його як інтегровану систему державного управління, компонентами якої є окреслені механізми управління (економічний, мотиваційний, політичний, правовий тощо), які в сукупності забезпечують стабільне та результативне функціонування єдиного державного механізму [190].

Неможливо погодитися з наведеним трактуванням, оскільки система державного управління містить певні елементи (наприклад, ОУ), які функціонують в системі, завдяки механізмам державного управління.

Зміст, роль та взаємозв'язок елементів механізму управління розглянула Л. Приходченко. Автор визначила фактори, що сприяють збільшенню дієвості діяльності системи органів публічної влади. Науковець зазначає, що механізм державного управління є багаторівневою єдиною системою, що складається з конкретних управлінських механізмів, а створення механізму управління є головною передумовою зростання результативності управлінського процесу [264, с. 110–111].

Л. Приходченко стверджує, що функціонування суб'єкта управління залежить від стану факторів, на які впливає державно-управлінська система, елементом якої є механізм державного управління. Отже, зазначає автор, механізм управління може бути сформований тільки в межах загальної системи

управління, розчленування якої забезпечує адресність і цільовий характер його дії [264, с. 106].

Схвалюємо думку Л. Приходченко, яка розкриває сутність функціонування системи управління, насамперед як процес постановки мети, що визначає зміст і напрям переходу об'єкта управління за межі реальності, у бажане майбутнє та потребує логічного руху від більш загальних задумів та припущень до фактичного прогнозування [264, с. 107].

Л. Приходченко виокремлює нормативно-правовий, організаційний та економічний механізми в структурі механізму державного управління [264, с. 111].

Однак, автор зазначає, що порядок перетворення інформації під час управління, є процесом інформаційного обміну. Отже, неодмінним структурним елементом будь-якого механізму управління, вважає Л. Приходченко, є інформаційний, що практично має сталий характер дії (змістовна характеристика). Результати його функціонування можна окреслити завдяки сукупності складових частин: інформації цільового, нормативно-правового, організаційного та економічного компонентів. Щодо змістовної характеристики інформаційного компонента, автор зазначає, що вона містить структуру інформаційної бази даних, джерела, споживачів інформації, а також технологічний процес її обробки [264, с. 110].

Також, погоджуємося з Л. Приходченко, що до складу механізму державного управління входить інформаційний компонент.

Однак, зауважимо, що складовим елементом механізму державного управління у сфері ЦЗ є інформаційно-аналітичний механізм, за допомогою якого функціонує СІАЗ ЦЗ.

Спираючись на аналіз наукових праць, в яких автори окреслюють своє трактування визначення поняття “механізми державного управління”, пропонуємо авторське визначення зазначеного поняття, а саме: “механізми державного управління – це сукупність норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, за допомогою яких органи державного управління виконують функції та завдання,

що на них покладено. Механізми державного управління у сфері ЦЗ, на нашу думку, мають аналогічне визначення для сфери ЦЗ, тобто, “механізми державного управління у сфері ЦЗ – це сукупність норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, за допомогою яких органи державного управління виконують функції та завдання, які покладено на них у зазначеній сфері.

Як підсумок, інформаційно-аналітичний механізм державного управління у сфері ЦЗ – це сукупність норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, що забезпечує оповіщення та інформування ОУ і населення про НС, збір та обробку інформації для подання органам державного управління адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, необхідної для прийняття та реалізації державно-управлінських рішень.

3.3 Механізми державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту

Нині перед державним управлінням постало невідкладне завдання щодо ефективного поліпшення системи ЦЗ України. Внаслідок недосконалості ЦЗ загалом, і його системи управління – зокрема, а також неефективної діяльності ЦОВВ та МОВВ щодо забезпечення реалізації політики у сфері ЦЗ, стан захищеності населення і територій від наслідків НС в країні залишається низьким.

Урядом України визначено проблеми щодо якості функціонування системи ДСНС, що пов’язані з несвоєчасним реагуванням підрозділів зазначеної системи на НС, незначними можливостями щодо дієвого виконання покладених на них завдань, що унеможливорює повне та якісне надання необхідної допомоги населенню в умовах НС тощо [308].

Причини недоліків в діяльності ОУ системи ЦЗ частіше криються у відсутності взаємозв’язку як між механізмами державного управління у сфері ЦЗ, так і в системі його ІАЗ.

За цих обставин, опрацювання науково аргументованих шляхів поліпшення взаємозв’язку між механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ є важливим

науковим завданням.

Треба підкреслити, що чималий внесок у розвиток науки державного управління загалом і у сфері ЦЗ України – зокрема, зробили українські вчені.

А. Рачинський звертає увагу на дієвість механізмів державного управління в системі управління персоналом, важливість ролі керівника, який має враховувати чинники зовнішнього середовища, прагнути досягнення цілісності організації, що є важливим для забезпечення повноти й якості виконання завдань. З метою досягнення цілей організації, на думку вченого, система управління персоналом має бути надійною, а керівник і персонал організації – відповідально ставитись до виконання обов'язків [316, с. 4, 7, 34].

Особливий інтерес вченого орієнтовано на окреслення взаємозв'язку в системі управління між її ефективністю, оптимальністю та екстремальністю. А. Рачинський зазначає, що фактичну дієвість системи управління персоналом можна визначити лише після порівняння міри реалізації цілей з витраченими на це засобами [316, с. 7, 11].

Отже, вважаємо, що взаємодія між механізмами державного управління в процесі функціонування організації відіграє важливу роль для досягнення її цілей.

Інноваційний підхід до оцінювання ефективності механізмів державного управління сферою пожежної безпеки запропонував М. Андрієнко, що базується на основі аналізу і розрахунків внутрішньої та зовнішньої ефективності вказаних механізмів. Водночас показники зовнішньої ефективності мають відбивати вплив функціонування системи державного управління на досягнення окреслених цілей у сфері пожежної безпеки. Ступінь ефективності механізмів державного управління автор оцінює з використанням сукупності показників внутрішньої та зовнішньої ефективності за умов пріоритетності останніх та взаємозв'язку між ними [5, с. 268].

Формування механізму ІАЗ державно-управлінської діяльності на основі впровадження сукупного підходу до розробки та реалізації інтегрованої інформаційно-аналітичної системи запропонував Є. Коломієць. Основними напрямками його удосконалення автор вбачає у спрощенні послідовності, методів

та інструментів адміністративних процесів, встановленні взаємозв'язку з ІАЗ і заходами щодо раціоналізації типів побудови інформаційно-аналітичної системи державного управління, що, у комплексі, активізує провадження державного управління [183, с. 9].

С. Андреев констатує, що передбачені в законодавстві організаційно-правові механізми контролю з боку ОДВ діяльності суб'єктів господарювання у сфері ЦЗ, а також механізми їх зобов'язань, є недосконалими. Глибоко аналізуючи сучасний стан механізму правового регулювання державно-управлінських відносин у сфері ЦЗ, С. Андреев виявив його взаємозв'язок з організаційним механізмом, що забезпечує міжвідомче регулювання та комунікацію у зазначеній сфері. Вказаний взаємозв'язок автор окреслив у пропозиціях щодо спрощення структури ЄДС ЦЗ з метою підвищення її ефективності [4, с. 230].

Основні механізми встановлення комунікативної взаємодії ОДВ та громадськості, що гарантують досягнення рівноваги комунікації у відносинах держава – соціум, окреслив Є. Романенко. З метою гарантування ствердливого результату комунікації, на думку автора, є необхідність у більш довершених комунікативних механізмах взаємодії з ОДВ. Ефективний результат, наголошує Є. Романенко, можливий лише завдяки розвитку комунікації та взаємозв'язку між ОДВ та громадськістю. За цих обставин, ОДВ повинні володіти механізмами зворотного зв'язку та обопільного контролю, з метою запровадження системного моніторингу громадської думки, суспільно-політичної ситуації та ефективності влади [322, с. 198].

Зміст, значення та зв'язки між складовими частинами механізму управління розкрила Л. Приходченко, яка встановила чинники, що впливають на дієвість ОДВ. На думку автора, окреслений механізм утворюють цільовий, правовий, організаційний, економічний, інформаційний елементи. Саме в поєднанні та взаємодії криється ефективне функціонування механізму управління і, відповідно, діяльність ОДВ. Інформаційний елемент механізму управління забезпечує ефективність функціонування будь-якої системи взагалі, та – ОДВ, зокрема. На вказаний елемент автор звертає особливу увагу [264, с. 111].

Погоджуємося з Л. Приходченко щодо важливості інформаційного елемента в структурі механізму управління з деяким уточненням, зокрема, вважаємо, що в системі державного управління має функціонувати інформаційно-аналітичний механізм.

Узагальнили результати інших вчених щодо визначення поняття “механізми державного управління” Р. Рудніцька, та О. Сидорчук. Вважаємо, що важливим внеском в науку державного управління стало створення узагальненої моделі механізму державного управління та запропоноване визначення окресленого терміну. Суттєвим доповненням до цього є системний, концептуальний та комплексний підхід, трактування визначення з погляду правових, організаційних та функціональних аспектів [325, с. 57].

Одним із принципів формування механізмів державного управління, який виокремили Р. Рудніцька та О. Сидорчук, є принцип цілісності, що конкретизується завдяки поняттю “системоутворювальні зв’язки”. Сукупність зв’язків та їх типологічна характеристика утворює поняття “структура й організація системи”. Водночас у механізмі державного управління автори окреслюють головні елементи, зокрема методи, стимули, важелі, інструменти, правове, нормативне та інформаційне забезпечення, політику [325, с. 57–58].

Враховуючи специфіку державного регулювання, О. Євсюков наголошує, що конструктивні елементи організаційного механізму виступають як засоби комплексного організаційно-правового впливу на суспільні відносини [147, с. 49].

Попри численні наукові доробки українських вчених щодо дослідження проблем державного управління вважаємо, що взаємозв’язок між механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ потребує додаткового наукового дослідження.

Отже, обґрунтовано невідкладну потребу у виявленні взаємозв’язку між механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ та характером його впливу на функціонування вказаної системи.

Дослідження механізмів державного управління в системі інформаційного забезпечення ЦЗ вважаємо за доцільне розглядати як співвідношення загального (системи управління в ЦЗ) і часткового (СІАЗ ЦЗ та механізмів державного

управління у зазначеній сфері).

Для виконання запропонованого наукового завдання, вважаємо доцільним застосовувати комплексний підхід, що передбачає, зокрема, врахування отриманих результатів із зазначеного питання іншими вченими.

Так, на думку Ю. Тихомирова, управління – це послідовна впливова дія суб'єкта на об'єкт для переведення його в новий стан, що має вирішальний характер, а механізм управління повною мірою зображає взаємодію усіх елементів управління, що має характер стабільної підпорядкованості та причинно-наслідкових зв'язків, що дозволяє розглядати механізм управління як ефективний інструмент пізнання реальної дійсності та науково аргументованого впливу на процеси, що відбуваються [364, с. 362].

Погоджуємося з думкою Ю. Тихомирова, що загалом в механізмі управління державою повинен застосовуватися комплексний підхід, який забезпечує взаємозв'язок між всіма сторонами соціальних процесів в державі, зокрема можливості цілісного та більш обґрунтованого вдосконалення механізму державного управління [364, с. 366].

Зважаючи на те, що управлінський процес, в широкому сенсі, є найважливішим елементом механізму управління, завдяки якому забезпечується динамічне функціонування системи управління, заходи щодо його удосконалення забезпечують модернізацію механізму управління. Також, вважаємо справедливими висновки Ю. Тихомирова, що ефективність системи управління вимірюється ступенем досягнення необхідних результатів впливу на керовані об'єкти та їх порівняння з витратами управлінської діяльності та метою.

Вказане порівняння дає можливість визначити ефект від заходів удосконалення системи управління.

На нашу думку, процес управління є елементом всього механізму управління. Управлінський процес має на меті досягнення нормативно встановлених цілей управління за допомогою правових, організаційних, інформаційних та інших засобів управлінського впливу та являє собою цілеспрямовану управлінську діяльність зі своїми взаємопов'язаними елементами.

Зв'язок між функціями управління характеризує не лише змістовну сторону управлінської діяльності, але й її циклічний характер, що наведено в елементах (функціях) управлінського процесу, зокрема організація керівної системи, вибір цілей, прогнозування, планування або програмування, інформація, рішення, організаційна та масова діяльність, контроль, оцінка ефективності управління. Критерієм виокремлення цих функцій, вважає Ю. Тихомиров, є специфіка управлінського впливу та його виникнення на певній стадії управлінського процесу [364, с. 545].

Погоджуємося з думкою науковця лише частково. Вважаємо, що критерієм якості виконання функцій системою управління є досягнення цілей управлінського процесу. Так, критерієм якості виконання функцій системою управління в ЦЗ, вважаємо, має бути ступінь керованості системи ЦЗ, що забезпечує досягнення необхідного рівня безпечної життєдіяльності як суспільства загалом, так і кожного громадянина – зокрема. Критерієм якості виконання функцій СІАЗ ЦЗ, на нашу думку, має бути умова, коли взаємозв'язок між механізмами державного управління (правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним) забезпечує виконання зазначеною системою функцій та завдань за призначенням.

Так, законодавством сфери ЦЗ не передбачено у прямій постановці функціонування СІАЗ ЦЗ, а лише висвітлено її окремі складові частини, що не пов'язані між собою. Не визначено також ІАЗ як вид забезпечення діяльності ОУ та СЦЗ. Отже, відсутній взаємозв'язок між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами, тому критерію якості виконання функцій цією системою не досягнуто.

Відомо, що система управління проявляє себе саме в управлінському процесі, що є її найважливішою динамічною характеристикою. Управлінська система покликана здійснювати суворо ритмічний і цілеспрямований процес діяльності, що дозволяє їй неухильно втілювати в життя нормативні цілі та підтримувати керовані об'єкти в необхідному стані. Водночас в процесі управління вносяться певні корективи в побудову системи управління та її

окремих ланок, в комплекс нормативно встановлених функцій, структур підсистем [364, с. 980].

Погоджуємося з вченим та зауважимо, що саме взаємозв'язок правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів забезпечує ефективне функціонування системи управління загалом, і СІАЗ ЦЗ— зокрема.

Ю. Тихомиров зазначає, що управлінський процес, в широкому сенсі, містить в собі розроблення та досягнення мети управління, оскільки це супроводжує кожний його етап. Але, якщо їх умовно відокремити, то вся подальша діяльність в рамках певного циклу, покликана на досягнення важливих стратегічних цілей, які встановлюються в правових актах і є довгостроковим орієнтиром. Саме цілі визначають спрямованість, зміст і послідовність здійснення функцій управління [364, с. 982].

Вважаємо справедливими твердження Ю. Тихомирова, що управлінський процес має пристосовуватися до цілей тому, що в іншому випадку неминучі елементи консерватизму та формалізму, що різко знижує ефективність управлінської діяльності, а також механізмів державного управління та порушує взаємозв'язки між ними.

Зважаючи на окреслене, розглянемо більш детально цикл управління, що характеризує діяльність органів державного управління під час реагування на НС, а також функціонування механізмів державного управління у зазначеному процесі.

Аналіз попередніх наукових досліджень свідчить про те, що дотепер не розв'язано проблему щодо об'єктивної оцінки обставин в зоні НС органами державного управління з метою своєчасного прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ.

Найбільш складним і динамічним етапом процесу управління є дії ОУ під час реагування на НС. Внаслідок зміни обставин та дефіциту часу на прийняття рішення, керівник ОУ та штаб частіше змушені діяти в умовах часткової невизначеності ситуації. За цих обставин, важливе значення має взаємозв'язок між організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного

управління тому, що інформація є ключовим ресурсом під час провадження управлінського процесу загалом, і прийняття рішення в умовах НС – зокрема.

Для розуміння сутності процесу управління необхідно дослідити, насамперед, визначення поняття взаємозв'язку між механізмами державного управління та характером його впливу на зазначений процес, оскільки без розкриття цієї залежності неможливо розв'язати проблему удосконалення системи управління та СІАЗ ЦЗ.

Взаємозв'язок між механізмами державного управління, на нашу думку, – це форма їх взаємодії та взаємозалежності, що розкривається в процесі функціонування системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ на всіх структурних рівнях ієрархії управління та впливає на виконання зазначеними системами функцій та завдань за призначенням. За такої умови, внутрішні зв'язки підкреслюють характер взаємодії між елементами механізму, сукупність яких утворює його структуру, а зовнішні – характер взаємодії між механізмами в процесі їх функціонування у різних режимах.

Так, у режимі повсякденної діяльності підготовка ОУ та населення до дій у НС має організовуватися та здійснюватися відповідно до вимог законодавства. Отже, фактично має бути взаємозв'язок між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами, що забезпечував би необхідний рівень підготовки ОУ та населення до дій у НС. Однак, результати діяльності ОУ та життєдіяльності населення свідчать про наявні недоліки в реагуванні на НС ОУ та низькому рівні обізнаності та навченості населення діям у зазначених умовах. На нашу думку, такий стан справ, зокрема, є наслідком слабого взаємозв'язку між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління, що забезпечують функціонування системи управління та СІАЗ ЦЗ. У цьому разі, йдеться про те, що виконання положень законодавства частіше організовується посадовими особами не у повному обсязі та недбало внаслідок низького рівня їх професійної підготовки та ділових якостей. З іншого боку, під час діяльності ОУ виявляються недоліки у законодавчих та нормативних актах, але, внаслідок зазначених причин, а також недосконалого ІАЗ ЦЗ, зміни та доповнення

до вказаних актів не ініціюються посадовими особами ОУ, а результати попередніх дій та передовий досвід не узагальнюються і не враховуються у подальшій діяльності. Треба зазначити, що вказані недоліки пов'язані з відсутністю взаємозв'язку між механізмами державного управління, є характерними також для інших режимів функціонування системи управління в ЦЗ.

Отже, характер впливу взаємозв'язку між механізмами державного управління на функціонування СІАЗ ЦЗ визначається структурою та завданням кожного механізму. Водночас порушення взаємозв'язку між механізмами, та/або неналежне функціонування одного з механізмів, негативно впливає на ефективність інших механізмів та системи загалом.

На основі аналізу попередніх наукових досліджень та практичної діяльності органів державного управління у сфері ЦЗ, пропонуємо модель взаємозв'язку механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ, що наведено на рис. 3.1.

У запропонованій моделі прийнято припущення, що інші механізми державного управління (політичний, економічний тощо) забезпечують ефективне функціонування зазначеної системи.

Функціонування зазначеної моделі, на нашу думку, доцільно розглянути в управлінському процесі під час реагування ОУ на НС.

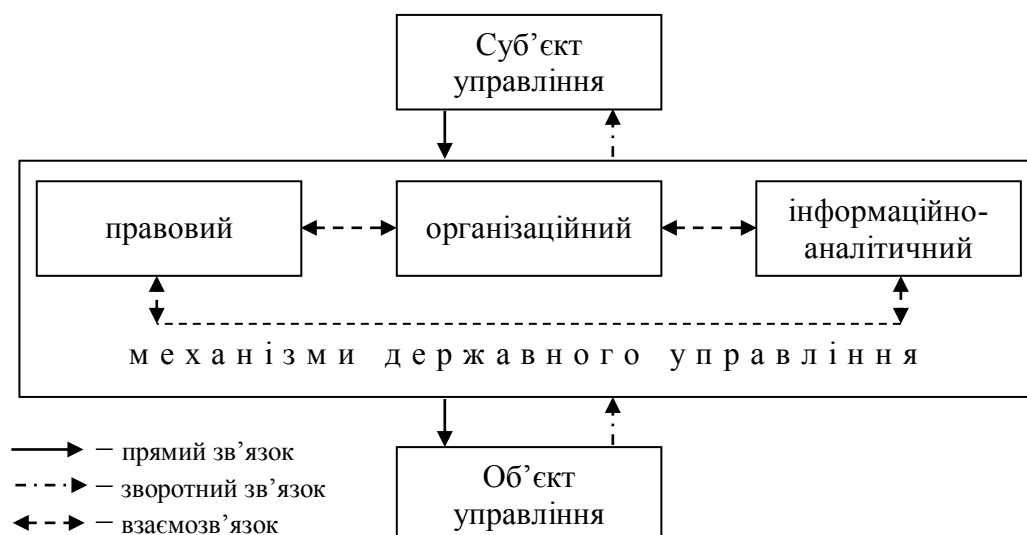

Рис. 3.1. Модель взаємозв'язку між механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ (розроблено автором [90])

Відомо, що управління в умовах НС полягає у цілеспрямованій діяльності керівника з ліквідації наслідків НС, керівників залучених служб і сил щодо виконання завдань у зазначених умовах, деякими з них є: “безперервне збирання та вивчення даних про обстановку в районі НС; своєчасне прийняття рішень та доведення їх до підлеглих; організація та забезпечення безперервної взаємодії ОУ та підпорядкованих їм СЦЗ”; крім того, організація управління та всебічного забезпечення сил і засобів, контроль за своєчасним виконанням заходів і завдань підпорядкованими та надання їм необхідної допомоги та інші [283].

Однак, аналіз дій ОУ та СЦЗ в умовах НС свідчить про те, що під час виконання завдань керівники змушені уточнювати рішення, оскільки обставини в зоні НС змінювались [74], [61, с. 100]. За такої умови, керівники ОУ постійно відстежували зміни обставин та уточнювали своє рішення. Тому, зважаючи на зазначене, можна констатувати, що на якість функціонування системи управління в ЦЗ суттєво впливає стан її ІАЗ загалом, а також взаємозв'язок між організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління, зокрема.

Треба зазначити, що робота ОУ з організації дій у НС здійснюється згідно з вимогами нормативних документів та пов'язана з опрацюванням значних обсягів різноманітної інформації, тому процес управління передбачає виконання заходів щодо її знаходження, узагальнення, опрацювання та подання в обробленому вигляді керівництву. Вважаємо, що завдяки взаємозв'язку правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів державного управління великий обсяг різноманітної, суперечливої вхідної інформації перетворюється в інформацію управління. Водночас проходження інформації здійснюється за циклами управління та містить пошук інформації, її перероблення, узагальнення, розподіл між ланками управління та персоналом для подальшого опрацювання, надання керівництву узагальненої, вірогідної, актуальної, адекватної та своєчасної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Відомо, що основною умовою підтримання безперервного управління є наявність зворотного зв'язку в системі управління. Забезпечення прямих та зворотних зв'язків між

суб'єктом та об'єктом управління є ключовою умовою проходження інформації за циклами управління (рис. 3.1).

Встановлено, що на обґрунтованість рішення суттєво впливає вірогідність інформації, адже недостовірні дані можуть призвести до прийняття хибного рішення та не забезпечить виконання завдань. Під час управління необхідно отримувати інформацію різними способами та здійснювати її підтвердження.

У цьому разі, важливим є взаємозв'язок інформаційно-аналітичного механізму з іншими механізмами, що забезпечує не тільки отримання інформації з різних джерел, але й її аналітичне оброблення, з організаційним механізмом, що забезпечує функціонування усіх ланок управління щодо отримання інформації та її використання.

Аналіз процесу надходження інформації до керівника робіт з ліквідації наслідків НС свідчить про те, що він отримує її не тільки від керівника вищої ланки управління, але і від підпорядкованих та скоординованих ОУ. Такий порядок проходження інформації здійснюється відповідно до чіткої ієрархії ланок управління, що передбачено законодавчими та нормативними документами. За такої умови, саме взаємозв'язок правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів забезпечує отримання адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, що дозволяє керівнику своєчасно та якісно реагувати на зміни в обставинах, організувати виконання завдань у повному обсязі та у встановлені терміни. Персоналу оперативно-аналітичного відділення штабу з НС необхідно враховувати, що керівнику треба надавати лише ту інформацію, що необхідна для прийняття рішення, але не треба забувати про те, що надмірне узагальнення даних про обставини не сприятиме підвищенню якості управлінських рішень.

Отже, аналіз попередніх досліджень дав змогу уточнити визначення поняття “інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління в ЦЗ у НС” та сформулювати його як сукупність та взаємозв'язок організаційних заходів (організаційний механізм), що спрямовуються органами державного управління на пошук інформації про обставини у зоні НС із можливих джерел зазначеної

системи й інших систем, її узагальнення, аналітичного оброблення (інформаційно-аналітичний механізм) та доведення її до керівництва у вигляді пропозицій (правовий механізм) з метою прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ.

Вважаємо, що для успішного виконання системою управління в ЦЗ своїх функцій, робота всіх її підсистем має бути ретельно організована. Зважаючи на те, що основним ресурсом, що використовує система управління, є інформація, для її сталого функціонування необхідно створити систему ІАЗ як складову частину системи управління в ЦЗ. Під час функціонування СІАЗ ЦЗ, керівник має добирати такий персонал до складу структурних підрозділів штабу з НС, який здатний застосовувати інформаційні та розрахункові програми, здійснювати моделювання дій у НС, використовувати сучасні інформаційно-аналітичні технології, що забезпечують прийняття обґрунтованого управлінського рішення.

Однак, досвід дій ОУ щодо виконання завдань на Сході України свідчить, що у керівників органів державного управління, під час організації систем управління в ЦЗ, виникала необхідність в інтеграції автоматизованих систем управління в аналогічні системи інших силових структур сектору безпеки і оборони України (МВС, СБУ, Міноборони, ДПСУ).

Тому нині вагомим питанням у функціонуванні системи управління в ЦЗ є розвиток механізму взаємодії між структурами сектору безпеки і оборони України загалом, і аналогічними структурами країн Європи [300].

Так, зокрема, на навчальній базі Центру імітаційного моделювання Національного університету оборони України періодично проводиться розподілене КШН країн Південно-Східної Європи з використанням імітаційного моделювання SEESIM (South-Eastern Europe Simulation Network), яке є однією з основних ініціатив, що реалізуються у межах діяльності Ради міністрів оборони країн Південно-Східної Європи за підтримки об'єднаного командування США в Європі з метою співробітництва з питань колективної безпеки та подолання наслідків НС у Південно-східному регіоні.

Сценарій навчань SEESIM передбачає комплексний підхід до

відпрацювання питань, пов'язаних з ліквідацією наслідків НС природного та техногенного характеру та протидії сучасним загрозам у Балканському та Чорноморському регіонах.

До зазначеного сценарію долучено інциденти, що, зокрема, орієнтовані на управління ліквідацією наслідків НС.

Основними цілями навчання SEESIM визначено такі:

відпрацювання механізму взаємодії органів державного та військового управління під час виникнення НС та загрози скоєння терористичних актів на міжнародному, міжвідомчому та регіональному рівнях;

розроблення та відпрацювання оперативних процедур, які використовуються для управління ліквідацією наслідків НС;

тренування ОУ з питань співпраці з міжнародними, громадськими, урядовими та неурядовими організаціями та роботи зі ЗМІ;

розвиток національних можливостей у галузі імітаційного моделювання [383].

Для навчальної аудиторії було визначено такі завдання:

отримати практичні навички з організації взаємодії міністерств, відомств та органів державної виконавчої влади, які опікуються питаннями подолання наслідків НС;

відпрацювати застосування оперативних процедур, які використовуються під час ліквідації наслідків НС;

відпрацювати порядок обміну інформацією між органами державного та військового управління, міжнародними, урядовими та неурядовими організаціями;

опрацювати питання співпраці з міжнародними, громадськими, урядовими та неурядовими організаціями та роботи зі ЗМІ [383].

До тренувань залучаються країни Південно-Східної Європи, зокрема й Україна.

Для проведення навчання у кожній країні розгортається віддалений елемент, який містить такі підгрупи:

Оперативний центр реагування на НС (Emergency Operations Center (EOC) – аудиторія, яка саме буде навчатися), до якого залучено представників міністерств та відомств, які опікуються питаннями подолання наслідків НС: Міноборони; ДСНС; МВС; СБУ; ДПСУ; Мінінфраструктури; МОЗ;

Група контролю та управління перебігом навчання (Exercise Control Group – ECG Forward).

Ці підгрупи розгортаються в Центрі імітаційного моделювання, а апаратно-програмний комплекс зазначеного Центру забезпечує підтримку технічних, програмних та оперативних складових навчання [383].

Окреслені заходи набувають більшої значущості в нинішніх умовах, коли стан національної безпеки України не повною мірою відповідає сучасним викликам українському суспільству. Цікавим виявилися наукові доробки українських вчених щодо дієвості механізмів державного управління загалом, та – ІАЗ, зокрема, в національній безпеці України.

А. Семенченко розробив теоретико-методологічні засади формування адаптивних механізмів ІАЗ стратегічного планування державної політики національної безпеки, в яких враховано можливості структурної та параметричної адаптації системи забезпечення національної безпеки до прийнятного рівня, максимально враховано особливості ІАЗ стратегічного планування у цій сфері. Вчений запропонував методику розробки комплексних механізмів антикризового стратегічного управління у сфері державного управління національною безпекою, що містить специфічну сукупність процедур та послідовність їх застосування, спрямовану на підвищення ефективності державного управління національною безпекою в кризових та НС. Автор запропонував методику розробки комплексних механізмів антикризового стратегічного управління у сфері державного управління національною безпекою, до складу якої входять специфічна сукупність процедур та послідовність їх застосування:

формування бази даних чинних часткових антикризових механізмів; обґрунтування на її основі множини цих механізмів з урахуванням їх сильних та слабких сторін;

об'єднання часткових механізмів у комплексний;

коригування наявного або розробка нового комплексного механізму, процедури адаптивного вибору варіантів формування комплексного механізму та зміна режимів функціонування, розвитку та антикризового стратегічного управління, що в сукупності спрямоване на підвищення ефективності державного управління національною безпекою в кризових та НС [332, с. 4, 20].

На вагомість інформаційних технологій в управлінських процесах загалом, і в національній безпеці країни – зокрема, звернула увагу О. Сальнікова. Вчена підкреслила, що поява нових інформаційних технологій завжди приносить не лише нові можливості для оптимізації процесів взаємодії, але й супроводжується появою нових загроз національній безпеці, які, за умови їх ігнорування, можуть послабити потенційні вигоди від впровадження цих технологій. Своєчасна оцінка таких ризиків та розроблення адекватних заходів протидії, є засадами прогресу розвитку національної безпеки України [406, с. 2407].

Також, О. Сальнікова зазначає, що реалізація нової моделі управління, яка являє собою поєднання державного адміністрування та громадського управління, демократичних засад у суспільстві, прозорості інформаційної політики, можливо досягти високої дієвості державного управління [329, с. 100].

А. Семенченко, Ю. Пунда виокремлюють очевидний пріоритет розвитку сектору безпеки і оборони України – удосконалення механізмів якісного об'єктивного аналізу нинішнього безпекового середовища та прогнозування його майбутнього. Автори вважають, що у таких механізмах мають помітну вагу спеціалісти, які спроможні формулювати висновки, що закладають фундамент загальнодержавних документів зі стратегічного планування та окремих елементів сектору безпеки і оборони [333, с.13].

Вчені зауважують, що ефективно та дієве ІАЗ організації проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони загалом, та огляду громадської безпеки та ЦЗ – зокрема, передбачає наявність високопрофесійних, компетентних і об'єктивних аналітиків та експертів, результатом діяльності яких повинно стати, зокрема, формування комплексу документів стратегічного планування [333, с. 15].

Автори зауважують, що нині серед ключових проблемних питань щодо підготовки управлінців можна визначити такі: неможливість залучення найкращих кваліфікованих фахівців, галузевий підхід до розв'язання проблем, а також ресурсні обмеження щодо ІАЗ [333, с. 15].

Отже, об'єктивним є потреба у пошуку напрямів щодо організації освітньої діяльності аналітиків стратегічного рівня, формування кваліфікаційних вимог до ступеня фахової підготовки.

Зокрема, вчені виокремлюють такі групи необхідних властивостей аналітика:

розвинені комунікативні навички, які вчені відносять до найвищого пріоритету, обґрунтовуючи тим, що аналітик має перетворювати надзвичайно великий обсяг різномірної інформації в певний масив аргументів, що має вагу не лише для керівника, що приймає стратегічне рішення, але й для цільової аудиторії;

навички проєктного, інформаційного та організаційного менеджменту, оскільки інформація, що обробляється під час ІАЗ прийняття стратегічних рішень у сфері національної безпеки та оборони, надходить від великої кількості різномірних джерел, тому якісний аналіз вимагає залучення значної чисельності фахівців та відповідної організації їх діяльності [333, с. 15–16].

Водночас вагомим питанням розвитку механізмів державного управління в умовах децентралізації влади є реалізація державної політики на місцевому рівні. Теоретичні основи механізмів ІАЗ діяльності місцевих державних адміністрацій обґрунтувала Т. Ганцюк, яка, на основі наукового аналізу, узагальнила та сформулювала практичні рекомендації щодо вдосконалення процесів створення та функціонування таких механізмів у системі державного управління України [117, с. 2].

Автор удосконалила теоретичні підходи щодо усвідомлення механізмів державного управління шляхом систематизації управлінської інформації на нормативно-правову, організаційну, контрольну та комунікативну. За цих обставин, кожна з них, своєю чергою, утворює інфраструктурне середовище щодо формування певних механізмів ІАЗ державного управління, зокрема, нормативно-

правового, структурно-функціонального та комунікативного [117, с. 4].

Т. Ганцюк узагальнила класифікацію механізмів державного управління, зокрема: за методами та стилем управління виокремила економічний, політичний, правовий, командно-організаційний, загальнодержавний, програмно-цільовий, фінансовий, соціальний, людиноцентричний, демократичний механізми; за масштабністю впливу та суб'єктом управління – міжнародні, загальнодержавні, галузеві, субрегіональні, регіональні (обласні, районні), локальні, місцеві, громадські тощо; за функціональним призначенням – механізм формування, механізм розподілу, механізм використання, механізм контролю, механізм аналізу, механізм планування, механізм координації, механізм обліку, механізм реалізації принципів управління тощо; за універсальним призначенням – державна політика, державне регулювання, державна підтримка, державне стимулювання, демократизація, реформування, антикризові заходи, державні стратегії, державні програми, імплементація іноземного досвіду тощо; за ресурсами, що використовуються – інтелектуальні механізми, людські чи кадрові, фінансові, матеріально-технічні, адміністративні, технологічні, інформаційні тощо; за інституційно-правовою формою – конституційні, організаційно-правові, організаційно-економічні, адміністративно-правові, мотиваційні, структурно-функціональні, інтеграційні, адаптивні, контрольно-дисциплінарні, комунікативні, механізми ідеологізації [117, с. 4–5].

Автор здійснила аналіз нормативно-правового механізму ІАЗ діяльності місцевих державних адміністрацій та дієвих НПА та визначено, що в Україні ще не сформовано гармонізованої системи НПА державного регулювання інформаційного простору країни та комунікативно-інформаційних відносин в системі ОДВ, а також взаємодії органів державної виконавчої влади, громадян та інститутів громадянського суспільства [117, с. 5].

Висновки до розділу 3

Опрацьовано основні НПА сфери ЦЗ та встановлено, що в структурі ЄДС ЦЗ та її підсистемах не передбачено функціонування системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ, окреслено лише окремі, розрізнені елементи, які не утворюють систему, виявлено наявність розбіжностей і збігу завдань щодо оповіщення та інформування ОУ та населення про НС, підготовки ОУ та населення до дій у НС, а також ІАЗ прийняття рішення в цих умовах, що визначено лише як завдання та заходи ЦЗ. Запропоновано виокремити окреслені завдання СІАЗ ЦЗ її елементами та внести зміни і доповнення до законодавства сфери ЦЗ щодо визначення зазначеної системи складовою частиною системи управління в ЦЗ.

Подано загальну характеристику механізмів державного управління у сфері ЦЗ, що визначено як сукупність норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, за допомогою яких органи державного управління виконують функції та завдання, які покладено на них у зазначеній сфері, а складовим елементом є інформаційно-аналітичний механізм державного управління у сфері ЦЗ, за допомогою якого, зокрема, функціонує СІАЗ ЦЗ, що являє собою сукупність норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, що забезпечує оповіщення та інформування ОУ і населення про НС, збір та обробку первинної інформації для подання органам державного управління адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, необхідної для прийняття та реалізації державно-управлінських рішень.

Обґрунтовано невідкладну потребу у виявленні взаємозв'язку між механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ та характером його впливу на функціонування вказаної системи. Актуалізовано проблему щодо впорядкування взаємозв'язку між механізмами державного управління у зазначеній системі з метою забезпечення динамічного й ефективного функціонування системи управління в ЦЗ. Встановлено, що критерієм якості виконання функцій системою управління в ЦЗ є ступінь її керованості, що забезпечує досягнення необхідного рівня безпечної життєдіяльності населення, а критерієм якості виконання функцій СІАЗ

ЦЗ є умова, коли взаємозв'язок між механізмами державного управління (правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним) забезпечує виконання зазначеною системою функцій та завдань за призначенням. Запропоновано авторське визначення поняття “взаємозв'язок між механізмами державного управління” як форми їх взаємодії та взаємозалежності, що розкривається в процесі функціонування системи управління в ЦЗ та СІАЗ ЦЗ на всіх структурних рівнях ієрархії управління та впливає на виконання зазначеними системами функцій та завдань за призначенням. Доведено, що характер впливу взаємозв'язку між механізмами державного управління на функціонування СІАЗ ЦЗ визначається структурою та завданням кожного механізму. Водночас порушення взаємозв'язку між механізмами та/або неналежне функціонування одного з механізмів, негативно впливає на ефективність інших механізмів та системи загалом. Розроблено модель взаємозв'язку між механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ, що забезпечує провадження управлінського процесу.

Основними складовими частинами моделі визначено суб'єкт та об'єкт управління, прямий та зворотний зв'язки між ними, механізми державного управління (правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний), взаємозв'язок між механізмами державного управління, що забезпечує функціонування системи (з урахуванням прийнятих обмежень – інші механізми забезпечують її функціонування).

Функціонування зазначеної моделі розглянуто в управлінському процесі системи управління в ЦЗ, складовою частиною якої є СІАЗ ЦЗ. Встановлено, що взаємозв'язок правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів забезпечує отримання адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, що дозволяє керівнику своєчасно та якісно реагувати на зміни в обставинах, організувати виконання завдань у повному обсязі та у встановлені терміни. Сформульовано визначення поняття “ІАЗ системи управління в ЦЗ у НС”, визначено напрями удосконалення взаємозв'язку між механізмами державного управління, що забезпечать стале функціонування зазначеної системи.

РОЗДІЛ 4

ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ4.1 Удосконалення структури системи інформаційно-аналітичного
забезпечення цивільного захисту України

Зміни, що відбуваються в Україні у зв'язку з децентралізацією влади, передачею окремих повноважень щодо організації та забезпечення пожежогасіння та реагування на НС від державних органів до ОМСВ, зумовлюють необхідність проведення реформування системи ДСНС.

Встановлено, що у законодавстві України, яке регламентує сферу ЦЗ, не повною мірою окреслено структуру, функції та завдання системи управління в ЦЗ, а також не виокремлено в її складі систему ІАЗ. Тому виникла невідкладна необхідність в науковому обґрунтуванні структури СІАЗ ЦЗ [43, с. 50].

Теоретико-методологічний аналіз вироблення стратегічного підходу до управління персоналом здійснено А. Рачинським, який окреслив ключові фактори та етапи розвитку персоналу в рамках організаційної структури, сформулював методологічні принципи стратегічного значення персоналу в організації управлінської діяльності у системі ОДВ [319, с. 98–100].

Крім того, А. Рачинський також обґрунтував доцільність запровадження синергетичної технології стратегічного управління персоналом в ОДВ [317, с. 43–46]. Водночас визначною є сутність реалізації технології стратегічного управління, яку окреслюють як комплекс методів, способів і засобів організації управлінської діяльності щодо забезпечення процесу прийняття управлінських рішень [368, с. 30].

Р. Войтович науково обґрунтувала зміст глобалізаційних викликів суспільного розвитку, дієві методи їх попередження та подолання, в межах дослідження запропонувала ідею щодо взаємодії та розвитку національних держав в умовах глобалізації з метою подолання таких викликів, довела

корисність формування спеціальних організаційно-управлінських структур в системі управління суспільним розвитком [108, с. 90].

Співвідношення процесів публічного адміністрування та ухвалення управлінських рішень обґрунтував В. Бакуменко, який аргументував управління як фундаментальну функцію публічного адміністрування, виокремив управлінське рішення як наукову категорію, виявив пріоритетність визначення цінностей та мети як квінтесенції прийняття рішень, підкреслив роль конкуренції в процесі прийняття рішень, окреслив логіку стадій прийняття рішень та динаміку їх виконання [14, с. 24], [12, с. 24].

В. Степанов наголошує, що нині в органах державного управління створюються прикладні СІАЗ, формуються бази даних за основними напрямками їх діяльності [350, с. 101].

Аналіз змісту державного управління у сфері національної безпеки, як виду суспільної діяльності та підгалузі науки державного управління, провів Г. Ситник, який окреслив наукові засади розробки управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки. Автор обґрунтував важливість системного підходу під час аналізу управлінських аспектів соціальних систем, що передбачає дослідження управління як процесу наполегливого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління [337, с. 266–286].

В. Володимиров та колектив авторів звернули увагу на проблему стратегії управління ризиками, нові підходи, ідеї, методи у сфері управління ними [375].

Є. Коломієць удосконалив механізм ІАЗ державного управління завдяки окресленню систематичності, технологіям та засобам запровадження перепроєктування адміністративних процесів, що припускає збільшення дієвості провадження державного управління [183, с. 68–72].

В. Гречанінов та В. Бегун запропонували удосконалити систему управління ЄДС ЦЗ шляхом запровадження механізму здійснення моніторингу і прогнозування НС [119, с. 124].

В. Кузиляк, Р. Яковчук та колектив авторів науково аргументували критерії до опрацювання та ухвалення управлінських рішень керівниками органів та

підрозділів ДСНС під час виконання службових обов'язків в умовах невизначеності та ризику. Автори розглянули призначення, особливості, фактори невизначеності ситуації, прийоми, способи, етапи прийняття та реалізації управлінських рішень [246, с. 218].

Л. Борисова, О. Закора та колектив авторів порушили актуальну проблему щодо формування системи підтримки прийняття рішень в умовах НС на об'єктовому рівні, що здатна виконувати проблемні завдання під час управління ліквідацією НС, які викликані фрагментарністю та неузгодженістю інформації, необхідної для ухвалення аргументованого рішення [248, с. 82].

Необхідність створення Ситуаційного центру з питань НС, як дієвого органу в системі забезпечення національної безпеки з функцією аналітично-інформаційного супроводження підтримки прийняття рішень щодо попередження, реагування та ліквідації наслідків НС обґрунтував Д. Бірюков [98].

С. Майстро сформулював абстрактно-логічні основи механізму державного управління системою ЦЗ, надав авторське визначення та виокремив його елементи [211, с. 3].

Однак, вважаємо, що проблемні питання щодо визначення структури СІАЗ ЦЗ потребують детального дослідження. Зазначені питання досліджено в межах виконання заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи ДСНС [308]. Отже, вбачається важливим науковим завданням обґрунтування структури СІАЗ ЦЗ.

СІАЗ ЦЗ, на нашу думку, має бути складовою частиною системи управління в ЦЗ, тому проведено аналіз структури ОУ ЦЗ та ЄДС ЦЗ, основних завдань щодо оповіщення та інформування, визначено структуру СІАЗ ЦЗ у загальній структурі системи управління в ЦЗ.

Аналіз визначення поняття “цивільний захист”, що наведено у Кодексі [181], засвідчив відсутність у ньому важливого етапу управлінського процесу – реагування на НС, тому, що цей етап циклу управління є найбільш динамічним та визначальним з погляду рятування населення та прийняття рішення відповідно до подальшого можливого розвитку НС. За цих обставин, на нашу думку, основними факторами, що впливають на прийняття управлінського рішення та втілення його

в життя є інформація і час.

Отже, раніше в роботі запропоновано долучити до визначення зазначеного терміну, як складову частину, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідацію їх наслідків, що, вважаємо, є принциповим питанням зазначеного визначення.

Сутність, структуру ЄДС ЦЗ, повноваження ОУ ЦЗ визначено Положенням про ЄДС ЦЗ, в якому зазначено, що ЄДС ЦЗ є сукупністю ОУ, сил і засобів ЦОВВ, ОМСВ, підприємств, установ та організацій, які забезпечують виконання державної політики у сфері ЦЗ [275].

Також, відповідно до Кодексу для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення ЦЗ та виконання функцій, передбачених в особливий період, використовується державна система пунктів управління [181].

Аналіз структури, функцій та завдань ЄДС ЦЗ, що функціонує нині, (рис. 4.1) свідчить про те, що на законодавчому рівні недостатньо чітко окреслено межі повноважень і відповідальності всіх суб'єктів ЦЗ, а також систему управління в ЦЗ.

Отже, вважаємо за необхідне усунути збіг функцій та завдань ОУ, суперечності та невідповідності в системі управління, уточнити та деталізувати структуру системи управління, забезпечивши її цілісність та дієвість шляхом внесення відповідних змін до Кодексу [94, с. 11].

Аналіз законодавства України, що регламентує сферу ЦЗ, та наведеної схеми ОУ та підрозділів ЄДС ЦЗ щодо порядку призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС та утворення штабу з НС свідчить про те, що законодавством, у цьому разі, не враховано фактор часу з моменту виникнення НС і до моменту початку реагування ОУ та СЦЗ на неї. Так, Положенням про ЄДС ЦЗ визначено, що до утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС організацію заходів з ліквідації наслідків НС здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та НС. Керівник робіт з ліквідації наслідків НС призначається для безпосереднього управління АРІНР під час виникнення будь-якої НС вказаною комісією та утворює штаб [275].

Рис. 4.1. Структура ЄДС ЦЗ (побудовано на основі [275])

Треба зазначити, що керівник робіт з ліквідації наслідків НС має право на повну та вірогідну інформацію про НС. Звертаємо увагу на інший суттєвий фактор, що впливає на процес реагування на НС – інформація надходить до керівника робіт та штабу з НС, що утворюється для безпосередньої організації і координації АРІНР з ліквідації наслідків НС, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків НС [275].

Отже, зазначаємо, що керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який утворює штаб з НС – основний ОУ, призначається через певний проміжок часу після виникнення НС. Водночас Статутом дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ визначено, що до призначення керівника з ліквідації наслідків НС його обов’язки виконує керівник підрозділу, що прибув першим на місце події [283]. Але, з прибуттям до місця події, призначений керівник приймає рішення, що може відрізнитися від попереднього. Такі перепризначення керівника та внесення змін до попереднього рішення, на нашу думку, можуть призвести до безвідповідальності з боку посадових осіб та затримки часу, людських втрат та чималих матеріальних збитків, а також до розвитку НС за непередбаченим сценарієм, що негативно впливає на процес управління.

Важливою ланкою в структурі системи управління в ЦЗ та її складової частини – СІАЗ ЦЗ, є система оповіщення ОУ, СЦЗ та населення про загрозу та виникнення НС. Зараз порядок оповіщення вказаної категорії осіб регламентується Положенням про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС та зв’язку у сфері ЦЗ [276].

Положення про оповіщення “визначає порядок організації оповіщення органів виконавчої влади, ОМСВ, підприємств, установ, організацій, ОУ і СЦЗ та населення про загрозу виникнення або виникнення НС, їх подальшого інформування” [276]. Відповідно до Положення про оповіщення “утримання, реконструкція та забезпечення постійної готовності до дій за призначенням місцевих автоматизованих систем ЦО здійснюються МОВВ (ОМСВ)” [276], що, на нашу думку, є проблемним питанням для ОТГ.

Вважаємо, що цей пункт Положення про оповіщення не конкретизує

питання організації взаємодії, зокрема у який спосіб, в які терміни та з яких питань взаємодія здійснюється.

Викликає сумнів зміст заходів щодо підтримання готовності систем оповіщення до використання за призначенням на місцевому рівні, що передбачає “розроблення МОБВ (ОМСВ) разом з операторами телекомунікацій та телерадіокомпаніями, які залучаються до оповіщення та перевірок автоматизованих систем ЦО, порядку взаємодії ОЧС (чергових) під час передачі сигналів оповіщення та інформації з питань ЦЗ” [276]. Підкреслимо, що до системи управління ЄДС ЦЗ мережу операторів телекомунікацій не внесено, тому, на нашу думку, проблематичним питанням залишається організація взаємодії між органами державного управління та приватними телекомунікаційними компаніями щодо оповіщення ОУ ЦЗ та населення про загрозу та виникнення НС. Незрозумілим у Положенні про оповіщення, на нашу думку, є визначення порядку оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС. Вважаємо, що є суперечності у пп. 27, 28 та 30 Положення про оповіщення, де, відповідно, зазначено, що рішення про оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС на загальнодержавному рівні приймає Прем’єр-міністр України за пропозиціями ЦОВВ (п. 27), водночас “оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС на загальнодержавному рівні здійснюється ОЧС на пункті управління ДСНС” (п. 28), яка (п. 30) “здійснює оповіщення після отримання інформації про загрозу виникнення або виникнення НС та інформує про це Голову ДСНС і за його командою здійснює запуск загальнодержавної автоматизованої системи ЦО” [276]. Із зазначеного, на жаль, не зрозуміло, яка посадова особа приймає рішення про оповіщення на загальнодержавному рівні. Вважаємо, що п. 29 Положення про інформування не окреслює такі питання, зокрема: від кого отримуються повідомлення про загрозу та виникнення НС, результати аналізу прогнозованих даних, стан небезпеки природно-техногенного характеру у регіоні; протягом якого часу та за яких обставин надаються пропозиції органів виконавчої влади або ОМСВ та керівників об’єктів, на території яких існує загроза виникнення або виникла НС.

Зазначені недоліки та невідповідності у НПА щодо ІАЗ ЦЗ підкреслюють також інші науковці, які, крім означеного, вказують також на наявну недосконалу технічну базу СІАЗ ЦЗ.

Погоджуємося з висновками та пропозиціями Д. Павлова, який наголошує, що наявна система ЦО не здатна забезпечити виконання покладених на неї завдань у повному обсязі та потребує розвитку та технічної модернізації з урахуванням новітніх технологій, змін у суспільному житті держави [242, с. 160–161].

Однак, зауважимо, що лише запропонованими автором заходами, проблему удосконалення системи оповіщення у повному обсязі розв'язати неможливо. Вважаємо, що, насамперед, необхідно розв'язати питання нормативно-правового забезпечення зазначеної проблеми, а також створити умови для надання технічної допомоги ОТГ з боку держави та бізнесу щодо створення сучасної, ефективної, високотехнологічної системи оповіщення на місцевому рівні.

Отже, на основі аналізу законодавства України щодо забезпечення сфери ЦЗ та попередніх наукових досліджень, пропонуємо авторську структуру СІАЗ ЦЗ, що складається з певних елементів (блоків), взаємозв'язаних між собою та режимами функціонування, яку наведено на рис. 4.2. За цих обставин, у запропонованій структурі передбачено, що СІАЗ ЦЗ функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт. Кожний елемент (блок) СІАЗ ЦЗ має свої особливості як за структурою, так і за змістовим наповненням, залежно від вказаних режимів функціонування.

Водночас встановлено, що в Кодексі спостерігаються неточності та прогалини, не визначено взаємозв'язок та розподіл повноважень між координаційними органами та органами, що здійснюють безпосереднє керівництво силами і засобами ЦЗ. Вважаємо, що на законодавчому рівні потрібно чітко окреслити межі повноважень і відповідальності всіх суб'єктів ЦЗ, водночас виявити можливі дублювання функцій та завдань, або такі, що не зазначені, таким способом удосконалити систему управління з необхідним ступенем деталізації її структури, функцій і завдань, усунути суперечності та забезпечити цілісність системи управління та пропонуємо внести зміни до Кодексу [41, с. 33]

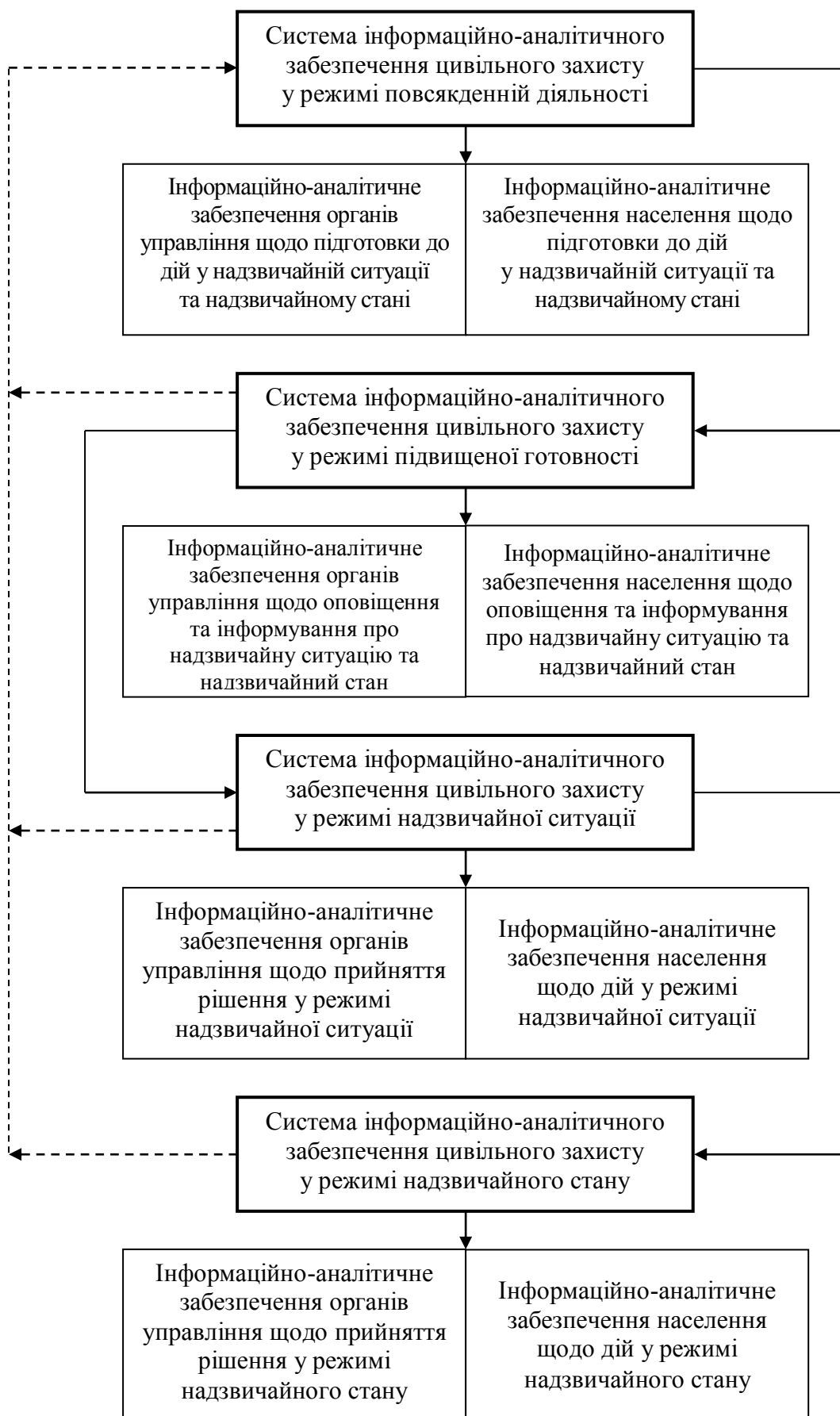

Рис. 4.2. Структура CIAЗ ЦЗ (розроблено автором [37, с. 21])

Отже, виявлено невідповідність в управлінських процесах у НС між стрімкістю її виникнення, розвитком та процедурою призначення керівника й основного ОУ в умовах НС – штабу з НС, що призводить до зволікання часу на організацію реагування на НС та людських жертв, а також матеріальних збитків.

На основі отриманих наукових результатів, вважаємо за доцільне обґрунтувати напрями удосконалення ІАЗ прийняття управлінських рішень керівниками ОУ в умовах НС.

З метою виконання вказаного наукового завдання, необхідно розробити та обґрунтувати вимоги до СІАЗ ЦЗ щодо прийняття управлінських рішень.

Завдання СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС

Розглянемо проблемні питання та шляхи їх розв'язання щодо удосконалення СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС.

Вважаємо, що окреслені Урядом країни недоліки в функціонуванні системи ДСНС [308], зокрема, пов'язані з недосконалою системою підготовки ОУ зазначеної системи до дій за призначенням.

Певною мірою, такий стан справ спричинив низьку ефективність функціонування ЄДС ЦЗ, до складу якої, крім ОУ системи ДСНС, входять ЦОВВ та МОВВ, ОМСВ. Вказане свідчить про наявні недоліки в роботі ОУ державного, регіонального, місцевого та об'єктового рівнів, що пов'язано, насамперед, з недостатнім рівнем професійної підготовки керівників зазначених ОУ.

Так, виявлено суперечності, з одного боку масштаби та динаміка розвитку НС вимагають від ОУ здатності виконувати прогностичну функцію та діяти в умовах інформаційної невизначеності обставин, а з іншої – стан ІАЗ ОУ щодо їх професійної підготовки не повною мірою дозволяє передбачати розвиток НС та приймати обґрунтовані рішення в стислі терміни в складних умовах таких обставин.

В роботі окреслено проблему, що пов'язана з недосконалою системою підготовки ОУ до дій у НС загалом, і не повною мірою визначеними завданнями СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у зазначених умовах – зокрема.

Зазначене проблемне питання дотичне з результатами наукових досліджень вчених, які звертають увагу на важливість підготовки фахівців ЦОВВ та МОВВ.

Зокрема, А. Рачинський окреслив завдання сучасних результативних систем управління, аргументував наявність в організаціях спеціального підрозділу для створення, впровадження, контролю (оцінки), корегування системи управління персоналом. Поміж основних якостей, якими мають володіти фахівці з управління персоналом в умовах сьогодення, автор окреслив такі: знання сфери діяльності організації, професійні знання і навички, лідерство й управління змінами, схильність до навчання та розвитку [316, с. 7].

Цілком погоджуємося з автором щодо якостей, якими мають володіти фахівці з управління персоналом. Однак, пропонуємо долучити до зазначеного переліку важливу, на нашу думку, якість – уміння об'єднувати навколо себе колектив та мотивувати співробітників на досягнення мети діяльності організації.

О. Непомнящий та О. Дегтяр окреслили категорію державних службовців як ключову соціально-професійну групу, визначили соціальну сутність і особливості професійної діяльності державного службовця як представника ОДВ, основним критерієм оцінювання професіоналізму якого є рівень професійної компетентності [232].

Систему підготовки фахівців служби ЦЗ опрацювала Ю. Харламова, яка вважає, що з метою її оцінювання, необхідно проаналізувати подібні системи інших країн та обґрунтувати доцільність їх адаптації в Україні [381, с. 232] та підкреслює, що актуальним питанням сьогодення є підготовка кваліфікованих фахівців служби ЦЗ. Водночас важливою для України є практика провідних країн щодо процедури підготовки фахівців служби ЦЗ [381, с. 233].

Крім того, Ю. Харламова виокремлює такі етапи підготовки: кадровий, інформаційний (робота з інформацією, її каналами та джерелами), методичний, комунікативний, організаційний (підготовка та виконання управлінських рішень); контрольний [382, с. 55].

На нашу думку, кожен етап підготовки фахівців служби ЦЗ, які підкреслила автор, є важливими, однак, ключовими вважаємо інформаційно-аналітичний, як основу роботи з персоналом (авторське бачення), та організаційний щодо прийняття управлінських рішень.

Технології осучаснення системи ЦЗ, вважає А. Любінський, завдяки вдосконаленню професійної підготовки ОУ, передбачає пошук нових підходів до організації їх фахової підготовки, таких як ініціювання новітніх інформаційних технологій та підвищення кваліфікації управлінців усіх рівнів щодо інформаційної обізнаності [209, с. 108].

Поділяємо думку А. Любінського, який переконаний, що ефективне ІАЗ є важливим елементом у процесі удосконалення системи ЦЗ України. Крім того, автор вважає за необхідне подальшу модернізацію системи ЦЗ, завдяки ґрунтовному дослідженню досвіду державного управління у сфері ЦЗ в країні та специфіки діяльності всіх його складових частин, зокрема, функцій та завдань; оптимізації системи та структури органів виконавчої влади, відповідальних за забезпечення захисту держави та населення від НС; перспектив удосконалення нормативно-правового регулювання у зазначеній сфері та можливостей конструктивного застосування закордонного досвіду [209, с. 108].

В. Гречка та М. Мельник вважають, що з метою активізації управління у сфері ЦЗ, необхідно розв'язати проблему низького професійного рівня та компетентності керівних кадрів органів виконавчої влади. Одним зі шляхів удосконалення функціонального навчання, зазначають автори, є застосування інноваційних технологій з метою оптимізації навчального процесу шляхом впровадження дистанційної форми навчання, широкому застосуванню комп'ютерних та інформаційних технологій, телекомунікаційних мереж, зокрема Інтернету. Крім того, вважаємо слушними пропозиції авторів щодо провадження об'єднаних технологій дистанційного навчання, що передбачають обґрунтоване та нерозривне поєднання елементів різних технологій. Застосування у навчанні таких технологій можна розглядати як етап переходу від технологій нижчого порядку до вищого [120, с. 223].

Також, поділяємо думку дослідників, які вважають, що при проектуванні дистанційного навчання обов'язковим є контроль закономірностей навчання та основних принципів дидактики [120, с. 222].

Ю. Шелюх та А. Гаврись обґрунтували необхідність підвищення

управлінської кваліфікації майбутніх спеціалістів у сфері ЦЗ, як необхідної складової частини професійної компетентності сучасного фахівця. Автори справедливо, на нашу думку, стверджують, що в умовах виникнення НС управлінська компетентність передбачає вміння керівника використовувати на практиці новітні організаційно-управлінські та інформаційні технології, чітко окреслювати завдання, об'єктивно аналізувати й оцінювати ситуацію, критично осмислювати та використовувати різноманітну інформацію [390, с. 78].

Поділяємо висновок авторів, що управління є складним видом діяльності, яке містить у собі безліч завдань та функцій і вимагає величезного обсягу різноманітних знань, умінь, навичок і здібностей для успішної самореалізації [390, с. 78].

Вважаємо, що саме прагнення сучасного керівника до самовдосконалення та самореалізації, є основними його якостями, які забезпечують, з одного боку – професійне зростання, а з іншого – розвиток установи, яку він очолює.

Необхідність підвищення ефективності та надійності ЄДС ЦЗ, зумовлена, зокрема, рівнем підготовки керівного складу органів виконавчої влади, якому доручено виконання завдань у сфері ЦЗ, обґрунтували М. Кулешов та В. Росоха. Автори вважають, що виникла нагальна потреба у детальному аналізі ефективності та рівні надійності ЄДС ЦЗ, необхідності оцінки діяльності усіх суб'єктів сфери ЦЗ щодо забезпечення безпеки населення, а також об'єктів економіки України в умовах НС [200, с. 167].

Реалізація зазначених заходів, вважають вчені, зумовлена наявністю низки об'єктивних і суб'єктивних факторів, зокрема недостатнім рівнем підготовки, кваліфікації та відповідальності керівного складу, посадових осіб органів виконавчої влади, безпосередньо пов'язаних з виконанням завдань у цій сфері, а також низьким рівнем готовності СЦЗ та підготовки населення до дій в умовах НС [200, с. 168].

Підтримуємо висновки вчених щодо необхідності підвищення ефективності професійної підготовки керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з реалізацією заходів ЦЗ [65, с. 294].

С. Андреев окреслив фактори безпосереднього впливу на стабільність ЄДС ЦЗ, зокрема кадрові, матеріально-технічні, науково-освітні, організаційно-управлінські, політичні, правові, фінансово-економічні. Водночас автор виокремив саме рівень професійної підготовки фахівців системи ДСНС [4, с. 323].

Погоджуємося з думкою С. Андреева, що важливою складовою частиною забезпечення готовності сил ЄДС ЦЗ у всіх режимах її функціонування, є підготовка до дій за призначенням ОУ та СЦЗ, зокрема під час проведення КШН і ШТ [4, с. 293].

Крім того, додатковим важливим питанням вважаємо організацію та провадження професійної та самостійної підготовки керівного складу та фахівців у повсякденній діяльності.

Під час проведення дослідження встановлено, що розв'язанню проблеми підготовки фахівців органів державного управління надається значна увага з боку науковців. Водночас вважаємо, що пошук шляхів удосконалення СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС потребує більш детального всебічного та системного дослідження.

Отже, виникла нагальна потреба у визначенні завдання СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, виявленні характеру впливу на функціонування цієї системи, взаємозв'язку між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління у сфері ЦЗ та окресленні пропозицій щодо удосконалення СІАЗ ЦЗ із зазначеного питання.

До розв'язання проблеми пошуку шляхів удосконалення СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, на нашу думку, треба підійти комплексно.

Комплексний підхід, у цьому разі, передбачає дослідження системи підготовки ОУ за рівнями ланок управління (державного, регіонального, місцевого та об'єктового), категоріями фахівців (ЦОВВ, МОВВ та ОМСВ) та за режимами функціонування ЄДС ЦЗ (повсякденного, підвищеної готовності, НС та НСт).

Крім того, на кожному з етапів дослідження визначаються завдання СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, окреслюються проблемні питання та шляхи удосконалення зазначеної системи. Комплексність дослідження також досягається

виявленням характеру впливу взаємозв'язку між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління у сфері ЦЗ на функціонування СІАЗ ЦЗ.

Підготовку ОУ та СЦЗ регламентовано законодавством України у сфері ЦЗ.

Кодексом визначено порядок підготовки фахівців з питань ЦЗ. Водночас зазначено, що навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ здійснюється в НМЦ ЦЗ та БЖД. Порядок підготовки до дій за призначенням ОУ та СЦЗ у загальному вигляді визначено Кодексом, де зазначено, що вказана підготовка здійснюється під час проведення КШН і ШТ [181].

Положенням про ЄДС ЦЗ одними з основних завдань, що виконуються ЄДС ЦЗ, визначено: у режимі повсякденного функціонування – “забезпечення готовності ОУ та СЦЗ до дій за призначенням”, а також “організація підготовки фахівців ЦЗ, підготовка керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів щодо ЦЗ”; у режимі підвищеної готовності – “приведення у готовність наявних сил і засобів ЦЗ”; у режимі НС – здійснення оповіщення ОУ та СЦЗ, а також населення про виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації”, а також про розвиток НС та заходи, що здійснюються; у режимі НСт – здійснення заходів, аналогічних попередньому режиму функціонування, з урахуванням умов введення режиму НСт [275], [181].

Порядком підготовки до дій за призначенням ОУ та СЦЗ визначено “механізм підготовки до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС” органів державного управління, місцевого самоврядування та СЦЗ [281].

У Порядку підготовки до дій за призначенням ОУ та СЦЗ визначено основні завдання щодо підготовки ОУ та СЦЗ, а саме: “поглиблення теоретичних знань, набуття практичних умінь і відпрацювання практичних навичок, необхідних для проведення заходів з ЦЗ”; “відпрацювання злагодженості дій ОУ та СЦЗ під час проведення заходів з ЦЗ”; “проведення оцінки стану готовності ОУ та СЦЗ до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС”; “навчання керівного складу та фахівців ОУ та СЦЗ з питань застосування сучасних засобів зв'язку і

автоматизації управління, спеціальної техніки, обладнання та інструментів”; “впровадження в практику передового досвіду з підготовки ОУ та СЦЗ” [281].

За цих обставин, треба зазначити, що поняття “заходи ЦЗ” Кодексом не визначено. Аналіз визначення терміну “цивільний захист”, який окреслено у Кодексі, засвідчує, що заходи ЦЗ обмежуються лише запобіганням НС та ліквідацією їх наслідків, а ключові питання реагування, не належать до змісту підготовки ОУ.

Водночас Порядком підготовки до дій за призначенням ОУ та СЦЗ передбачено, що підготовка ОУ здійснюється шляхом проведення КШН та ШТ з керівним складом і фахівцями органів виконавчої влади, ОМСВ, керівниками підрозділів СЦЗ, суб’єктів господарювання [281]. Тому вважаємо, що етап реагування на НС має бути важливим питанням навчання.

Порядок проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ визначає механізм проведення навчання вказаної категорії осіб та установи, що його здійснюють – ІДУ НД ЦЗ та НМЦ ЦЗ та БЖД шляхом проведення функціонального навчання та практичної підготовки [282].

Грунтовний аналіз зазначених законодавчих актів свідчить про те, що СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ, як систему, не окреслено, і, відповідно, її завдання не визначено, а також не розкрито повсякденну підготовку ОУ, що має здійснюватися за відповідними планами та розкладами занять під час щоденної службової підготовки, а також самостійної підготовки посадових осіб.

Тому, застосовуючи метод аналогій, встановлено відношення еквівалентності між двома системами – ЄДС ЦЗ, що містить виконання завдань щодо підготовки ОУ, та СІАЗ ЦЗ, що функціонує разом з ЄДС ЦЗ в аналогічних режимах і виконує завдання щодо ІАЗ. Еквівалентність двох вказаних систем, у цьому разі, розглядається за спільними ознаками, а саме: ЄДС ЦЗ та СІАЗ ЦЗ є складовими частинами ЦЗ, а також одночасно функціонують в подібних режимах.

Отже, на основі опрацьованого, пропонуємо авторське визначення завдань СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС у різних режимах, зокрема:

у режимі повсякденного функціонування – ІАЗ ОУ щодо підготовки до дій за призначенням, підготовки керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів ЦЗ;

у режимі підвищеної готовності – ІАЗ ОУ щодо приведення у готовність та їх підготовки до дій за призначенням, з урахуванням особливостей НС;

у режимі НС – ІАЗ ОУ щодо оповіщення та інформування про виникнення НС та про дії в зазначених умовах, інформування ОУ про розвиток НС та заходи, що здійснюються, підтримки прийняття рішення, узагальнення та накопичення інформаційно-аналітичного матеріалу для подальшого використання під час підготовки ОУ в режимі повсякденного функціонування;

у режимі НСт – ІАЗ ОУ щодо здійснення заходів, аналогічних попередньому режиму функціонування, з урахуванням умов введення режиму НСт [45, с. 164–165].

Схему функціонування СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, що пропонуємо, містить взаємозв'язані рівні підготовки фахівців для ОУ зазначеної системи, в якій вагоме значення має практична складова, наведено на рис. 4.3. Під час підготовки ОУ до дій у НС вважаємо за потрібне враховувати як позитивний, так і негативний досвід їх практичної діяльності.

Виконаний аналіз окресленого досвіду дозволив виявити характерні помилки в управлінській діяльності керівників під час отримання інформації про виникнення НС, а саме: втрата часу на додаткову перевірку вірогідності отриманої інформації; намагання ліквідувати НС наявними силами внаслідок необ'єктивної оцінки ступеня загрози; невміння зосереджувати діяльність на основному напрямі дій; недостатнє відпрацювання питань щодо організації взаємодії між силами, що залучені до ліквідації НС; несвоєчасне інформування ОУ вищої ланки та населення, яке знаходиться у небезпечній зоні, про виникнення, причини та масштаби НС. На жаль, подібні помилки призводять до невиправдано важких наслідків від НС. Досвід засвідчує, що використання керівниками ОУ завчасно розроблених алгоритмів дій, що забезпечують своєчасність та якість виконання всіх запланованих заходів, є дієвим способом підвищення організованості й ефективності управлінської діяльності у складних обставинах НС.

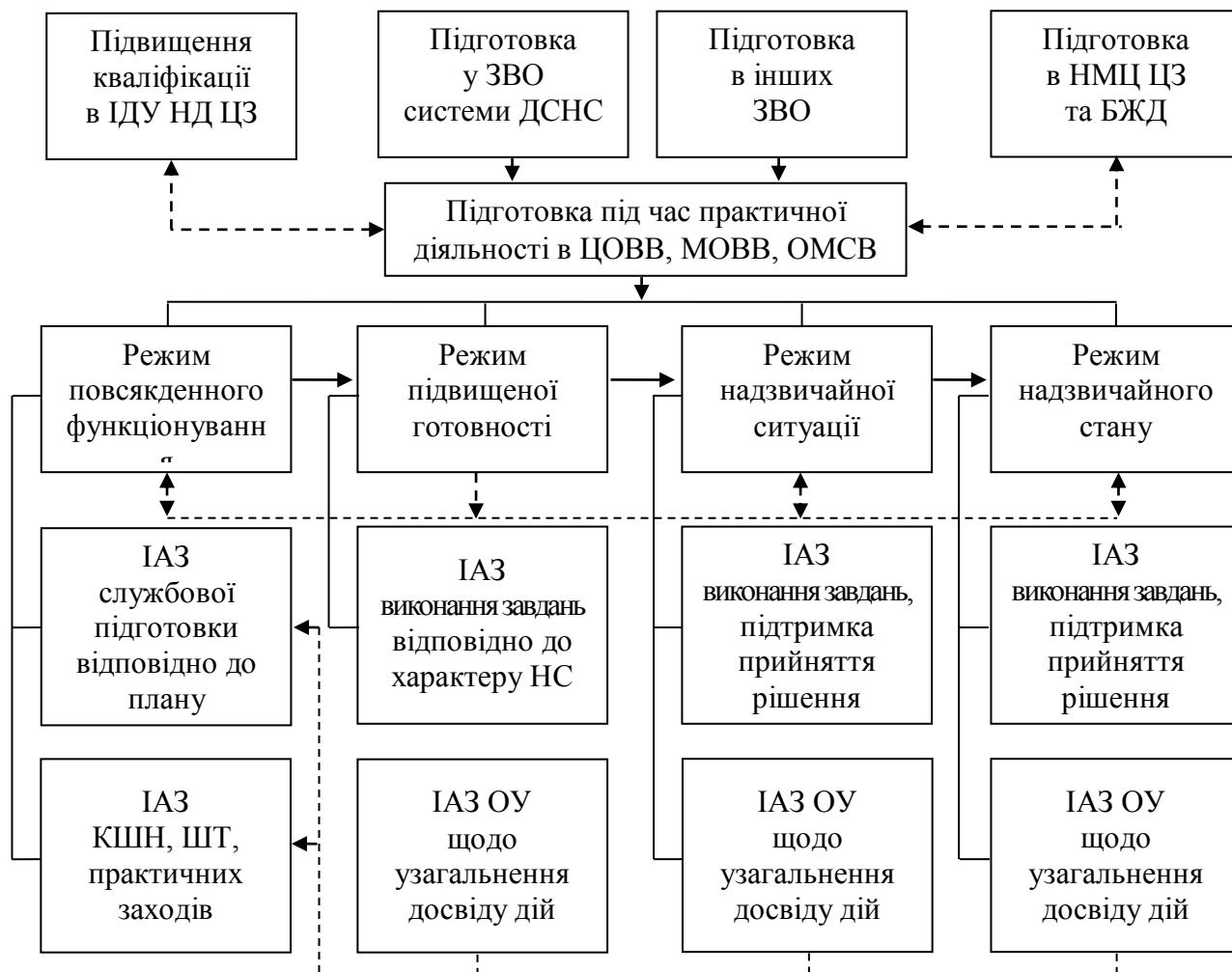

Рис. 4.3. Схема функціонування СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС
(розроблено автором [45, с. 166])

Під час загрози виникнення НС, використання типового варіанту алгоритму дій керівника, у разі переведення ОУ у режим підвищеної готовності, вважаємо ефективним. Треба врахувати, що за такої умови значно зростає роль і значення моніторингу і прогнозування розвитку можливої НС, роль ІАЗ і підтримання постійної готовності ОУ та сил до ліквідації НС.

Проте, підкреслимо, що універсального алгоритму, який би охоплював усі аспекти дій в умовах НС, кожна з яких є безпрецедентною, не існує. Розробка алгоритму – це творчий процес, який, за досвідом попередніх дій ОУ, має враховувати як загальні правила і підходи, так і реальні фактори й особливості ситуації, що можуть виникнути. Водночас форми алгоритмів можуть бути різноманітні – сітьові, календарні погодинні графіки, тестові алгоритми тощо.

Вважаємо, що будь-який алгоритми дій ОУ в умовах НС, навіть довершений, не зможе врахувати всі особливості розвитку конкретної НС. Отже, керівнику ОУ, на наше переконання, необхідно використовувати згадані алгоритми творчо, відповідно до обставин, що склалися. Тобто, алгоритм – це орієнтир, напрям можливих дій, але остаточне рішення щодо послідовності та змісту роботи ОУ залишається за керівником.

Окреслені алгоритми дій, на нашу думку, доцільно використовувати під час навчання та проведення практичних занять з ОУ, під час яких мають створюватися складні обставини, що сприяють творчому та креативному мисленню та діям. Якість організації дій в умовах НС, зокрема, залежить від уміння керівника організувати роботу оперативного складу органу управління в складних умовах обставин. За цих обставин, виняткової актуальності набуває проблема підвищення ефективності державного управління загалом, та системи управління персоналом – зокрема, що обумовлює проведення теоретичних досліджень щодо пошуку шляхів підвищення ефективності управління оперативним складом ОУ.

У зв'язку з зазначеним, А. Рачинський підкреслив, що визначення мети діяльності організації, її внутрішня цілісність та роль керівника слугують підґрунтям будь-якої системи управління, зокрема й ОДВ [316, с. 4]. Поділяємо думку вченого, та вважаємо, що управління оперативним складом ОУ ефективніше тоді, коли співробітники успішно використовують свої можливості для реалізації цілей дій, а керівник спрямовує та розподіляє їх за напрямками діяльності. Керівник ОУ має побудувати свою роботу з оперативним складом так, щоб розкрились усі його можливості з метою максимального досягнення мети дій.

Запропоновано метод оцінювання ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС, що визначається ступенем реалізації його можливостей щодо виконання завдань. За зазначеним методом визначаються часткові показники: показник сумарних потенційних можливостей оперативного складу $\sum P_p$ (б.в.) (можливості щодо виконання визначеної кількості завдань за часом, регламентованим нормативними документами та вказівками керівника вищої

ланки управління), показник сумарних можливостей, що реалізовано оперативним складом, $\sum P_r$ (б.в.) (кількість завдань, що виконав оперативний склад ОУ за час, регламентованим нормативними документами та вказівками керівника вищої ланки управління) та інтегральний показник – ступінь реалізації можливостей оперативного складу ОУ щодо виконання ним завдань E_{os} , що обчислюється за формулою (запропоновано автором):

$$E_{os} = \frac{\sum P_r}{\sum P_p} \text{ (б.в.)} \quad (4.1)$$

В роботі для оцінювання ступеня реалізації можливостей оперативного складу ОУ щодо виконання завдань E_{os} використано шкалу бажаності Харрінгтона [210, с. 3]. Критерієм ефективності роботи оперативного складу ОУ в роботі визначено умову, коли $E_{os} = 0,8 - 1$ (за лінгвістичною оцінкою ефективності роботи оперативного складу “дуже висока” її значення визначено інтервалом $0,8 - 1$). За такої умови, максимальна ефективність роботи оперативного складу ОУ може наближатися до виразу: $E_{os} = 1$.

У зазначеному методі оцінювання ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС основним чинником визначено рівень підготовки оперативного складу ОУ, що передбачає його професійні та особистісні якості.

Встановлено припущення, що у розпорядженні оперативного складу в наявності є технічні засоби отримання, обробки та передачі даних, необхідні інформаційні, розрахункові задачі та математичні моделі, що дозволяють, із допустимими відхиленнями значень показників (не більше 10 %), виконати завдання, що окреслив керівник ОУ в конкретних умовах НС, вплив інших чинників на ефективність роботи оперативного складу ОУ у зазначеному методі не розглядається.

Розглянемо приклад визначення ефективності роботи оперативного складу ОУ щодо досягнення мети за показником ступеня реалізації його можливостей щодо виконання завдань, що обчислено за запропонованим методом.

Вихідними даними визначення ефективності роботи оперативного складу

ОУ в роботі слугують основні завдання штабу з НС, що визначено у Положенні про штаб з НС [277], а саме:

1) визначення зони НС та зони можливого ураження, кількості і місць перебування в них людей, організація їх рятування та надання їм допомоги, запобігання пошкодженню майна;

2) збирання даних про обстановку в зоні НС, їх аналіз та узагальнення, прогнозування масштабів і наслідків НС;

3) визначення головних напрямів ліквідації наслідків НС, розробка оперативних планів заходів з ліквідації наслідків НС і здійснення заходів щодо їх реалізації;

4) визначення складу і кількості СЦЗ, необхідних для залучення до ліквідації наслідків НС, термінів їх залучення згідно з планами реагування на НС, планами взаємодії ОУ та СЦЗ у разі виникнення НС, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії;

5) підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо ліквідації наслідків НС та забезпечення безпеки постраждалих, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців;

6) забезпечення реалізації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо організації та координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС;

7) безпосередня організація і координація дій залучених до ліквідації наслідків НС СЦЗ, Збройних Сил України та інших військових формувань, органів і підрозділів внутрішніх справ, а також громадських організацій і волонтерів;

8) взаємодія зі спеціальною комісією з ліквідації наслідків НС;

9) ведення обліку робіт, що виконуються СЦЗ під час ліквідації наслідків НС;

10) ведення обліку загиблих та постраждалих унаслідок НС;

11) організація інформування населення про наслідки та прогноз розвитку НС, хід ліквідації її наслідків та правила поведінки в зоні НС;

12) здійснення інформаційної взаємодії з центрами управління в умовах НС

відповідного рівня;

13) організація матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

14) ведення оперативно-технічної та звітної документації штабу з НС [277].

Значущість завдань щодо досягнення мети дій в конкретних обставинах НС, які вирішує оперативний склад ОУ, визначається шляхом використання методу ранжування зазначених завдань, що передбачає залучення експертів [142]. Розглянемо реалізацію запропонованого методу оцінювання ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС на прикладі виконання зазначених завдань.

Вихідні дані: оперативний склад ОУ має потенційні можливості щодо виконання 14 завдань $\sum P_p$ за термін, визначений нормативними документами та вказівками керівника вищої ланки управління. Упродовж зазначеного терміну показник реалізації можливостей оперативного складу ОУ $\sum P_r$ склав 12 завдань, 2 завдання (9 та 10), що виконано не у повному обсязі, за результатами оцінювання експертів, з метою визначення їх значущості щодо досягнення мети дій ОУ та впливу на результат його діяльності, визнано такими, що певною мірою впливають на виконання загального завдання ОУ в конкретних умовах НС.

Ефективність роботи оперативного складу ОУ в умовах НС щодо досягнення мети дій за ступенем реалізації його можливостей щодо виконання окреслених завдань протягом визначеного терміну за зазначеною залежністю склала:

$$E_{os} = \frac{\sum P_r}{\sum P_p} = \frac{12}{14} = 0,85 \text{ (б.в.)}$$

Отже, за зазначеним методом визначення ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС та вихідними даними, що наведено у прикладі, ефективність роботи оцінюється як “дуже висока”. Треба зазначити, що розрахована ефективність роботи оперативного складу ОУ за запропонованим методом не має сталого значення та може бути іншою в різних умовах НС. На нашу думку, основними напрямками підвищення ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС є підвищення рівня професійної підготовки не лише керівника, але й оперативного складу ОУ; мотивація керівником оперативного

складу ОУ, застосування індивідуального підходу, вивчення професійних та особистісних якостей та врахування в діяльності; раціональний розподіл завдань між оперативним складом ОУ та створення робочих груп з урахуванням рівня їх підготовки та особистісних якостей; мотивація оперативного складу ОУ до самовдосконалення, заохочення до прояву творчого підходу до виконання завдань, надання максимальної самостійності під час виконання обов'язків; застосування керівником прогресивних стилів керівництва оперативним складом ОУ.

Зважаючи на зазначене, підкреслюємо особливу важливість внутрішньої цілісності ОУ та його СІАЗ ЦЗ, зокрема щодо підготовки ОУ до дій в умовах НС.

Отже, пропонуємо рекомендації з удосконалення СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, зокрема проведення ШТ за сценаріями та алгоритмами дій з інформаційно-аналітичною підтримкою прийняття рішення, удосконалення методів організації взаємодії, узагальнення позитивного досвіду дій ОУ та його використання щодо їх підготовки, запровадження інноваційних підходів до підготовки фахівців у ЗВО системи ДСНС, впровадження інноваційних форм і методів навчання, новітніх технологій щодо ІАЗ навчального процесу, оновлення змісту функціонального навчання шляхом наближення його до реалій сьогодення та збільшення практичної складової частини, запровадження закордонного досвіду функціонування СІАЗ щодо підготовки ОУ в умовах НС [401, с. 187].

На основі аналізу попередніх наукових досліджень та положень законодавства сфери ЦЗ, визначено завдання СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, що полягають у комплексному та поетапному ІАЗ системи підготовки ОУ до дій у НС відповідно до ієрархії ланок ОУ та режимів їх функціонування.

Виявлені суперечності та прогалини в законодавстві дозволили обґрунтувати потребу в його удосконаленні щодо змісту підготовки ОУ з визначення основних завдань, долучення питань щодо реагування на НС, а також уточнення поняття “заходи ЦЗ”, що чітко не окреслено у положеннях НПА.

Завдання СІАЗ ЦЗ щодо організації взаємодії ОУ в умовах НС

Статистичні дані щодо результатів реагування ОУ та підрозділів ДСНС на НС свідчать про загальне збільшення НС та, на жаль, на підвищення кількості загиблих і

постраждалих, внаслідок їх виникнення [160, с. 1–2].

Наведене свідчить про те, що під час прийняття рішення на застосування сил і засобів ЦЗ та його реалізації, частіше виникає проблема організації взаємодії між ОУ та підрозділами та її ІАЗ. Дослідження пов'язано з важливими практичними заходами щодо реалізації Стратегії реформування ДСНС, зокрема з удосконаленням механізму взаємодії ОУ та підрозділів ЦЗ з іншими структурами забезпечення національної безпеки України [308].

Зазначену проблематику опрацьовували інші вчені у своїх наукових дослідженнях, а саме:

аналіз системи заходів, що здійснюються ЦОВВ та МОВВ під час ліквідації медико-санітарних наслідків НС, провела Л. Шостак, яка запропонувала рекомендації щодо організації реагування на НС та координацію з іншими органами виконавчої влади [393, с. 324].

М. Кулешов окреслив зміст та запропонував нову структуру плану взаємодії ОУ та СЦЗ під час ліквідації НС, розробив її схему. Автор довів, що використання зазначених підходів, завдяки пропозиції щодо удосконалення системи взаємодії від етапу планування до безпосередньої реалізації, сприятиме активізації дій СЦЗ в умовах НС [199, с. 103].

Основні проблеми щодо взаємодії ОДВ та ОМСВ у сфері компетенцій кадрового, фінансового та матеріального забезпечення, розглянули Н. Гончарук та Л. Прокопенко [118, с. 321].

О. Чемерис окреслила теоретико-правові принципи взаємодії ОДВ з суспільством під час формування та реалізації державної політики, виокремила її основні форми, засоби та інструменти. Автор сформулювала пропозиції щодо удосконалення порядку організації та проведення консультацій з громадськістю щодо формування та реалізації державної політики [385, с. 39].

П. Волянський проаналізував практику взаємодії підрозділів ЦЗ та мобільних медичних формувань ДСМК у складі міжнародних гуманітарних місій [113].

І. Неклонський опрацював результати наукових досліджень щодо взаємодії Національної гвардії України з ДСНС, реалізація яких, у практичній діяльності

ОУ та підрозділів, дозволяє підвищити якість і оперативність прийняття рішення з організації взаємодії під час ліквідації наслідків НС і сформувані обґрунтовані рекомендації для розроблення директивних та планувальних документів у цій сфері [226, с. 24].

Однак, попри численні наукові здобутки вчених, що здійснюють дослідження із зазначеної проблематики, недостатньо розкритим проблемним питанням в державному управлінні, на нашу думку, залишається визначення шляхів удосконалення ІАЗ організації взаємодії між ОУ та підрозділами у НС.

На підставі попередніх наукових досліджень та аналітичних матеріалів сфери ЦЗ, в роботі розроблено алгоритм ІАЗ процесу управління та рекомендації щодо удосконалення ІАЗ організації взаємодії між ОУ та підрозділами у НС.

Як відомо, згідно з теорією складних систем, до якої можна віднести СІАЗ організації взаємодії, характерною особливістю кожної організованої системи є її цілісність, а системний підхід до розв'язання проблеми окреслює процеси розроблення обґрунтованого рішення та його реалізацію, пошук шляхів досягнення мети, знаходження варіантів виконання завдань [224, с. 221], [170, с. 22].

Відомо, що середовище дослідження систем управління утворюється з безлічі проблем різної природи, а властивість єдиної системи накопичує та синтезує такі її характеристики, як взаємозв'язок та узгодження компонентів, комплексність, взаємодію та відокремленість від середовища. Основою утворення і функціонування будь-якої системи є зв'язки між компонентами, їх взаємодія та обмін. Тобто, зв'язки обміну – це є потоки інформації, або їх сукупності, від одного елемента системи до іншого. Зв'язки також зумовлюють взаємодію та певні співвідношення між елементами, зокрема функціональні, компенсаційні зв'язки, комплементарність тощо. Від складності системи залежить кількість і різноманітність її взаємозв'язків, водночас їх складність визначає складність системи [380, с. 42], [141, с. 36]. Системний підхід зображає вищий рівень методології дослідження, вимагає максимально можливого врахування всіх аспектів проблеми, їх взаємозв'язок та цілісність, визначення суттєвого, окреслення характеру зв'язків між аспектами, властивостями та характеристиками [187, с. 18], під час дослідження систем

управління найбільш широко застосовуються експертні методи, що обумовлено великою кількістю суперечностей в системах, які неможливо вивчити об'єктивними методами [220, с. 73].

Отже, процес організації державного управління у НС має на меті функціонування системи управління ЄДС ЦЗ та забезпечення її безперервної роботи. За такої умови досягається мета управління силами та засобами ЦЗ, зокрема максимальна реалізація їх потенційних можливостей щодо ліквідації наслідків НС.

Ефективність реалізації потенційних можливостей сил та засобів у НС залежить від низки різних факторів, однак найважливішим з них треба вважати якість управління, оскільки саме від неї залежать розуміння характеру та масштабу НС, прогнозування її розвитку, об'єктивна оцінка інших умов ситуації, правильне визначення своїх цілей та шляхів найкращого виконання окресленого завдання. З метою досягнення мети управління силами та засобами у НС, реалізація їх потенційних можливостей має бути достатньою для умов конкретних обставин. Основне значення у максимізації цього показника має система управління ЄДС ЦЗ, яка здійснює свій вплив на досягнення мети шляхом забезпечення ОУ інформацією, необхідною для успішного виконання поставлених завдань та організації взаємодії. За цих обставин, мета дій в умовах НС досягається шляхом раціонального застосування сил та засобів ЦЗ на основі прийнятого рішення на її ліквідацію. Так, під час виконання завдань ключова роль буде належати здатності системи управління найефективніше використати потенційні можливості сил та засобів.

Для дослідження системи управління в роботі застосовано системний підхід, згідно з яким вона розглядається як складна система, що має ієрархічну структуру і являє собою сукупність функціонально взаємозв'язаних між собою органів і пунктів управління, системи зв'язку, автоматизації та інших систем, до яких можна віднести систему ІАЗ. Системний підхід передбачає під час оцінювання системи управління використання показника, що характеризує її властивості, які створюються під час організації управління, а також відбивають

вплив на результати виконання підрозділами поставлених завдань у НС. Таким показником пропонуємо визначити ступінь інформатизації процесу управління загалом, і організації взаємодії – зокрема. Відомо, що будь-який предмет (об'єкт) характеризується різними властивостями, що визначають його якість, чим відрізняється від інших. Деякі властивості є об'єктивними, на які неможливо впливати, інші – суб'єктивними, що піддаються впливу.

Системі управління також притаманні такі властивості. Вони закладаються в її організаційну структуру саме на етапі організації управління та взаємодії, зважаючи на суть і обсяг завдань, що виконують ОУ в умовах НС. Властивості, що окреслюють суть управління та визначають її якість, набувають характеру вимог. Вимоги, що пред'являються до системи управління, загалом спираються на вимоги до управління, оскільки процес управління силами та засобами реалізується завдяки функціонуванню такої системи. Треба зазначити, що організація та здійснення взаємодії – важливий компонент діяльності керівника ОУ, що вимагає від нього прогностичного передбачення розвитку НС, вміння ефективно використовувати можливості сил і засобів ЦЗ в складних умовах, тісно пов'язувати їх дії між собою, компенсувати слабкі сторони та недоліки одних підрозділів перевагами інших для того, щоб спільними та злагодженими зусиллями успішно виконати завдання.

Основи взаємодії є підґрунтям формування рішення керівника на виконання завдань. За такої умови, найважливіше в організації взаємодії – визначення певних кроків щодо реалізації окреслення завдань, враховуючи можливі зміни ситуації, різні варіанти спільних дій підрозділів і розвитку НС. Зауважимо, що організація взаємодії здійснюється не лише під час підготовки, але й в процесі виконання завдання, якщо внаслідок різких змін ситуації її порядок, що встановлено раніше, не відповідає реаліям. Взаємодія під час виконання завдань має безперервно підтримуватися, а у разі порушення – негайно відновлюватися [83, с. 101].

Вважаємо, що основою взаємодії є узгодженість дій усіх підрозділів, що залучаються до ліквідації НС, а злагодженість зусиль сил і засобів здійснюється за напрямками, районами, у часі та відповідно до процесу виконання тих часткових

завдань, що окреслюються підрозділам [258, с. 223].

Ключовим питанням щодо організації та здійснення взаємодії є її ІАЗ. За такої умови, на ефективність організації взаємодії суттєво впливає вірогідність та адекватність інформації, що подається керівнику, адже недостовірною та неадекватною умовам НС інформація, може призвести до прийняття хибного рішення. У цьому разі, керівнику ОУ доцільно отримувати вірогідну та адекватну інформацію в реальному масштабі часу. Отже, можна стверджувати, що основні завдання, що виконуються системою управління, визначаються добовим циклом управління й охоплюють достатньо широкий обсяг заходів. Водночас у найбільш загальному вигляді добовий цикл управління під час реагування на НС, з погляду на дослідження інформаційного процесу, доцільно умовно поділити на послідовні та взаємозв'язані етапи. Послідовність ІАЗ процесу управління та взаємодії наведено на рис. 4.4.

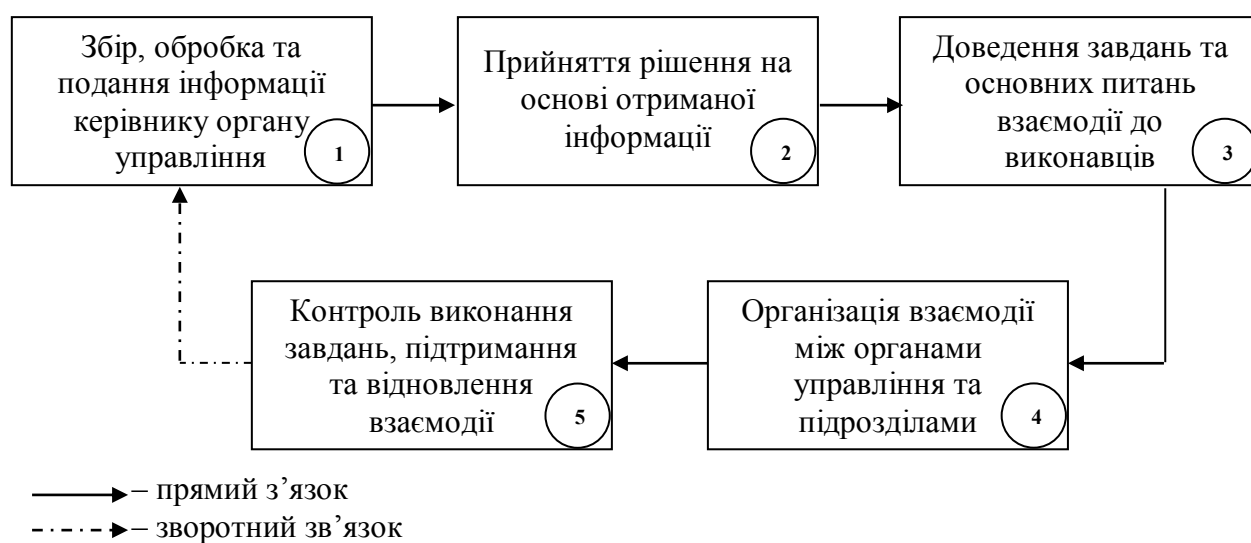

Рис. 4.4. Послідовність ІАЗ процесу управління та взаємодії

(розроблено автором [92, с. 33])

Послідовність ІАЗ процесу управління та взаємодії містить певні взаємозв'язані блоки, прямий та зворотний зв'язки між ними. За вказаною послідовністю керівником ОУ виконуються певні заходи, що взаємозв'язані прямим та зворотним зв'язками.

Збір, обробка та подання інформації керівнику ОУ (блок 1) здійснюється

відповідним інформаційно-аналітичним підрозділом ОУ, який відповідає за моніторинг ситуації, виявлення загрози та забезпечення своєчасного реагування на виникнення НС. Отримавши інформацію про загрозу або виникнення НС, керівник підрозділу, що здійснює інформаційно-аналітичну підтримку прийняття управлінського рішення на застосування сил і засобів щодо ліквідації НС, організовує проведення заходів щодо збору, обробки первинної інформації та її подання керівнику ОУ.

Керівник ОУ приймає рішення на ліквідацію НС на основі отриманої інформації (блок 2), водночас важливо, щоб інформація була вірогідною і адекватною. Вірогідність інформації є її властивістю, що визначає ступінь об'єктивного, точного відбиття подій, фактів, що мали місце в районі виникнення НС. Також, обґрунтованість прийнятого рішення керівником ОУ залежить від того, наскільки інформація про НС адекватна обставинам в районі НС, тобто, адекватність характеризує якість інформації.

За результатом ухваленого рішення, керівник окреслює завдання та доводить основні питання взаємодії керівникам підпорядкованих ОУ (блок 3). За цих обставин, він визначає за якими етапами та завданнями взаємодіють залучені до ліквідації НС підпорядковані ОУ. Цей захід доводиться у формі чіткої, усім зрозумілої інформації.

Важливим етапом управлінського процесу є організація взаємодії між ОУ та підрозділами під час виконання завдань (блок 4). Керівник застосовує певні методи організації взаємодії, що залежать від його досвіду, рівня професійної підготовки та наявності часу [70, с. 279].

Завершальним етапом управлінського процесу є контроль виконання завдань та підтримання взаємодії (блок 5). Під час виконання завдань важливо, на основі отриманої вірогідної й адекватної інформації, підтримувати взаємодію між підпорядкованими ОУ та підрозділами, а у разі її порушення – вжити заходи щодо відновлення.

Циклічність та безперервність управлінського процесу забезпечується наявністю зворотного зв'язку між блоками.

Керівник ОУ, завдяки підрозділу, що здійснює ІАЗ виконання заходів з ліквідації НС, відстежує результати виконання завдань та можливі зміни обставин в районі НС (блок 5). У разі різких змін в обставинах, керівник, на основі отриманої, обробленої інформації (блок 1, зворотний зв'язок), уточнює або приймає необхідне рішення (блок 2), доводить деталізовані, або нові завдання до керівників підпорядкованих ОУ (блок 3), конкретизує питання взаємодії між ОУ та підрозділами (блок 4), здійснює контроль виконання завдань, підтримання та відновлення взаємодії (блок 5).

Так, ІАЗ організації взаємодії охоплює процеси одержання, опрацювання, зберігання та подання інформації керівнику ОУ. Водночас важливим питанням організації ІАЗ є використання технічних засобів управління для надання необхідної інформації відповідним ОУ з метою організації, по-перше, безперервного процесу пошуку, збирання, опрацювання, зберігання інформації, а також подання її на різні рівні управління; по-друге, вірогідності й адекватності інформації.

Взаємодія організовується за етапами виконання часткових завдань. Водночас керівник деталізує в необхідному ступені головні питання взаємних дій підрозділів, які доведено при окресленні завдань, конкретизує порядок підтримки взаємодії та її відновлення в процесі ліквідації НС, доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії. Зазвичай, в умовах обмеженого часу, керівник організовує взаємодію методом надання необхідних розпоряджень, завдяки яким координує зусилля за найбільш імовірним перебігом НС [51, с. 196]. Наявність необхідного часу дає нагоду застосовуватися метод розіграшу основних сценаріїв можливого розвитку НС, вислуховуючи керівників підпорядкованих ланок управління про використання наявних сил і засобів за можливими сценаріями розвитку НС [53, с. 18].

Питання взаємодії відпрацьовуються з урахуванням найбільш імовірної послідовності розвитку НС і тих ускладнень, що можуть виникнути. Опрацювання питань узгодженого застосування сил і засобів у кожному з епізодів, що розглядаються, починається, зазвичай, з тих підрозділів, в інтересах яких здійснюється взаємодія [93, с. 22].

Організація взаємодії охоплює діяльність керівників підпорядкованих і

приєднаних підрозділів, основних посадових осіб штабу з НС, представників служб та інших структур, а також керівника підрозділу, що здійснює ІАЗ процесу управління загалом, і організації взаємодії – зокрема. За результатами спільної роботи, керівниками всіх ланок управління має бути досягнуто єдине розуміння мети дій, завдань і способів їх виконання за ймовірними варіантами розвитку НС, а також чітке знання сигналів оповіщення, управління та взаємодії [57, с. 19].

Штаб з НС, за вказівкою керівника, розгорнуто опрацьовує питання взаємодії, узгоджує з підрозділами, що залучаються до виконання завдань, координує роботу ОУ, доводить до підпорядкованих структур встановлені сигнали, організовує зв'язок між ними. Питання взаємодії відбиваються у відповідних керівних документах та документах з планування [84, с. 88].

Взаємодія повинна підтримуватись усіма керівниками підрозділів, які залучаються до виконання завдань, завдяки розумінню не лише мети дій, завдань і способів їх виконання, але й невинного знання обставин, надійного зв'язку між ними та систематичного обміну необхідною інформацією. Отже, ІАЗ організації взаємодії має помітну вагу в системі управління.

Для своєчасного відновлення перерваної взаємодії, необхідно здійснювати контроль щодо дотримання підрозділами порядку її встановлення, з'ясовувати й усувати причини її порушення. Надалі, з метою відновлення взаємодії, в короткі терміни керівник визначає заходи шляхом корегування порядку спільних дій.

З метою опанування майстерності організації та здійснення спільних узгоджених дій підрозділів, вважаємо за потрібне удосконалити систему підготовки керівного складу щодо організації системи управління та організації взаємодії, а також проваджувати наукові дослідження із зазначеної проблематики.

Водночас НПА України визначено питання щодо взаємодії між ОУ структур сектору безпеки і оборони України щодо участі у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій [291], [292].

Для покращення організації взаємодії між органами державного управління у НС та її ІАЗ пропонуються рекомендації, а саме: застосовувати запропоновану послідовність ІАЗ процесу управління та взаємодії; проводити з ОУ ІШТ за

можливими сценаріями виникнення НС, на яких відпрацьовувати окремим питанням організацію взаємодії між ОУ та підрозділами, зокрема між різними міністерствами та відомствами; розробити методичні рекомендації щодо організації взаємодії під час виконання завдань ОУ та СЦЗ в умовах НС, що передбачають застосування різних методів організації взаємодії, залежно від ситуації, та впроваджувати зазначені питання в освітній процес; здійснити узагальнення та поширення досвіду, зокрема закордонного, щодо організації взаємодії в умовах НС; забезпечити ОУ аналітиками, які спроможні до пошуку, отримання і перероблення, у короткі терміни, первинної інформації, узагальнення, аналізу, розподілу між ланками управління та персоналом, надання керівництву вірогідної та адекватної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень [85, с. 286], [255, с. 87], [400, с. 78–79];

підвищити адекватність, повноту, оперативність, корисність інформації про НС шляхом отримання з декількох джерел, з підтвердженням її змісту протягом всього циклу управління; забезпечити органи державного управління новітніми засобами зв'язку та передачі даних; створити єдиний інформаційний простір між органами державного управління різних міністерств та відомств під час організації взаємодії шляхом досягнення колегіальності в роботі, використання сучасних засобів зв'язку, обробки та передачі даних [28, с. 78], [64, с. 276].

Вважаємо, що завдяки провадженню зазначених заходів, можна очікувати удосконалення ІАЗ процесу управління та організації взаємодії між ОУ та підрозділами у НС.

Завдання СІАЗ ЦЗ щодо підготовки населення до дій у НС

Попри вимоги Конституції, де зазначено, що життя та здоров'я кожного громадянина країни є найвищою цінністю [184], аналіз статистичних даних свідчить про зростання кількості загиблих та постраждалих внаслідок виникнення НС, а також про те, що головною причиною такого становища є низький рівень обізнаності населення діям в умовах НС.

Сьогодні проблемою державної значущості є забезпечення безпеки життєдіяльності населення, збереження життя та здоров'я громадян. Виклики,

пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах сьогодення [305].

Зараз актуального значення набуває навченість кожної людини правилам поведінки в умовах загрози та виникнення будь-якої НС. Однак, внаслідок різних причин, це важливе питання знаходиться поза увагою як керівників ОУ, так і більшості пересічних громадян. Як наслідок, суспільство зазнає великих втрат – людських жертв, матеріальних збитків. За цих обставин, навчання населення діям у НС є актуальним завданням ОУ усіх рівнів.

Положеннями ДСТУ 5058:2008 “Безпека у НС. Навчання населення діям у НС. Основні положення” визначено, що “навчання населення діям у НС – це сукупність організаційних і навчально-методичних заходів щодо підвищення теоретичних і практичних знань для населення, набуття й закріплення практичних навичок, необхідних для збереження життя та здоров'я людей в умовах НС й під час виконання невідкладних робіт у зоні НС чи в осередку ураження” [140].

Аналіз зазначеного визначення свідчить про те, що в ньому не окреслено ІАЗ, що, на нашу думку, є невіддільною складовою частиною системи навчання населення діям у НС.

Водночас стан СІАЗ ЦЗ загалом, і підготовки населення до дій в умовах НС – зокрема, є актуальним, а напрями його удосконалення потребують визначення та наукового обґрунтування.

Треба зазначити, що важливе значення у створенні системи підготовки населення до дій в умовах НС мають органи державного управління, які очолюють державні службовці. Саме від рівня їх професійної підготовки залежить стан державного управління загалом, і в зазначеній сфері – зокрема.

У зв'язку з окресленим, звертаємо увагу на важливість результатів наукового дослідження Д. Неліпи, який запропонував напрями вдосконалення професійної підготовки державних службовців на основі компетентнісного підходу. Автор зазначив, що запровадження компетентнісного підходу в підготовці державних

службовців передбачає переорієнтацію навчання з накопичення знань, умінь, навичок до формування здатності щодо їх практичного використання. Такий перехід, на думку автора, потребує значних якісних змін у структурі та функціонуванні системи підготовки державних службовців [230, с. 37].

Автор зазначає, що для визначення пріоритетів у професійному навчанні державних службовців, необхідно опрацювати потреби у навчанні, що передбачають збір та аналіз даних щодо бажаного та поточного стану знань і навичок. Розбіжність між ними утворює прогалину, яка вказує на потребу в навчанні. Важливим, за цих обставин, на думку Д. Неліпи, є те, що потреби завжди розглядають як можливість удосконалення діяльності або її підтримку. Тобто, мають значення не особисті бажання службовців, а потреби, пов'язані з нинішньою або майбутньою службовою діяльністю [230, с. 40].

Погоджуємося з висновками вченого та вважаємо, що саме посадовці, державні службовці мають ключове значення у виконанні важливого завдання щодо навчання населення діям у НС. За цих обставин, важливо застосовувати компетентнісний підхід та інноваційні методи навчання [67, с. 303–304].

Нагальне питання щодо організації навчання населення діям в умовах загрози виникнення або виникнення НС, з погляду виконання правил поведінки людей з метою збереження їх життя та здоров'я, розглянули І. Костирев та В. Кузиляк. Автори вважають, що навчання населення має на меті впровадження послідовних дій, спрямованих на запобігання або уникнення випадків впливу конкретних загроз та небезпек, швидкої й ефективної ліквідації можливих наслідків від них. Важливим аспектом ефективної практичної реалізації цих дій є обізнаність людей щодо необхідної поведінки та дій в зоні НС або можливого ураження [189, с. 58].

Підтримуємо думку авторів, які вважають, що в організації теоретичної підготовки населення, а також у практичній її реалізації, існує багато недоліків, які, відповідно, можуть значно знижувати рівень безпеки населення [80, с. 112].

Поділяємо думку вчених, що найскладнішими проблемними питаннями у підготовці населення до дій в умовах НС, залишається навчання незайнятого

населення за місцем проживання та в місцях масового перебування людей. Загалом це стосується форм та можливих способів інформаційного забезпечення населення про загрози виникнення НС на конкретній території, профілактичної та просвітницької діяльності МОВВ та ОМСВ, житлово-експлуатаційних органів, адміністрацій великих торговельних, розважальних комплексів з масовим перебуванням людей тощо. Водночас робота, яка проводиться, має часто формальний, а також безвідповідальний характер як з боку суб'єктів забезпечення ЦЗ на місцевому та об'єктовому рівнях, так і з боку незайнятого населення, оскільки цей процес на сьогодні є реально некерований і неконтрольований [189, с. 59].

Життєвим питанням сьогодення є підготовка населення до дій в умовах збройного конфлікту. Цей висновок ґрунтується на даних щодо ситуації з правами людини в Україні з 16.11.2019 по 15.02.2020, що наведено у доповіді Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Так, за наведеними даними, за цей період конфлікту з 14.04.2014 до 15.02.2020, зафіксовано 3052 загиблих серед цивільного населення (1812 чоловіків, 1056 жінок, 98 хлопчиків, 49 дівчат і 37 дорослих, чия стать невідома). Враховуючи 298 загиблих на борту літака рейсу МН17 “Малайзійських авіаліній” 17.07.2014, загальна кількість загиблих серед цивільного населення, у зв'язку з конфліктом, становить щонайменше 3350 осіб. Кількість поранених цивільних осіб, за оцінками, перевищує 7 тисяч [138, с. 7].

Поділяємо актуальність та необхідність підготовки населення до дій в умовах воєнного часу, які підкреслила О. Мезенцева, та запропонувала алгоритм дій під час застосування різноманітних видів звичайної зброї та можливі способи захисту. Автор зауважує, що проблема криється у законодавчій базі, де чітко не розмежовуються питання захисту населення від наслідків НС у мирний і воєнний часи. За такої умови, алгоритм дій населення в умовах воєнного часу, автор звела до правил поведінки людей під час та після обстрілів, а також до вмісту екстреної валізи або рюкзака на випадок евакуації [217, с. 95–97].

Автор сформулювала висновок, що відповідно до обставин та умов, у яких перебувають люди, є певний порядок дій, суворе дотримання якого допоможе

врятувати людські життя. Необізнаність та неосвіченість населення у сфері захисту в умовах воєнного часу та в умовах бойових дій, може призвести до величезних людських жертв. Актуальними на сьогодні є завчасна теоретична підготовка та проведення практичних тренувань на об'єктах господарювання та за місцем проживання [217, с. 98].

Погоджуємося з думкою О. Мезенцевої, але наголошуємо на проблемному питанні щодо організації навчання населення, яке знаходиться в зоні збройного конфлікту та діям у зазначених умовах. У цьому разі, вважаємо, корисним буде проведення просвітницької діяльності шляхом передачі інформації не лише засобами радіомовлення, але й розповсюдженням пам'яток, інструкцій тощо.

М. Андрієнко також вважає, що складним питанням в системі підготовки населення до дій у НС залишається навчання незайнятого населення за місцем проживання та в місцях масового перебування людей. Це стосується переважно форм та можливих методів інформаційного забезпечення населення про загрози виникнення НС. Автор виокремлює важливий захід щодо підготовки незайнятого населення до дій в умовах НС – інформаційно-просвітницьку роботу [6, с. 133].

На думку вченого, нинішня ситуація, що склалася з проведенням навчання незайнятого населення діям в умовах НС, потребує суттєвих змін в організації інформаційно-просвітницької діяльності, що здійснюється за місцем проживання. Загалом, автор пропонує доводити інформацію до незайнятого населення у формі друкованих матеріалів, зокрема посібників, брошур, пам'яток відповідної тематики щодо дій в умовах НС (з неодмінним поясненням значення знаків безпеки, що встановлені стандартами, варіантів екстрених повідомлень про загрозу виникнення НС, правил поведінки), інформаційних листівок, а також інформаційно-довідковим куточкам ЦЗ, що розміщені в місцях постійного обслуговування населення [6, с. 134].

Поділяємо висновки та стурбованість М. Андрієнка та додатково підкреслюємо, що в умовах гібридної війни, загроз життю і здоров'ю населення різного характеру, саме освіченість та навченість людей діям в умовах НС має надзвичайно важливе значення. Тому, на нашу думку, до розв'язання цього

проблемного питання треба підійти комплексно і різносторонньо, адже запорукою вчасного та ефективного реагування на НС є підготовленість персоналу суб'єкта господарювання, а також пересічного громадянина, що потрапив у зону НС, до дій в умовах загрози та виникнення НС.

Водночас аналіз результатів наукових досліджень з проблематики підготовки населення до дій у НС свідчить про відсутність системності у дослідженнях за цим науковим напрямом та наявність нерозв'язаних проблемних питань, зокрема прогалини у нормативно-правовій базі, недоліки в інформаційно-аналітичному та навчально-методичному забезпеченні щодо підготовки населення до дій в умовах НС. Вказане засвідчує актуальність пропонованого проблемного питання.

Отже, вважаємо за потрібне, на основі аналізу законодавства України у сфері ЦЗ та попередніх наукових досліджень у зазначеній галузі, визначити як підсистему СІАЗ ЦЗ – ІАЗ населення щодо підготовки до дій в умовах НС та її взаємозв'язок з іншими підсистемами, а також напрями її удосконалення.

Проблема підготовки населення до дій в умовах НС, на нашу думку, має глобальне, міжнародне значення, оскільки НС нині не мають меж. За цих обставин, міжнародна спільнота має застосовувати комплексні, транскордонні механізми реагування на НС.

У зв'язку з зазначеним, цікавими виявилися результати дослідження Р. Войтович щодо процесів інтернаціоналізації інформаційних та комунікаційних технологій. Автор обґрунтовано стверджує, що завдяки новітнім технологіям, інформація не має перешкод для свого розповсюдження, що є нагодою для створення світового інформаційного середовища.

Водночас для значної частини населення з'явилася можливість доступу до ситуаційної інформації в режимі реального часу, завдяки чому звичайні люди стають безпосередніми учасниками певних подій [110, с. 23].

До того ж, в умовах сучасних процесів глобалізації створюються нові інформаційні запити, які одночасно реалізувати за допомогою наявної системи інформації не завжди можливо. Сьогодні інформаційна потреба суспільства змінюється від кількісних характеристик до якісних. Кожен в інформаційному

суспільстві має знати, яка інформація йому потрібна, щоб таким способом задовольнити свої інформаційні запити в умовах цього суспільства [110, с. 26].

Погоджуємося з висновками вчених та підкреслимо, що на стан підготовки населення до дій в умовах НС суттєво впливає СІАЗ ЦЗ. Зазначена система передбачає виконання заходів щодо підготовки органів державного управління і населення до дій в умовах НС.

Основним законодавчим актом, що регламентує підготовку населення до дій в умовах НС, є Кодекс, де визначено основні засади щодо навчання населення діям у НС та зазначається, що “навчання населення діям у НС здійснюється: за місцем роботи – працюючого населення; за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів; за місцем проживання – непрацюючого населення” [181].

Організація навчання діям у НС покладається:

працюючого та непрацюючого населення – на ДСНС, Раду міністрів АР Крим, місцеві державні адміністрації, ОМСВ, які розробляють і затверджують відповідні організаційно-методичні вказівки та програми з підготовки населення до таких дій;

дітей дошкільного віку, учнів та студентів – на МОН, який розробляє та затверджує навчальні програми із зазначених питань [181].

Водночас відповідно до Положення про ДСНС, одним із завдань визначено організацію навчання населення щодо дій в умовах НС. Однак, не визначено у який спосіб, в які терміни та за якими напрямками, ДСНС має організовувати вказане навчання населення. Вважаємо, що за кожним пунктом Положення про ДСНС має бути визначено конкретні заходи з реалізації усіх завдань, зокрема з підготовки населення до дій у НС [274].

Законом України “Про місцеві державні адміністрації” визначено повноваження місцевих державних адміністрацій в галузі “забезпечення законності, правопорядку, прав і свобод громадян”, де зазначено, що місцева державна адміністрація “перевіряє підготовку населення до дій у НС” [289].

Також, із вказаного не зрозуміло, кого, у які терміни, у який спосіб, за якими питаннями та показниками місцева державна адміністрація перевіряє

рівень підготовки населення до дій у НС.

Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад визначено Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”. Так, у пункті 9 статті 38 вказаного положення одним із повноважень визначено організацію “навчання особового складу комунальних аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій”[288]. У пункті 15 статті 44 положення визначено повноваження районних і обласних рад щодо “вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків НС відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення” [288].

Так, з’ясовано, що у цьому Законі не визначено завдання та повноваження ОМСВ щодо підготовки населення до дій в умовах НС.

Пункт 5 Положення про Міністерство освіти і науки України, з метою організації своєї діяльності (пп. 6) забезпечує “виконання завдань у сфері ЦЗ, охорони праці, пожежної та техногенної безпеки, захисту населення і територій від НС, контроль за їх виконанням в апараті МОН, а також у навчальних закладах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління” [251].

Отже, в Положенні про МОН також не конкретизовано завдання системи освіти і науки щодо підготовки населення до дій в умовах НС.

У зв’язку з окресленим, В. Заплатинський, О. Шматова та О. Осадча підкреслюють, що зараз існує невизначеність у загальних питаннях безпеки в системі організації освіти. Автори вважають, що після скасування постановою КМУ від 30.05.2014 р. № 590-р спільного наказу МОН України, МНС України, Держгірпромнагляду № 969/922/216 від 21.10.2010 “Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та ЦЗ у вищих навчальних закладах України”, педагогічна спільнота України залишилась без керівних документів МОН, які б регламентували викладання дисциплін із загальних питань безпеки у ЗВО.

Крім того, згідно з Законом України “Про вищу освіту”, питання щодо

створення освітніх програм дисциплін, віднесення їх до переліку обов'язкових (нормативних) для вивчення стало прерогативою ЗВО [267].

Водночас нові стандарти освіти різних спеціальностей, на відміну від стандартів минулих років, містять лише компетенції, а не комплекс дисциплін. Отже, прерогативою ЗВО стає формування комплексу дисциплін, внаслідок чого, нерідко, при складанні навчальних планів, не враховують дисципліни з загальних питань безпеки [154, с. 53–54].

Однак, Порядок здійснення навчання населення діям у НС, де у пункті 20 зазначено, що підготовка студентів ЗВО до дій у НС “здійснюється за нормативними навчальними дисциплінами “Безпека життєдіяльності” та “Цивільний захист”, що передбачає формування у студентів ”знань, умінь та навичок щодо забезпечення необхідного рівня безпеки у НС відповідно до майбутнього профілю роботи, галузевих норм і правил” та “умінь з превентивного і аварійного планування та управління заходами ЦЗ” залежно від освітньо-кваліфікаційного рівня, а також проведення щороку з учасниками навчально-виховного процесу об'єктових тренувань з питань ЦЗ з метою відпрацювання дій у разі виникнення НС [278]. Так, виявлено розбіжності у вимогах законодавчих актів щодо навчання населення діям у НС, а саме у Законі України “Про вищу освіту”, Кодексі та постанові КМУ “Про затвердження “Порядку здійснення навчання населення діям у НС”.

Погоджуємося з твердженням В. Заплатинського, О. Шматової та О. Осадчої, що відсутність дисциплін з безпеки в навчальних планах ЗВО суперечить деяким вимогам законодавчих та нормативних актів України, зокрема положенню Глави 10 Кодексу. Крім того, підкреслюємо, що віднесення дисциплін з безпеки до компетенції ЗВО та надання можливості вибору студентам щодо їх вивчення, ставить під великий сумнів досягнення необхідного рівня знань, умінь та навичок у студентської молоді.

Зазначений Порядок здійснення навчання населення діям у НС “визначає механізм організації навчання населення діям у НС”, а саме: “навчання безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях”, “керівного складу і

фахівців з питань ЦЗ та пожежної безпеки”, “практичної підготовки під час проведення спеціальних об’єктових навчань і тренувань з питань ЦЗ”, навчання під час здобуття відповідного освітнього рівня у навчальних закладах системи освіти”, “самостійного вивчення інформації про дії в умовах НС” [278].

Однак, зараз проблемним питанням залишається підготовка непрацюючого населення, що “здійснюється шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи за місцем проживання та самостійного вивчення загальної програми навчання населення діям у НС та інших інформаційно-довідкових матеріалів з питань ЦЗ, правил пожежної безпеки у побуті та громадських місцях” [278].

Треба зазначити, що зниженню кількості НС та чисельності постраждалих осіб значною мірою сприяє своєчасна та якісна підготовка керівного складу та фахівців органів виконавчої влади, ОМСВ, суб’єктів господарювання, діяльність яких пов’язана з організацією та здійсненням заходів з питань ЦЗ та навчання населення діям у НС. Саме з цією метою в Україні створено ЄДС ЦЗ, одним з основних завдань якої є навчання населення діям у НС.

Реалізація державної політики в цьому напрямі здійснюється завдяки системі скоординованих між собою територіальних курсів, НМЦ ЦЗ та БЖД, ІДУ НД ЦЗ, наукових, науково-методичних і методичних установ та ОУ, а також суб’єктів господарювання, що впроваджують програми підготовки населення до дій у НС.

Окремо треба звернути увагу на підготовку “керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ”, що здійснюється відповідно до Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ. Для навчання керівного складу та фахівців “ДСНС разом з місцевими держадміністраціями та ОМСВ утворює НМЦ ЦЗ та БЖД” [282].

НМЦ ЦЗ та БЖД, крім виконання зазначеного головного завдання, “забезпечують надання інших освітніх послуг та методичний супровід суб’єктів господарювання, що проводять навчання населення діям у надзвичайних, аварійних ситуаціях та в умовах терористичного акту” [282].

Разом з тим, існує низка проблемних питань освітньої діяльності НМЦ ЦЗ та БЖД, серед яких треба підкреслити такі: зменшення кількості осіб, які мають проходити функціональне навчання, у зв'язку з введенням в дію норми, передбаченої пунктом 19 постанови КМУ від 23.10.2013 № 819, відсутність чітких кваліфікаційних вимог до посадових осіб, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань ЦЗ, недосконалість програмно-методичного забезпечення функціонального навчання та необхідність його приведення до єдиних вимог, архаїчність методів організації навчання, відсутність єдиного підходу до організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників НМЦ ЦЗ та БЖД [347, с. 31].

Так, за результатами проведеного аудиту ефективності в ІДУ НД ЦЗ у 2019 році Рахунковою палатою України встановлено, що зменшення або збільшення кількості слухачів, що проходили функціональне навчання в Інституті ІДУ НД ЦЗ та НМЦ ЦЗ та БЖД, зумовлено "... низкою заходів зі скорочення в ЦОВВ та МОВВ штатних посад відповідальних осіб з-поміж керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ, зміною місця роботи, прийняттям на роботу нового персоналу, просуванням по службі, відпустками, відрядженням, лікарняними, звільненнями цих фахівців, перекладання обов'язків ЦЗ на інших осіб, виконанням комплексу заходів з оптимізації системи ЦОВВ, що здійснювалися відповідно до вимог постанови КМУ від 10.09.2014 № 442, а також недостатніми обсягами коштів, що передбачалися ЦОВВ та МОВВ на підвищення кваліфікації та витрати, що з цим пов'язані". Зазначене свідчить, що наявна система фінансування виконання державного замовлення спрямована на поточне утримання його виконавців та не залежить від встановлених обсягів і вартості навчання або підготовки одного фахівця [161, с. 37]. Окреслені проблемні питання є наслідком сучасного стану як системи підготовки керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана зі здійсненням заходів ЦЗ, так і системи навчання населення діям у НС, що залежить від певних факторів, одним з яких, на нашу думку, є рівень компетентності педагогічних працівників НМЦ ЦЗ та БЖД.

Отже, з метою забезпечення відповідного рівня компетентності зазначеної категорії, керівництвом ІДУ НД ЦЗ вивчено потреби, підготовлено та затверджено план-графік короткострокового підвищення кваліфікації педагогічних працівників НМЦ ЦЗ та БЖД, під час проведення якого використовуються новітні інформаційні технології – інтерактивна дошка, демонстрація відеофільмів не лише під час проведення занять, але й в постійному циклічному режимі за допомогою телекомунікаційної системи у холі ІДУ НД ЦЗ. Окреслені інформаційні технології використовуються комплексно з застосуванням інноваційних освітніх форм і методів навчання, зокрема очної, заочної, очно-заочної, методу конкретних ситуацій, проблемного методу, ділової гри тощо [347, с. 95], [313, с. 64–69].

Крім того, з метою підвищення частки практичного компонента у змісті навчання, слухачі залучаються до участі у проведенні спеціальних об'єктових навчань з питань ЦЗ, що дає їм змогу наочно ознайомитися з практичною роботою об'єктового штабу з ліквідації аварії та евакуаційної комісії в умовах, наближених до реальних, а також організацією методичного супроводження суб'єкта господарювання. Завершальним етапом навчання стало проведення засідань круглих столів з питань удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників, зі змістовними доповідями представників НМЦ ЦЗ та БЖД [347, с. 33].

З метою наукового забезпечення діяльності НМЦ ЦЗ та БЖД та на виконання Плану наукової і науково-технічної діяльності ІДУ НД ЦЗ, виконуються дослідження за цим напрямом. В межах виконання досліджень щодо ІАЗ ЦЗ, науковцями ІДУ НД ЦЗ проведено теоретичний аналіз проблеми створення, впровадження та адаптації інформаційних технологій в систему підготовки населення до дій в умовах НС, досліджено її структуру та основні завдання. Проведено комплексний аналіз НПА, наукової літератури та проблем практичного функціонування СІАЗ щодо підготовки населення до дій в умовах НС, що дозволило визначити її сучасний стан. На основі зазначеного, створено базу даних ІАЗ населення щодо підготовки до дій в умовах НС, що зараз успішно

впроваджується у практичну діяльність НМЦ ЦЗ та БЖД [347, с. 114].

Попри ґрунтовні дослідження проблемних питань щодо розробки уніфікованих підходів до організації навчання населення діям у НС, а також організаційного та науково-методичного керівництва діяльністю НМЦ ЦЗ та БЖД, проблема пошуку шляхів удосконалення СІАЗ ЦЗ щодо навчання населення діям у НС не тільки не втратила своєї актуальності, а ще більш загострилася. Донині залишаються суперечливими питання методичного супроводження організації заходів практичної підготовки на суб'єктах господарювання та реалізації основних заходів ЦЗ, а також навчання населення діям у НС, в умовах реформування територіальної організації влади в Україні. У зв'язку з окресленим, виникає необхідність проведення наукових досліджень зазначених питань та подальшого впровадження результатів розвідок у роботу НМЦ ЦЗ та БЖД [347, с. 38].

Перспективним напрямом удосконалення системи навчання населення діям у НС залишається забезпечення методичного супроводу проведення підприємствами, установами та організаціями спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань ЦЗ, де зазначене питання має бути винесено окремим етапом навчань [347, с. 39].

Обґрунтовано та запропоновано основні напрями удосконалення ІАЗ підготовки населення до дій в умовах НС, зокрема: усунення прогалин, невідповідностей та розбіжностей у законодавстві України щодо організації навчання населення діям у НС шляхом конкретизації вказаного завдання в положеннях про ЦОВВ та МОВВ, ОМСВ, долучення до Закону України "Про вищу освіту" положень, що зобов'язують керівників ЗВО визначити безпекові дисципліни обов'язковими для викладання; підвищення рівня компетентності та майстерності керівників ОУ та педагогічних працівників НМЦ ЦЗ та БЖД шляхом подальшого провадження практики підвищення кваліфікації в ІДУ НД ЦЗ, а також участі у практичних заходах щодо дій персоналу в умовах загрози та виникнення НС на суб'єктах господарювання; використання новітніх інформаційних технологій під час підготовки населення до дій в умовах НС; застосування інноваційних освітніх форм і методів навчання – очної, заочної,

очно-заочної форми навчання, методів аналізу конкретних ситуацій, проблемного методу, ділової гри тощо [7, с. 316]; збільшення частки практичної складової частини у змісті навчання; планування питання щодо навчання населення діям у НС окремим етапом під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань ЦЗ; впровадження результатів наукових досліджень в систему підготовки населення до дій в умовах НС [31, с. 10], [44, с. 8], [63, с. 218].

4.2 Алгоритмічна модель функціонування механізмів державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України

Відомо, що одним із завдань управління в умовах НС є безперервний збір та опрацювання даних про обставини в районі її виникнення, з метою своєчасного прийняття рішень та доведення завдань до підрозділів.

Досвід діяльності ОУ під час ліквідації наслідків в умовах НС свідчить, що СІАЗ ЦЗ має бути організаційною та матеріально-технічною основою прийняття обґрунтованого рішення. Як було зазначено, у законодавстві сфери ЦЗ окреслену систему наведено частково, поодинокими елементами та не сформовано як складову частину системи ЦЗ.

Треба зазначити, що в умовах різкої зміни обставин в зоні НС, несвоєчасного надходження інформації, внаслідок чого вона втрачає свою актуальність, найчастіше керівники ОУ змушені приймати рішення в умовах часткової невизначеності обставин, покладаючись на свої знання і досвід, а іноді – на інтуїцію. Тому виникла нагальна потреба у функціонуванні СІАЗ ЦЗ з визначенням відповідних функцій і завдань на законодавчому рівні.

У зв'язку з означеним, вважаємо актуальним науковим завданням, в межах окресленої наукової проблеми, дослідження питання щодо функціонування СІАЗ ЦЗ, взаємодії та зв'язків між механізмами державного управління загалом, і в СІАЗ ЦЗ та її складовими елементами – зокрема.

Вирішення зазначеного наукового завдання проведено, зокрема, на основі

результатів наукових досліджень вчених із зазначеної проблематики, що проводяться в галузі науки державного управління. Проблемні питання функціонування механізмів державного управління загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема, вважаємо доцільним розглядати як складову частину системи національної безпеки України.

У зв'язку з зазначеним, привертають увагу наукові здобутки Г. Ситника, який запропонував визначення поняття “системи національної безпеки” та окреслив її структуру. На думку автора, система національної безпеки – це відкрита, динамічна, соціальна система, метою якої є сприяння здійсненню національних інтересів, забезпечення єдності суспільства та здатності держави щодо убезпечення таких інтересів. Компонентами зазначеної системи визначено сукупність суб'єктів та об'єктів забезпечення національної безпеки, інструментів влади, джерел, що викликають загрози національним інтересам, масив законодавства, фактори національної безпеки [337, с. 117, 169, 216–218].

Привертає увагу виокремлена автором система забезпечення національної безпеки, як одна з основних її складових частин, структуру якої утворює сукупність взаємопов'язаних суб'єктів її забезпечення та механізмів, зокрема інституційних, організаційних, правових тощо, які гарантують скоординовану діяльність таких суб'єктів відповідно до чинного законодавства. Крім того, автор обґрунтував нагальну потребу в побудові моделі інформаційного механізму прийняття рішень, що забезпечує регулювання інформаційного обміну між суб'єктами та об'єктами управління та функціонує на основі сучасних владних відносин, національних цінностей, ключових у суспільстві, визначених на рівні держави національних інтересів, їх субординації, що підтримується правовим механізмом політичної системи соціуму [337, с. 117, 169, 216–218].

Сутність механізмів державного управління, їх структуру та концепції формування визначили Р. Рудніцька та О. Сидорчук, а також окреслили погляди науковців до зазначеної проблеми, а саме: механізми управління загалом – це інструмент провадження владних інтересів суб'єктів управління, діяльність стійкої єдності компонентів, зокрема – це збалансована система, що слугує

інструментом організації управлінських явищ та процесів. За результатами дослідження автори запропонували ідею формування механізму державного управління, що створює теоретичне підґрунтя для дієвого управління різними сферами функціонування держави з метою побудови ефективних механізмів управління будь-якими об'єктами, методичної бази, провадження окресленої мети [325, с. 54, 57–58].

Поділяємо думку Р. Рудницької та О. Сидорчук, які зазначають, що за законами діалектики, зміст і форма будь-якого явища є взаємозалежними та взаємозв'язаними. Отже, якщо зміст державного управління реалізується за допомогою функції, а форма управління завдяки структурі, то за такої умови функції та структура управління є взаємозалежними та взаємозв'язаними. Автори стверджують, що важливим елементом механізму є організаційна структура управління, яка впорядковує процес управління і взаємодію ланок, встановлює підпорядкованість, розподіляє відповідальність. Функції управління реалізуються шляхом застосування відповідних методів, важелів та інструментів управління, за цих обставин метод означає спосіб досягнення будь-якої мети. Автори виокремлюють три основні групи методів управління: організаційні, економічні, соціально-психологічні, а важелі, зокрема правові, економічні, фінансові тощо, трактують як способи дії під час використання певного методу. Для реалізації управлінської діяльності застосовуються певні інструменти, до яких автори відносять управлінські технології та процедури, що допомагають забезпечити високу ефективність функціонування механізму державного управління, сприяють досягненню окресленої мети управлінського процесу [325, с. 56].

Спираючись на визначені характерні ознаки, О. Радченко сформулював цілісне визначення поняття “механізм державного управління” як комплекс інституцій, структур, планомірних дій, процедур, станів і процесів в державі, як результат функціонування суспільства, що має на меті реалізацію інтересів і запитів та виконання актуальних суспільно-політичних проблем завдяки державному впливу та регулюванню соціальної активності на підставі сталих суспільних цінностей, принципів; є формою провадження функцій держави. На

думку автора, класифікувати механізми державного управління доречно за сферами функціонування суспільства, сутністю, ступенем державного впливу, суб'єктом управління тощо [315, с. 24].

Л. Приходченко визначила сутність механізму забезпечення ефективного державного управління з метою побудови послідовної схеми його функціонування та деталізації елементів оцінювання дієвості ОДВ. На думку автора, структурна модель окресленого механізму зображає властивості його елементів, взаємозв'язаних і розміщених у відповідній послідовності, координація яких враховує комплексність і взаємозалежність, між якими відбуваються усі суттєві фактори функціонування державного управління. Тобто, зазначає Л. Приходченко, в механізмі під час процесу управління відбивається не лише склад певних елементів, але й логіка його формування і функціонування. Автор запропонувала логічну схему функціонування механізму забезпечення ефективного державного управління, що надає змогу розглядати окреслений механізм як процес здійснення послідовних дій ОДВ з метою досягнення суспільно значущих цілей та його підсистему – комплекс взаємозалежних елементів (принципів, інструментів, методів звершення проголошених цілей) [265, с. 3–5].

Недосконалість взаємозв'язку між суб'єктом та об'єктом управління, з погляду чутливості механізмів державного управління до запитів громадянського суспільства, привертає увагу О. Поляк, яка наголошує на необхідності врахування рівня гарантування обумовленості окреслених механізмів. Тобто, системний зв'язок передбачає встановлення залежності, зокрема, організаційного механізму від дії фінансового чи економічного тощо. Зазначене дало автору підставу стверджувати, що досягнення ефекту чутливості постійного зворотного зв'язку між суб'єктом та об'єктом управління має надзвичайно важливе значення для реалізації запитів об'єкта управління [252].

Погоджуємося з О. Поляк та вважаємо надзвичайно важливою складовою частиною системи управління – наявність та функціонування зворотного зв'язку, оскільки за його відсутності керівник ОУ, що створив систему управління, не матиме можливості відстежувати процес управління та вживати заходів щодо

досягнення цілей управління.

Під механізмом формування та реалізації державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства О. Орцева розуміє сукупність засобів та методів впливу на функціонування та розквіт зазначеного суспільства з метою досягнення цілей відповідної державної політики. Автор запропонувала використання комплексного механізму реалізації державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства, що ґрунтується на системі взаємодії суб'єктів та об'єктів реалізації державної політики у зазначеній сфері, чіткій координації в управлінні організаційними структурами, забезпеченні системи контролю за виконанням чинного законодавства, оскільки саме від ефективності його функціонування залежить результативне провадження державної політики в окресленій сфері. Ефективність зазначеного комплексного механізму залежить від чіткого визначення меж функціонування кожного механізму: політичного, правового, інформаційного, економічного, організаційного та мотиваційного [239, с. 74].

Поділяємо думку вченого, оскільки окремі механізми державного управління не можуть забезпечити звершення проголошених цілей управління, тому саме комплексне використання та підтримання взаємодії між основними механізмами державного управління забезпечує досягнення мети управління та виконання завдань будь-якою системою загалом, і системою управління в ЦЗ – зокрема.

О. Оболенський, Ю. Корольок трактують термін “механізми державного управління” як сукупність законодавчих (нормативних) методів, інструментів, способів, принципів та функцій управління, застосування яких у певний спосіб та на підставі сучасних можливостей дозволяє системі ОДВ та ОМСВ послідовно здійснювати безпосередній та опосередкований вплив на розвиток соціальних процесів, а також на свідомість та поведінку людей, з метою провадження функцій держави, окреслених у НПА, для звершення окреслених цілей державної політики, що сформовані політичною системою та закріплені законодавчо. Зміст категорії “механізми державного управління” у ракурсі системного підходу, автори визначають як принципову частину системи державного управління, що охоплює нормативно визначені функціональні взаємозв'язки між її суб'єктом (ОДВ та

ОМСВ) та об'єктом (соціальною системою) та забезпечує реалізацію завдань і функцій держави завдяки її механізму, шляхом виявлення та досягнення, у протидії чи за підтримки зовнішнього середовища, безлічі цільових станів об'єкта в межах законодавчо закріпленої сфери державного впливу [236, с. 83–84].

У зв'язку з окресленим зауважимо, що система ЦЗ є складовою частиною системи державного управління і, як вказують автори, гарантує здійснення функцій і завдань держави у зазначеній сфері шляхом забезпечення функціонування механізмів державного управління.

Науково-методичний підхід щодо створення умов для розвитку механізмів прийняття та провадження управлінських рішень в системі державного управління запропонував О. Карагодін, сутність якого полягає в удосконаленні організаційно-інформаційного забезпечення якості державно-управлінських рішень, подальшого розвитку процесів моделювання як інструменту підтримки ухвалення окреслених рішень, а також вибору показників ефективності для оцінювання їх варіантів [168, с. 14–16].

Вважаємо важливим науковим завданням розроблення інструментарію забезпечення підтримки прийняття управлінського рішення керівником ОУ в умовах НС на основі створених алгоритмів, моделей з метою багатокритеріального порівняння варіантів рішення та обрання найбільше обґрунтованого.

Попри численні наукові здобутки вітчизняних вчених щодо проблем державного управління загалом, і механізмів державного управління – зокрема, недостатньо дослідженими і дотепер залишаються питання щодо структури та особливостей функціонування механізмів державного управління у сфері ЦЗ.

Отже, констатуємо необхідність окреслення сутності та структури механізму державного управління та побудови алгоритмічної моделі його функціонування в СІАЗ ЦЗ.

Функціонування СІАЗ ЦЗ, на нашу думку, ґрунтується на принципах структурної та функціональної цілісності, відносної автономності її елементів і функцій, а також на принципі активності системи.

В процесі функціонування, СІАЗ ЦЗ виступає як цілісне утворення, в якому між її структурою, функціями та механізмами існує взаємозв'язок і взаємовплив. Функціонування окресленої системи обов'язково базується на її структурних змінах, а функції реалізуються та пояснюються її структурою. За такої умови, під станом СІАЗ ЦЗ розуміємо упорядковану сукупність значень внутрішніх і зовнішніх параметрів, які визначають хід процесів, що відбуваються у зазначеній системі.

Відомо, що функціонування будь-якої системи характеризується розкриттям системою проблемних ситуацій та їх розв'язанням. Тобто, це процес переходу системи з одного стану в інший, потім – в наступний тощо. Треба зазначити, що найприйнятніший варіант функціонування системи – це її здатність обирати та реалізовувати найкращу траєкторію з простору функцій, а її оптимізація – процес пошуку найбільш раціональної альтернативи, що забезпечує максимальне або мінімальне значення функцій системи. Ефективним способом уявлення функціонування системи, або її оптимізації, є модель, що використовується на практиці. До складу моделі, що окреслює процес функціонування СІАЗ ЦЗ, крім суб'єкта управління (ЦОВВ, що реалізує політику держави у сфері ЦЗ) та об'єкта управління (органів виконавчої влади інших міністерств і відомств, регіонального, місцевого, об'єктового рівнів та громадянського суспільства) відносимо зв'язки (прямий та зворотний) між ними, а також механізми державного управління у сфері ЦЗ (правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний) як зв'язувальну ланку між суб'єктом та об'єктом управління, враховуючи взаємозв'язки між окресленими механізмами. У роботі прийнято припущення, що інші механізми державного управління (політичний, економічний тощо) забезпечують стає функціонування СІАЗ ЦЗ.

У зв'язку з означенням, звертаємо увагу, що функціонування механізмів державного управління загалом, і в СІАЗ ЦЗ – зокрема, на нашу думку, доцільно розглядати з огляду на їх структуру, взаємозв'язки між ними в процесі впливу суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення мети функціонування вказаної системи.

Отже, механізмами державного управління, що досліджуються, визначено

правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний.

Так, визначено, що механізм функціонує за допомогою норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, що віднесено до його структури.

Отже, інструмент механізму державного управління – це певний засіб, на відміну від важеля, що є його безпосереднім, внутрішнім, конструктивним елементом. Зазначимо, що відмінність в уявленні та застосуванні інструментів і важелів, дозволяє безумовно окреслити їх місце і роль у формуванні та функціонуванні механізму. Водночас необхідно розуміти, що інструмент, по-перше, – універсальний засіб і може використовуватися в різних механізмах, а по-друге, – з його допомогою, власне, і створюється будь-який механізм. Важіль, на противагу від інструменту, є не лише складовою частиною механізму, але створюється й адаптується саме для нього, використовується з метою його функціонування, водночас в різних механізмах можуть застосовуватися важелі, що діють за одним і тим же принципом [222, с. 107].

Об'єктивне розуміння сутності інструментів і важелів обумовлює, з одного боку, досить точне визначення їх ролі в механізмі, а з іншого – забезпечує широкі можливості його побудови та візуалізації.

Отже, узагальнюючи розглянуте, зазначимо, що механізми державного управління – це сукупність взаємозв'язаних норм, методів, важелів та інструментів, що забезпечують управлінський вплив суб'єкта управління на об'єкт з метою досягнення цілей функціонування системи. В роботі прийнято обмеження, що в СІАЗ ЦЗ досліджуються правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний механізми державного управління. Визначимо сутність компонентів окреслених механізмів.

У правовому механізмі СІАЗ ЦЗ взаємодіють такі його складові частини: норми – умови, за якими функціонує система (обмеження, правила, недоліки в положеннях законодавства); методи – способи впливу суб'єкта управління на об'єкт (зміни в законодавстві, ухвалення нових законів, постанов, наказів, правил, рішень, планів, програм тощо); інструменти – знаряддя для змін у функціонуванні системи (закони, постанови, розпорядження, накази, інструкції тощо); важелі – засоби впливу

суб'єкта управління на об'єкт, що вбудовані в пропонований механізм (положення та вимоги законів, постанов, наказів, розпоряджень, рішень тощо).

В організаційному механізмі СІАЗ ЦЗ взаємодіють такі його складові частини: норми – умови, за якими функціонує система (обмеження, правила, недоліки щодо організації функціонування системи); методи – способи впливу суб'єкта управління на об'єкт (зміни в способах функціонування системи в різних умовах, застосування ресурсів, виконання функцій і завдань); інструменти – знаряддя для змін у функціонуванні системи (сукупність методів функціонування системи, структура ОУ та підрозділів, матеріально-технічне забезпечення їх дій); важелі – засоби впливу суб'єкта управління на об'єкт, що вбудовані в механізм (заходи, що розкривають сутність методів функціонування системи, їх принципи та порядок застосування, побудова структури ОУ та підрозділів, їх оснащення).

В інформаційно-аналітичному механізмі СІАЗ ЦЗ взаємодіють такі його складові частини: норми – умови, за якими функціонує окреслена система (обмеження, правила, недоліки щодо організації ІАЗ); методи – способи впливу суб'єкта управління на об'єкт (зміни в засобах забезпечення функціонування системи в різних умовах, отримання, опрацювання та оброблення інформації та її подання користувачу); інструменти – знаряддя для змін у функціонуванні системи (сукупність методів функціонування системи, заходи щодо ІАЗ ОУ, підрозділів, населення); важелі – засоби впливу суб'єкта управління на об'єкт, що вбудовані в механізм (заходи, що розкривають сутність ІАЗ, їх принципи та порядок застосування, матеріально-технічний компонент ІАЗ).

За аналогією з ЄДС ЦЗ, СІАЗ ЦЗ функціонує у чотирьох режимах, а саме: повсякденного функціонування, підвищеної готовності, НС та НСт.

Розглянемо функціонування правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ та визначимо особливості взаємодії та взаємозв'язку не лише між складовими частинами в структурі вказаних механізмів, але й між ними загалом, а також їх вплив на виконання системою функцій і завдань, що на неї покладено.

Найбільш динамічним та непередбачуваним, на нашу думку, є режим НС. У вказаному режимі СІАЗ ЦЗ виконує завдання щодо оповіщення та інформування ОУ і населення про НС, а також щодо забезпечення прийняття ОУ рішення у зазначених умовах. Виконання цих завдань покладено на ОДВ та ОМСВ, що визначено положеннями чинного законодавства у сфері ЦЗ.

Кодексом визначено загальні засади щодо оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення ЦЗ, де зазначено, що “порядок організації оповіщення про загрозу або виникнення НС та організації зв'язку у сфері ЦЗ визначається положенням, яке затверджується КМУ” [181].

Положенням про ЄДС ЦЗ визначено, що “ОУ ЦЗ здійснюють збір, підготовку, зберігання, оброблення, аналіз, передачу інформації з питань ЦЗ та зобов'язані надавати населенню через ЗМІ оперативну та достовірну інформацію про загрозу виникнення та/або виникнення НС з визначенням меж їх поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них” [275].

Положенням про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС та зв'язку у сфері ЦЗ визначено Порядок оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС [276]. Крім того, постановою КМУ від 24.03.2004 № 368 затверджено Порядок класифікації НС за їх рівнями [279].

Розгляд окремих положень окреслених законодавчих актів свідчить про наявність розбіжностей та невідповідностей, навіть на загальнодержавному рівні. Так, у п. 30 Порядку оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС визначено, що “ОЧС на пункті управління ДСНС, що здійснює оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС на загальнодержавному рівні, після отримання інформації про загрозу виникнення або виникнення НС інформує про це Голову ДСНС та за його командою здійснює запуск загальнодержавної автоматизованої системи ЦО”. Водночас у п. 27 визначено, що рішення про оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС на загальнодержавному рівні приймає Прем'єр-міністр України за пропозиціями ЦОВВ [276].

Однак, треба зазначити, що у п. 31 Порядку оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС визначено, що оповіщення про загрозу та

виникнення НС на територіальному та місцевому рівнях здійснюється ОЧС (черговими) відповідних органів виконавчої влади [276]. Водночас функції та завдання територіальних органів ДСНС Положенням про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС та зв'язку у сфері ЦЗ не визначено.

Крім того, у п. 2 Порядку класифікації НС за їх рівнями визначено, що “НС класифікується як державного, регіонального, місцевого або об'єктового рівня”, “залежно від обсягів заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації”, а у п. 3 встановлено критерії її віднесення до відповідного рівня, зокрема, територіальне поширення, кількість загиблих та постраждалих, розмір збитків [279].

Отже, виявлено невідповідність між Порядком оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС (не визначено центральну вісь самої процедури оповіщення: яка особа, за якими ознаками, у якій послідовності та як здійснює оповіщення, починаючи від пересічного громадянина, який виявив ознаки надзвичайної події, посадових осіб ОУ та завершуючи Прем'єр-Міністром України, який приймає рішення про оповіщення на державному рівні) та Порядком класифікації НС за їх рівнями щодо здійснення процедури віднесення НС до відповідного рівня та часу виконання окреслених заходів (не визначено, яка посадова особа, у якій послідовності, в який термін визначає рівень НС та як вказане рішення оголошується посадовим особам, що приймають рішення щодо оповіщення ОУ та населення про НС).

Вказана невідповідність та розбіжності у Порядку оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення НС та Порядку класифікації НС за їх рівнями, на нашу думку, породжують ризики виникнення фактів безвідповідальності та усунення посадових осіб від виконання функцій та завдань за призначенням.

Розглянемо окреслену ситуацію з погляду взаємодії правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів державного управління, що сприяє ефективному функціонуванню СІАЗ ЦЗ.

У НПА, на нашу думку, функції територіальних органів ДСНС щодо оповіщення обмежено лише питаннями взаємодії з іншими органами виконавчої

влади на регіональному та місцевому рівнях, що є недоліком в нормах правового механізму, а також чітко не визначено завдання та відповідальність щодо оповіщення ОУ та населення. Тобто, в положеннях законодавства – інструментах та важелях цього механізму, криються невідповідності та розбіжності, що породжують невідкладну потребу в удосконаленні законодавства – методах впливу суб'єкта управління на об'єкт.

Аналіз структури системи оповіщення свідчить про те, що виконання зазначеного завдання покладено одночасно на всі органи виконавчої влади, водночас чітко не визначено побудову ієрархії окресленої системи, що, вважаємо, є недоліком в нормі організаційного механізму, а також в його інструментах та важелях, які визначають сутність методів функціонування цього механізму, складають структуру ОУ та підрозділів, матеріально-технічне забезпечення їх дій. Зазначене свідчить про необхідність удосконалення методів функціонування СІАЗ ЦЗ в різних умовах, як складової частини пропонованого механізму.

Треба підкреслити, що потребує удосконалення й інформаційно-аналітичний механізм згаданої системи, оскільки Статутом дій ОУ ІАЗ не визначено як вид забезпечення дій ОУ та підрозділів, як складової частини пропонованого механізму, що, на нашу думку, є обмеженням норми [283].

Також, потребують удосконалення та систематизації заходи ІАЗ та порядок їх впровадження, оскільки в нормативних документах вони наведені розрізнено та фрагментарно та не носять системного характеру. Крім того, виникла нагальна потреба в оснащенні ОУ сучасним інформаційно-аналітичним та матеріально-технічним забезпеченням СІАЗ ЦЗ. Як висновок, інструменти та важелі зазначених механізмів працюють неефективно, що потребує удосконалення методів забезпечення функціонування системи в різних умовах, одержання, аналізу та оброблення інформації, а також її подання керівнику ОУ.

На основі виявлених проблемних питань, що криються у законодавчих актах, структурі системи управління в ЦЗ, в роботі пропонуємо авторську алгоритмічну модель функціонування механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ, що наведено на рис. 4.5.

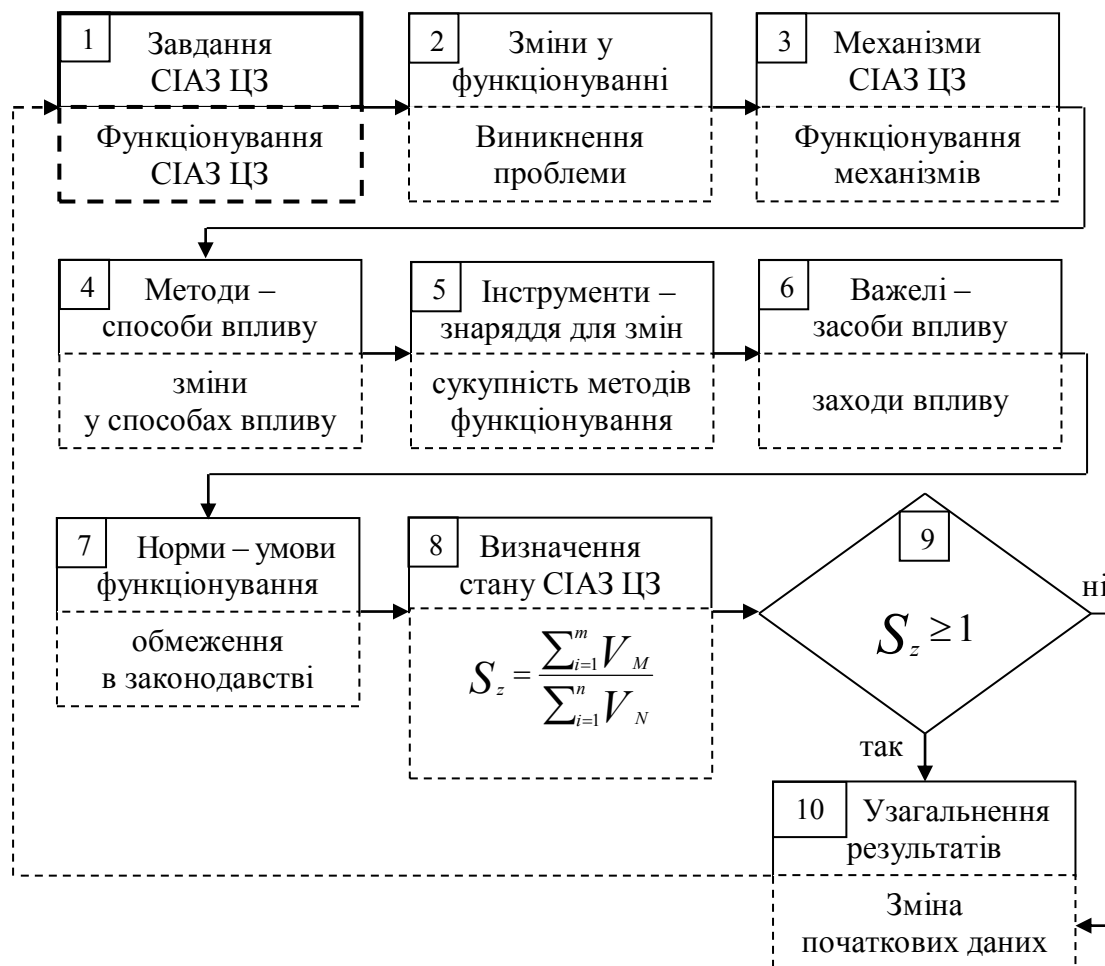

Рис. 4.5. Алгоритмічна модель функціонування механізмів державного управління в CIAZ ЦЗ (розроблено автором [47, с. 20])

Відповідно до окресленої алгоритмічної моделі, на початку циклу управління CIAZ ЦЗ знаходиться у врівноваженому стані та виконує функції та завдання у поточному стані (блок 1). Внаслідок змін в умовах функціонування, виникають проблемні питання, система виходить з положення рівноваги, знижуються повнота та якість виконання системою функцій та завдань, що на неї покладено законодавством (блок 2). За цих обставин, керівник ОУ здійснює управлінський вплив на об'єкт управління завдяки механізмам, змінюючи порядок його функціонування (блок 3) шляхом удосконалення методів, зокрема способів забезпечення функціонування системи в окреслених умовах (блок 4).

Так, удосконалюються способи впливу суб'єкта управління на об'єкт, завдяки застосуванню інструментів – знаряддя для змін (блок 5) та важелів – засобів впливу (блок 6), що визначають сутність методів функціонування цих

механізмів, внаслідок чого змінюються норми – умови їх функціонування (блок 7). Керівник ОУ оцінює результати впливу на об'єкт управління та зміни в стані системи (блок 8), перевіряє досягнення критерію дослідження функціонування механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ (блок 9 – логічний).

У разі відповідності стану системи необхідному рівню (розв'язання проблемного питання та приведення системи у врівноважений стан), здійснюється узагальнення результатів впливу для подальшого врахування функціонування системи, а за умови неприйнятності результатів – здійснюється зміна початкових даних, що формують управлінський вплив та проводяться додаткові заходи за вказаним алгоритмом (блок 10 – зворотний зв'язок – блок 1).

В алгоритмічній моделі визначено узагальнені показники:

сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити, що визначається за формулою (складено автором):

$$\sum_{i=1}^m V_M = V_{M1} + V_{M2} + \dots V_{Mm} \quad (4.2)$$

де: $V_{M1, M2, Mm}$ – кількість завдань СІАЗ ЦЗ різного типу, виконання яких механізми здатні забезпечити;

i – типи завдань;

m – кількість типів завдань.

Сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмам необхідно забезпечити, що визначається за формулою (складено автором):

$$\sum_{i=1}^n V_N = V_{N1} + V_{N2} + \dots V_{Nn} \quad (4.3)$$

де: $V_{N1, N2, Nn}$ – кількість завдань СІАЗ ЦЗ різного типу, виконання яких механізмам необхідно забезпечити;

i – типи завдань;

n — кількість типів завдань.

Інтегральний показник — ступінь забезпечення механізмами виконання завдань СІАЗ ЦЗ, як відношення сумарної кількості завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити, до сумарної кількості завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмам необхідно забезпечити, що визначається за формулою (складено автором):

$$S_z = \frac{\sum_{i=1}^m V_M}{\sum_{i=1}^n V_N} \quad (4.4)$$

де: S_z — ступінь забезпечення механізмами виконання завдань СІАЗ ЦЗ;
 $\sum_{i=1}^m V_M$ — сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити;
 $\sum_{i=1}^n V_N$ — сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмам необхідно забезпечити.

Критерій дослідження функціонування механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ — умова, коли сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити, дорівнює або перевищує сумарну кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмам необхідно забезпечити, визначається за формулою (складено автором):

$$S_z \geq 1 \quad (4.5)$$

де: S_z — ступінь забезпечення механізмами виконання завдань СІАЗ ЦЗ.

4.3 Оцінювання методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України

Зараз українське суспільство обрало європейський шлях розвитку, що передбачає реалізацію конституційних засад демократичної, правової держави, важливим питанням є гарантування безпечної життєдіяльності громадян. Однак, аналіз наслідків виникнення НС за останні роки свідчить про те, що організація та провадження заходів ЦЗ залишається актуальним питанням під час виконання зазначених функцій і завдань ОДВ.

Досвід діяльності органів державного управління у сфері ЦЗ свідчить про те, що найчастіше рішення приймаються недостатньо обґрунтованими та доцільними, що підтверджує наявність недоліків у функціонуванні СІАЗ ЦЗ, які пов'язані з недостатнім рівнем підготовки ОУ із зазначених питань.

Попри достатню кількість НПА та наукових праць, де встановлено та досліджено питання з організації заходів ЦЗ, залишається недостатньо розглянутою проблема пошуку наукових підходів щодо дослідження функціонування СІАЗ ЦЗ [35, с. 125].

Проблемні питання, пов'язані з дослідженням функціонування складних систем, зокрема з застосуванням МАІ, варті уваги науковців різних сфер діяльності держави.

Так, П. Фесянов із застосуванням МАІ удосконалив методику оцінки ефективності механізму державного регулювання екологічної безпеки регіону та визначив основні напрями його покращення. Під час досягнення мети дослідження, автор, зокрема, удосконалив ієрархічну систему показників оцінки стану природно-техногенної геосистеми на рівні регіону, застосовуючи паспорт загроз екологічній безпеці, визначив критерії ефективності державного регулювання екологічної безпеки, показники оцінки екологічних загроз в окресленій системі в контексті забезпечення національної безпеки, розробив модель державного регулювання екологічної безпеки на рівні регіону, що базується на використанні паспорта загроз екологічній безпеці. Водночас МАІ та

метод шкальних оцінок автор застосував для отримання значень експертних оцінок загроз, ефективності механізмів та суб'єктів державного регулювання екологічної безпеки на рівні регіону [379, с. 4–5, 13].

Цікавою, на нашу думку, виявилась особливість зазначеної методики, що ґрунтується на використанні МАІ, зокрема, застосуванні критерію оцінки джерела походження загрози, критерію оцінки впливу загрози, комплексного критерію оцінки, в якому інтегруються попередні критерії, із використанням відповідних вагових коефіцієнтів. Кожний критерій складається з множини факторів, що враховуються під час оцінки та ранжування загроз екологічній безпеці, кількісний та якісний склад критеріїв і факторів застосовується для оцінки та ранжування таких загроз [379, с. 13].

На прикладі розробки проєкту будівництва, А. Серіков та Г. Семенов обґрунтували необхідність застосування творчого підходу в управлінні ризиками та завдяки застосуванню МАІ побудували ієрархічну модель, розкрили ступінь впливу складових частин творчого мислення, як елементів нижчого рівня, на елементи вищого рівня, що дозволило отримати експертні висновки щодо розподілення творчих зусиль у зазначеному проєкті будівництва [334, с. 138].

Результати досліджень свідчать, що застосування технологій та наукових підходів МАІ дозволяють провести ефективне оцінювання альтернативних організацій, методів, структур тощо й отримати необхідні дані, що забезпечують ухвалення керівником управлінського рішення у будь-якій галузі господарства.

Однак, виявлено прогалину у масиві наукових досліджень, сутність якої полягає у недостатньому розв'язанні проблеми, пошуку наукових підходів щодо дослідження функціонування СІАЗ ЦЗ, тому, на нашу думку, проблемні питання щодо функціонування СІАЗ ЦЗ у різних режимах сьогодні потребують більш детального дослідження.

На підставі попередніх наукових розвідок та вимог керівних документів, вбачаємо за необхідне запропонувати наукові підходи щодо дослідження функціонування СІАЗ ЦЗ у різних режимах.

Положенням про ЄДС ЦЗ визначено, що “основною метою функціонування

ЄДС ЦЗ є забезпечення реалізації державної політики у сфері ЦЗ у мирний час та в особливий період”, а завдання, що покладено на неї, визначено статтею 8 Кодексу [275].

Аналіз завдань ЄДС ЦЗ показав, що до основних віднесено “навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС”, а також “оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку та вжиті заходи” [181].

Крім того, статтею 12 Положення про ЄДС ЦЗ визначено функцію системи ОЧС на усіх рівнях управління від державного до об’єктового – “забезпечення управління у режимі повсякденного функціонування ОУ та СЦЗ, координації їх дій, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах виникнення НС” [275].

Водночас статтею 19 Положення про ЄДС ЦЗ встановлено режими функціонування ЄДС ЦЗ, а саме: “повсякденного функціонування, підвищеної готовності, НС, НСт” [275]. Також визначено основні завдання, що виконуються ЄДС ЦЗ у зазначених режимах функціонування, одним із яких є “здійснення оповіщення ОУ та СЦЗ, а також населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії у можливій зоні НС” [275].

Отже, законодавством визначено основні засади організації функціонування ЄДС ЦЗ щодо оповіщення та інформування ОУ та населення про загрозу та виникнення НС, але, на нашу думку, у положеннях керівних документів недостатньо структуровано та систематизовано зазначені питання, а також проблема ІАЗ прийняття рішення у зазначених умовах.

Пропонуємо виокремити СІАЗ ЦЗ як складову частину (підсистему) ЄДС ЦЗ за факторами, зокрема, режимами функціонування (повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС, НСт) та завданнями (підготовка ОУ та населення до дій в умовах НС, їх оповіщення та інформування про загрозу та виникнення НС, прийняття ОУ рішень у режимах НС та НСт, оповіщення та інформування населення щодо його дій у зазначених режимах).

Для дослідження функціонування СІАЗ ЦЗ пропонуємо застосовувати системний підхід, що полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними.

Крім зазначеного системного підходу, для дослідження СІАЗ ЦЗ пропонуємо використовувати науковий підхід, що охоплює три рівні показників оцінки альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ – загальносистемний, системний та елементний, що базується на застосуванні інформаційно-програмного середовища “Система багатофункціонального аналізу інформації і підтримки прийняття рішення” на основі МАІ [367, с. 12], [327, с. 23–63].

Інформаційно-програмне середовище МАІ широко застосовується для виконання практичних завдань, зокрема багатоетапного планування; аналізу, оцінки, вибору і ведення проєктів; науково-технічного й економічного прогнозування; підтримки проведення конкурсів; пошуку і подолання конфліктних ситуацій; моделювання ситуацій; навчання математичним методам планування, прогнозування та прийняття рішень. Це є вдалим сполученням методології експертних оцінок, заснованої на методі прогнозного графа В. М. Глушкова й аналітичної методології, заснованої на методі аналізу ієрархічних структур Т. Сааті, що дозволяє розв'язувати типові задачі [367, с. 12], [327, с. 23–63]. Порівняльна оцінка альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ виконується за допомогою МАІ, вхідними даними для яких є сукупність якісних характеристик (елементний рівень), відповідно на функціональному, організаційному та інформаційно-аналітичному зрізах, що є початковими даними для системного рівня.

На функціональному зрізі досліджуються функції СІАЗ ЦЗ у різних режимах; на організаційному зрізі досліджуються завдання СІАЗ ЦЗ у різних режимах; на інформаційно-аналітичному зрізі досліджуються якісні властивості СІАЗ ЦЗ.

Результати порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ на елементному рівні є початковими даними для їх порівняння на системному, а результати розрахунків на системному рівні є початковими даними для

загальносистемного рівня.

Для виконання завдання оцінки та порівняння методів функціонування СІАЗ ЦЗ в МАІ використані задачі “Ранжування” і “Вибір”. Задача “Ранжування” дозволяє одержати метризоване ранжування всіх факторів кожного рівня.

Початкова інформація у вигляді шкали відносної важливості якісних показників оцінки та порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ з урахуванням їх граничних значень парних порівнянь наведено у табл. 4.1 [367, с. 13], [326, с. 34], [35, с. 127], [81, с. 124]

Таблиця 4.1

Шкала відносної важливості факторів

Співвідношення характеристик факторів, рівнів і альтернатив
дуже сильно перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
сильно перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
значно перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
пристойно перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
істотно перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
середньо перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
помірковано перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
слабко перевершує аналогічну характеристику факторів, рівнів і альтернатив
рівнозначна аналогічній характеристиці факторів, рівнів і альтернатив
не відома або викликає сумніви порівняння факторів, рівнів і альтернатив
нижній поріг порівняння факторів, рівнів і альтернатив – несуттєво
верхній поріг порівняння факторів, рівнів і альтернатив – приголомшливо

Результатом є нормовані вектори пріоритетів за відповідним показником. Задача “Вибір” допускає встановлення пріоритетів “варіантів альтернатив” відповідно до системи якісних показників з урахуванням думок експертів. “Варіанти” не обов’язково є несумісними, взаємозаперечними, а можуть мати комплементарний характер. В основу процедур покладено алгоритми одержання парето-оптимальних ранжувань. Результати наводяться у формі нормованих векторів пріоритетів, аналогічно задачі “Ранжування” [35, с. 127], [262, с. 19].

Виконання завдання потребує використання поглядів експертів для порівняння альтернатив відповідно до факторів і рівнів. Підготовка до використання МАІ містить створення графу об’єкта та заповнення якісними показниками порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, що виконується експертами.

Послідовність виконання цього наукового завдання містить такі пункти.

Будується ієрархія (структурний граф) якісних показників порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, вершиною якої є задача, мета дослідження. Створюється множина матриць парних порівнянь для кожного нижчого рівня (по одній матриці для кожного якісного показника), який примикає до верхнього рівня. Цей фактор є спрямовувальним щодо елемента нижчого рівня [35, с. 127]. Елементи кожного рівня порівнюються між собою відносно їх впливу на спрямовувальний елемент. Так отримується матриця думок експертів. Виконання цього пункту щодо завдання, яке виконується, умовно розподіляється на три кроки.

На першому кроці, з використанням суб'єктивних суджень експертів, заповнюються матриці альтернатив показниками парних порівнянь відповідно до груп кожного фактору та рівня. Оскільки зазначені показники заздалегідь невідомі, суб'єктивні судження експертів чисельно оцінюються за шкалою відносної важливості. Значення пріоритетів є початковими даними для розв'язання задачі другого кроку. Кількість матриць відповідає кількості факторів. Під час розв'язання задачі, вона наводиться ієрархічно, матриця складається для порівняння відносної важливості показників рівнів.

На другому кроці експертами заповнюються матриці парних порівнянь рівнів, і разом з результатами розв'язання задачі першого кроку, розраховується матриця пріоритетів груп рівнів. Значення пріоритетів другого кроку є початковими даними для розв'язання задачі третього кроку. Кількість матриць дорівнює кількості рівнів. Окреслені матриці складаються для парних порівнянь кожного альтернативного методу функціонування СІАЗ ЦЗ на третьому рівні щодо показників другого рівня.

На третьому кроці експертами заповнюється матриця парних порівнянь за сукупністю факторів, і разом з результатами розв'язання задачі другого кроку, розраховується матриця пріоритетів груп рівнів [35, с. 127–128].

Так, обирається найбільш пріоритетна сукупність якісних показників альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, що характеризує можливості виконання завдань. Для кожного якісного показника розраховується чисельний

коефіцієнт ваги за обмеженням [367, с. 13,], [326, с. 30], [35, с. 128]:

$$\sum_{i=1}^p I_i = 1, \quad (4.6)$$

де: I_i – порівняльний показник альтернатив;
 i – кількість показників факторів;
 p – кількість факторів, рівнів, альтернатив.

Після проведення всіх парних порівнянь, визначається коефіцієнт узгодженості для факторів, рівнів, альтернатив.

Разом з матрицею парних порівнянь отримується міра оцінки рівня відхилення від узгодженості. Якщо такі відхилення перевищують задану межу (10%), то експерту доцільно перевірити свої рішення. Для визначення міри узгодженості ($\lambda_{\max i}$) спочатку додається кожний стовпець матриці рішень експерта, а потім додаток першого стовпця помножується на величину першої компоненти вектора пріоритетів, сума другого стовпця – на другу компоненту тощо. Тоді отримані числа додаються. Отже, отримується величина $\lambda_{\max l}$ за формулою [367, с. 14], [326, с. 37], [35, с. 128]:

$$\lambda_{\max l} = \sum_{i=1}^n a_1 \times X_{1l} + \sum_{i=1}^n a_2 \times X_{2l} + \dots + \sum_{i=1}^n a_n \times X_{nl}, \quad (4.7)$$

де: a – значення рішення експерта в кожному стовпці;
 X – величина компоненти нормалізованого вектора пріоритетів;
 n – число стовпців (строк) (число елементів, які порівнюються);
 l – номер компоненти вектора;
 $i = \overline{1, n}$ – число рішень.

Індекс узгодженості (IU) розраховується за формулою [367, с. 14], [326, с. 37], [35, с. 128]:

$$IU = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1}, \quad (4.8)$$

де: $n > 1$ – число елементів, які порівнюються.

$\lambda_{\max} \geq n$ – міра узгодженості

Відношення узгодженості експертів (OC) розраховується за формулою [367, с. 14], [326, с. 37], [35, с. 128]:

$$0,1 > OC = \frac{IU}{P}, \quad (4.9)$$

де: P – випадкова узгодженість (табл. 4.2).

Показники випадкової узгодженості наведено в табл. 4.2 [367, с. 14], [326, с. 41], [35, с. 128].

Таблиця 4.2

Показники випадкової узгодженості

Розмір матриці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Випадкова узгодженість (P)	0	0	0.58	0.90	1.12	1.24	1.32	1.41	1.45	1.49

У деяких випадках можливо допустити значення OC не більше 20%.

Порядок обчислення даних порівняння якісних показників порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ визначається встановленою в інформаційно-програмному середовищі МАІ аналітичною методологією, яка заснована на методі аналізу ієрархічних структур і надалі дозволяє перейти від якісних до кількісних показників парних порівнянь. Результатом розрахунків є чисельні значення парних порівнянь факторів, рівнів, структур загалом. Тому і визначаються чисельні показники парного порівняння на трьох рівнях: елементному, системному, загальносистемному. З групи матриць парних

порівнянь формується сукупність локальних пріоритетів, що зображають відносний вплив множини елементів на елемент верхнього рівня.

Метою є знаходження рівня впливу кожного окремого елемента завдяки “рішенню” матриць, кожна з яких володіє зворотно симетричними властивостями. Це потребує розрахунків множини властивих векторів для кожної матриці, а потім нормалізації результату для отримання вектору пріоритетів.

Одним з кращих шляхів розрахунків властивих векторів є геометричне середнє. Це виконується множенням елементів кожного рядка і добуванням кореню n -го ступеня, де n – число елементів матриці. Отриманий таким способом стовпець чисел нормується діленням кожного числа на доданок всіх чисел. Початковою операцією розрахунків інтегральних показників елементного рівня є ранжування елементів матриці факторів відповідно до прийнятих альтернатив. Для першого рівня ієрархії спочатку розраховуються компоненти головного властивого вектора для кожного рядка, що наведено в табл. 4.3 [326, с. 39], [35, с. 128].

Таблиця 4.3

Компоненти головного властивого вектора

	A1	...	An	
A ₁	$\delta_1 \backslash \delta_1$	...	$\delta_1 \backslash \delta_n$	$(\delta_1 \backslash \delta_1) * (\delta_1 \backslash \delta_2) * \dots * (\delta_1 \backslash \delta_n)$ компоненти головного властивого вектора отримуються з цього рядка
....		...		
A _n	$\delta_n \backslash \delta_1$	...	$\delta_n \backslash \delta_n$	$(\delta_n \backslash \delta_1) * (\delta_n \backslash \delta_2) * \dots * (\delta_n \backslash \delta_n)$ компоненти головного властивого вектора отримуються з цього рядка

де: δ – значення порівняльного показника фактора;

n – кількість факторів;

Компоненти властивого вектора кожного рядка розраховується за формулою [326, с. 39], [35, с. 129]:

$$a = ((\delta_1 \backslash \delta_1) * (\delta_1 \backslash \delta_2) * \dots * (\delta_1 \backslash \delta_n))^{1/n} \quad (4.10)$$

$$m = ((\delta_n \backslash \delta_1) * (\delta_n \backslash \delta_2) * \dots * (\delta_n \backslash \delta_n))^{1/n},$$

де: a, m – компоненти властивого вектору кожного рядка.

Після того, як компоненти властивого вектора отримані для всіх n рядків, їх сума розраховується за формулою [326, с. 39], [35, с. 129]:

$$P = a + b + \dots + m, \quad (4.11)$$

де: P – сума компонентів властивих векторів.

Результат для отримання вектора пріоритетів нормується за формулою [326, с. 39], [35, с. 129]:

$$X_1 = \frac{a}{p}, X_2 = \frac{b}{p}, \dots, X_n = \frac{m}{p}, \quad (4.12)$$

де: X_1, X_2, X_n – вектори пріоритетів (локальний пріоритет).

Вектори пріоритетів наведено в табл. 4.4 [326, с. 39], [35, с. 129].

Таблиця 4.4

Вектори пріоритетів

	Матриця			Компоненти властивого вектору	Вектор пріоритетів		
	A_1	.	A_n				
A_1	$\delta_1 \backslash \delta_1$	.	$\delta_1 \backslash \delta_n$	$((\delta_1 \backslash \delta_1) * (\delta_1 \backslash \delta_2) * \dots * (\delta_1 \backslash \delta_n))^{1/n}$	a	P	X_1
....		.				...	...
A_n	$\delta_n \backslash \delta_1$	.	$\delta_n \backslash \delta_n$	$((\delta_n \backslash \delta_1) * (\delta_n \backslash \delta_2) * \dots * (\delta_n \backslash \delta_n))^{1/n}$	m	P	X_n

Далі виконується зважування локальних пріоритетів для їх використання на вищому рівні ієрархії.

З цією метою множиться матриця на вектор пріоритетів (множиться перший елемент рядка на перший елемент стовпця; другий елемент рядка на другий елемент стовпця), додаються ці величини та отримується одне число для цього рядка. Зважування локальних пріоритетів наведено в табл. 4.5 [326, с. 39], [35, с. 129].

Таблиця 4.5

Зважування локальних пріоритетів

$\delta_1 \backslash \delta_1$	...	$\delta_1 \backslash \delta_n$		X_1		$(\delta_1 \backslash \delta_1) * X_1 + (\delta_1 \backslash \delta_2) * X_2 + \dots + (\delta_1 \backslash \delta_n) * X_n$		Y_1
.....	...		*	.	=		=	...
$\delta_n \backslash \delta_1$	...	$\delta_n \backslash \delta_n$		X_n		$(\delta_n \backslash \delta_1) * X_1 + (\delta_n \backslash \delta_2) * X_2 + \dots + (\delta_n \backslash \delta_n) * X_n$		Y_n

З матрицями всіх рівнів виконуються подібні розрахункові операції.

У процесі порівняльної оцінки на кожному рівні досліджень індекс узгодженості не повинен перевищувати 10 %, що задовольняє вимогам випадкових узгоджень для відповідних розмірів матриці. Значення індексів узгодженості пропозицій експертів наведено в табл. 4.6 [367, с. 15], [326, с. 39], [35, с.129].

Таблиця 4.6

Значення індексів узгодженості пропозицій експертів

за факторами	за рівнями	за альтернативами
0,028 – 0,1	0,071 – 0,09	0,02 – 0,034

Отже, запропонований науковий підхід, що базується на МАІ, забезпечує за кожним, з усієї сукупності факторів, відповідно до чисельних значень якісних показників, обрання найвищих з них, що відповідають найбільш раціональному методу функціонування СІАЗ ЦЗ, який сприяє виконанню функцій і завдань, покладених на систему управління в ЦЗ [33, с. 147].

Обґрунтування вибору показників і критерію оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ

Кодексом визначено, що “забезпечення реалізації державної політики у сфері ЦЗ здійснюється ЄДС ЦЗ”, одним із завдань якої є “оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи” [181].

Водночас як зазначалось, відповідно до Положення про ЄДС ЦЗ, “залежно від масштабу і особливостей НС, що прогнозується або виникла, в Україні або в межах конкретної її території встановлюється один із таких режимів

функціонування ЄДС ЦЗ: повсякденного функціонування; підвищеної готовності; НС; НСт” [275].

Крім того, виявлено, що вказаними законодавчими актами, що реалізують правове забезпечення ЦЗ, не визначено систему СІАЗ ЦЗ як складову частину системи управління в ЦЗ та, відповідно, не розкрито методи функціонування СІАЗ ЦЗ у взаємозв’язку з зазначеними режимами функціонування ЄДС ЦЗ.

Отже, виявлено наукове проблемне питання, що пов’язане з відсутністю системного підходу до визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ за конкретних обставин [24, с. 54].

Окреслене проблемне питання пов’язане з результатами наукових робіт вчених, що проводять дослідження в галузі науки державного управління.

Так, А. Рачинський зауважує, що критеріями визначення ефективності діяльності організації можуть бути співвідношення результату і витрат, результату і цілей, результату і потреб, результату і цінностей [316, с. 3].

Поділяємо думку автора, оскільки ефективність діяльності будь-якої організації може оцінюватися за конкретним отриманим результатом, що зіставляється з витратами на його отримання (наскільки вони прийнятні відносно результату), окресленою метою, потребами та цінностями. Так, керівник має визначити, чи співвідноситься отриманий результат діяльності організації потребам суспільства та його цінностям. Отже, під час ліквідації наслідків НС, керівник ОУ, який приймає та реалізовує рішення, має оцінити за зазначеними критеріями отриманий результат діяльності усіх підрозділів і служб, що брали участь у ліквідації наслідків НС, зіставити з витратами, цілями, потребами та цінностями. За цих обставин, керівник має розуміти, що найвищою цінністю є життя та здоров’я людей (населення і рятівників).

Основні фактори, які пригальмовують модернізацію державного управління, що здійснюється на непідготовленій основі, окреслила Р. Войтович та визначила її відставання від змін інших сфер життєдіяльності суспільства. Автор запропонувала розробити дієву модель модернізації системи державного управління, побудованої на принципах демократизації, відкритості та

відповідності сучасним умовам [109, с. 22].

Р. Войтович виокремила два рівні модернізації державного управління, зокрема внутрішній (в межах окремої країни) та зовнішній (викликаний сучасними умовами глобалізації). Аналізуючи більш докладно внутрішній рівень модернізації, автор виходить з міркувань еволюції соціальної структури суспільства та безпосередньо суб'єктів здійснення модернізаційно-глобалізаційного процесу. Внутрішня модернізація передбачає зміну соціальних інститутів в межах держави, зокрема перехід від командно-адміністративної до демократичної системи державного управління [109, с. 17].

Враховуючи зазначене, вважаємо, що оцінювання СІАЗ ЦЗ має здійснюватися в контексті удосконалення систем вищого рівня, а саме: державного управління загалом, і системи управління в ЦЗ – зокрема.

Оцінювання СІАЗ ЦЗ в сучасних умовах життєдіяльності населення України, на нашу думку, має опрацьовуватись у контексті вимог до національної безпеки України, на дослідженні проблематики якої зосередив значну увагу Г. Ситник.

В основу формування механізмів забезпечення безпеки, на думку Г. Ситника, покладено твердження, що національна безпека є цілісною характеристикою безпеки людини, суспільства та держави, а її необхідний рівень у процесі державного управління досягається завдяки дотриманню деяких аспектів, зокрема, національних інтересів, враховуючи небезпеки щодо їх здійснення та можливості держави [337, с. 82–83].

Але, зауважує автор, в умовах істотних змін ціннісних орієнтацій суспільства, функціонування інформаційного механізму процесу прийняття управлінських рішень суб'єктами державного управління національною безпекою передбачає взаємодію двох інформаційних потоків, які зображають вимоги, що утворюються з національних цілей держави та окреслені в законодавстві з питань забезпечення національної безпеки, та потоків інформації, що свідчать про запити та умови розв'язання певних проблемних ситуацій [337, с. 218].

На думку Г. Ситника, модель окресленого механізму передбачає врахування

характерних ознак ситуацій, що викликають необхідність ухвалення управлінських рішень, вимог, обумовлених національними інтересами та формуванням поточних завдань, з метою досягнення національної мети та критеріїв оцінки альтернатив таких рішень [337, с. 218].

Погоджуємося з висновками вченого, та зауважимо, що, на нашу думку, механізм прийняття управлінського рішення є багатокритеріальним, який пов'язаний з правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами. Зазначене, на нашу думку є складником показників і критеріїв оцінювання СІАЗ ЦЗ.

До того ж, важливим питанням щодо прийняття управлінських рішень в умовах НС на місцевому рівні, вважаємо його ІАЗ.

У зв'язку з зазначеним, цікавими виявилися наукові підходи до створення ІАЗ ухвалення управлінських рішень в окремих муніципальних утвореннях, які дослідив О. Скопа. Автор запропонував інформаційно-аналітичним службам зазначених утворень розробляти та застосовувати моделі НС, що забезпечать узагальнення й оцінювання в стислі терміни великих обсягів вхідної інформації, оперативне реагування на різкі зміни обставин в районі НС та інформаційно-аналітичну підтримку прийняття управлінських рішень. Побудова моделі НС, на думку автора, є ітераційним процесом – спочатку необхідно обрати математичний опис з наступною його модифікацією залежно від результатів ідентифікації, що, зазвичай, призводить до появи нового опису. Надалі процес повторюється, і на основі аналізу побудованої моделі, ухвалюються відповідні результати, які є основою для оцінки її адекватності та розробки перспективної моделі аналогічної НС [342, с. 260].

Такому підходу, на думку О. Скопи, сприяє демонстрація візуальних динамічних моделей НС, їх оперативна корекція на основі обробки результатів дослідження, введення елементів інтерактивної групової взаємодії між складовими частинами моделі.

Погоджуємося з висновком автора, що практичне застосування таких технологій є можливим методом щодо використання сучасних інформаційних

систем ситуаційного центру на місцевому рівні, необхідність створення якого не викликає сумніву. Поділяємо думку О. Скопи, що саме інформаційно-аналітичні служби муніципальних ОУ, разом з регіональними структурами ДСНС, повинні забезпечити ефективну підготовку вимог до даних, що накопичуються та надаються до ситуаційного центру, створення технологічного середовища для діяльності штабу з НС, надання необхідної методичної та правової основи для прийняття управлінських рішень, організацію ефективної роботи ситуаційного центру в умовах НС [342, с. 262].

Висновки з досліджень О. Скопи підтвердили наші припущення, що підвищенню ефективності функціонування будь-якої системи загалом, і СІАЗ ЦЗ – зокрема, є обґрунтування вибору показників і критерію оцінювання такої системи.

Функціонування СІАЗ ЦЗ організовується ОУ, які очолюють державні службовці, важливе значення має рівень їх підготовленості до виконання функцій та завдань, що покладено на вказані ОУ. У зв'язку з зазначеним, Д. Неліпа звертає увагу на одне з актуальних питань сьогодення – якість влади загалом, та державного управління та державної служби – зокрема, адже від дієвості інституту державної служби залежить ефективність системи державного управління. Водночас автор виокремлює основний чинник, що впливає на якість державної служби – професійну компетентність персоналу. За такої умови, якість державної служби автор розуміє як комплекс властивостей, що формують можливість державних службовців забезпечити окреслені та очікувані потреби громадян. Поділяємо думку автора, який зазначає, що до основних факторів, що впливають на якість державної служби в Україні, треба віднести модель державної служби (професійна або посадова), певну класифікацію посад (політичні та адміністративні), рівновагу убезпечення та відповідальності державного службовця, врівноважену систему оплати праці, професійну кваліфікацію. Тому, вважає Д. Неліпа, якість державної служби досягається завдяки своєчасному й слушному реагуванню на всі фактори, що впливають на неї [229, с. 71].

Також, поділяємо висновок Д. Неліпи, який зазначає, що одним із перспективних і практично орієнтованих напрямів подальшого дослідження проблеми забезпечення якості державної служби, є розробка вітчизняної системи показників та критеріїв її оцінювання, а також визначення способу нормативно-правового регулювання окресленої системи [229, с. 73].

Зважаючи на те, що організацію функціонування системи управління в ЦЗ загалом, та її складової частини – СІАЗ ЦЗ, здійснюють керівники органів державного управління, які є державними службовцями, висновки Д. Неліпи щодо створення моделі державної служби, показників та критеріїв оцінювання державних службовців загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, вважаємо актуальним питанням сьогодення.

Ю. Саричев окреслив проходження циклу управління, основою якого є прийняття управлінського рішення керівником ОУ, на основі запропонованої структурно-логічної схеми системи державного управління. Погоджуємося з узагальненим визначенням поняття інформаційного забезпечення державного управління, що жодну функцію в системі державного управління складно реалізувати без необхідного інформаційного забезпечення цього процесу, оскільки управлінський вплив здійснюється лише інформацією певного характеру та змісту, де рішення ухвалюються на підставі фактичних інформаційних ресурсів [330, с. 140, 142].

Отже, на основі аналізу результатів попередніх наукових досліджень необхідно сформулювати систему показників і критеріїв оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ. Однак, попри ґрунтовні попередні наукові дослідження у галузі науки державного управління загалом, і його ІАЗ – зокрема, виявлено недостатньо досліджену наукову проблему щодо пошуку системного підходу до визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ за конкретних обставин, що забезпечує виконання функцій і завдань системою управління в ЦЗ.

Вважаємо за потрібне науково обґрунтувати системний підхід до визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ за конкретних обставин та розробити на основі МАІ алгоритмічну модель визначення

раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ [24, с. 55].

Зміни у політичній, економічній, соціальній та міжнародній сферах життя держави, формах та способах державного устрою в Україні вимагають оновлення поглядів щодо організації державного управління загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема. Ця проблема, в комплексі, вимагає уточнення поглядів щодо проведення досліджень системи управління та її складових частин, однією з яких є СІАЗ ЦЗ [24, с. 55].

Сучасні підходи щодо розв'язання цієї проблеми не забезпечують її комплексного дослідження. З одного боку, існує звичайна вимога мати достатньо універсальний науково-методичний апарат відносно якоїсь певної галузі оцінок, а з іншого – специфічні особливості проблеми оцінок управління вимагають конкретного підходу у кожному окремому випадку [24, с. 55], [88, с. 82].

Вихід з цієї суперечності полягає у тому, що процес оцінок має ґрунтуватися на основі єдиної науково-методологічної бази, що передбачає послідовні, ієрархічні та взаємозв'язані між собою етапи провадження наукового дослідження. За вказаним науковим підходом, що пропонуємо, спочатку здійснюється виокремлення об'єкта з більш загального рівня організаційно-функціональної структури (системи сектору безпеки і оборони країни) до галузевого (системи ЦЗ), і, нарешті, до нижчого рівня (СІАЗ ЦЗ), окреслення питань, що пов'язані з функціонуванням, розподілом на підсистеми щодо рівнів ієрархії, функціональною належністю, ознаками, призначенням. За цих обставин, визначаються зв'язки між рівнями організаційно-функціональних структур, підсистемами, органами та пунктами управління, їх властивостями; упорядкованість зв'язків, обсяги, зміст та потоки інформації, які необхідні для опису об'єкта, що вивчається [24, с. 55].

Поряд з цим розглядаються обмеження, складається “дерево мети” і прогнозуються результати, що очікуються. Надалі розв'язується питання формування мети для кожного рівня досліджень, обирається система критеріїв і показників відповідно до кожного зрізу й елементів декомпозиції організаційно-функціональної структури системи управління, що досліджується [24, с. 55].

Окреслене дозволяє розробити альтернативи досягнення мети та науково-методичний апарат дослідження об'єкта. В завершальній частині здійснюються обчислення показників за “елементами декомпозиції” та зрізами дослідження, аналізуються й узагальнюються результати, обчислюється узагальнений критерій відповідно до обраних альтернатив. Окреслюються й опрацьовуються попередні рішення, порівнюються з результатами, які було спрогнозовано, оцінюються побічні наслідки прийняття рішень, ухвалюються та корегуються остаточні рекомендації, а також визначаються можливі шляхи та витрати на їх реалізацію [24, с. 55].

Оскільки організаційно-функціональні структури є надзвичайно складним об'єктом дослідження, науково-методичний апарат може дати позитивний результат тільки завдяки загальній науково-методологічній основі. Зазначену наукову проблему в роботі пропонуємо розв'язати за допомогою комплексного застосування загальнонаукових методів дослідження та методу МАІ [326], [327].

МАІ – це ефективний науково-методологічний апарат, розроблений Т. Сааті для рішення різних практичних багатокритеріальних оптимізаційних задач, що застосовується до розв'язання різних задач планування [326, с 3–8].

МАІ використовують для розв'язання багатьох практичних задач у різних галузях науки, зокрема в державному управлінні у сфері ЦЗ. Зазначений метод може застосовуватися фахівцями під час розв'язання різних практичних задач в області дослідження операцій, зокрема, багатокритеріальної оптимізації, що виникають у разі аналізу завдань під час діяльності органів державного управління під час прийняття рішення в умовах НС.

Надзвичайно ефективним, на нашу думку, МАІ може виявитися під час його використання щодо оцінювання СІАЗ ЦЗ у різних режимах функціонування, а саме: повсякденного функціонування – під час підготовки ОУ та населення до дій в умовах НС; підвищеної готовності – під час оповіщення, інформування ОУ та населення про загрозу виникнення НС та їх підготовки до дій у зазначених умовах; НС та НСт – під час оповіщення, інформуванні ОУ та населення про виникнення НС та оголошення НСт, підготовки їх до дій у зазначених умовах, а

також шляхом ІАЗ прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів у НС та в умовах ведення бойових дій [24, с. 56].

У зазначених умовах, про що свідчить накопичений досвід, лише аналітичні методи виявляються вкрай неефективними, а використання експертних оцінок у таких складних ситуаціях (особливо під час роботи великих за чисельністю експертних груп) без спеціально розроблених процедур також далеко не завжди призводить до успіху. Оскільки структура проблеми може бути такою складною, наскільки ми, фактично, її бачимо, враховуючи релевантні дієві сили, цілі, критерії й альтернативи. Однак, аналіз проблеми має бути простим і єдиним. Підхід не повинен перевищувати можливостей будь-якої людини для розуміння того, що відбувається, та її участі у формуванні вхідних даних, а також інтерпретації результатів. Попри недоліки, теорія систем дозволила використати концептуальну основу для побудови нової методології, що дозволяє описувати систему та її проблеми в термінах взаємозалежної ієрархії. Також вказаний метод пропонує засоби для встановлення упорядкування пріоритетів і вимірювання інтенсивності взаємодії компонентів, що описують структуру системи ієрархії, враховує роль людського елемента в складних соціальних та організаційних системах і примирює численні та суперечливі прагнення людей, чиї інтереси зачіпає функціонування системи [327, с. 23].

МАІ є системною процедурою для ієрархічного уявлення елементів, що визначають суть будь-якої проблеми. Сутність методу полягає в декомпозиції проблеми на простіші складові частини з подальшим обробленням послідовності суджень особи, яка ухвалює рішення, за парними порівняннями. За результатами отримується відносний ступінь (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії. Ці судження потім виражаються чисельно. Цей метод містить процедури синтезу множинних суджень, одержання пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних рішень. Корисно наголосити, що отримані в такий спосіб значення є оцінками у шкалі відносин і відповідають так названим жорстким оцінкам [327, с. 23–24].

Розв'язання проблеми є процесом поетапного встановлення пріоритетів На

першому етапі виявляються найбільш важливі елементи проблеми, на другому – найкращий спосіб перевірки спостережень, випробування й оцінки елементів, наступним етапом може бути вироблення способу застосування рішення й оцінка його якості. Весь процес піддається перевірці та переосмисленню доти, поки не буде впевненості, що процес охопив усі важливі характеристики, необхідні для представлення і розв’язання проблеми. Процес може бути проведено над послідовністю ієрархій, у цьому разі результати, отримані в одній з них, використовуються як вхідні дані при вивченні наступної. Запропонований метод систематизує процес розв’язання такої багатоступеневої задачі [327, с. 24], що полягає в оцінюванні СІАЗ ЦЗ.

Нарешті, якщо допустити, що інтуїція та суб’єктивні оцінки є основним вихідним матеріалом, на підставі якого індивідуум одержує ясне уявлення про свої творчі можливості, то судження про перевагу одного елемента над іншим, а також їх інтенсивність, можливо використовувати для зображення внутрішніх почуттів і схильностей. Судження розширюють рамки спілкування, збільшуючи кластери й елементи, що є в ієрархії за визначеною проблемою [327, с. 24].

Такий підхід до розв’язання проблеми вибору виходить з природної здатності людей мислити логічно і творчо, визначати події та встановлювати зв’язки між ними. Зазначимо, що людині притаманні дві характерні ознаки аналітичного мислення: одна – вміння спостерігати й аналізувати спостереження, інша – здатність встановлювати зв’язки між спостереженнями, оцінюючи рівень їх взаємозв’язків, а потім об’єднувати в загальне уявлення сприйняття. Зазначене дає розуміння про принципи ідентичності та декомпозиції, дискримінації, порівняльного судження та синтезування [327, с. 24].

Зважаючи на зазначене, вважаємо за доцільне застосування МАІ під час дослідження проблематики державного управління загалом, і СІАЗ ЦЗ – зокрема. На основі МАІ в роботі розроблено та запропоновано для використання алгоритмічну модель визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ, що містить сімнадцять функціональних (1-15, 17, 18) та один логічний (16) блоки, прямі та зворотний зв’язки між ними (рис 4.6) [24, с. 57].

На першому етапі (блоки 1-6) визначаються альтернативні методи функціонування СІАЗ ЦЗ, показники їх оцінювання, будується ієрархічне зображення задачі щодо визначення пріоритетів окреслених методів, формуються матриці їх парних порівнянь, здійснюється обчислення локальних пріоритетів та перевірка узгодженості на елементному рівні ієрархії [24, с. 58].

На другому етапі (блоки 7-9) формуються матриці парних порівнянь альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, здійснюється обчислення локальних пріоритетів та перевірка узгодженості на системному рівні ієрархії [24, с. 58].

На третьому етапі (блоки 10-13) проводиться розрахунок ступенів задоволення варіантів функціонування СІАЗ ЦЗ окресленим завданням, формуються матриці парних порівнянь альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, здійснюється обчислення локальних пріоритетів та перевірка узгодженості на загальносистемному рівні ієрархії.

На четвертому етапі (блоки 14-17) визначається раціональний метод функціонування СІАЗ ЦЗ, здійснюється перевірка узгодженості всієї ієрархії та прийнятності результатів, узагальнюються результати розрахунків та формуються висновки. У випадку неприйнятності результатів корегуються судження експертів, поліпшується структурування задачі (блок 18) [24, с. 58].

На основі зазначеної алгоритмічної моделі, надалі передбачено розроблення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ.

Запропонований науковий підхід дозволяє дослідити СІАЗ ЦЗ в динаміці її функціонування [24, с. 58], [54, с. 214–215].

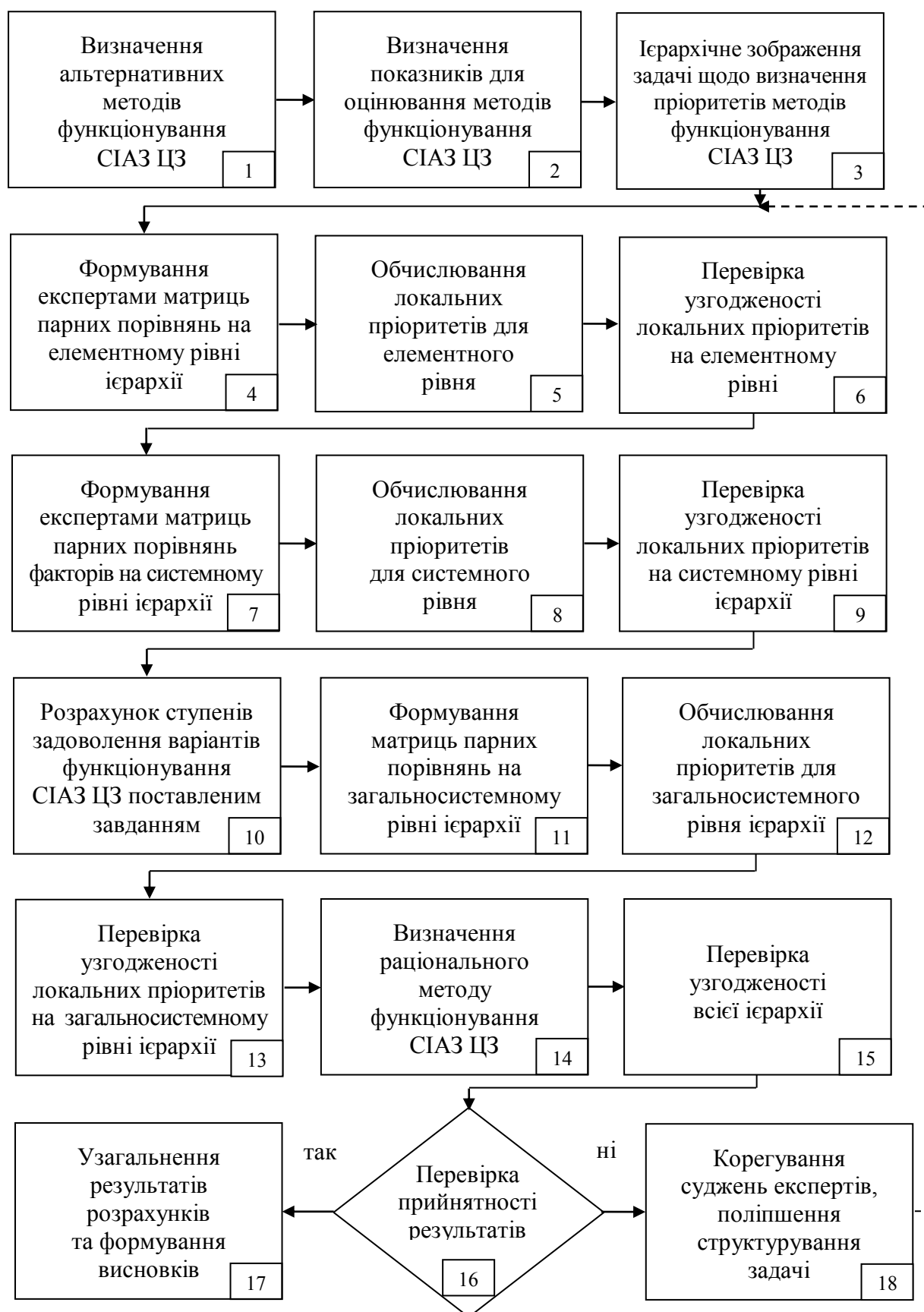

Рис. 4.6. Алгоритмічна модель визначення раціонального методу функціонування CIA3 ЦЗ із застосуванням MAI (розроблено автором [24, с. 57])

Загальна структура показників та визначення критерію оцінювання альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ

На початковому етапі виконання цього наукового завдання проведемо визначення критерію оцінювання альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ.

Треба зазначити, що зараз в Україні триває реформування державного управління, метою якого визначено “зниження адміністративного навантаження державного регулювання, покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій” [132].

Досягти мети дій Уряду неможливо без широкого використання наукових підходів до реформування всіх основних інститутів державного управління. Саме цього бракує нині в процесі проведення в Україні адміністративної реформи.

Актуального значення набуває проблематика, пов’язана з якісним покращенням діяльності органів державного управління, визначенням структурно-функціональних основ побудови системи державного управління, пошуком шляхів оптимального розмежування компетенції та відповідальності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Заходами щодо реалізації Стратегії реформування системи ДСНС визначено удосконалення ЄДС ЦЗ, модернізація системи ЦО населення на центральному та регіональному рівні та створення системи оповіщення на рівні ОТГ, створення та забезпечення функціонування автоматизованої системи управління телекомунікаційними мережами, центру обробки даних, комплексної підсистеми інформаційної підтримки прийняття рішень з питань НС [308].

Аналіз інших НПА у сфері ЦЗ засвідчив, що СІАЗ ЦЗ в ньому наведено певною мірою та не забезпечує системного підходу до визначення функцій і завдань, що покладено на вказану систему [181], [30, с. 395].

Отже, виявлено суперечності між сучасним станом ЄДС ЦЗ та викликами українському суспільству, що найчастіше потерпає від наслідків НС. Зазначене дозволило сформулювати наукову проблему щодо визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ за різними режимами функціонування ЄДС ЦЗ та критерію його оцінювання.

Треба наголосити, що в галузі науки державного управління окреслена проблематика знаходиться в колі наукових інтересів вчених. Так, Р. Войтович аргументувала найважливіший критерій побудови сильної держави – запровадження практики комунікування влади та суспільства, що, на переконання автора, сприятиме підвищенню протестного потенціалу суспільства, а це, своєю чергою, має посилити підзвітність влади, зміцнити потенціал сильної держави. Окреслений критерій передбачає безкомпромісну суперечність методології побудови сильної держави на пострадянському та європейському просторі, коли підкреслюють необхідність налагодження дієвої взаємодії влади з громадськістю як фундаментальної вимоги щодо посилення потенціалу держави. Поділяємо думку Р. Войтович, що важливим критерієм побудови сильної держави є її правовий аспект. З огляду на зазначене, існування сильної правової держави можливо лише на основі практики активної участі громадян у виробленні та реалізації державної політики, що забезпечить її прозорість та публічність [107, с. 13].

Важливим, на нашу думку, у функціонуванні СІАЗ ЦЗ в кризових умовах, є показник підготовленості персоналу (кваліфікаційний), здатність керівника реалізувати його потенціал (імовірний та антикризовий). Цікавим щодо обрання критеріїв і показників оцінювання функціонування системи державної служби виявився підхід Д. Неліпи, який, на основі аналізу моделей державної служби в іноземних країнах, запропонував напрями їх адаптації для України. Автор виявив залежність системи державної служби від рівня професійної компетентності державних службовців, стану системи їх підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, а також обґрунтував необхідність застосування комбінованої системи державної служби в Україні [228, с. 60].

Основні тенденції державного розвитку та формування відповідних управлінських рішень, вважає В. Бакуменко, пов'язані з нагальними проблемами світового розвитку, серед яких вчений виокремлює перехід до постіндустріального інформаційного суспільства й стрімкий розвиток інформаційної інфраструктури, зокрема електронних комунікацій та інформаційних технологій, зміна ієрархічних на адаптаційні організаційні

структури. Креативним, на нашу думку, виявився підхід В. Бакуменка до створення моделі прийняття управлінських рішень, основу якої складає формування критеріїв і показників їх оцінювання [14, с. 19–20].

Важливим для прийняття управлінських рішень, вважаємо, є його ІАЗ. До зазначеного висновку дійшли, аналізуючи процес прийняття рішення, який В. Бакуменко розділив на взаємозв'язані етапи, зокрема: етап підготовки до розроблення управлінського рішення реалізується у відповідній послідовності та містить такі етапи: отримання інформації про ситуацію; визначення мети; розроблення системи оцінювання; аналіз, ідентифікацію та розроблення прогнозу розвитку ситуації; етап розроблення управлінського рішення здійснюється у певному порядку та складається з підготовки й обґрунтування альтернатив рішень; відбору основних варіантів управлінського впливу; опрацювання сценаріїв розвитку ситуації; експертної оцінки основних варіантів управлінського впливу; етап прийняття управлінського рішення реалізується у відповідній послідовності, містить колективну експертну оцінку (узгодження рішення) та його ухвалення відповідальною особою; етап реалізації управлінського рішення має певну черговість та складається з розроблення плану дій; контролю його реалізації та аналізу результатів розвитку ситуації після управлінського впливу [14, с. 20].

Як бачимо, на кожному з етапів керівник отримує певну інформацію, визначає систему показників і критеріїв оцінювання, а також альтернативні варіанти рішення. Вважаємо такий підхід науково обґрунтованим та найбільш доцільним для застосування ОУ не лише у повсякденній діяльності, але й в умовах НС.

Наукову проблему щодо теоретико-методологічного обґрунтування інституціональних засад розвитку державних систем ЦЗ дослідив С. Андреев та запропонував оцінювати рівень готовності ЄДС ЦЗ до виконання функцій і завдань за призначенням у різних режимах функціонування нормативно визначеними критеріями та показниками [4, с. 300–301].

Погоджуємося з висновками С. Андреева, який вважає за необхідне здійснення класифікації показників оцінювання діяльності ЄДС ЦЗ та критеріїв визначення можливих результатів її функціонування, а також встановлення

параметрів її якісних станів [4, с. 327].

Зважаючи на результати досліджень С. Андреева, вважаємо за потрібне визначити метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ.

Необхідно звернути увагу на те, що важливим питанням під час ліквідації наслідків НС є організація та підтримання взаємодії між ОУ та підрозділами, що залучені до виконання завдань у зазначених умовах. У зв'язку з окресленим, цікавим виявилися результати наукового дослідження, що провели І. Неклонський та В. Самарін, які дослідили проблему щодо оцінювання дієвості виконання оперативних завдань СЦЗ, завдяки реалізації певного варіанту взаємодії. За результатами розв'язання окресленої проблеми, автори отримали систему узагальнених факторів, що дозволяють оцінити ефективність варіантів взаємодії сил ДСНС та Національної гвардії України під час ліквідації наслідків НС, а також визначили критерії оцінювання якості взаємодії, зокрема, структурно-функціональну подібність завдань суб'єктів взаємодії; пріоритетність варіантів взаємодії у функціонально-цільовому, структурно-цільовому та структурно-функціональному просторах; приріст ефективності виконання оперативних завдань під час ліквідації НС; якість управлінського рішення під час взаємодії; витрати на її організацію [227, с. 57, 59, 61–62].

Пріоритетним, на нашу думку, фактором, що запропонували автори, є варіативність організації взаємодії, що дозволяє керівнику обирати в конкретній ситуації найбільш доцільний варіант організації взаємодії.

На основі науково обґрунтованих критеріїв державного управління, що оптимізують чинне управління суспільним розвитком, С. Засулько дослідив вагому проблему щодо розв'язання нагальних завдань державотворення у сфері забезпечення національної безпеки України. Одним зі способів розв'язання окресленої проблеми, автор запропонував функціонування та розвиток єдиної системи ЦЗ в державі, розробку технологій і методів антикризового управління, формування організаційно-технічних, інформаційних та інших систем, оперативне забезпечення керівників вищого рівня управління належною інформацією та надання населенню ґрунтовної інформації про НС [156, с. 101, 106–108].

Поділяємо висновок вченого, який, на основі аналізу основних принципів забезпечення управління у сфері ЦЗ, обґрунтував необхідність виділення ЦЗ в відокремлену складову частину національної безпеки та управління нею. Окреслена проблема є комплексною, а її розв'язання можливе шляхом розвитку таких показників, як правового, науково-технічного та ресурсного [156, с. 109].

В. Квашук та Ю. Рак, використовуючи методи та моделі проєктно-орієнтованого управління, розробили інформаційну модель організаційної структури управління системою ЦЗ України, на основі критерію “централізація-децентралізація”, та обґрунтували створення дієвої системи управління силами та засобами ЦЗ [171, с. 92–94].

Також, привертають увагу результати дослідження щодо наукового обґрунтування управлінських заходів, спрямованих на підвищення якості управління персоналом, що здійснила Т. Коваленко. За такої умови, автор удосконалила систему чинників комплексної оцінки управління персоналом на основі окреслення факторів, що визначають якість процесів управління персоналом, обсяги та структуру витрат на нього та результативність управління [178, с. 3–4]. І. Швець та Т. Коваленко, на нашу думку, обґрунтовано вважають, що загальний кінцевий показник ефективності системи управління персоналом можна визначити шляхом розрахунку сумарного значення всіх результатів, як суму часткових результатів від реалізації конкретних заходів щодо управління персоналом, а також за допомогою застосування системного підходу до оцінки управління [388, с. 63].

Однак, попри ґрунтовні результати попередніх наукових досліджень проблематики державного управління загалом і у сфері ЦЗ – зокрема, треба звернути увагу на недостатньо досліджену наукову проблему щодо визначення методів функціонування СІАЗ ЦЗ, їх сутності, показників та критерію оцінювання. Отже, на основі аналізу попередніх наукових досліджень, нормативно-правової бази сфери ЦЗ та в межах виконання заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи ДСНС, сформулюємо визначення поняття СІАЗ ЦЗ, методів функціонування вказаної системи, розробимо загальну систему показників та критерій оцінювання [30, с. 397].

Функціонування СІАЗ ЦЗ пов'язано з функціонуванням ЄДС ЦЗ, що визначено Кодексом [181]. Структуру СІАЗ ЦЗ можливо подати в узагальненому вигляді, що наведено на рис. 4.7.

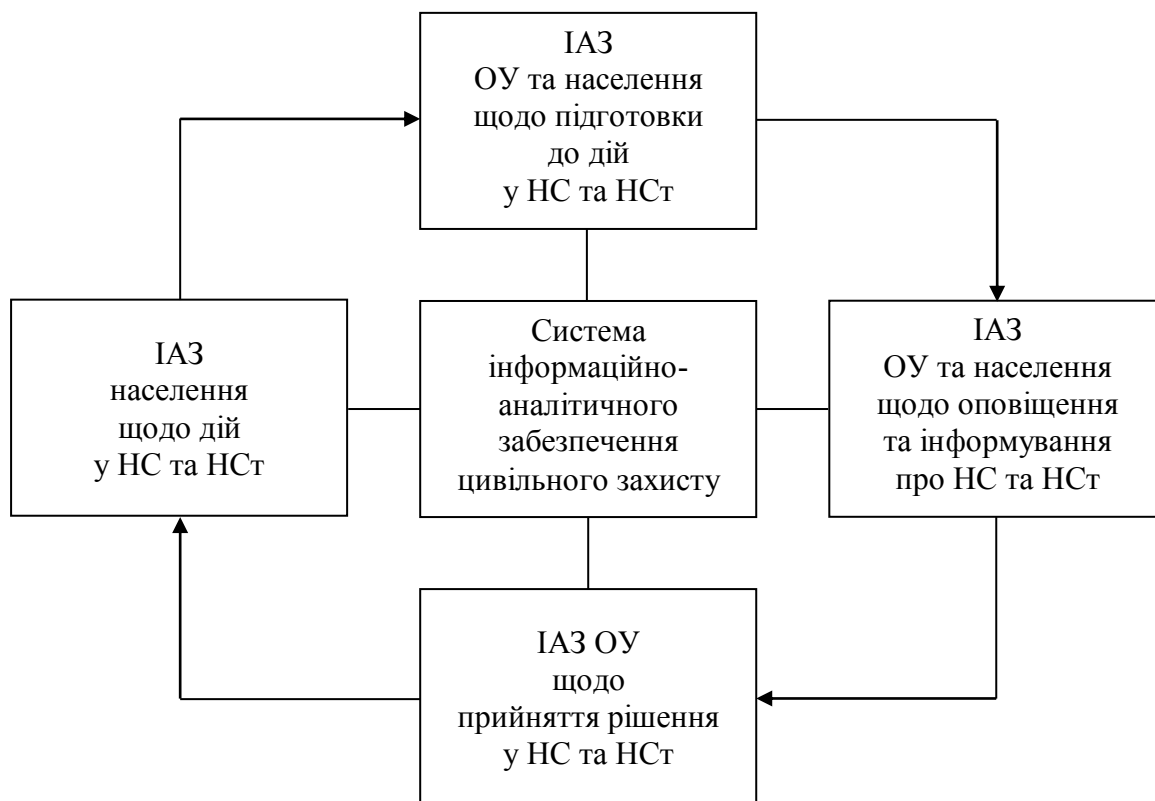

Рис. 4.7. Узагальнена схема структури СІАЗ ЦЗ (розроблено автором [30, с. 398])

Водночас у вказаній структурі передбачено, що СІАЗ ЦЗ функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт. Тому, залежно від умов, кожний елемент (блок) СІАЗ ЦЗ має свої особливості не лише за структурою, але й за функціональним навантаженням. На основі аналізу НПА, наукової літератури та запропонованої в роботі структури СІАЗ ЦЗ, сформульовано авторське визначення поняття СІАЗ ЦЗ [30, с. 397].

СІАЗ ЦЗ – це сукупність взаємозв'язаних підсистем (інформаційної та аналітичної), що функціонально та структурно забезпечують систему підготовки ОУ та населення до дій у НС у повсякденній діяльності, провадження заходів з оповіщення та інформування ОУ та населення під час загрози та виникнення НС і оголошення НСт, а також інформаційно-аналітичну підтримку прийняття ОУ рішень у зазначених умовах [30, с. 398].

Крім того, ґрунтуючись на обраному системному науково-методичному підході щодо провадження дослідження, дійшли до висновку про необхідність у визначенні сутності методів функціонування СІАЗ ЦЗ [30, с. 398].

На виконання вимог Статуту дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ, керівником робіт з ліквідації наслідків НС, а також керівником ОУ, що залучається до виконання робіт, здійснюється аналіз обставин у зоні НС, що містить такі елементи: “характер і масштаби розвитку НС, кількість постраждалих, ступінь небезпеки для населення, межі небезпечних зон та прогнозування наслідків НС”; “види і обсяги АРІНР та умови, у яких вони проводяться”; “потребу у силах та засобах для проведення робіт у максимально стислі строки”; “кількість, укомплектованість, забезпеченість і готовність до дій сил та засобів, послідовність введення їх у зону НС для проведення АРІНР” [283].

СІАЗ ЦЗ за цих обставин функціонує комплексно, а саме:

зазначений аналіз здійснюється фахівцями підрозділів СІАЗ ЦЗ (пунктів управління, робочої групи з оцінки обставин і підготовки пропозицій до рішення керівника, що входить до структури штабу з НС) на основі отриманої інформації від ОУ вищої ланки, скоординованих ОУ та підпорядкованих структур;

надалі, в процесі аналізу обставин, фахівці штабу з НС співвідносять потребу у силах та засобах для проведення робіт з можливостями залучених аварійно-рятувальних підрозділів, проводять розрахунки з метою їх оптимального застосування та надають пропозиції керівнику робіт з ліквідації НС (керівнику ОУ) [30, с. 399].

Водночас треба зазначити, що методи роботи керівника ОУ та штабу з НС щодо планування дій підрозділів і управління ними під час ліквідації наслідків НС залежать від обставин, визначених завдань і терміни їх виконання. На нашу думку, окреслені методи можуть бути за сутністю єдиними в усіх ланках управління, або відрізнятися, але мають забезпечити своєчасне ухвалення рішень і доведення завдань до підпорядкованих структур, повне й якісне планування заходів та дій, узгоджену роботу всіх ОУ, оперативне реагування на зміни обставин і своєчасне виконання визначених завдань [157, с. 36].

Метод послідовної роботи застосовується у разі наявності достатнього часу на підготовку до дій за призначенням і проводиться послідовно від ОУ вищої ланки до аварійно-рятувального підрозділу включно [157, с. 36].

На нашу думку, керівник ОУ може застосовувати паралельний метод роботи, що застосовується за умови обмеженого терміну підготовки до дій (зазвичай, під час виникнення НС), за такої умови організація заходів реагування здійснюється одночасно у всіх ОУ та підрозділах, що залучаються до АРІНР [157, с. 36].

За результатами аналізу керівних документів, практичної діяльності ОУ та підрозділів, в роботі узагальнено заходи, що виконуються керівником в процесі організації дій. Під час ліквідації наслідків НС, керівник робіт з НС приймає рішення на проведення АРІНР, що містить такі основні елементи: “висновки з оцінки обстановки (основні дані про характер і масштаби НС, обсяг робіт, що необхідно виконати”, умови, в яких діятимуть підрозділи ЦЗ, наявний склад сил і засобів та їх можливості); “порядок проведення АРІНР та завдання підпорядкованим підрозділам ОРС ЦЗ” (район проведення АРІНР, розрахунок сил і засобів, послідовність та терміни проведення робіт, напрями зосередження основних зусиль, розподіл технічних засобів за етапами робіт); організацію взаємодії між ОУ та СЦЗ; “забезпечення дій підрозділів під час ліквідації наслідків НС”; “дотримання заходів безпеки під час проведення АРІНР”; “організацію управління та зв’язку” [283].

Рішення приймається після оцінки обстановки в районі НС з використанням даних розвідки та інших джерел інформації [283].

Вважаємо, що наведена послідовність дій керівника ОУ має бути більш конкретизована, зокрема, щодо висновків з оцінки обставин, замислу дій (послідовності проведення робіт, розподілу сил і засобів, районів, на яких зосереджуються основні зусилля), завдань підрозділам, організації взаємодії, управління, інформаційно-аналітичного та інших видів забезпечення дій.

Однак, треба зазначити, що керівник ОУ може організовувати виконання заходів з ліквідації НС як до прибуття в район НС, так і безпосередньо на місці події у запропонованій, або іншій послідовності, що залежатиме від конкретних

обставин, ступеня підготовленості керівника, його особистісних якостей, наявного часу на організацію дій та інших чинників.

З урахуванням змін обставин, він уточнює попередні рішення, завдання, порядок управління, взаємодії та забезпечення підпорядкованих підрозділів.

Спираючись на вимоги керівних документів, досвід діяльності ОУ та підрозділів під час ліквідації НС, результати попередніх наукових досліджень із зазначеної проблематики та застосовуючи метод аналогій, встановлено відношення еквівалентності між двома системами – системою управління в ЦЗ, що містить послідовність роботи керівника ОУ в умовах НС, та СІАЗ ЦЗ, що функціонує за різними методами, залежно від режиму функціонування ЄДС ЦЗ.

Еквівалентність двох вказаних систем, у цьому разі, розглядається за спільними ознаками, а саме: СІАЗ ЦЗ є складовою частиною ЦЗ та забезпечує його систему управління у різних режимах інформацією та аналітичним обробленням, оповіщенням та інформуванням, у разі загрози та виникнення НС, а також інформаційно-аналітичною підтримкою прийняття управлінського рішення [30, с. 401].

Так, в роботі пропонуємо авторське визначення поняття методу функціонування СІАЗ ЦЗ як визначеного способу реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання вказаною системою покладених на неї функцій і завдань у різних режимах функціонування [30, с. 401].

Також, запропоновано авторське визначення послідовного, паралельного та інтеграційного методів функціонування СІАЗ ЦЗ, як альтернативних у дослідженні [30, с. 401].

Послідовний метод функціонування СІАЗ ЦЗ – спосіб реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання вказаною системою покладених на неї функцій і завдань, що передбачає ієрархічне послідовне їх виконання в усіх ланках ОУ [30, с. 401].

Паралельний метод функціонування СІАЗ ЦЗ – спосіб реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання вказаною системою покладених на неї функцій і завдань, що передбачає одночасне (на певному етапі) їх виконання в ланках ОУ [30, с. 401].

Отже, виникла необхідність у застосуванні новітнього, більш довершеного методу, з метою надання фахівцям можливості комплексного врахування кращих якостей сучасних методів функціонування СІАЗ ЦЗ [30, с. 401].

У зв'язку з окресленим, в роботі запропоновано, як альтернативний, інтеграційний метод функціонування СІАЗ ЦЗ як спосіб реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання зазначеною системою покладених на неї функцій і завдань, що поєднує найкращі якості послідовного та паралельного методів і передбачає ситуаційний підхід щодо їх застосування в ланках ОУ [30, с. 401–402], [55, с. 345].

Надалі, з метою розроблення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, в роботі пропонуємо загальну систему показників оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ. Ієрархічний та змістовний взаємозв'язок в системі показників для створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ наведено на рис. 4.8.

У зазначеній загальній системі показники за ієрархією поділяються на показники загальносистемного, системного та елементного рівня (часткові показники) [26, с. 42], [36, с. 21], [30, с. 402].

Загальносистемний показник – інтегральна якість СІАЗ ЦЗ, що зображає сукупність властивостей та їх взаємозв'язок, а також ступінь придатності системи до досягнення цілей, що стоять перед нею (Ф1).

Системні показники – узагальнені фактори, що впливають на функціонування СІАЗ ЦЗ (Ф2-Ф5, Ф14-Ф17). В алгоритмічній моделі системні показники поділено на групи, а саме:

за режимами функціонування СІАЗ ЦЗ (Ф2-Ф5) – повсякденної діяльності (Ф2), підвищеної готовності (Ф3), НС (Ф4) та НСт (Ф5);

за узагальненими якісними показниками інформації, як матеріальної основи СІАЗ ЦЗ (Ф14-Ф17) – придатність інформації до використання (Ф14), відповідність інформації стану та зміні обставин (Ф15), можливість повноти використання інформації (Ф16), можливість зручного сприйняття та використання інформації (Ф17) [26, с. 39–42], [36, с. 21], [82, с. 72].

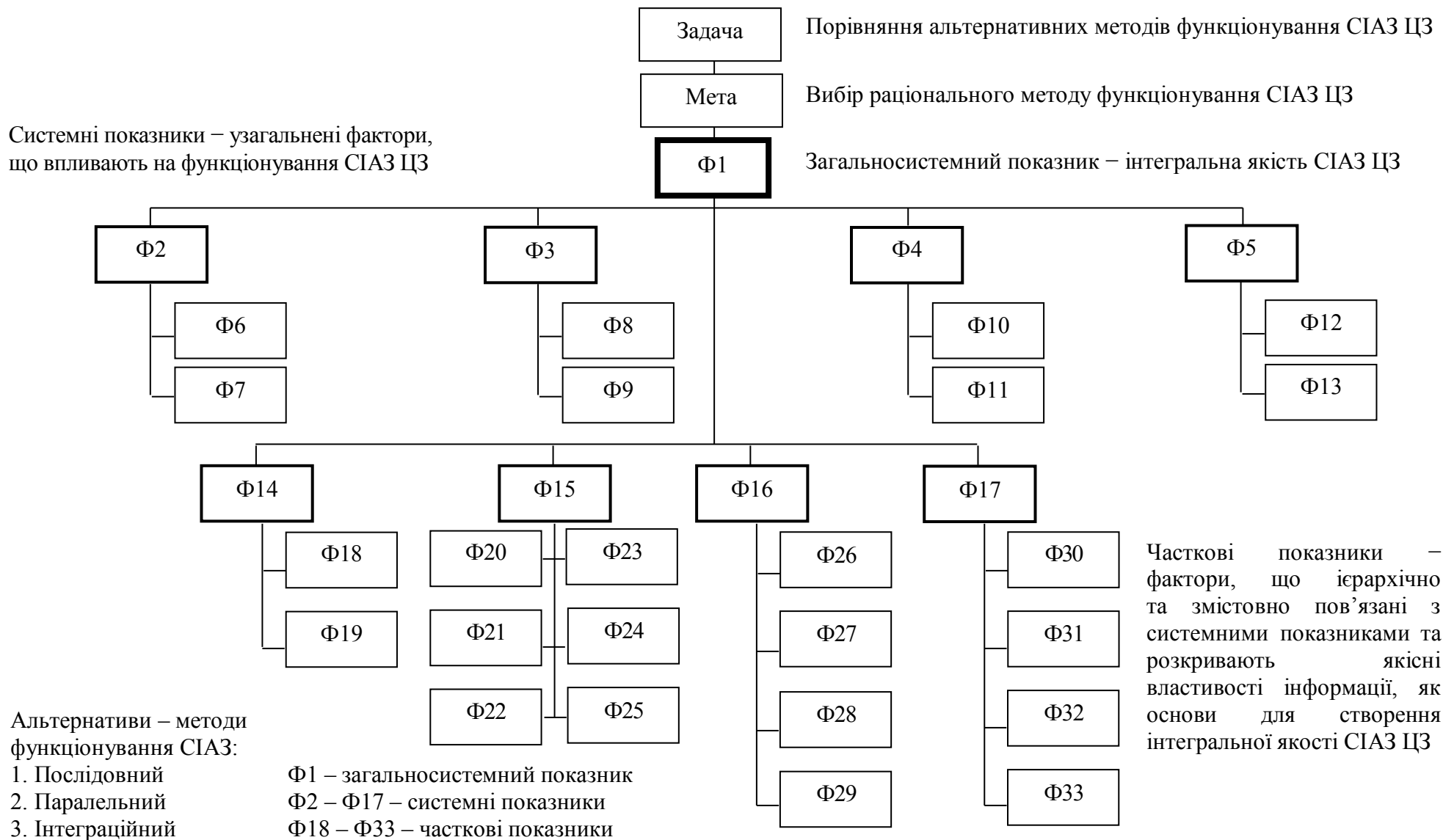

Рис. 4.8. Ієрархічний та змістовний взаємозв'язок в системі показників для створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ (розроблено автором [30, с. 403])

Часткові показники – фактори, завдяки системним показникам розкривають якісні властивості інформації, як матеріальної основи для створення інтегральної якості СІАЗ ЦЗ та поділяються за групами системних показників.

До групи системних показників, що характеризують режими функціонування СІАЗ ЦЗ (Ф2-Ф5) віднесено такі часткові показники: ІАЗ ОУ (Ф6) та населення (Ф7) щодо підготовки до дій у НС та НСт; ІАЗ ОУ (Ф8) та населення (Ф9) щодо оповіщення та інформування про НС та НСт; ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення у НС (Ф10) та ІАЗ населення щодо його дій в умовах НС (Ф11); ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення у режимі НСт (Ф12) та ІАЗ населення щодо його дій у режимі НСт (Ф13).

До групи системних показників, що характеризують узагальнені якісні показники інформації, віднесено часткові показники, що слугують матеріальною основою СІАЗ ЦЗ та ґрунтуються на вимогах до інформації, а саме: придатність інформації до використання (Ф14) – цінність (Ф18), корисність (Ф19); відповідність інформації стану та зміні обставин (Ф15) – адекватність (Ф20), вірогідність (Ф21), актуальність (Ф22), повнота (Ф23), оперативність (Ф24), своєчасність (Ф25); можливість повноти використання інформації (Ф16) – зрозумілість (Ф26), точність (Ф27), чіткість (Ф28), ідентичність (Ф29); можливість зручного сприйняття та використання інформації (Ф17) – репрезентативність (Ф30), змістовність (Ф31), сталість (Ф32), надійність (Ф33) [26, с. 39–42].

У науково-методичному підході щодо оцінювання альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ визначено критерій дослідження – умова, коли обраний метод функціонування СІАЗ ЦЗ забезпечує виконання функцій та завдань, що покладено на вказану систему [36, с. 23].

Отже, на основі розглянутого, обґрунтовано нагальну потребу у визначенні раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ за різними режимами функціонування ЄДС ЦЗ та критерію його оцінювання.

Висновки до розділу 4

Удосконалено структуру СІАЗ ЦЗ, на підставі аналізу законодавства України, що регламентує сферу ЦЗ, визначено необхідність усунення збігу функцій та завдань ОУ, суперечностей та невідповідностей, уточнення та деталізації структури, забезпечивши її цілісність та дієвість. Доведено, що зазначена система функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт, кожний елемент якої має свої особливості не лише за структурою, але й за змістовим наповненням, залежно від вказаних режимів функціонування.

Окреслено сукупність завдань, що покладено на зазначену систему, зокрема щодо комплексної підготовки ОУ до дій у НС, що передбачає провадження системи підготовки за рівнями ланок управління (державного, регіонального, місцевого та об'єктового), категоріями фахівців (центральных і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування) та за режимами її функціонування, враховуючи практичний компонент.

Запропоновано визначення завдань зазначеної системи щодо підготовки ОУ до дій у НС у різних режимах, зокрема: у режимі повсякденного функціонування – ІАЗ ОУ щодо підготовки до дій за призначенням, підготовки керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів ЦЗ; у режимі підвищеної готовності – ІАЗ ОУ щодо приведення їх у готовність та підготовки до дій за призначенням, з урахуванням особливостей НС; у режимі НС – ІАЗ ОУ щодо оповіщення та інформування про виникнення НС та про дії в зазначених умовах, інформування ОУ про розвиток НС та заходи, що здійснюються, підтримки прийняття рішення, узагальнення та накопичення інформаційно-аналітичного матеріалу для подальшого використання під час підготовки ОУ в режимі повсякденного функціонування; у режимі НСт – ІАЗ ОУ щодо здійснення заходів, аналогічних попередньому режиму, з урахуванням умов введення режиму НСт.

Розроблено метод оцінювання ефективності роботи оперативного складу

ОУ в умовах НС, що передбачає визначення ступеня реалізації його можливостей щодо виконання завдань протягом визначеного терміну та, за необхідності, формування і реалізацію напрямів підвищення результативності його роботи.

Розроблено послідовність ІАЗ процесу управління та взаємодії, в межах основних завдань СІАЗ ЦЗ, що охоплює заходи щодо одержання, опрацювання, зберігання, перетворення вхідної інформації в інформацію управління та подання її керівнику ОУ для прийняття рішення, визначення завдання, організації взаємодії, контролю за виконанням завдань, підтримання зворотного зв'язку між складовими частинами системи, що забезпечує циклічність та безперервність управлінського процесу. Окреслено завдання зазначеної системи щодо підготовки населення до дій у НС, що передбачає провадження основних напрямів удосконалення ІАЗ навчання громадян діям в умовах загрози та виникнення НС, основу якого складає використання новітніх інформаційних технологій, застосування прогресивних освітніх форм і методів навчання.

Побудовано алгоритмічну модель функціонування механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ, в якій визначено критерій дослідження – досягнення умови, коли сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити, дорівнює або перевищує сумарну кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмам необхідно забезпечити.

З метою дослідження СІАЗ ЦЗ запропоновано використовувати науковий підхід, що охоплює три рівні показників оцінки альтернативних методів функціонування зазначеної системи – загальносистемний, системний та елементний, що базується на застосуванні інформаційно-програмного середовища “Система багатофункціонального аналізу інформації і підтримки прийняття рішення” на основі МАІ, в якому результати порівняння альтернативних методів функціонування зазначеної системи на елементному рівні є початковими даними для їх порівняння на системному, а результати розрахунків на системному є початковими даними для загальносистемного рівня, забезпечує обрання найвищих якісних показників, відповідно до їх чисельних значень, за кожним, з усієї сукупності факторів, що відповідають найбільш раціональному методу

функціонування СІАЗ ЦЗ у різних режимах функціонування, який сприяє виконанню функцій і завдань та підготовлено алгоритмічну модель визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ, що дозволяє дослідити зазначену систему в динаміці її функціонування.

Уточнено визначення поняття СІАЗ ЦЗ, встановлено відношення еквівалентності між двома системами – системою управління в ЦЗ, що, зокрема, містить послідовність роботи керівника ОУ в умовах НС та СІАЗ ЦЗ, що функціонує за різними методами, залежно від режиму її функціонування. Запропоновано авторське визначення поняття методу функціонування СІАЗ ЦЗ, а також послідовного, паралельного та інтеграційного методів її функціонування як альтернативних у дослідженні.

Висвітлено ієрархічний та змістовний взаємозв'язок в системі показників для створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, визначено критерій дослідження – умова, коли обраний метод функціонування зазначеної системи забезпечує виконання функцій та завдань, що покладено на вказану систему.

РОЗДІЛ 5

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

5.1 Правовий, організаційний та інформаційно-аналітичний механізми щодо прийняття управлінських рішень у надзвичайних ситуаціях

Резолюція 59 (І) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, яку прийнято в 1946 році, проголошує свободу інформації основним правом людини і критерієм усіх інших свобод [126].

Демократичність та ступінь цивілізованості суспільства визначається тим, наскільки вільною почуває себе у ньому людина, як здійснюються її громадянські, політичні, соціально-економічні права [198, с. 44].

Сучасні суспільні перетворення передбачають активну участь держави у розвитку національних інформаційних ресурсів та їх захисті, а також актуалізують проблему аналізу їх правового механізму реалізації [398, с. 15], [198, с. 67].

Державне управління інтерпретують як діяльність держави, спрямовану на створення атмосфери для всебічної реалізації її функцій, основних прав і свобод громадян, гармонізації багатогранних інтересів у суспільстві та поза його межами, забезпечення соціального розвитку відповідними ресурсами [143, с. 157].

Державне управління є одним із видів діяльності, що здійснює управлінський та організаційний вплив, застосовуючи повноваження виконавчої влади для виконання управлінських функцій [344]. Загалом державне управління розуміють як діяльність ОДВ та ОМСВ, громадських організацій, що відповідно реалізують владу, а зокрема окреслюють його як виконавчо-управлінську діяльність, для якої характерна прагматична та кваліфікаційна особливість, завдяки якій вона відрізняється від інших форм реалізації державної влади [344].

Під принципами державного управління розуміють основоположні, науково обґрунтовані, а в деяких випадках і законодавчо посилені положення, відповідно

до яких будується і функціонує система державного управління [143, с. 224]. Одним з головних принципів державного управління є визначеність і застосування на практиці політики та правової бази для професійної та чітко впорядкованої діяльності [132].

Механізм державного управління є комплексом факторів системи, що впливають на її елементи та гарантують результати діяльності ОУ [264, с. 106].

Механізмом державного управління вважають засоби та методи управління, що забезпечують прямий і зворотний зв'язок, визначають можливість планомірного руху, функціонування та розвитку системи, відповідно до якої здійснюється процес управління [344], розглядають як комплексну систему, що слугує практичному провадженню державного управління, досягнення окреслених цілей, має відповідну структуру, форми, технологію впливу на ОУ з певним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [378].

На думку Л. Приходченко, основу механізму державного управління утворюють цільовий, нормативно-правовий, організаційний, економічний та інформаційний чинники, сукупність яких відбиває всі істотні аспекти функціонування системи державного управління: виконання функцій (організаційний), дотримання цілеспрямованості (цільовий та нормативно-правовий), забезпечення ефективності (економічний) та можливості функціонування (інформаційний) [264, с. 111].

Підтримуємо твердження автора з суттєвим уточненням. На нашу думку, у цьому аспекті, з урахуванням важливості зазначених чинників, функціонує комплексний механізм державного управління, в структурі якого тісно взаємодіють правовий, організаційний, інформаційно-аналітичний та інші механізми державного управління, що забезпечують реалізацію функції цілепокладання в державному управлінні.

Також, О. Труш вважає саме правовий механізм державного управління ключовим, тому, що він утворюється з комплексу правних засобів, завдяки яким повноваження суб'єктів суспільних відносин реалізуються відповідно до вимог, що містяться в нормах права. Необхідною умовою його функціонування є

діяльність ОДВ, оскільки держава формує правовий простір, завдяки уповноваженим органам здійснює правотворчу, правозастосовну і правоохоронну діяльність [370, с. 420].

Сьогодні надзвичайної актуальності набувають проблеми регулювання інформаційної сфери, де провідним інструментом реалізації національних інтересів у такій сприйнятливій галузі суспільних відносин виступає саме правовий механізм державного управління [198, с. 52].

Аналіз певних статей Конституції України дозволяє зробити висновок про побудову інформаційної сфери на основі демократичних норм та принципів [198, с. 53]. Так, стаття 17 Конституції України визначає справу забезпечення інформаційної безпеки однією з найважливіших функцій держави, завданням всього Українського народу [184].

Отже, розглянемо складові частини законодавчої бази України щодо регуляції інформаційного забезпечення та окреслимо, що саме упорядковує дану нормативно-правову базу.

Відомо, що основні напрями інформаційного забезпечення управління, визначають такі НПА як закони України; постанови та розпорядження КМУ; розпорядчі документи Державного комітету інформатизації.

Положення Конституції України розгортаються та конкретизуються у багатьох документах, що встановлюють правові норми в інформаційній сфері.

До групи основних законодавчих актів, що регламентують інформаційне забезпечення державних ОУ відносять базові Закони України, а саме: “Про інформацію”, “Про захист в інформаційно-телекомунікаційних системах”; “Про національну програму інформатизації”; “Про електронні документи та електронний документообіг”; “Про електронні довірчі послуги”; “Про порядок висвітлення діяльності ОДВ та ОМСВ ЗМІ”.

Закон України “Про інформацію” став першоосновою виникнення інформаційної галузі та правовим фундаментом для затвердження НПА, що регулюють інформаційні відносини [392, с. 34].

Закон регулює інформаційні відносини, що виникають в усіх сферах життя

та діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації, визначає поняття інформаційної діяльності та порядок доступу до інформації. Головним положенням Закону є те, що інформація є об'єктом права власності громадян, організацій (юридичних осіб) і держави [287].

У зв'язку з тим, що інформатизація є обов'язковою складовою частиною управлінської діяльності, основним фактором стає захист обробки та зберігання даних в інформаційних системах із забезпеченням конфіденційності, доступності та повноти інформації. Цю питання окреслено в Законі України “Про захист в інформаційно-комунікаційних системах”. Під захистом інформації в системі розуміють діяльність, спрямовану на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в системі [285].

У процесі передачі, отримання, обробки, розсилки інформації управлінського характеру в інформаційно-комунікаційних системах, треба пам'ятати про таємність та конфіденційність даних. Поряд із законодавчими методами захисту інформації, застосовують також координаційні, технічні, математичні, програмні та методи доброчесності. Вочевидь, інформаційна безпека в ОДВ посідає ключове місце в структурі загальної безпеки, адже інформація, що поширюється в установах такого характеру будь-якого рівня, може містити конфіденційний або ж таємний характер. Тому доступ до таких даних повинен чітко регламентуватись Законом.

Закон України “Про національну програму інформатизації” передбачає “стратегічний напрям розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки діяльності соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення” [293]. “Національна програма інформатизації містить Концепцію Національної програми інформатизації, сукупність державних, регіональних та галузевих програм інформатизації, програми та проекти інформатизації ОМСВ”, визначає основну мету національної програми інформатизації, зокрема “створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, вірогідною та повною інформацією шляхом

широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави” [293].

Однак, питання щодо порядку отримання громадянами України своєчасної, адекватної, корисної інформації щодо їх поведінки в умовах НС в зазначених НПА не наводиться.

Відповідно до Закону, ОДВ, в межах своєї компетенції, здійснюють такі функції у процесі інформатизації: “захист авторського права на бази даних і програми, створені для потреб інформатизації та особистої інформації; встановлення стандартів, норм і правил використання засобів інформатизації; забезпечення доступу громадян та їх об’єднань до інформації державних органів та органів місцевого самоврядування, а також до інших джерел інформації; визначення пріоритетних напрямів інформатизації з метою подальшої її підтримки шляхом державного фінансування та пільгового оподаткування; інформатизацію науки, освіти, культури, охорони довкілля та здоров’я людини, державного управління, національної безпеки та оборони держави, пріоритетних галузей економіки; підтримку вітчизняного виробництва програмних і технічних засобів інформатизації; підтримку фундаментальних наукових досліджень для розроблення швидкісних математичних і технічних засобів обробки інформації; забезпечення підготовки спеціалістів з питань інформатизації та інформаційних технологій; організацію сертифікації програмних і технічних засобів інформатизації; державне регулювання цін і тарифів на використання телекомунікаційних та комп’ютерних мереж для потреб інформатизації у бюджетній сфері; забезпечення інформаційної безпеки держави” [293].

У зазначеному переліку функцій ОДВ не прослідковуються та не конкретизуються питання щодо ІАЗ населення в умовах НС.

В умовах бурхливого розвитку інформаційного суспільства елементом електронного урядування стає електронний документообіг, невіддільною складовою частиною якого є електронний цифровий підпис, що підтверджує вірогідність та оригінальність документа в електронній формі.

Дія Закону України “Про електронні документи та електронний

документообіг” “поширюється на відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів” [269]. Відповідно до Закону, електронним документом вважають документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, що містить обов’язкові його реквізити [269].

Обов’язковим реквізитом електронного документа є його “автентифікація – електронна процедура, яка дає змогу підтвердити електронну ідентифікацію фізичної, юридичної особи, інформаційної або інформаційно-телекомунікаційної системи та/або походження та цілісність електронних даних”, що регламентується Законом України “Про електронні довірчі послуги”. Державне регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації здійснює “ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства” [268].

Вважаємо, що зазначені послуги для населення можуть і мають, хоча б частково, спрямовуватися на забезпечення їх обізнаності щодо прав та обов’язків в умовах НС. Маємо думку про те, що саме поінформованість населення щодо дій в умовах НС забезпечить суттєве зниження рівня людських втрат та матеріальних збитків.

Інформатизацію діяльності ОДВ регламентує Закон України “Про порядок висвітлення діяльності ОДВ та ОМСВ ЗМІ”. Висвітлення діяльності ОДВ та ОМСВ в Україні здійснюється шляхом “одержання, збирання, створення, поширення, використання і зберігання інформації про діяльність ОДВ та ОМСВ, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів” [296]. Інформація, що подається для оприлюднення до ЗМІ, зокрема, щодо загрози та виникнення НС, повинна бути чіткою, вірогідною, корисною та своєчасною, а інформатизація управлінської діяльності ОДВ має набувати системного характеру, відповідати чинному законодавству України та світовим стандартам державної служби.

Суттєвим кроком на шляху формування інформаційного законодавства є

прийняття Доктрини інформаційної безпеки України, що “визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями та пріоритети державної політики в інформаційній сфері”, а саме: побудови дієвої й ефективної системи стратегічних комунікацій; розвитку правових інструментів захисту прав людини і громадянина на вільний доступ до інформації, її поширення, оброблення, зберігання та захист, сприяння розвитку можливостей доступу та використання публічної інформації у формі відкритих даних; інформування громадян України про діяльність ОДВ; розвитку сервісів, спрямованих на більш масштабне та ефективне залучення громадськості до прийняття рішень ОДВ та ОМСВ; створення та забезпечення функціонування правового механізму взаємодії державних органів з інститутами громадянського суспільства з метою інформаційної підтримки комерційної, гуманітарної, просвітницької, культурної та іншої діяльності таких інститутів за межами України [299].

Поміж НПА окреслимо такі:

постанова КМУ “Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади” регламентує, що “оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади здійснюється з метою підвищення ефективності та прозорості діяльності цих органів шляхом впровадження та використання сучасних інформаційних технологій для надання інформаційних та інших послуг громадськості, забезпечення її впливу на процеси, що відбуваються у державі” [297];

постанова КМУ “Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи “Електронний уряд” визначає “одним з пріоритетних завдань щодо розвитку інформаційного суспільства надання громадянам та юридичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання електронної інформаційної системи “Електронний Уряд”, що забезпечує інформаційну взаємодію органів виконавчої влади між собою, з громадянами та юридичними особами на основі сучасних інформаційних технологій” [286];

розпорядження КМУ “Про затвердження Концепції формування системи

національних електронних інформаційних ресурсів” “визначає стратегію формування системи національних електронних інформаційних ресурсів” [270].

Слід зазначити, що національні ресурси становлять ключову складову частину стратегічних ресурсів держави, значення якої зростає з розвитком інформаційних технологій та їх використанням в усіх сферах суспільного життя загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема. В Концепції зазначається, що “ефективне державне управління національними ресурсами є важливою умовою забезпечення інформаційної безпеки держави та реалізації державної політики у сфері інформатизації. Формування системи національних ресурсів є одним із основних завдань Національної програми інформатизації”.

Крім того, “стратегія формування системи ресурсів ОДВ полягає в систематизації та інтеграції зазначених ресурсів з метою забезпечення прозорості, відкритості, підвищення, оперативності та ефективності роботи ОДВ та забезпечення широкого доступу громадян до національних електронних інформаційних ресурсів” [270].

Наказом Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України затверджено Порядок координації діяльності ОДВ, ОМСВ, військових формувань, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності з питань запобігання, виявлення та усунення наслідків несанкціонованих дій щодо державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, який “визначає механізм координації діяльності ОДВ, ОМСВ, військових формувань, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності з питань, пов'язаних із запобіганням вчиненню порушень безпеки інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, виявленням та усуненням наслідків інших несанкціонованих дій щодо державних інформаційних ресурсів в інформаційно-телекомунікаційних системах” [280].

Зважаючи на зазначене, вважаємо, що в сучасних умовах діяльності ДСНС та інших ОДВ та ОМСВ, на Сході України надзвичайну вагомість набуває комплексний механізм державного управління, що містить правовий,

організаційний, інформаційно-аналітичний та інші механізми.

Отже, ІАЗ є невіддільною складовою частиною управлінського процесу, майстерне використання якого забезпечує ефективну діяльність та можливість підвищення результативності ухвалення управлінських рішень.

Вважаємо, що своєчасне та повноцінне ІАЗ є досить складним процесом, що посилюється шляхом потужного правового наповнення та підтримки.

Тому правовий механізм державного управління щодо прийняття управлінських рішень ґрунтується на виконанні низки принципів, пріоритетними з яких є дотримання законодавчих прав та свобод кожного громадянина, відкритість та доступність інформації та запоруки інформаційної безпеки.

Водночас треба зазначити, що основним законодавчим актом, який регламентує діяльність органів державного управління у сфері ЦЗ є Кодекс, в якому питання інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень означено фрагментарно та розрізнено. Так, стаття 73 Кодексу визначає, що для управління та координації дій ОУ та СЦЗ, забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обставини в районах НС у системі ЦОВВ функціонує державний центр управління в НС [181].

Крім того, у Положенні про ЄДС ЦЗ питання інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень розкрито опосередковано, а саме: одним із основних завдань, що виконуються ЄДС ЦЗ під час реагування на НС, визначено лише інформування ОУ ЦЗ про розвиток НС та заходи, що здійснюються [275].

Як висновок, констатуємо, що правовий механізм державного управління щодо ІАЗ прийняття управлінських рішень потребує розвитку та удосконалення.

Початок ХХІ сторіччя позначився сповненням НС різного характеру, що спричиняють порушення нормальних умов життєдіяльності, зумовлюють значні матеріальні збитки та збирають невітїшну плату людськими життями. Згідно з думками експертів, тенденція щодо збільшення кількості НС та підвищення рівня складності ліквідації їх наслідків зростатиме надалі. Питання адекватності та ефективності управлінських рішень в умовах НС буде і далі залишатись актуальним [355, с. 100].

Зазначене набуває актуальності в умовах, коли техногенна та екологічна небезпека поглиблюється соціально-політичними проблемами, що викликані економічною та фінансовою нестабільністю, соціальним напруженням серед різних верств суспільства. Усе це створює об'єктивні передумови зростання техногенних і техногенно-екологічних аварій, катастроф та інших НС та необхідності посилення уваги з боку держави щодо виконання завдань захисту від них населення і територій [344].

Маючи стійкий характер і торкаючись, загалом, національних інтересів, НС породжують низку інших загроз у важливих сферах життєдіяльності країни та ускладнюють розв'язання гострих проблем як на державному, так і на регіональному рівнях, відповідно взаємозв'язки в таких випадках регулюються значною кількістю законодавчих актів [148, с. 263–264].

Одним із них є Закон України “Про національну безпеку України”, відповідно до статей якого, зокрема, 1, 2, 17, 18 та 92 статті Конституції України “визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантують суспільству і кожному громадянину захист від загроз” [290], [184].

Сьогодні забезпечення національної безпеки є невід'ємною функцією нашої держави, що має гарантувати сприятливі умови для безпечної життєдіяльності її громадян. Запобігання НС техногенного, природного, соціального, а зараз і військового характеру, їх ліквідація, з метою збереження життя та здоров'я людей, забезпечення сталого розвитку країни, належать до ключових компонентів національної безпеки держави [253, с. 78].

З метою виконання цієї функції, у сфері державної політики ухвалюються рішення, спрямовані на розв'язання таких проблем, створюється механізм виконання рішень, розробляється відповідний інструментарій, зокрема, “реалізація державної політики у сфері ЦЗ, захисту населення і територій від НС, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків НС, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності” [274], “підвищення ефективності

захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та об'єктів виробничого і соціального призначення від НС техногенного та природного характеру, а також оперативності та узгодженості дій сил і засобів, які залучаються до реагування на загрози виникнення або у разі виникнення НС техногенного та природного характеру” [301].

Однак, невтішна статистика кількості НС та їх наслідків за останні роки зумовила потребу підвищення дієвості системи захисту населення від НС як одного з ключових питань провадження державної політики сьогодення, що здійснюється системою управління в ЦЗ [370, с. 420].

Нині формування та реалізація державної політики у сфері ЦЗ здійснюється з урахуванням повноважень ЦОВВ та МОВВ, що дає змогу у проведенні виваженої державної політики зі згаданих питань.

Важливе значення в реалізації державної політики у сфері ЦЗ має організаційний механізм державного управління, під яким розуміють комплекс різних за своєю природою певних процесів і дій, що призводять до утворення та вдосконалення взаємозв'язків між складовими елементами в механізмі управління та мають організовувати регулювання, управління в інтересах державної влади, ефективну діяльність державно-управлінської системи. Головним призначенням організаційних факторів у складі механізму державного управління є створення та активізація організаційних ресурсів суб'єктів управління як складової частини системи управління [370, с. 421].

Зважаючи на те, що, відповідно до положень Кодексу, ЦЗ визначено функцією держави щодо захисту населення від НС [181], тому вважаємо, що реалізацію цієї функції загалом, і щодо прийняття управлінських рішень – зокрема, забезпечують як правовий, так і організаційний механізми державного управління.

До того ж, Кодекс визначає, що “НС – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією,

епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності” [181].

Крім того, статтею 8 Кодексу визначено, що “забезпечення реалізації державної політики у сфері ЦЗ здійснюється ЄДС ЦЗ – сукупністю ОУ, сил і засобів ЦОВВ та МОВВ, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері ЦЗ. ОУ ЦЗ визначено органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчі органи рад та їх структурні підрозділи, призначені для безпосереднього керівництва діяльністю у сфері ЦЗ відповідно до компетенції” [181], [275].

Постанова КМУ “Про затвердження Положення про ЄДС ЦЗ” “регулює питання здійснення заходів ЦЗ в державі, визначає склад ОУ та СЦЗ, планування діяльності ЄДС ЦЗ, порядок виконання нею завдань та організації взаємодії” [275], зокрема “керівництво проведенням АРІНР у ЄДС ЦЗ під час ліквідації наслідків НС та управління СЦЗ, що залучаються до таких робіт, здійснює керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який призначається та діє відповідно до статті 75 Кодексу” [275], який “призначається для безпосереднього управління АРІНР під час виникнення будь-якої НС” [181].

Стаття 75 Кодексу регламентує, що “залежно від рівня НС, керівником робіт з ліквідації наслідків НС призначається:

- 1) КМУ у разі виникнення НС державного рівня – Перший віце-прем’єр-міністр, віце-прем’єр-міністр чи керівник одного з ЦОВВ або його перший заступник (заступник);
- 2) обласною, Київською міською державними адміністраціями у разі виникнення НС регіонального рівня – перший заступник або один із заступників голови обласної, Київської міської державної адміністрації;
- 3) районною державною адміністрацією у разі виникнення НС місцевого

рівня – один із заступників голови районної державної адміністрації;

4) виконавчим органом міської ради у разі виникнення НС місцевого рівня – один із заступників міського голови;

5) сільською, селищною радою у разі виникнення НС об'єктового рівня – сільський, селищний голова;

6) керівником суб'єкта господарювання у разі виникнення НС відповідного об'єктового рівня – керівник або один із керівників суб'єкта господарювання відповідно до затвердженого розподілу обов'язків” [181].

Важливим питанням щодо прийняття управлінських рішень є процедура призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС. Кодексом (п. 3 ст. 75) визначено, що до призначення керівника робіт та прибуття в район НС, його обов'язки виконує керівник підрозділу, або оперативної групи, який прибув першим в район НС [181]. Вважаємо, що порядок призначення керівника робіт далекий від досконалого. В цьому криються недоліки правового та організаційного механізмів державного управління.

Крім того, Кодексом визначено, що “у разі ліквідації наслідків НС, яка за характером та наслідками не потребує спеціального призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС, обов'язки такого керівника забезпечує керівник аварійно-рятувальної служби, що виконує ліквідацію наслідків цієї НС. На час ліквідації наслідків НС у підпорядкування керівника робіт з ліквідації наслідків НС переходять усі аварійно-рятувальні служби, що залучаються до ліквідації таких наслідків. Ніхто не має права втручатися в діяльність керівника робіт з ліквідації наслідків НС” [181].

Положення Кодексу зазначають, що “залежно від обставин, що склалися у зоні НС, керівник робіт з ліквідації наслідків НС самостійно приймає рішення щодо: здійснення заходів з евакуації; зупинення діяльності суб'єктів господарювання, розташованих у зоні НС, та обмеження доступу населення до такої зони; залучення в установленому порядку до проведення АРІНР необхідних транспортних засобів, іншого майна суб'єктів господарювання, розташованих у зоні НС, аварійно-рятувальних служб, а також громадян за їх згодою; зупинення

АРІНР, якщо виникла підвищена загроза життю або здоров'ю рятувальників та інших осіб, які беруть участь у ліквідації наслідків НС; інші рішення, необхідні для ліквідації наслідків НС та забезпечення безпеки постраждалих” [181].

Кодекс проголошує, що “рішення керівника робіт з ліквідації наслідків НС оформлюється розпорядженням. Підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців здійснюється штабом з НС. Розпорядження керівника робіт з ліквідації наслідків НС є обов’язковими для виконання всіма суб’єктами, які беруть участь у ліквідації наслідків НС, а також громадянами і суб’єктами господарювання, розташованими у зоні НС. Керівник робіт з ліквідації наслідків НС, керівники аварійно-рятувальних служб мають право на повну та достовірну інформацію про НС для організації робіт з ліквідації її наслідків і зобов’язані інформувати відповідні ОДВ, ОМСВ про вжиті ними заходи. Після ліквідації наслідків НС керівник робіт з ліквідації наслідків НС подає органам, що його призначив, звіт про прийняті рішення та перебіг подій під час ліквідації наслідків НС. Керівник робіт з ліквідації наслідків НС несе персональну відповідальність за управління АРІНР з ліквідації наслідків НС” [181].

Крім того, у статті 31 Кодексу розкрито завдання ОУ ЦЗ щодо інформування населення про загрозу та виникнення НС, а також йдеться про способи та методи захисту від них [181], а інформація, як відомо, є одним з основних ресурсів, без яких неможливе здійснення управлінської діяльності, адже на основі інформації базуються такі заходи з організації управління як оцінка ситуації, прийняття рішення, планування дій, організація взаємодії, визначення завдань, здійснення контролю. Тому ОУ заздалегідь розробляються алгоритми дій посадових осіб у НС певного характеру, що дозволяє скоротити час на організацію робіт з ліквідації їх наслідків.

Вважаємо, що в розробці та реалізації алгоритмів дій закладено організаційний механізм державного управління, що скорочує час на прийняття рішення щодо реагування та ліквідації наслідків НС.

Крім того, для забезпечення організації взаємодії ЦОВВ та МОВВ,

підприємств, установ та організацій у процесі розв’язання питань, пов’язаних з НС та ліквідацією їх наслідків здійснюється класифікація НС, що дозволяє визначати залежно від обсягів заподіяних наслідків, технічні і матеріальні ресурси, необхідні для їх ліквідації (державного, регіонального, місцевого або об’єктового рівня) [279]. ЄДС ЦЗ залежно від масштабів і особливостей НС, що прогнозується або виникла, функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт [181], відповідно ОУ та СЦЗ виконують свої функції в одному з таких режимів [283].

Зазначені питання окреслено у Плані реагування на НС державного рівня, який “розроблено для впорядкування та координації дій ОДВ, ОМСВ, ОУ та СЦЗ, суб’єктів господарювання, спрямованих на ліквідацію наслідків та надання допомоги постраждалим, у разі загрози виникнення або виникнення НС” [273] та призначено для “оперативного реагування ОУ та СЦЗ, запобігання загибелі людей, зменшення матеріальних втрат та організації першочергового життєзабезпечення постраждалих; організації управління, взаємодії та інформування ОУ та СЦЗ, які залучаються до ліквідації наслідків НС; визначення послідовності та обсягів організаційних і практичних заходів із реагування на НС та ліквідацію її наслідків, строків виконання, відповідальних виконавців та необхідних для цього ресурсів” [273]. План реагування на НС державного рівня “реалізується шляхом: інформування та оповіщення про загрозу виникнення або виникнення НС; переведення ОУ та СЦЗ в режим підвищеної готовності та НС; дії ОУ та СЦЗ в режимі підвищеної готовності та режимі НС; управління під час ліквідації наслідків НС; залучення СЦЗ і проведення АРІНР; взаємодії ОУ та СЦЗ; організації основних видів забезпечення під час проведення АРІНР і ліквідації наслідків НС” [273]. У такому випадку вбачаємо спільне функціонування організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів державного управління, що забезпечують реалізацію зазначеного Плану.

Отже, квінтесенцією діяльності керівника ОУ в умовах НС мають бути безперервність, послідовність, гнучкість та стійкість, зокрема Статут дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ регламентує, що безперервність управління одержують

завдяки доречному ухваленню рішень та результативному доведенню завдань до підпорядкованих; наявністю з ними зв'язку та взаємодії та ОУ, СЦЗ та керівництвом; доречним розгортанням пересувних пунктів управління; оперативним відновленням тимчасово зупиненого управління. Послідовність управління полягає у цілеспрямованій і невтомній реалізації заходів та прийнятих рішень щодо виконання завдань з метою ефективного реагування на НС у встановлені терміни. Гнучкість управління забезпечується оперативним реагуванням на зміну обставинам, доречним уточненням прийнятих рішень, окреслених завдань підпорядкованим та принципів взаємодії. Стійкість управління набувають завдяки розгортанню у зоні НС основного і рухомого пунктів управління та ідентичних засобів зв'язку [283].

Крім того, важливим компонентом практичної діяльності ОУ у сфері ЦЗ є ІАЗ в умовах НС – комплексу заходів, що організовується, проводиться та скеровується на пошук, здобуття, отримання, збір, аналіз, перероблення та узагальнення необхідної, актуальної, вірогідної та адекватної інформації про ситуацію у зоні НС з можливих джерел, розподіл її між ланками управління, своєчасного надання її керівництву з метою прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ, визначення завдань та контролю за їх виконанням. Саме у зазначених заходах вбачаємо важливу роль організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів підтримки прийняття управлінського рішення. На підставі розгляду наведених НПА, що регламентують державну політику у сфері ЦЗ, наведемо узагальнену схему взаємозв'язку між головними завданнями ЄДС ЦЗ щодо реалізації ОУ державної політики у сфері ЦЗ (рис. 5.1) [253, с. 79].

Процес управління НС передбачає запобігання її виникнення, ліквідацію або мінімізацію наслідків, прийняття стабілізаційних термінових заходів з метою структурного відновлення старої або створення принципово нової системи [355, с. 102]. Також зазначимо, що важливою умовою ефективного управління в умовах НС є поєднання формування цінних ідей та задумів управлінських рішень, обміркованого прийняття, реалізації та контролю за їх виконанням [359].

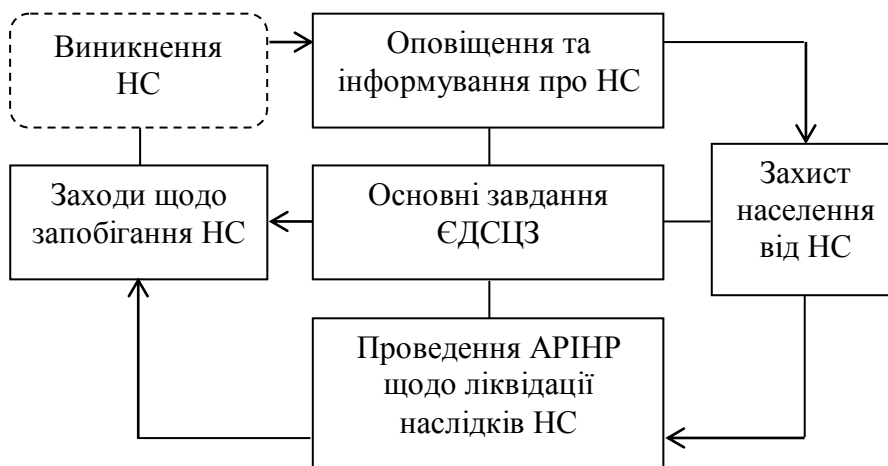

*Рис. 5.1. Узагальнена схема взаємозв'язку між головними завданнями ЄДС ЦЗ
(побудовано на основі [253, с. 79])*

Отже, організація роботи керівника ОУ в умовах НС щодо ухвалення управлінського рішення на застосування сил і засобів ЦЗ залежить від характеру, рівня та певної ситуації у зоні НС, а також від режиму функціонування ЄДС ЦЗ [112, с. 115–116].

5.2 Вимоги до інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у надзвичайних ситуаціях

Сьогодення окреслює нові вимоги до теорії прийняття управлінських рішень, яка виходить на якісно новий щабель важливості та на підґрунті якої опрацьовуються ефективні управлінські підходи, що виконують нелегкі управлінські завдання. Використання сучасних методик для прийняття ефективних управлінських рішень є значущою особливістю успішного керівника, оскільки управлінське рішення, схвалене та реалізоване керівником, має відповідні наслідки, особливо в умовах НС.

Прийняття управлінського рішення – це суттєвий етап процесу управління, фундамент якого закладається з певної аргументації проблемної ситуації, яку потрібно розв'язати та завершується вибором прийнятного рішення, тобто конкретним розумовим впливом, який є вирішальним у критичній ситуації,

інакше кажучи, вага керівника стає актуальною, коли виникає невизначеність, невідомість та ризик. Панівна роль управління полягає в успішному досягненні окреслених цілей і завдань під час прийняття рішення. Метою управлінської діяльності є пошук таких форм, методів, засобів та інструментів ухвалення рішень, які б допомогли досягти прийнятний результат у відповідних умовах [396], [173, с. 62].

Процес прийняття управлінських рішень розглядають як складову частину процедури планування та контролю, важливим моментом цього процесу є оцінювання ефективності їх ухвалення, тому ключову роль виконують такі показники: визначення завдання (окреслення проблеми); підготовка управлінських рішень (пошук та отримання інформації); оцінка управлінського рішення (виваження) та прийняття управлінського рішення (реалізація прийнятого управлінського рішення) [396], [202, с. 125].

Вихідними даними прийняття ефективних управлінських рішень є повноваження та компетентність керівника, а також його повна відповідальність за прийняте рішення. Крім того, опрацювання результативних управлінських рішень потребує застосування сукупності сучасних інформаційних методів, які б могли забезпечити змістовністю, доречністю інформаційного моделювання процесів, можливістю їх відтворення, розгляду, прогнозування тощо.

У державному управлінні інформація розглядається з погляду актуальності, повноти, вірогідності, оперативності, достатності, корисності й адекватності та можливості використання ефективних методів щодо її збирання, аналізу та забезпечення нею керівників для прийняття обґрунтованого рішення.

За браком хоча б однієї з наведених ознак, якість управлінського рішення знижується, інформація набуває недозволеної хибності, що може призвести до прийняття необґрунтованого рішення, у цьому разі інформацію необхідно отримувати з декількох джерел з верифікацією протягом певного проміжку часу.

Метою ІАЗ ОУ є отримання обробленої, узагальненої інформації на базі вихідних даних, що має стати підґрунтям для прийняття управлінських рішень. Беручи до уваги рівень поширення сучасних потоків інформації, ефективно

розв'язання таких завдань та удосконалення інформаційного забезпечення ОУ неможливо без використання технічних засобів обробки інформації та новітніх інформаційних методик. Ефективність рішень, що приймаються ОУ, беззаперечно залежить від якості інформації, засобів і методів її обробки (приймання, накопичення, зберігання, пошуку, перетворення, зображення та передавання) [143, с. 163], [247], [245].

Крім того, одним з найважливіших чинників ІАЗ ОУ є визначення його достатності, оскільки характер та обсяги інформації, що отримуються ОДВ, повинні відповідати означеним функціям [143, с. 163].

На державне управління та його ІАЗ в теперішніх умовах впливають такі фактори як геополітичні процеси, інформатизація, демократичні перетворення, сукупність методів інформаційної діяльності тощо [207, с. 11].

Державне управління в умовах НС має деякі особливі риси, внаслідок різноманітності сценаріїв розвитку таких ситуацій (ситуації визначеності, що обумовлені повнотою інформації; ситуації неповної визначеності або ризику, в яких вірогідність виникнення різноманітних обставин відома; ситуації невизначеності, коли ймовірність настання певних станів визначити неможливо), кожна з яких є неповторною та має певні причини виникнення, логіку розвитку, характер впливу на навколишнє середовище, масштаби та тяжкість наслідків [115, с. 101–102].

Розглянемо докладніше етапи технології прийняття і реалізації управлінського рішення в умовах НС.

1 етап – окреслення проблеми, коли вивчається стан справ, окреслюються і конкретизуються питання та формулюються критерії рішень, проводиться моніторинг наявних ресурсів для ліквідації наслідків НС.

2 етап – пошук та отримання інформації, коли окреслюються перспективи розв'язання проблеми, порівнюються ймовірності та відбувається попередній вибір кращого варіанту рішення. Цей етап містить у собі опрацювання інформації, що надходить практично з району НС про оперативні обставини, що склалися, особливу увагу надають визначенню принципів вибору оптимального

управлінського рішення. Від кількості показників, що застосовуються для розроблення управлінського рішення, залежить тип невизначеності (імовірнісний, природний, поведінковий тощо).

3 етап – оцінка управлінського рішення, коли зазначаються передумови для реалізації рішення, прогнозуються та систематизуються підсумки, а також аналізується рівень можливого ризику. На цьому етапі прийняття управлінського рішення неодмінно розглядаються ймовірні альтернативні варіанти рішень та залучаються фахівці для докладного розгляду рекомендованого рішення.

4 етап – прийняття управлінського рішення, його практична реалізація, осмислення та аналіз. На цьому етапі потрібно не тільки володіти системою моніторингу дій ОУ ЦЗ, сил і засобів оперативно-рятувальних підрозділів для виконання окреслених завдань, а також відповідною регламентованою процедурою оцінки рішення за параметрами результативності, якості та ефективності. Саме таке оцінювання необхідно проводити з залученням фахівців, що мають відповідний власний досвід ліквідації наслідків НС [396].

Важливим елементом підтримки ефективного функціонування системи управління в ЦЗ в умовах загрози та виникнення НС є процедура ІАЗ, яка здатна забезпечити органам державного управління такі показники: цілісність дій під час аналізу небезпек та виникнення НС; прийняття управлінських рішень та своєчасного їх уточнення в процесі розвитку НС; функціонування організаційних, технічних, інформаційних та інших підсистем; організацію взаємодії між ОДВ, ОМСВ, керівниками підприємств, установ та організацій; безперервний моніторинг і прогнозування розвитку НС; оповіщення та інформування ОУ і населення щодо загроз та тенденцій розвитку НС.

Отже, ІАЗ системи державного управління у НС – це сукупність визначальних чинників, які дають можливість органам державного управління організовувати, проводити та спрямовувати відповідні заходи для пошуку інформації про умови в зоні НС, її узагальнення, обробки та доведення до керівництва у необхідному вигляді з метою прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ.

Обмежений обсяг інформації (або її відсутність) про умови, що склались у зоні НС, призводять до зниження якості управлінського рішення та його адекватності ситуації.

Суттєвими чинниками, що впливають на функціонування системи управління в ЦЗ в умовах загрози та виникнення НС є такі: прийняття рішення в умовах невизначеності інформації, внаслідок стрімкого розвитку НС та зміни обставин, ризику прийняття неадекватного ситуації управлінського рішення; дефіцит часу на прийняття та впровадження в життя адекватних ситуації управлінських рішень; підвищені вимоги до персоналу ОУ, зокрема до їх знань, умінь, навичок та психологічної стійкості; рівень оснащення СІАЗ ЦЗ сучасними засобами отримання, обробки та передачі інформації; підвищені вимоги до структурно-функціональної гнучкості системи зв'язку та оповіщення, що забезпечує оперативний перехід в різні режими функціонування залежно від ситуації, що склалася, а також до стабільності окремих найбільш важливих елементів системи.

Встановлено, що процес обґрунтування, прийняття та реалізації управлінських рішень має об'єктивні та суб'єктивні компоненти, чітке уявлення певної змістовної сфери (міркування, аргументи, процедура класифікації, пошуку інформації) та потребує від керівника, який ухвалює рішення, інтуїції, навичок і знань.

Для упорядкування процесу прийняття управлінських рішень, як сукупності типових і особливих процедур, доцільно використовувати таку технологію, що дозволяє проаналізувати раніше ухвалені рішення та прийняти оптимальне [213, с. 9–12].

В умовах сьогодення сучасні інформаційні технології генерують не лише нові можливості щодо розв'язання нагальних проблем, вони потребують нових методологічних підходів до державної підтримки управлінських рішень, створення новітніх методів управління [373, с. 237–238].

Ґрунтуючись на результатах попередніх наукових досліджень, пропонуємо інноваційний підхід до організації ІАЗ прийняття управлінських рішень в умовах

НС, що базується на принципі системності, визначенні та послідовному групуванні показників з метою створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування такої системи. Такий інноваційний, комплексний підхід дозволить розглянути ІАЗ прийняття управлінських рішень як часткове у загальному – системі управління в ЦЗ.

Аналіз діяльності ОУ та СЦЗ в умовах НС засвідчив наявність вагомих чинників, що впливають на аргументацію прийняття управлінських рішень, зокрема, оперативності, актуальності, корисності, адекватності, повноти, якості інформації, що надходить до ОУ та часових показників, що є у розпорядженні керівника ОУ.

У зв'язку з зазначеним встановлено, що в системі управління в ЦЗ нині існує проблема, зміст якої визначається тим, що за умов неясності обставин в районі НС, уривчастості та неузгодженості інформації, що надходить до штабу з НС, ставиться під сумнів обґрунтованість рішення, що приймається керівником ОУ.

Отже, наголошуємо, що сьогодні нагальним питанням є пошук напрямів удосконалення ІАЗ ухвалення рішення керівником ОУ в умовах НС.

Успіх розв'язання зазначеного актуального питання в роботі ґрунтується на детальному аналізі результатів попередніх досліджень проблем отримання вірогідної та актуальної інформації, а також використання ефективних методів її збирання, аналізу та подання керівнику для прийняття обґрунтованого рішення, що, безсумнівно, розглядалось науковцями, які провадять наукові дослідження у галузі науки державного управління.

Р. Войтович підкреслює, що в умовах запровадження новітньої моделі децентралізації державного управління в Україні збільшується необхідність у радикальних змінах концепції прогресивності державно-управлінської діяльності, принципового оновлення кадрових структур, які вимагають оригінальних, передових підходів до ухвалення державно-управлінських рішень [106, с. 14].

Д. Неліпа обґрунтовує необхідність створення інноваційної системи прийняття рішень. Зазначена система, вважає вчений, має дозволити перетворювати фактичні суперечності між інтересами держав-членів ЄС на

джерело подальшого розвитку європейських інтеграційних процесів та ухвалювати збалансовані рішення, враховуючи такі інтереси [231, с. 50–58].

На ухвалення управлінських рішень, стверджує В. Бакуменко, можуть суттєво вплинути певні аспекти, серед яких виокремлює функціональний показник, пов'язаний з технологією прийняття рішень, а також інформаційний, завдяки якому управлінська діяльність забезпечується потрібною та вичерпною інформацією [15, с. 53–64].

В. Ніколаєв розробив структуру декомпозиції робіт у сфері інформаційно-аналітичної діяльності в органах виконавчої влади, одним із чотирьох базових пакетів робіт передбачив ІАЗ процесу прийняття управлінських рішень [235, с. 9].

На основі аналізу підходів до розроблення та прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику, В. Кузиляк, Р. Яковчук та колектив авторів дійшли висновку, що оцінювання якості управлінських рішень керівниками органів та підрозділів ДСНС потрібно здійснювати завдяки ІАЗ, що враховує пошук, оброблення оперативних даних та опрацювання варіантів управлінських рішень з використанням математичного моделювання [246, с. 223].

О. Скопа визначив важливу роль інформаційно-аналітичних служб ОУ, які мають забезпечити ефективну підготовку даних для організації роботи штабу в складних умовах, що реалізується шляхом колективного формування оптимального варіанту рішення [342, с. 258].

О. Дегтяр розробив орієнтовну функціональну структуру ІАЗ прийняття державно-управлінських рішень, запропонував напрями вдосконалення роботи з інформацією під час розроблення та ухвалення таких рішень [135, с. 34–35].

Попри істотні наукові здобутки науковців щодо дослідження проблемних питань прийняття управлінських рішень, звертаємо увагу, що єдиних тенденцій щодо розв'язання окресленої проблеми зараз немає, тому вважаємо, що шляхи удосконалення ІАЗ прийняття рішення керівником ОУ в умовах НС потребують подальшого наукового дослідження.

Отже, на основі аналізу НПА України у сфері ЦЗ та наукових досліджень інших вчених, обґрунтуємо вимоги до ІАЗ прийняття управлінських рішень та

напрями вдосконалення ІАЗ прийняття рішення керівником ОУ в умовах НС.

У Стратегії національної безпеки України одним з основних напрямів державної політики національної безпеки України визначено “створення ефективного сектору безпеки і оборони” [302]. Окреслене завдання передбачено виконати шляхом “створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, забезпечення ефективної координації та функціонування єдиної системи ситуаційних центрів профільних ОДВ сектору безпеки і оборони” [302]. Крім того, Стратегії національної безпеки України передбачено, що “розвиток ДСНС має забезпечити підвищення її спроможності щодо ефективного управління ЄДС ЦЗ” [302].

Зазначене зумовлює необхідність проведення реформування системи ДСНС за трьома етапами. На завершальному етапі (2019-2020 роки) передбачається проведення заходів щодо удосконалення системи оповіщення та інформування, зокрема [308]: “модернізація системи ЦО населення на центральному та регіональному рівні”; “створення системи оповіщення в ОТГ”; “переобладнання вузлів зв’язку територіальних органів та підрозділів ДСНС, створення комплексів засобів зв’язку для мобільних пунктів ДСНС”; “створення та забезпечення функціонування автоматизованої системи управління телекомунікаційними мережами, центру обробки даних, комплексної підсистеми інформаційної підтримки прийняття рішень з питань НС” [308]. Отже, “за результатами проведення реформи очікується створення оптимальної системи управління ЄДС ЦЗ та підвищення ефективності її функціонування” [308].

Відповідно до положень Глави 15 Кодексу “для координації дій ОДВ та ОМСВ, ОУ та СЦЗ, а також організованого та планового виконання комплексу заходів та робіт з ліквідації наслідків НС використовуються пункти управління та центри управління в НС, утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків НС, призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків НС, утворюються штаби з ліквідації наслідків НС”, виконуються інші заходи [181].

На основі аналізу НПА сфери ЦЗ, в роботі визначено загальну послідовність дій органів державного управління під час виникнення НС, що наведено на рис. 5.2.

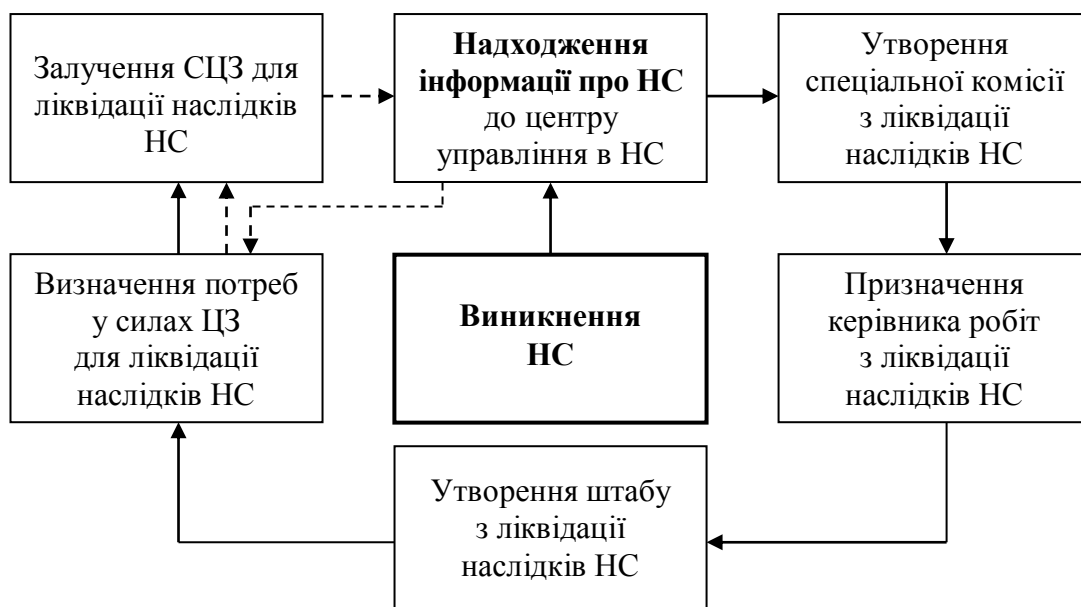

Рис. 5.2. Загальна послідовність дій органів державного управління під час виникнення НС (розроблено автором [46, с. 215])

У режимі повсякденного функціонування управління суб'єктами забезпечення ЦЗ, координацію дій ОУ та СЦЗ здійснює Державний центр управління в НС системи ДСНС [181]. На регіональному рівні у системі ДСНС функціонують центри управління в НС, які, у разі виникнення НС, взаємодіють зі штабом з НС та забезпечують його роботу [181].

Як було раніше зауважено, найважливішими факторами, що впливають на ефективність реагування ОУ та СЦЗ на НС, є інформація та час.

У цьому контексті слід зазначити, що у п. 3 статті 75 Кодексу вказано, що до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків НС, який призначається після виникнення НС, організовує роботи керівник підрозділу, який прибув першим в район виникнення НС [181].

Обставини настання НС можуть бути різними, тому вважаємо, що важливим питанням є місце, час виникнення НС та виявлення її ознак. Важливість отримання вірогідної, своєчасної та корисної інформації обумовлена тим, що, керівник, з метою організації робіт з ліквідації наслідків НС, не лише має право на достатню та правдиву інформацію та зобов'язаний інформувати ОДВ, ОМСВ про НС та вжиті заходи, але й несе персональну відповідальність за управління АРІНР, а також за

виконання функцій та завдань, що на нього особисто покладено.

Треба зауважити, що Статутом дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ визначено структуру та вимоги до системи управління в НС [283]. Погоджуємося зі статутними положеннями, але маємо свою думку щодо визначення поняття “управління у НС”, а саме: управління у НС є цілеспрямованою діяльністю ОУ та керівників СЦЗ щодо ефективного використання сил та засобів різного призначення з метою збереження життя та здоров’я населення, а також виконання робіт у районах НС у повному обсязі, у найкоротші терміни, з мінімальними втратами населення, особового складу підрозділів та матеріальних засобів.

Вимоги до ІАЗ прийняття рішення, як компонента системи управління, тісно пов’язані з вимогами до системи управління в ЦЗ та особливостями її функціонування, а саме: висока готовність до дій, стійкість, забезпечення можливості як централізованого, так і децентралізованого управління. Відповідно до положень Статуту дій у НС ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ, управління роботами починається з отримання ОЧС (диспетчерською) або керівником ОУ (підрозділу) інформації про виникнення НС і завершується після її ліквідації та здійснюється, зазвичай, за добовими циклами, кожний з яких містить певні заходи, зміст і послідовність, виконання яких може бути змінено відповідно до конкретних обставин [283].

Послідовність прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків НС, що пропонуємо, наведено на рис. 5.3.

Відповідно до запропонованої послідовності, дані про виникнення НС та ситуацію (блок 1) надходять до ОУ у вигляді повідомлень. Водночас основними джерелами отримання найповніших і узагальнених даних про ситуацію, є підпорядковані розвідувальні підрозділи та ОУ, значна частина інформації може надходити від ОУ вищої ланки, а також від скоординованих ОУ та їх засобів спостереження та контролю. Схему надходження інформації у НС, що пропонуємо, наведено на рис. 5.4.

Ситуацію загалом аналізує керівник ОУ, інші посадові особи (блок 2) за такими елементами: “характер і масштаби розвитку НС, кількість постраждалих,

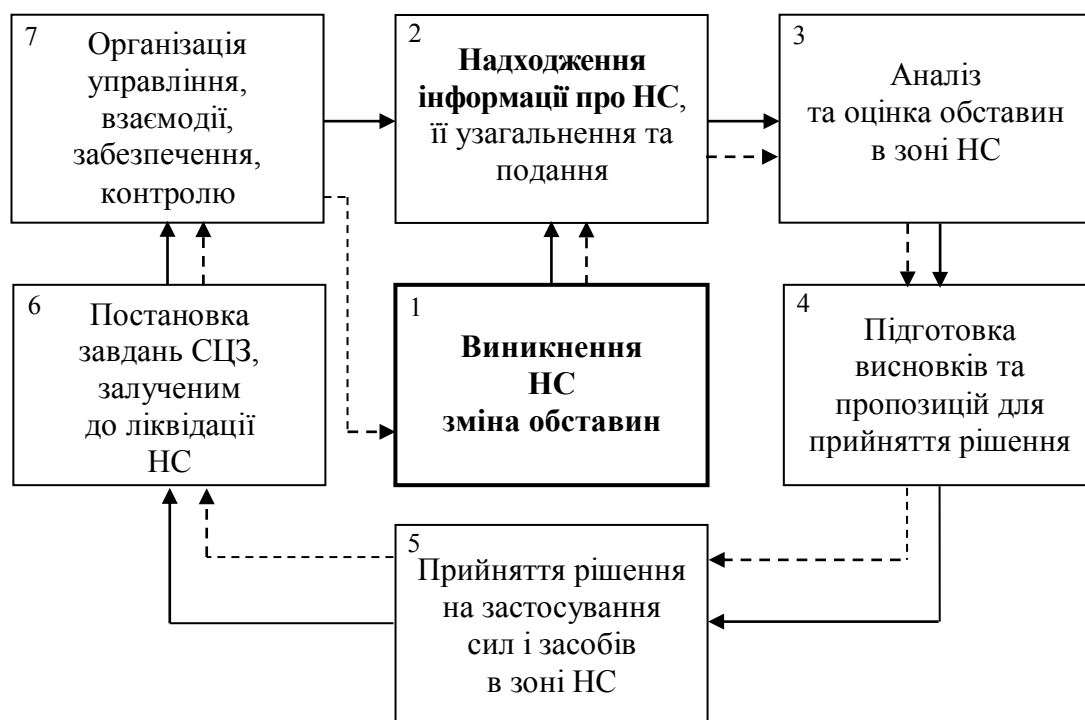

Рис. 5.3. Послідовність прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків НС (розроблено автором [46, с. 216])

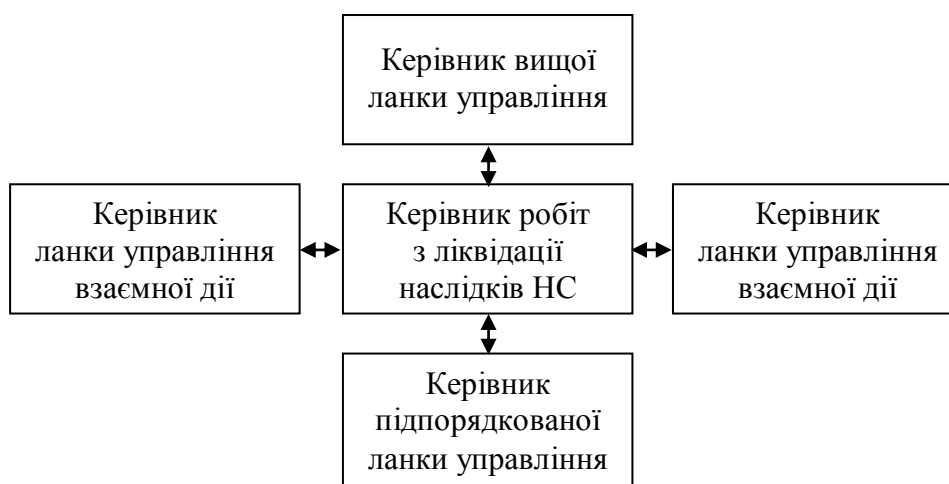

Рис. 5.4. Схема надходження інформації про НС (розроблено автором [46, с. 216], [49, с. 89])

ступінь небезпеки для населення, межі небезпечних зон та прогнозування наслідків НС”; “види і обсяги АРІНР та умови у яких вони проводяться”; потреба у силах та засобах; “кількість, укомплектованість, забезпеченість і готовність до дій сил та засобів, послідовність введення їх у зону НС для проведення АРІНР”

[283]. У процесі аналізу ситуації, фахівці “співвідносять потребу в силах та засобах для проведення АРІНР” з конкретно їх наявністю та можливостями, проводять розрахунки, аналізують варіанти використання, визначають найбільш оптимальний та формують пропозиції керівнику ОУ щодо варіантів рішення (блоки 3, 4) [283]. Рішення на проведення АРІНР у зоні НС є основою управління, його ухвалює і організовує виконання керівник ОУ (підрозділу) особисто. Рішення містить такі елементи (блок 5): “висновки з оцінки обстановки (основні дані про характер і масштаби НС, обсяг робіт, що необхідно виконати, умови їх проведення, наявність та можливості сил і засобів)”; “порядок проведення АРІНР та завдання підпорядкованим підрозділам ОРС ЦЗ (район проведення АРІНР, розрахунок сил і засобів, послідовність та строки проведення робіт, об’єкти зосередження основних зусиль, порядок використання технічних засобів)”; “організацію взаємодії СЦЗ”; “забезпечення дій підрозділів під час ліквідації наслідків НС”; “дотримання заходів безпеки під час проведення АРІНР”; “організацію управління та зв’язку (визначення складу ОУ, розміщення пункту управління, порядку організації зв’язку)” [283].

Відповідно до послідовності, керівник окреслює завдання СЦЗ, залученим до ліквідації НС (блок 6), доводить до керівників підпорядкованих ланок управління питання щодо організації управління, взаємодії, забезпечення та контролю (блок 7). Зазначена послідовність містить прямий та зворотний зв’язки між блоками (заходами), що забезпечують цілісність та циклічність процесу управління в умовах НС. На основі контролю виконання завдань та в умовах можливої зміни обставин в районі НС (блоки 7, 1), керівник ОУ, на основі узагальнення отриманої інформації (блок 2), її аналізу та оцінки обставин (блок 3), сформульованих висновків та пропозицій (блок 4) уточнює (у разі кардинальної зміни обставин – ухвалює нове рішення (блок 5), окреслює завдання СЦЗ в нових умовах НС (блок 6), організовує питання управління, взаємодії, забезпечення та контролю (блок 7).

Треба зазначити, що забезпечення дій сил та засобів в районах ведення робіт організовується з метою створення необхідних умов для успішного виконання окреслених завдань. За цих обставин, “основними видами забезпечення є розвідка,

інженерне, радіаційне, хімічне, біологічне, гідрометеорологічне, психологічне, матеріально-технічне та медичне забезпечення” [283]. З огляду на зазначене, а також на важливість фактору інформації під час ухвалення рішень під час виконання робіт з ліквідації наслідків НС, пропонуємо на законодавчому рівні до видів забезпечення ЦЗ долучити ІАЗ, відповідальним за організацію та здійснення якого визначити керівника штабу з НС.

На основі розгляду змісту роботи керівника ОУ та штабу з НС, пропонуємо основні вимоги до ІАЗ прийняття управлінських рішень, зокрема, подання керівнику інформації, придатної до використання, забезпечення його інформацією, яка відповідає стану та зміні обставин, надання спроможності використання вичерпної інформації; забезпечення можливості для зручності сприйняття та використання інформації. Розгляд змісту роботи ОУ під час НС засвідчив вагому роль ІАЗ для прийняття обґрунтованого рішення на застосування СЦЗ у зазначених умовах.

5.3 Оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України

Основу концептуального підходу щодо розвитку СІАЗ ЦЗ складає оцінювання якості її функціонування.

Треба зазначити, що управління силами та засобами ЦЗ у НС має на меті забезпечення максимального використання можливостей та успішне виконання поставлених завдань у встановлені терміни з мінімальними витратами.

В умовах НС успішне виконання органами державного управління покладених на них завдань неможливе без заздалегідь побудованої та дієвої системи управління, а також налагодженої та чітко організованої її роботи. Для створення таких умов, ОУ розробляють і втілюють у життя комплекс заходів, що спрямовано на забезпечення своєчасного й якісного виконання завдань щодо управління СЦЗ, тобто організовують управління.

Отже, констатуємо, що в сучасних умовах організація управління силами та

засобами ЦЗ в умовах НС є комплексом складних довготривалих заходів, спрямованих на забезпечення оперативного й якісного виконання завдань органів державного управління за призначенням. Складовою частиною системи управління в ЦЗ є СІАЗ ЦЗ, що являє собою складний комплекс, який забезпечує, зокрема, якісне і доречне ухвалення рішень керівником ОУ на застосування сил і засобів, а також їх реалізацію. Саме тому якість функціонування СІАЗ ЦЗ є інтегральним показником ефективності системи управління загалом, і згаданої системи – зокрема. Отже, виявлено проблему, що полягає у розбіжності між наявними стислими термінами на прийняття обґрунтованого рішення керівником органу державного управління в складних умовах НС та недостатнім для цього обсягом адекватної, корисної інформації про ситуацію в зоні НС, що змушує керівника ухвалювати рішення в умовах часткової невизначеності обставин. Крім того, треба підкреслити основну вимогу до інформації – оперативність її обробки, тому, що несвоєчасне прийняття рішення на основі застарілої інформації призводить до втрати його актуальності.

Для подальшого розв'язання вказаної проблеми вважаємо за потрібне застосовувати метод декомпозиції складного на просте, з подальшим його аналізом, під час застосування якого з'являється можливість оцінювати та підвищувати оперативність та якість функціонування окремих елементів системи: підсистем збору, обробки та передачі інформації, аналізу та підготовки даних для прийняття рішення, контролю за виконанням завдань, що фактично дає змогу підвищити якість функціонування СІАЗ ЦЗ загалом.

Проблемам оцінювання функціонування складних систем у різних галузях науки загалом, і в галузі науки державного управління – зокрема, присвячено значну увагу науковців.

Д. Неліпа звертає увагу на одне з актуальних питань сьогодення – якість функціонування системи державної влади загалом, та державного управління і державної служби – зокрема, який вважає, що від якісного функціонування системи державної служби залежить ефективність системи державного управління загалом, водночас виокремлює основний чинник, що впливає на якість

державної служби – професійну компетентність персоналу [229, с. 71].

Засновник української наукової школи креативного державного управління В. Бакуменко науково обґрунтував систему формування державно-управлінських рішень. Автор запропонував загальну модель процесу державного управління, що містить основні його етапи та відповідні державно-управлінські рішення, а також принципи та схему класифікації таких рішень за основними напрямками (державотворення, розроблення та реалізація політики) та формами (нормативно-правова, організаційно-розпорядча та програмно-цільова) державно-управлінської діяльності [16, с. 5].

Л. Приходченко обґрунтувала висновок, що визначити результати державного управління й оцінити їх, навіть за наявності правдивих даних і методики розрахунку показників, релевантних критеріїв складно, внаслідок специфічності управлінської діяльності. Автор наголошує, що труднощі застосування чинників та показників оцінювання дієвості державного управління обумовлюються складністю управлінського процесу, що спричиняє зміну критеріїв її оцінювання відповідно до мінливості окреслених цілей, сучасних стандартів та визнаних цінностей. Отже, вважає Л. Приходченко, доцільним є застосування методики, яка враховує сутність процесу оцінювання та специфіку об'єкта [266].

А. Крамаренко запропонувала особливий метод до оцінювання дієвості системи управління персоналом, що ґрунтується на теорії збалансованої системи показників, адаптованої до завдань дослідження [192, с. 98].

В. Циганок запропонував модель отримання експертної інформації, на основі якої розробив технологію експертного оцінювання з використанням шкал різного рівня інформативності, що дає змогу уникнути викривлення інформації, отриманої від експерта, та метод узагальнення групових неповних парних порівнянь, заданих у різних шкалах. Вказаний метод містить зворотний зв'язок з експертами для досягнення обґрунтованого рівня впорядкованості [384, с. 11].

Визначальні властивості управлінської та економічної інформації окреслив Л. Яровий, зокрема якість, вірогідність, змістовність, значущість, актуальність,

очевидність і чіткість. Автор, на основі ґрунтовного аналізу наукової літератури, запропонував сучасні підходи до оцінювання інформаційних ресурсів, критеріїв вибору інформації [399, с. 93].

І. Романченко, В. Котляров, І. Свида, В. Гвоздь запропонували науковий підхід до оцінювання організаційної структури військової системи, який ґрунтується на моделі функціонування згаданої системи, побудованої на основі методів теорії систем масового обслуговування, що дозволило здійснювати оцінювання часових операційних характеристик функціонування варіантів структур. Рекомендований у методичному підході критерій забезпечив обрання найбільш оптимальний варіант структури [294, с. 200].

Концепцію, порядок, способи та прийоми безпеко-орієнтованого управління проектами розвитку складних організаційно-технічних систем на прикладі ЦЗ розробив О. Зачко. Автор запропонував, зокрема, змістовну та цілісну моделі управління безпекою в проектах, які реалізуються в умовах НС та гарантують координацію концептуальних суперечностей між рішенням проекту, його якістю та значущістю, при врахуванні складової частини безпеки [158, с. 12].

В. Квашук, Ю. Рак обґрунтували необхідність створення високоефективної системи управління силами та засобами ЦЗ, ключовими завданнями якої є забезпечення координаційних засад для захисту населення, підтримки екологічних ресурсів та соціальної інфраструктури держави як у мирний час, так і в умовах війни. Реалізація визначених завдань, на думку авторів, можлива за умови створення організаційної структури управління, як цілісної інформаційної моделі функціонування та управління всіма елементами системи ЦЗ [171, с. 92, 98].

Інноваційний підхід до створення механізму ІАЗ державно-управлінської діяльності на основі застосування конструктивних шляхів до опрацювання та реалізації об'єднаної інформаційно-аналітичної системи державного управління обґрунтував Є. Коломієць. Автор запропонував сукупність моделей та методів удосконалення структури та змісту зазначеного механізму, що ґрунтуються на централізовано-децентралізованому принципі формування інформаційно-аналітичної системи державного управління [183, с. 8–9].

Однак, попри суттєві наукові здобутки вітчизняних вчених за результатами досліджень з наведеної проблематики, виявлено, що недостатньо дослідженими залишаються питання щодо визначення інноваційного підходу до оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ.

Зважаючи на зазначене, вважаємо за потрібне, на основі аналізу попередніх наукових досліджень та сучасних поглядів вчених на методологію дослідження складних систем, визначити раціональний інноваційний підхід до оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ під час організації дій ОУ в умовах НС.

Відомо, що показником ефективності системи є міра якості розв'язання системою проблеми, яка перед нею стоїть та здійснюється для прийняття рішення, реалізація якого повинна привести до потрібного результату [20].

Під час наукового дослідження на етапі обмірковування та попереднього опрацювання наукової літератури та аналітичних матеріалів, користувались логіко-аналітичним та системним методами, а також методами порівняння, синтезу, декомпозиції, експертного аналізу. На етапі визначення раціонального інноваційного підходу до оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ застосовувались вказані методи, а також математичний метод дослідження.

Вважаємо, що оцінити внесок СІАЗ ЦЗ в досягнення вирішального результату функціонування системи управління у НС, з кількісної позиції та на сучасному етапі розвитку теорії і практики державного управління, є достатньо складною проблемою.

Треба зазначити, що дії СЦЗ у НС спрямовують ОУ, які входять до системи управління в ЦЗ, шляхом збору, аналізу, обробки інформації стану та її перетворення в інформацію управління під час проведення певних дій щодо окреслення та прийняття рішення, доведення завдань, планування, організації взаємодії, управління та всебічного забезпечення.

Аналіз досвіду проведених заходів ОУ ЦЗ щодо організації дій у НС переконливо свідчить, що взаємодія ФП і ТП у складі ЄДС ЦЗ потребує все більших обсягів якісної інформації, що передбачає її адекватність, корисність, повноту та оперативність, під час організації функціонування системи управління

в ЦЗ для результативного застосування сил і засобів.

Відсутність яких-небудь даних, відомостей, фактів, їх невідповідність ситуації, що відбулась, ставить керівника ОУ перед необхідністю ухвалювати рішення в умовах часткової невизначеності обставин. Варто підкреслити, що періодично виникають ситуації ризику, навіть у відпрацьованих, на перший погляд, процесах управління. Для таких процесів управління, як організація дій різнорідних сил і засобів ЦЗ під впливом різних чинників, ризик прийняття рішення, неадекватного умовам ситуації, значно збільшується. Але ступінь ризику, очевидно, можливо значно знизити, якщо на високому рівні організувати функціонування СІАЗ ЦЗ, особливо на етапі організації дій у НС.

Вважаємо, що необхідно визначити науковий підхід, за допомогою якого можливо не лише оцінити якість функціонування СІАЗ ЦЗ під час організації дій ОУ в умовах НС, але й обґрунтувати комплекс практичних рекомендацій, спрямованих на її удосконалення [256, с. 59].

Зважаючи на аналіз, який проведено у попередніх дослідженнях, встановлено, що оцінити якість функціонування СІАЗ ЦЗ можливо різними способами, але найбільш доцільними є два.

Перший полягає в тому, що якість функціонування СІАЗ ЦЗ визначається шляхом зіставлення ступеня можливостей ОУ ЦЗ щодо ІАЗ організації дій в умовах НС, що реалізуються у конкретній НС, до їх потенційних можливостей [240, с. 168]:

$$Q_{\text{СІАЗ}} = \frac{M_R^{\text{ІАЗ}}}{M_P^{\text{ІАЗ}}}, \quad (5.1)$$

де: $Q_{\text{СІАЗ}}$ – якість функціонування СІАЗ ЦЗ;
 $M_R^{\text{ІАЗ}}$ – можливості ОУ ЦЗ щодо ІАЗ організації дій, що реалізуються;
 $M_P^{\text{ІАЗ}}$ – потенційні можливості ОУ ЦЗ щодо ІАЗ організації дій.

Другий спосіб визначається тим, що якість функціонування СІАЗ ЦЗ оцінюється шляхом визначення відповідності якості функціонування системи

вимогам, що пред'являються до неї в певній ситуації щодо організації дій в умовах НС, за допомогою інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ.

Цей спосіб під час організації дій у конкретній НС має суттєву перевагу над попереднім, коли СІАЗ ЦЗ на момент виникнення НС має сталу структуру яка, зазвичай, не відповідає особливостям виконання завдань у конкретних обставинах. Крім того, цей підхід передбачає наявність різних потенційних можливостей ОУ щодо ІАЗ організації дій в умовах НС. Отже, потенційні можливості ОУ щодо ІАЗ організації дій, що закладені у повсякденній діяльності, можуть не відповідати їх необхідному рівню в умовах НС.

У цьому разі, навіть за умови максимальної реалізації потенційних можливостей ($M_R^{iaz} = M_P^{iaz}$), не буде розв'язано питання щодо досягнення необхідного ступеня ІАЗ організації дій у НС.

Другий спосіб, що застосовується в роботі, дозволяє виконати оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ з позиції відповідності вимогам, що пред'являються до неї під час організації дій, зокрема, адекватності інформації обставинам, що склалась, повноті, корисності та оперативності її обробки.

В роботі пропонуємо використовувати другий спосіб оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ під час організації дій в умовах НС. Як критерій у зазначеному способі доцільно визначити вираз такого виду [240, с. 169]:

$$R_{iaz} \geq R_{iaz}^{\Pi}, \quad (5.2)$$

де: R_{iaz} – ступінь ІАЗ, що реалізується;

R_{iaz}^{Π} – потрібний ступінь ІАЗ.

Частковими показниками оцінювання ступеня ІАЗ обрано адекватність інформації обставинам, повноту та корисність, оперативність її обробки.

Адекватність інформації обставинам, що склались, в роботі визначається показником – ступенем досягнення адекватності інформації, що характеризує

відповідність інформації реальному стану ситуації. Чисельне значення цього показника розраховується за такою залежністю [104, с. 54]:

$$K_{ad} = \sum_{i=1}^N Km_i \cdot Wm_i \quad (5.3)$$

- де: K_{ad} – ступінь досягнення адекватності інформації;
 Wm_i – коефіцієнт важливості i -тої тематичної інформаційної матриці;
 Km_i – коефіцієнт адекватності інформації i -тої тематичної інформаційної матриці;
 N – кількість тематичних інформаційних матриць.

Водночас тематичні інформаційні матриці – це сукупність інформації, зібраної за конкретною ознакою (темою).

Оцінювання відповідності ступеня ІАЗ вимогам повноти та корисності інформації доцільно здійснити за допомогою інтегрального показника – ступеня здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі інформації стану, що мають ОУ під час організації дій у НС. Вказаний показник чисельно характеризує ступінь здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі обсягу і корисності інформації стану, що мають ОУ та визначається за залежністю [104, с. 126]:

$$\theta = \theta^* \left(\frac{1}{\theta^*} \right)^I, \quad (5.4)$$

- де: θ – ступінь здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі інформації стану, що має ОУ під час організації дій у НС;
 θ^* – здатність ОУ щодо прийняття раціонального рішення до надходження інформації стану (при $0 < P^* < 0.5$);
 I – відношення обсягу корисної інформації стану, що зібрана та

оброблена під час організації дій в умовах НС до необхідного обсягу для прийняття раціонального рішення.

Під раціональним рішенням в роботі трактують рішення, яке відповідає обставинам, що склались, а його реалізація забезпечує виконання завдань, які доручено ОУ загалом, та покладено на СІАЗ ЦЗ – зокрема, в конкретній НС.

Спираючись на результати попередніх досліджень, I можна розрахувати так [240], [177, с. 187–190], [354, с. 30], [34, с. 148]:

$$I = \frac{\sum_{i=1}^{N_1} N_i^{i3} \cdot K_i^{i3} + \sum_{i=1}^{N_2} N_i^{p3} \cdot K_i^{p3} + \sum_{i=1}^{N_3} N_i^{mm} \cdot K_i^{mm}}{\sum_{i=1}^{M_1} N_i^{i3} \cdot K_i^{i3} + \sum_{i=1}^{M_2} N_i^{p3} \cdot K_i^{p3} + \sum_{i=1}^{M_3} N_i^{mm} \cdot K_i^{mm}}, \quad (5.5)$$

- де: N_i^{i3} – інформаційні задачі, що використовують ОУ під час вироблення рішення;
- N_i^{p3} – розрахункові задачі, що використовують ОУ під час вироблення рішення;
- N_i^{mm} – математичні моделі, що використовують ОУ під час вироблення рішення;
- N_1 – кількість інформаційних задач, що, залежно від обсягу корисної інформації, можуть бути розв’язані ОУ під час вироблення рішення;
- N_2 – кількість розрахункових задач, що, залежно від обсягу корисної інформації, можуть бути розв’язані ОУ під час вироблення рішення;
- N_3 – кількість математичних моделей, що, залежно від обсягу корисної інформації, можуть бути вирішені ОУ під час вироблення рішення;
- M_1 – кількість інформаційних задач, що необхідно розв’язати ОУ під час вироблення рішення;
- M_2 – кількість розрахункових задач, що необхідно розв’язати ОУ під час вироблення рішення;
- M_3 – кількість математичних моделей, що необхідно використати ОУ під час вироблення рішення;
- K_i^{i3} – коефіцієнт порівняльної важливості інформаційних задач;

- K_i^{P3} – коефіцієнт порівняльної важливості розрахункових задач;
 $K_i^{ММ}$ – коефіцієнт порівняльної важливості математичних моделей.

Треба зазначити, що ЦЗ загалом, та ЄДС ЦЗ України – зокрема, зараз знаходяться на етапі реформування, проводяться дослідження щодо визначення оптимальної структури системи управління в ЦЗ, її завдань та порядку роботи. Тобто, даних щодо роботи ОУ під час виконання завдань управління на етапі організації дій у НС недостатньо. Отже, пропонуємо кількісне значення Θ^* визначити на підставі проведення експертного опитування. Запропонований підхід до оцінювання повноти ІАЗ не єдиний, але керуючись логічними міркуваннями, найбільш придатний для оцінювання ступеня ІАЗ щодо відповідності вимогам повноти інформації та її корисності.

Оперативність обробки інформації оцінюється часом її обробки ОУ в умовах НС. Цей показник чисельно характеризує час, що витрачається ОУ на обробку інформації стану під час проведення процедур перетворення її в інформацію управління для виконання завдань у НС.

Оперативність обробки інформації ОУ є однією з найважливіших вимог до якості функціонування СІАЗ ЦЗ, що передбачає досягнення балансу між потрібним часом та таким, що є в розпорядженні ОУ під час виконання завдань управління [104, с. 35]. Зазвичай, під часом, що є у розпорядженні, трактують директивно встановлений час керівником вищої ланки управління. Але в обставинах, що постійно змінюються, необхідно враховувати час, протягом якого зміни ситуації не призведуть до значного зниження ефективності заходів з організації дій, а також під час якого НС не переходить на вищий рівень її класифікації – критичний час ($T_{кр}$). Тому, спираючись на попередні дослідження, баланс часу під час організації дій можна визначити за залежністю [240, с. 45–51]:

$$T_{oy} \leq T_p, \text{ при } T_p \leq T_{кр} \quad (5.6)$$

$$T_{oy} \leq T_{кр}, \text{ при } T_p > T_{кр} \quad (5.7)$$

- де: T_{oy} – потрібний час роботи ОУ ЦЗ для організації дій в умовах НС;
 T_p – час, що є в розпорядженні ОУ ЦЗ на організацію дій в умовах НС;
 $T_{кр}$ – критичний час роботи ОУ ЦЗ для організації дій в умовах НС.

Час роботи ОУ під час обробки інформації в процесі організації дій T_{oy} складається з часу, що витрачається на розв'язання задач [240, с. 45–51]:

$$T_{oy} = T_p + T_{dz} + T_{pl} + T_{vz} + T_{spr} + T_{yc} + T_{zab} \quad (5.8)$$

- де: T_{pri} – час на вироблення і прийняття рішення;
 T_{dz} – час на доведення завдань;
 T_{pl} – час на планування дій;
 T_{vz} – час на організацію взаємодії;
 T_{spr} – час на організацію спеціальних робіт;
 T_{yc} – час на організацію управління силами;
 T_{zab} – час на організацію всебічного забезпечення.

Шляхом згортання вказаних даних в інтегральний показник оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ щодо організації дій – ступінь ІАЗ ОУ, що реалізується, отримуємо вираз [240, с. 42–51]:

$$R_{iaz} = W \times \theta + W \times K_{ad} \quad (\text{за умов, що } T_{oy} \leq T_p, \text{ або } T_{oy} \leq T_{кр}, 0 < W < 1) \quad (5.9)$$

- де: R_{iaz} – ступінь ІАЗ, що реалізується;
 W – коефіцієнт відносної важливості показника;
 θ – ступінь здатності прийняття органом управління раціонального рішення;
 K_{ad} – ступінь досягнення адекватності інформації;
 T_{oy} – потрібний час роботи ОУ ЦЗ для організації дій;
 T_p – час, що є в розпорядженні ОУ ЦЗ на організацію дій;

$T_{кр}$ – критичний час роботи ОУ ЦЗ для організації дій, під час якого НС не переходить на вищий рівень її класифікації.

Потрібний ступінь ІАЗ можливо визначати за допомогою опитування експертів. Коефіцієнти відносної важливості показників визначаються завдяки застосуванню методики визначення їх відносної важливості, що ґрунтується на ранжуванні показників, яке здійснюється експертами. Чисельні значення показників за результатами процедури ранжування визначаються вченим, який провадить зазначене дослідження. Для визначення коефіцієнта відносної важливості показників, в роботі використовується метод ранжування [142].

Під ранжуванням трактують встановлення значущості показників на підставі їх упорядкування. Для встановлення рангу важливості часткових показників, залучаються експерти. Ранг важливості i -го часткового показника розраховується за такою залежністю:

$$R_{z_i} = 1 - \frac{n_{z_i} - 1}{Z} \quad (5.10)$$

де: R_{z_i} – значення рангу важливості i -го часткового показника, що входить до складу інтегрального показника;

Z – загальна кількість часткових показників, що входять до складу інтегрального показника;

n_{z_i} – номер часткового показника в упорядкованому переліку усіх часткових показників, що входить до складу інтегрального показника.

Усі розраховані значення рангів важливості часткових показників додаються:

$$R = \sum_{i=1}^Z R_{z_i} \quad (5.11)$$

На підставі отриманих даних визначається коефіцієнт відносної важливості часткового показника за формулою:

$$W_i = \frac{R_{z_i}}{R} \quad (5.12)$$

Встановлення необхідного ступеня здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі інформації стану, в роботі запропоновано визначати з використанням узагальненої функції бажаності Харрінгтона.

Узагальнена функція бажаності Харрінгтона визначається за залежністю [404], [210, с. 3], [219, с. 5]:

$$D = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n d_i}, \quad (5.13)$$

де: D – узагальнена бажаність;
 d_i – частинна бажаність;
 n – кількість показників оцінювання ІАЗ.

Частинна бажаність визначається за формулою [404], [210, с. 4], [219, с. 5]:

$$d_i = \exp(-\exp(-x_i)), \quad (5.14)$$

де: x_i – показник у безрозмірному вигляді, що визначається за формулою [404], [210, с. 5], [219, с.5]:

$$x_i = \frac{2y_i - (y_i^{\max} + y_i^{\min})}{y_i^{\max} - y_i^{\min}}, \quad (5.15)$$

де: $y_i^{\min}, y_i^{\max}$ – межі області “задовільно” у шкалі Харрінгтона (табл. 5.1) [404], [210, с. 3]:

Шкала Харрінгтона

Лінгвістична оцінка	Інтервали значень функції
Дуже добре	1,00-0,80
Добре	0,80-0,63
Задовільно	0,63-0,37
Погано	0,37-0,20
Дуже погано	0,20-0,00

Функція Харрінгтона є наслідком трансформації будь-яких натуральних значень показників в безрозмірну шкалу бажаності, яка встановлює відповідність між суб'єктивною оцінкою аналітика та значеннями показників, що характеризують ІАЗ [219].

Метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ

Статистичні дані щодо кількості НС та постраждалих, внаслідок їх виникнення за останні роки в Україні, засвідчують, що існує нагальна потреба в підвищенні ефективності діяльності органів державного управління та сил, що залучаються до реагування на них. Вказане, на нашу думку, тісно пов'язане з недосконалим науково-методичним апаратом оцінювання якості функціонування системи ЦЗ загалом, та її складової частини – СІАЗ ЦЗ, зокрема. Вкрай важливим науковим завданням у державному управлінні є розроблення методу оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ. Зазначене наукове завдання потребує глибокого аналізу системи ЦЗ та фахового обґрунтування процесу оцінювання СІАЗ ЦЗ.

Проблемам оцінювання функціонування складних систем у різних сферах діяльності суспільства надається достатньо уваги як з боку закордонних, так і вітчизняних вчених.

Відомий російський вчений у галузі науки державного управління Г. Атаманчук підкреслив, що в екстремальній (надзвичайній) ситуації керівники ОУ змушені діяти в умовах наявної фрагментарної, нечіткої, неузгодженої інформації та високої динаміки процесів, що відбуваються. Однак, на думку автора, навіть в таких складних умовах треба намагатися отримати якомога більший обсяг вірогідної первинної інформації, тоді рішення та дії будуть більш точними й

адекватними ситуації. Водночас Г. Атаманчук зазначив, що вся управлінська інформація, з яких би джерел вона не надходила, неодмінно повинна відповідати вимогам актуальності, вірогідності, достатності, доступності [10, с. 333–339].

СІАЗ діяльності організацій соціокультурної сфери окреслив А. Дегтяр, який вважає, що інформаційне забезпечення, як процес, має базуватися на таких основних вимогах як адекватність, корисність, якість, цінність інформації [133, с. 65–66].

Проблеми підвищення якості ІАЗ та ефективності управлінських рішень розглянув В. Степанов, який довів, що для державного управління інформація має відповідати критеріям адекватності, оперативності, повноти, якості, актуальності, своєчасності. Автор також зазначив, що від якості, вірогідності та оперативності інформації залежить сутність рішень, що ухвалюються на різних рівнях управління держави [348].

О. Титаренко, Ю. Саух характеризують СІАЗ державного управління як комплекс взаємозалежних та належним чином сформованих координаційних, організаційно-правових, інформаційних, послідовних, програмно-технологічних складових частин, що гарантують потрібну якість ухвалених управлінських рішень шляхом практичного використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій. Автори зазначають, що в ОДВ для ухвалення певних рішень інформацію, передусім, аналізують з погляду адекватності, повноти та актуальності [363].

Нагальну потребу у формуванні сучасної інформаційно-аналітичної та програмно-технічної систем підтримки управлінських рішень обґрунтував О. Дегтяр, який вважає, що вказані системи надають можливість ОДВ та ОМСВ всебічно й оперативно аналізувати та оцінювати ситуацію в усіх сферах і галузях діяльності суспільства. Для цього, вважає автор, необхідно сформувати єдину інформаційно-телекомунікаційну систему збору, обробки та передачі даних, потрібних для ухвалення стратегічно важливих рішень. Крім того, О. Дегтяр окреслив основні вимоги до інформації, що використовують органи державного управління, а саме: вірогідність, повнота та оперативність, обсяги та відповідна тематика. Саме такі вимоги, на думку автора, мають найважливіше значення для

підвищення ефективності інформаційного забезпечення державного управління [135, с. 34–35].

Необхідність удосконалення процесу управління в ОДВ обґрунтував К. Семененко, який розкрив специфічні властивості інформації, зокрема якості, актуальності, своєчасності, точності, що є ключовими для розкриття її сутності та розглядаються автором як вимоги для забезпечення виконання державно-управлінських функцій [331, с. 166].

Н. Зачосова, І. Горячківська розглянули проблемні питання ІАЗ щодо здійснення оцінювання системи економічної безпеки вітчизняних підприємств та фінансових установ, що передбачає процедури, пов'язані з визначенням рівня актуальності, повноти, вірогідності та точності інформації, оскільки, на думку авторів, виконання відповідних вимог гарантує її застосування для аналізу ситуації та прийняття управлінських рішень [159, с. 341].

Проведений аналіз навіть порівняно невеликої кількості наукових праць з проблематики щодо оцінювання функціонування складних систем у різних сферах діяльності суспільства засвідчив, що переважну їх більшість присвячено оцінюванню інформаційно-аналітичних систем, що забезпечують прийняття управлінських рішень. За цих обставин, автори обґрунтували основні властивості інформації, що розглядаються як вимоги до неї та забезпечують ефективне функціонування СІАЗ ЦЗ.

Треба підкреслити різноманітність поглядів вчених щодо вимог до інформації, що мають ключове значення для оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ.

Однак, на нашу думку, для розв'язання проблеми оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ необхідно застосовувати системний підхід та досліджувати її більш широко з погляду багатоваріантності функціонування вказаної системи, що ієрархічно є складовою частиною системи управління в ЦЗ

Вважаємо за потрібне в роботі обґрунтувати основні вимоги до інформації та розробити метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ в державному управлінні. Для досягнення пропонованої мети дослідження, на нашу думку, доцільно застосувати системний підхід, що передбачає комплексний розгляд СІАЗ ЦЗ в динаміці її функціонування та містить дані про об'єкт управління і способи

їх обробки. Застосування системного підходу дало змогу визначити фактичний стан системи, виокремити чинники, що впливають на її функціонування, а також знайти можливості здійснення необхідних управлінських дій для досягнення мети управлінського впливу.

Водночас треба зазначити, що матеріальною основою СІАЗ ЦЗ є сукупність масиву інформації, засобів, методів і технологій її пошуку, збору, обробки, узагальнення, аналізу та подання керівникові, що сприяє ефективному провадженню всього процесу управління, зокрема розробленню та реалізації управлінських рішень. Також важливою функцією такої системи є забезпечення зв'язку інформації з системою управління та процесом управління загалом. Інформація, у широкому сенсі – це комплекс повідомлень (даних), що отримуються з довкілля (вхідна інформація) та передаються у зворотному напрямі (вихідна інформація) або залишаються в рамках конкретної системи. Оцінювання якості функціонування будь-якої системи загалом та СІАЗ ЦЗ – зокрема, на нашу думку, має ґрунтуватися на окресленні групи основних властивостей інформації, що віднесено до вимог, за якими вказана система буде оцінюватися.

У контексті зазначеного, цікавим виявився підхід до оцінювання інформаційного забезпечення, що запропонували П. Алтухов, І. Афонський, І. Риболовський, О. Татарченко, які зазначили, що при організації інформаційного забезпечення у військовій сфері характеристики якості інформації (кількісні оцінки корисності, повноти, своєчасності, вірогідності тощо) повинні бути визначені. Досліджуючи шляхи підвищення якості управління, автори наголошують, що вона реалізується у вимогах до системи управління, ключовими з яких окреслюють надійність роботи органів, пунктів управління та системи зв'язку, чітку взаємодію між елементами такої системи, вірогідність та повноту інформації, що циркулює в системі, широке застосування засобів автоматизації та автоматизованих систем управління [240, с. 89, 211].

Р. Шевченко підкреслює такі властивості інформації, що є важливими при прийнятті управлінських рішень: якість, повнота, корисність, вірогідність, своєчасність. Більшість властивостей, на думку автора, мають об'єктивний характер

та можуть бути оцінені часовими та кількісними характеристиками, а корисність інформації визначається неоднозначно завдяки наявності домінантної суб'єктивної складової частини, що пов'язана з ефективністю прийняття рішення щодо стану безпеки об'єкта моніторингу системою прийняття управлінських рішень [389, с. 206].

Важливим елементом в організації управлінського процесу О. Карагодін вбачає систему інформаційного забезпечення, за відсутності якої керівники здебільшого вимушені ухвалювати управлінські рішення в умовах невизначеності та ризику, зокрема через брак інформації. За такої умови автор виокремлює ключові властивості інформації, зокрема якість, повноту, своєчасність і оперативність її одержання. Крім того, О. Карагодін стверджує, що управлінські рішення повинні ґрунтуватися на достатній, вірогідній, адекватній, точній інформації. Також автор зазначає, що корисна інформація має відповідати таким властивостям, як повнота, адекватність, своєчасність за умови її достатності та оперативності обробки [169, с. 121–122, 162–163].

О. Додонов, В. Путятін, В. Валетчик стверджують, що інформація в системах усіх рівнів управління повинна відповідати таким вимогам: бути актуальною і точною (мати вірогідні дані про поточний стан об'єктів системи), достатньою (містити обсяг даних, для обґрунтованого прийняття рішень), забезпечувати можливість колективної роботи різних користувачів [137, с. 85].

Необхідність формування в органах виконавчої влади СІАЗ обґрунтував Є. Коломієць, який зазначив, що вказана система передбачає створення технічних умов для збирання, збереження, оброблення та забезпечення необхідною інформацією. Окреслену проблему, на думку автора, можна розв'язати за умови, коли інформація, що отримується, обробляється і перетворюється, буде актуальною, вірогідною та оцінена за допомогою системи інтегрованих показників заради досягнення головної мети функціонування вказаної системи [182].

На думку А. Пугач, для прийняття рішень керівниками ОУ, державно-управлінська інформація має розглядатися з погляду на актуальність, адекватність, вірогідність та оперативність. За такої умови, мета інформаційного забезпечення ОДВ базується на зібраних вихідних даних для отримання обробленої, узагальненої інформації, що має стати підґрунтям для ухвалення

управлінських рішень [312, с. 97].

В. Варенко наголошує, що вагомими складовими частинами інформаційно-аналітичної діяльності, які суттєво впливають на якість інформаційного середовища є параметри інформації – характеристики, за підтримки яких оцінюються інформаційні ресурси, а саме: актуальність, адекватність, повнота, корисність, своєчасність, точність, цінність тощо [102, с. 50–51].

Так, з'ясовано, що твердження науковців щодо властивостей інформації, які суттєво впливають на функціонування СІАЗ ЦЗ, мають як спільні ознаки, так і розбіжності. Узагальнений аналіз важливих властивостей інформації, що впливають на функціонування СІАЗ ЦЗ та виокремлено науковцями як вимоги до неї, наведено в табл. 5.2, 5.3.

Таблиця 5.2

Основні властивості інформації, які автори визначили як вимоги, що забезпечують досягнення цілей функціонування системи

№ з/п	Автор (и)	Вимоги до інформації
1	Г. Атаманчук [9, 10]	актуальність, вірогідність, достатність, доступність
2	А. Дегтяр [133]	адекватність, корисність, якість, цінність
3	В. Степанов [349]	адекватність, оперативність, повнота, якість, актуальність, вірогідність, своєчасність
4	О. Титаренко, Ю. Саух [363]	адекватність, повнота, актуальність
5	О. Дегтяр [135]	вірогідність, повнота, оперативність
6	К. Семененко [331]	якість, актуальність, своєчасність, точність
7	Н. Зачосова, І. Горячківська [159]	актуальність, повнота, вірогідність, точність
8	П. Алтухов, І. Афонський, І. Риболовський, О. Татарченко [240]	корисність, повнота, своєчасність, вірогідність
9	Р. Шевченко [389]	якість, повнота, корисність, вірогідність, своєчасність
10	О. Карагодін [169]	якість, повнота, адекватність, оперативність, корисність, своєчасність, вірогідність, точність
11	О. Додонов, В. Путятін, В. Валетчик [137]	актуальність, точність, достатність
12	Є. Коломієць [183]	актуальність, вірогідність
13	А. Пугач [312]	актуальність, адекватність, вірогідність, оперативність
14	В. Варенко [102]	актуальність, адекватність, повнота, корисність, своєчасність, точність, цінність

Аналіз даних, що наведено в табл. 5.2, 5.3 свідчить, що автори визначили найбільш вагомі властивості інформації, які застосовують органи державного

управління, та окреслили їх як вимоги, що суттєво впливають на функціонування СІАЗ ЦЗ, зокрема адекватність, повнота, оперативність, корисність, якість. Відсоток кількості вчених, які визначили вказані властивості, від їх загальної кількості (проаналізовано чотирнадцять наукових праць) складає майже 50%. Треба звернути увагу на те, що автори виокремлюють також інші вимоги, а саме: актуальність, вірогідність, своєчасність і точність інформації, менш значущими визначають достатність, цінність, доступність тощо.

Узагальненою, на нашу думку, ознакою інформації є якість – сукупність властивостей (адекватності, повноти, оперативності, корисності), що відбивають ступінь придатності інформації для досягнення цілей, які постають перед СІАЗ ЦЗ.

Таблиця 5.3

**Кількісні показники основних властивостей інформації,
що забезпечують досягнення цілей функціонування системи**

№ з/п	Властивості інформації	Кількість наукових праць, де визначено властивість інформації	Відсоток від загальної кількості наукових праць, де визначено властивості інформації, %
1	Адекватність	6	43
2	Повнота	8	57
3	Оперативність	4	29
4	Корисність	5	36
5	Якість	6	43
6	Актуальність	9	64
7	Вірогідність	8	57
8	Своєчасність	6	43
9	Точність	5	36
10	Достатність	2	14
11	Цінність	2	14
12	Доступність	1	7

В роботі пропонуємо визначення властивостей, які віднесено до якості інформації, зокрема:

адекватність інформації – особливість, що відтворює ступінь пропорційності образу, який формується за допомогою інформації, справжнього об'єкта, процесу, явища. Від ступеня адекватності інформації залежить безпомилковість рішення у надзвичайній ситуації;

повнота інформації – риса, що означає достатність інформації для усвідомлення сутності НС та прийняття рішення;

оперативність інформації характеризує властивість даних щодо часу їх збирання та перероблення і відповідає руху змін у характері та масштабах НС;

корисність інформації – ознака, що характеризує значущість інформації для розв’язання окресленого завдання щодо організації функціонування СІАЗ ЦЗ.

Аналіз наукових праць, в яких представлено основні властивості інформації (табл. 5.3), дозволив визначити значущість показників основних ознак інформації, що забезпечують досягнення мети функціонування СІАЗ ЦЗ (рис. 5.5).

Комплексний підхід до оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ дозволив визначити якість інформації як достатню, відповідну зміні обставин значущу інформацію для ухвалення раціонального рішення керівником ОУ в конкретних умовах.

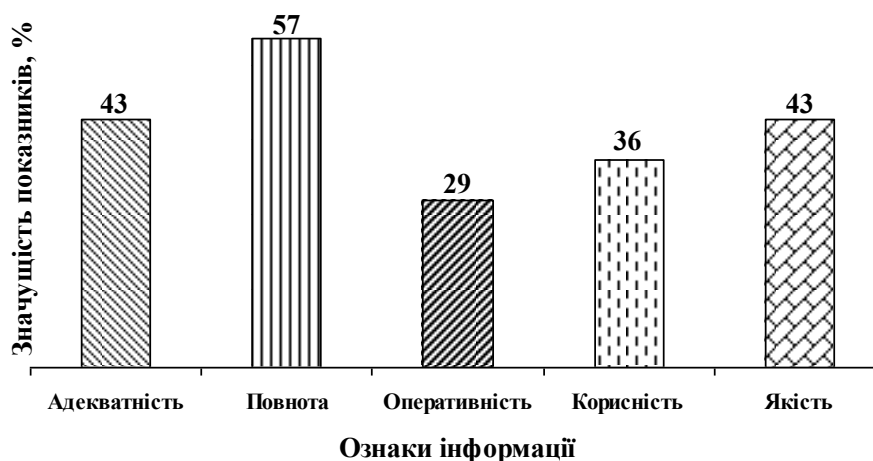

Рис. 5.5. Значущість показників основних ознак інформації (побудовано автором на основі інформації та даних, наведених у табл. 5.2, 5.3)

Зважаючи на опрацьоване, в роботі розроблено та запропоновано для використання метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ в умовах НС, що ґрунтується на комплексному підході до дослідження складних систем та проведеному аналізі основних факторів, що впливають на її стан в умовах НС.

Визначення показників, що характеризують окремі напрями ІАЗ, проведено аналітичним методом на основі математичних залежностей, що викладено.

Кількісні показники оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ розраховуються відповідно до обмежень: визначення завдання ОУ вищої ланки

здійснюється своєчасно; заходи, що проведено до отримання завдання, виконано своєчасно та в повному обсязі; умови району виникнення НС для всіх складових частин СІАЗ ЦЗ однакові.

В методі постійними вхідними даними є: обставини в зоні НС; склад СЦЗ; склад системи управління в ЦЗ; перелік заходів, що виконуються ОУ в умовах НС; умови району виникнення НС; час, що є у розпорядженні ОУ для виконання завдань з організації дій; професійна підготовка посадових осіб ОУ, що дозволяє виконувати завдання за призначенням; оперативність як вимога до ІАЗ є умовою щодо досягнення балансу між потрібним часом, та часом, що є у розпорядженні керівника ОУ.

До змінної інформації відносяться: обсяг інформації, що використовують ОУ в умовах НС; рівень оснащення ОУ засобами автоматизації та зв'язку; організаційна структура ОУ; кількість інформаційних та розрахункових задач, що має розв'язати ОУ.

Метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ дозволяє визначити відповідність якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що пред'являються до неї в умовах НС, розрахувати ступінь ІАЗ ОУ в умовах НС.

Логіко-структурну схему методу оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ у НС наведено на рис. 5.6.

У блоці 1 схеми формуються вхідні дані:

умови району НС, в яких функціонує СІАЗ ЦЗ; склад ОУ; зміст завдань ОУ в умовах НС; час, що є у розпорядженні ОУ; кількість інформаційних задач (ІЗ) та розрахункових задач (РЗ), що має розв'язати ОУ; склад, стан і рівень оснащення системи управління в цивільному захисту (ОУ, пункти управління (ПУ), система забезпечення (СЗ), автоматизована система управління (АСУ)).

У блоці 2 згідно з вхідними даними (блок 1) оцінюється адекватність інформації обставинам, що склались за формулою (5.3) [104, с. 54].

У блоці 3 згідно з вхідними даними (блок 1) оцінюється обсяг корисної інформації, що є у ОУ ЦЗ в умовах НС за формулою (5.4) [104, с. 126].

У блоці 3а визначається коефіцієнт відносної важливості показника за формулою (5.12) [104, с. 126].

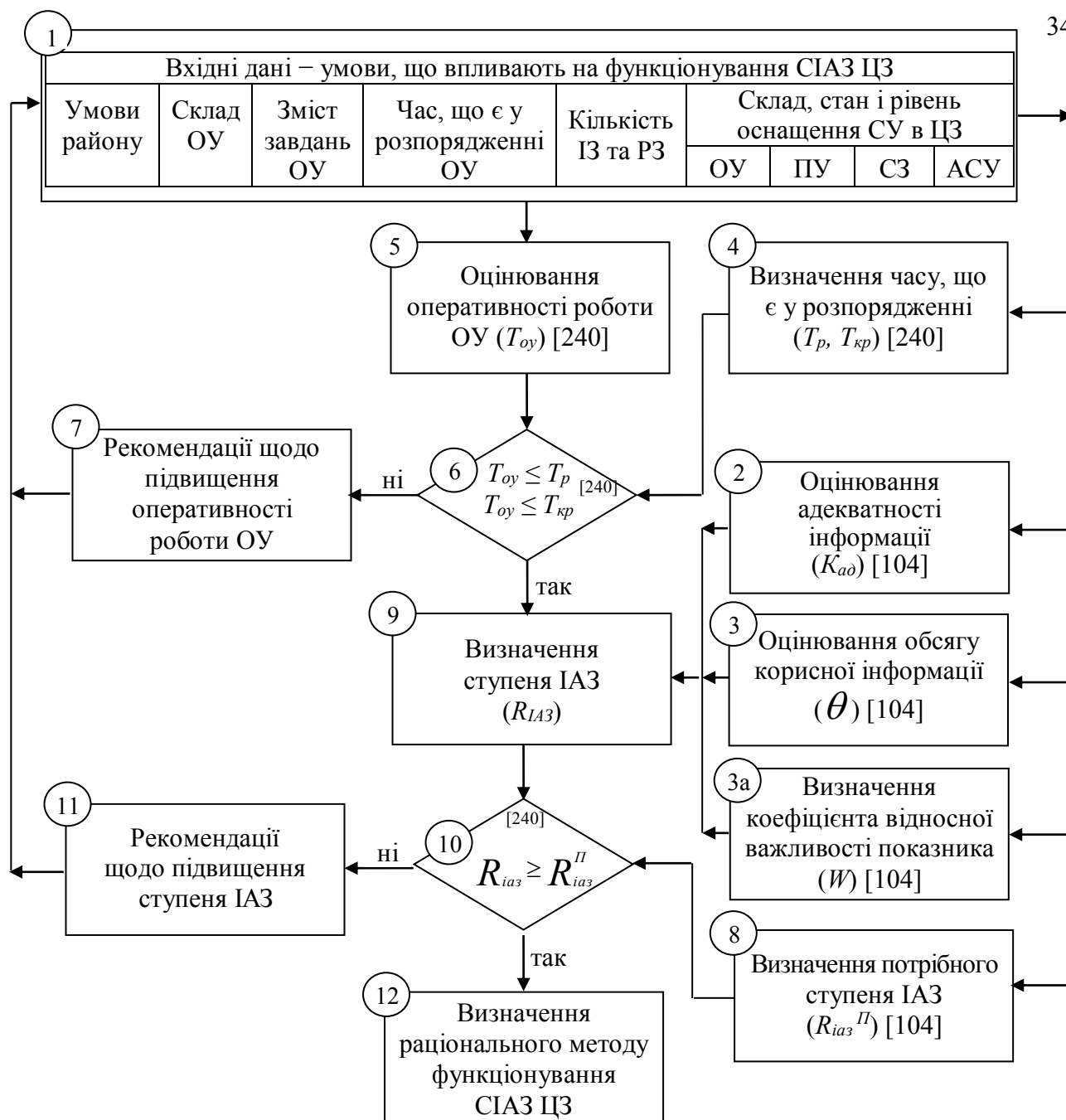

Рис. 5.6. Логіко-структурна схема методу оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ (розроблено автором [91, с. 38–41])

У блоках 4-6 оцінюється оперативність обробки інформації ОУ. У разі недотриманні балансу часу, що є у розпорядженні ОУ з необхідним, розробляються рекомендації щодо підвищення оперативності роботи ОУ (блок 7) за формулами (5.6; 5.7) [240, с. 45–51].

Час роботи ОУ під час обробки інформації в процесі організації дій T_{ou} складається з часу, що витрачається на розв'язання задач, що визначається за формулою (5.8) [240, с. 45–51].

У блоці 8 на підставі вхідних даних, результатів опитування експертів та за умови досягнення нерівності (4, 5) розраховується потрібний ступінь ІАЗ ОУ в умовах НС.

У блоці 9 за умови досягнення балансу потрібного часу та часу, що є у розпорядженні ОУ, а також з урахуванням коефіцієнта відносної важливості показника (блок 3а), визначається ступінь ІАЗ ОУ в умовах НС за формулою (5.9) [240, с. 42–51].

У блоці 10 проводиться аналіз критерію якості функціонування СІАЗ ЦЗ – відповідності вимогам, що до неї пред'являються, тобто досягнення нерівності [240, с. 45–51]:

$$R_{iaz} \geq R_{iaz}^{\Pi} \quad (5.2)$$

Тобто, визначається відповідність якості функціонування зазначеної системи вимогам, що пред'являються до неї в певних обставинах щодо організації дій в умовах НС за допомогою інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ та критерію оцінювання – досягнення умови, коли ступінь ІАЗ, що реалізується, більший або дорівнює потрібному та забезпечує подальше оцінювання методів функціонування зазначеної системи [91, с. 41–42].

Якщо нерівність не досягнуто, то з метою підвищення ступеня ІАЗ, в блоці 11 визначаються причини невідповідності якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що до неї пред'являються.

На підставі визначених причин невідповідності, в цьому ж блоці розробляються рекомендації щодо зміни вхідних даних, що використовуються під час організації дій в умовах НС та оцінюванні якості функціонування СІАЗ ЦЗ (блок 1) з метою її удосконалення.

Висновки до розділу 5

Аргументовано, що ІАЗ є неодмінним елементом управлінського процесу, майстерне використання якого забезпечує ефективну діяльність та можливість підвищення результативності ухвалення управлінських рішень. Встановлено наявність вагомих чинників, що впливають на аргументацію прийняття управлінських рішень, зокрема, адекватності, повноти, оперативності, корисності інформації, що надходить до ОУ та часових показників, що є у розпорядженні керівника, завдяки досвіду діяльності ОУ та СЦЗ в умовах НС. На основі аналізу НПА сфери ЦЗ та діяльності керівного складу визначено загальну послідовність дій органів державного управління під час виникнення НС та опрацьовано поняття “управління у НС”, що є цілеспрямованою діяльністю ОУ та керівників СЦЗ щодо ефективного використання сил та засобів різного призначення з метою збереження життя та здоров’я населення, а також виконання робіт у районі НС у повному обсязі, у найкоротші терміни, з мінімальними втратами населення, особового складу підрозділів та матеріальних засобів. Встановлено, що вимоги до ІАЗ прийняття рішень у НС, тісно пов’язані з вимогами до системи управління в ЦЗ та особливостями її функціонування щодо постійної готовності до дій, стійкості, забезпечення можливості як централізованого, так і децентралізованого управління. Розроблено послідовність прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків НС, що забезпечує логічний взаємозв’язок між заходами та прийняття обґрунтованого рішення. Враховуючи важливість фактору інформації під час ухвалення рішень у НС, запропоновано внесення змін і доповнень до НПА сфери ЦЗ щодо визначення ІАЗ видом забезпечення дій під час ліквідації наслідків НС, відповідальним за організацію та здійснення якого визначити керівника штабу з НС. Сформовано основні вимоги до ІАЗ прийняття управлінських рішень у НС, зокрема, подання керівнику інформації, придатної до використання, забезпечення його інформацією, яка відповідає стану та зміні обставин, надання спроможності використання якісної інформації; забезпечення можливості щодо зручності сприйняття та використання інформації для прийняття обґрунтованого рішення на застосування СЦЗ у зазначених умовах, враховуючи часові показники, що є у

розпорядженні керівника.

Розроблено метод оцінювання якості функціонування CIAЗ ЦЗ та логіко-структурну схему зазначеного методу, що дозволяє визначити відповідність якості функціонування зазначеної системи вимогам, що пред'являються до неї в певних обставинах щодо організації дій в умовах НС за допомогою інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ та критерію оцінювання – досягнення умови, коли ступінь ІАЗ, що реалізується, більший або дорівнює потрібному та забезпечує подальше оцінювання методів функціонування зазначеної системи. Запропоновано математичні залежності щодо визначення часткових показників оцінювання ступеня ІАЗ ОУ, якими обрано: ступінь досягнення адекватності інформації, обставинам, що склались, який визначає відповідність інформації реальному стану ситуації; ступінь здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі обсягу та корисності інформації стану, що має ОУ під час організації дій в умовах НС; час роботи ОУ під час обробки інформації в процесі організації дій, що визначається оперативністю її обробки та передбачає досягнення балансу між потрібним часом та таким, що є в розпорядженні ОУ під час виконання завдань управління та визначення критичного часу роботи, протягом якого зміни ситуації не призведуть до значного зниження ефективності заходів з організації дій, а також під час якого НС не переходить на вищий рівень її класифікації.

Встановлено, що запропонований метод дозволяє здійснити оцінювання якості функціонування зазначеної системи з позиції відповідності вимогам, що пред'являються до неї під час організації дій в умовах НС, зокрема: адекватності інформації обставинам, що склались, повноті, корисності та оперативності її обробки та визначити якість як достатню, відповідну зміні обставин значущу інформацію для ухвалення раціонального рішення керівником ОУ в конкретних умовах, що відбиває ступінь придатності інформації для досягнення цілей, які постають перед зазначеною системою; розраховувати ступінь ІАЗ ОУ щодо організації дій в умовах НС; визначити доцільність розроблених рекомендацій, спрямованих на її удосконалення; використовувати результати оцінювання якості функціонування зазначеної системи для визначення раціонального методу її функціонування.

РОЗДІЛ 6

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

6.1 Наукове обґрунтування створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України

Аналіз досвіду діяльності органів державного управління щодо здійснення заходів ЦЗ в державі переконливо свідчить про те, що поява нових викликів суспільству внаслідок збільшення кількості та масштабності НС, особливо військового характеру, потребує удосконалення ЄДС ЦЗ, з метою забезпечення безпечної життєдіяльності населення [78, с. 236].

Під час організації заходів ЦЗ та реагування на НС перед керівниками ОУ виникає проблема отримання значного обсягу оперативної, корисної, адекватної інформації.

Відсутність даних, зведень, фактів, невідповідність їх обставинам, що склались, ставить керівника перед необхідністю ухвалювати рішення в умовах часткової невизначеності ситуації.

Важливою складовою частиною системи управління в ЦЗ, на нашу думку, має бути СІАЗ ЦЗ, що забезпечує: у режимі повсякденної діяльності – підготовку ОУ до дій за призначенням, населення – до дій у НС різного характеру, у режимі підвищеної готовності – оповіщення та інформування ОУ та населення про загрозу виникнення НС, у режимах НС та НСт – оповіщення та інформування ОУ та населення про НС, а керівника з ліквідації НС – необхідною інформацією для прийняття обґрунтованого рішення.

За такої умови, проблемним питанням залишається оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ. Тому вважаємо, що неодмінно потрібно розробити систему показників для побудови моделі оцінювання зазначених методів для обґрунтування найбільш раціонального.

Вважаємо, що пошук шляхів розв'язання зазначеного наукового завдання має ґрунтуватися на аналізі результатів попередніх наукових досліджень у галузі науки державного управління. Зокрема, корисними виявилися дослідження А. Рачинського, який удосконалив підходи до визначення результативності системи управління в частині виділення основи її ефективності – спрямування діяльності керівництва на досягнення внутрішньої цілісності та збалансованості системи [316, с. 4].

Такий підхід автора, на нашу думку, передбачає створення ієрархічної моделі, коли ефективність системи (інтегральний показник) трансформується в множину результатів функціонування систем нижчих рівнів, що зображають ефективність кожної ланки управління.

Відомо, що система державного управління загалом, та СІАЗ ЦЗ – зокрема, може ефективно функціонувати лише у розвиненій державі. Проведене дослідження методології побудови сильної держави в контексті європейського досвіду дало змогу Р. Войтович розробити чіткі критерії та параметри розуміння її функціонального змісту в межах відповідних національних традицій [109, с. 15].

Вважаємо, що визначення дієвих критеріїв та показників оцінювання будь-якої системи є важливим етапом на шляху побудови сильної, розвиненої держави, яка обирає демократичні, європейські цінності.

Погоджуємося з думкою Р. Войтович, що модернізація є системним процесом, тому за браком одного з елементів в системі, стає неможливою. Автор запропонувала розробити ефективну модель модернізації системи державного управління, побудованої на принципах демократизації, відкритості та відповідності умовам глобалізаційного розвитку [109, с. 21–22].

Поділяємо висновки автора та зауважимо, що для побудови зазначеної моделі може бути застосовано науковий підхід на основі МАІ, який передбачав би створення вказаної моделі шляхом порівняння наявних систем модернізації системи державного управління за системою показників і критеріїв дослідження.

В. Бакуменко узагальнив та систематизував теоретичні та методологічні положення, що надають процесу ухвалення рішень характеру наукової

обґрунтованості, дослідив фундаментальні теорії об'єктивно аргументованого управління в соціальних системах [13, с. 2].

На думку вченого, існує ряд факторів впливу суспільних перетворень на дієвість і результативність державного управління, серед яких одним з основних є інформаційний. Погоджуємося з В. Бакуменком, що в умовах переходу до інформаційного суспільства, наукове супроводження та гарантування подальшого розвитку інформатизації системи та окремих складових частин державного управління, безумовно є важливим науковим завданням [13, с. 23–25].

Загальну побудову структури процесу управління, підґрунтям якої є зміна умов діяльності або розвитку об'єкта управління, розроблено у [13, с. 112]. Вважаємо, що основою функціонування СІАЗ ЦЗ є управлінський процес, що здійснюється за етапами встановлення та ідентифікації проблемної ситуації, та передбачає визначення критеріїв і обмежень, розробки та оцінювання альтернатив, вибір найкращої з них або такої, що загалом відповідає цілям управління.

Процес вибору та оцінювання альтернатив, зокрема управлінських рішень, також, вважаємо, можливо виконати за допомогою методології МАІ.

Актуальні питання щодо інформаційно-аналітичної підтримки ухвалення управлінських рішень, використання новітніх інформаційних технологій та організації інформаційного забезпечення аналітичного оброблення інформації в установах та організаціях, опрацювали О. Додонов, В. Путятін, В. Валетчик. Автори сформулювали висновок, що дієву інформаційно-аналітичну підтримку ухвалення управлінських рішень, завдяки стабільному розвитку організації, спроможні забезпечити системи автоматизації аналітичної та прогнозної діяльності, що координують процеси отримання, збереження й оброблення інформації [137, с. 93].

Поділяємо думку вчених, які зазначають, що розв'язання задачі ІАЗ вимагає системного ставлення до покращення процесу збору та обробки інформації про НС на основі вимог, пов'язаних з її аналізом та оцінкою. З метою побудови системи аналітичних показників, забезпечення якості ухвалення управлінських рішень, треба отримувати вірогідну інформацію про НС з необхідним рівнем її

конкретизації. Водночас для ґрунтового аналізу будь-якого процесу необхідно мати різнопланову інформацію, але її надлишок буде ускладнювати процедуру пошуку, збору та прийняття рішення. Відповідно до такої вимоги, виникає потреба у дослідженні корисності інформації, та на підґрунті цього – удосконалення інформаційних потоків завдяки вилученню надмірних даних та введенням необхідних [137, с. 92].

Як спосіб забезпечення наочності та оперативності ухвалення рішення, О. Альбошій та О. Семків ініціювали матричну формалізацію задачі щодо розподілу ресурсів між підпорядкованими підрозділами шляхом визначення параметрів участі підрозділів у планових заходах, з можливістю впливу на рівень готовності, кількісного обґрунтування необхідних витрат відповідно до різних варіантів розподілу з можливістю подальшого вибору найбільш раціонального [2, с. 18].

Підтримуємо висновок вчених, які вважають, що визначену матричну формалізацію задачі, що, в межах наукового підходу на основі МАІ, може бути покладено в основу методики розподілу ресурсів для забезпечення діяльності підпорядкованих підрозділів ЦЗ.

Привертають увагу результати наукових досліджень Є. Коломійця, який запропонував науково-методичні підходи щодо аналізу стану ІАЗ державного управління завдяки визначенню факторів оцінки та деталізації підходів щодо їх розрахунку з метою отримання об'єктивних умов підвищення ефективності ІАЗ державного управління [183, с. 10].

Автор формалізував задачу розробки організаційно-методичного підходу до виконання вказаного завдання шляхом формування набору пріоритетів для кожної зі складових частин індексу рівня ІАЗ державного управління на основі попарного порівняння з використанням МАІ [183, с. 86].

Вчений розробив модель ієрархії визначення вагомості складових частин індексу розвитку ІАЗ державного управління та отримав вагові значення показників, які дозволяють класифікувати характеристики, що утворюють індекс його розвитку, та значно підвищити точність отриманого результату [183, с. 92].

До того ж, сьогодні МАІ досить широко застосовується під час проведення

досліджень проблемних питань будівництва Збройних Сил України, зокрема, для визначення раціональної структури органів управління [324, с. 251].

Отже, встановлено, що дослідження проблемних питань оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ носять поодинокий та розрізнений характер.

Актуальним питанням, що потребує розв'язання, визначено розроблення системи показників для побудови ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ та визначення критерію дослідження методів функціонування вказаної системи.

Аналіз структури, функцій та завдань ЄДС ЦЗ свідчить про те, що зараз вона потребує удосконалення щодо виокремлення її складової частини – СІАЗ ЦЗ, яку необхідно досліджувати.

Встановлено, що в процесі дослідження СІАЗ ЦЗ, необхідно визначити сукупність показників та критерій дослідження, окреслити їх властивості, взаємозв'язок на загальносистемному, системному та елементному рівнях.

Треба зазначити, що показники та критерій дослідження методів функціонування СІАЗ ЦЗ розкриваються завдяки “дереву мети”, погоджуються із загальною метою системи вищого порядку (інтегральний критерій) і формуються у вигляді переліку згідно з рівнем окресленого дослідження.

Залежно від можливостей формалізації та опису об'єкта дослідження СІАЗ ЦЗ, здійснюються кількісні та якісні оцінки, що вказують на відповідність досягнення мети. Значення таких оцінок і являє собою інтегральний критерій дослідження.

Розподіл СІАЗ ЦЗ за зрізами та елементами дослідження потребує визначення сукупності показників, що визначають рівень досягнення мети на кожному етапі дослідження СІАЗ ЦЗ. За цих обставин, сукупність показників є посередником між рівнем дослідження та інтегральним критерієм.

Після розробки сукупності показників, вони згортаються в єдиний інтегральний критерій. Але згортання до інтегрального критерію, зазвичай, потребує доказу, з одного боку – для кожної пари показників виконується умова відповідних заміन, а з іншого – кожний показник не залежить за пріоритетом від решти. За такої умови, встановлюються інтервали справедливості виконання цих

умов у визначеному діапазоні зміни показників. Тільки після цього можливо стверджувати, що знайдено вид інтегрального критерію.

У дослідженні, ґрунтуючись на результатах проведеного аналізу керівних документів, наукових праць, в яких розкрито питання функціонування ЦЗ України, з метою вибору раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ, розроблено систему показників елементного, системного та загальносистемного рівня.

Ієрархічно показники поділяються за такими рівнями: загальносистемним, системним та елементним (часткові показники).

Загальносистемний показник – це інтегральна якість СІАЗ ЦЗ, що відбиває сукупність властивостей та їх взаємозв'язок, а також ступінь придатності системи до досягнення цілей, що стоять перед нею (Ф1).

Системні показники – це узагальнені фактори, що впливають на функціонування СІАЗ ЦЗ та класифікуються за режимами функціонування, завданнями, узагальненими якісними показниками інформації, як об'єкта вказаної системи.

За режимами функціонування визначено такі системні показники: функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі повсякденної діяльності – показник, що розкриває особливості функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі повсякденної діяльності (Ф2); функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі підвищеної готовності – показник, що розкриває особливості функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі підвищеної готовності (Ф3); функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі НС – показник, що розкриває особливості функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі НС (Ф4); функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі НСт – показник, що розкриває особливості функціонування СІАЗ ЦЗ у режимі НСт (Ф5).

За завданнями СІАЗ ЦЗ визначено такі показники: ІАЗ ОУ щодо підготовки до дій у НС та НСт – показник, що містить заходи ІАЗ ОУ щодо підготовки до дій у НС та НСт (Ф6); ІАЗ населення щодо підготовки до дій у НС та НСт – показник, що містить заходи ІАЗ населення щодо підготовки до дій у НС та НСт (Ф7); ІАЗ ОУ щодо оповіщення та інформування про НС та НСт – показник, що містить заходи ІАЗ ОУ щодо оповіщення та інформування про НС та НСт (Ф8); ІАЗ

населення щодо оповіщення та інформування про НС та НСт – показник, що містить заходи ІАЗ населення щодо оповіщення та інформування про НС та НСт (Ф9); ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення в умовах НС – показник, що розкриває сутність ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення в умовах НС (Ф10); ІАЗ населення щодо дій в умовах НС – показник, що розкриває заходи ІАЗ населення щодо дій в умовах НС (Ф11); ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення у режимі НСт – показник, що розкриває сутність ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення у режимі НСт (Ф12); ІАЗ населення щодо його дій у режимі НСт – показник, що розкриває сутність ІАЗ населення щодо його дій у режимі НСт (Ф13).

За узагальненими якісними показниками інформації визначено такі показники: придатність інформації до використання – сукупність показників елементного рівня щодо можливості використання інформації у різних режимах функціонування СІАЗ та виконання заходів ЦЗ (Ф14); відповідність інформації стану та зміні обставин – сукупність показників елементного рівня, що характеризують властивості інформації щодо зображення стану та змін обставин (Ф15); можливість повноти використання інформації – сукупність показників елементного рівня, що характеризують інформацію щодо її повного використання за призначенням (Ф16); можливість зручного сприйняття та використання інформації – сукупність показників елементного рівня, що характеризують інформацію щодо її оброблення, узагальнення та використання у встановлені терміни (Ф17).

Часткові показники – фактори, що ієрархічно та змістовно пов'язані з системними показниками та розкривають якісні властивості інформації, як основу для створення інтегральної якості СІАЗ ЦЗ [36, с. 21–22].

Частковими показниками визначено такі: цінність інформації – показник елементного рівня, що визначається її раціональністю та здатністю забезпечити керівника необхідними вихідними даними для досягнення визначеної мети щодо організації функціонування СІАЗ ЦЗ (Ф18); корисність інформації – показник елементного рівня, що характеризує значущість інформації для виконання окресленого завдання з організації функціонування СІАЗ ЦЗ (Ф19); адекватність

інформації – показник елементного рівня, що відтворює ступінь еквівалентності образу, що створюється за допомогою інформації, справжнього об’єкта, процесу, явища. Від ступеня адекватності інформації залежить правильність ухвалення рішення ОУ в умовах НС (Ф20); вірогідність інформації – показник елементного рівня, що характеризує здатність інформації неупереджено зображати процеси та явища. Вірогідною вважається інформація, що несе у собі фактичні дані про загрозу та виникнення НС (Ф21); актуальність інформації – показник елементного рівня, що зображає рівень збереження цінності інформації для управління на етапі її використання, що залежить від динаміки зміни її характеристик, інтервалу часу, що пройшов з моменту виникнення певної інформації про загрозу та виникнення НС, її масштаби тощо (Ф22); повнота інформації – показник елементного рівня, що означає достатність інформації для розуміння сутності НС та ухвалення рішення в окреслених умовах (Ф23); оперативність інформації – показник елементного рівня, що характеризує властивість даних щодо часу їх збирання та перероблення та відповідає динаміці змін у характері та масштабах НС тощо (Ф24); своєчасність інформації – показник елементного рівня, що передбачає достатність інформації для оцінки керівником ОУ масштабу, характеру НС та ухвалення рішення на її ліквідацію тощо (Ф25); зрозумілість інформації – показник елементного рівня, що означає доступність інформації для чіткого й однозначного її сприйняття керівником ОУ в умовах НС (Ф26); точність інформації – показник елементного рівня, що визначається рівнем наближеності інформації до фактичного стану обставин в зоні НС, кількості постраждалих тощо (Ф27); чіткість інформації – показник елементного рівня, що передбачає ясність інформації для керівника ОУ, що призначений для ліквідації НС (Ф28); ідентичність інформації – показник елементного рівня, що зображає властивість даних відповідати умовам в зоні НС (Ф29); репрезентативність інформації – показник елементного рівня, що характеризує правильність відбору і формування інформації для відповідного відтворення властивостей об’єкта (Ф30); змістовність інформації – показник елементного рівня, що розкриває взаємозв’язок між кількістю семантичної інформації в повідомленні та обсягом даних про обставини

в зоні НС, що опрацьовуються (Ф31); сталість інформації – показник елементного рівня, що розкриває можливість інформації реагувати на зміни вихідних даних про умови в зоні НС, не порушуючи необхідну точність (Ф32); надійність інформації – показник елементного рівня, що характеризує відсутність неврахованих помилок, величину яких неможливо визначити, а кількість врахованих – не превалює над заданою величиною (Ф33) [26, с. 39–42].

Ієрархію та взаємозв'язок між показниками порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, що пропонуємо, наведено на рис. 6.1.

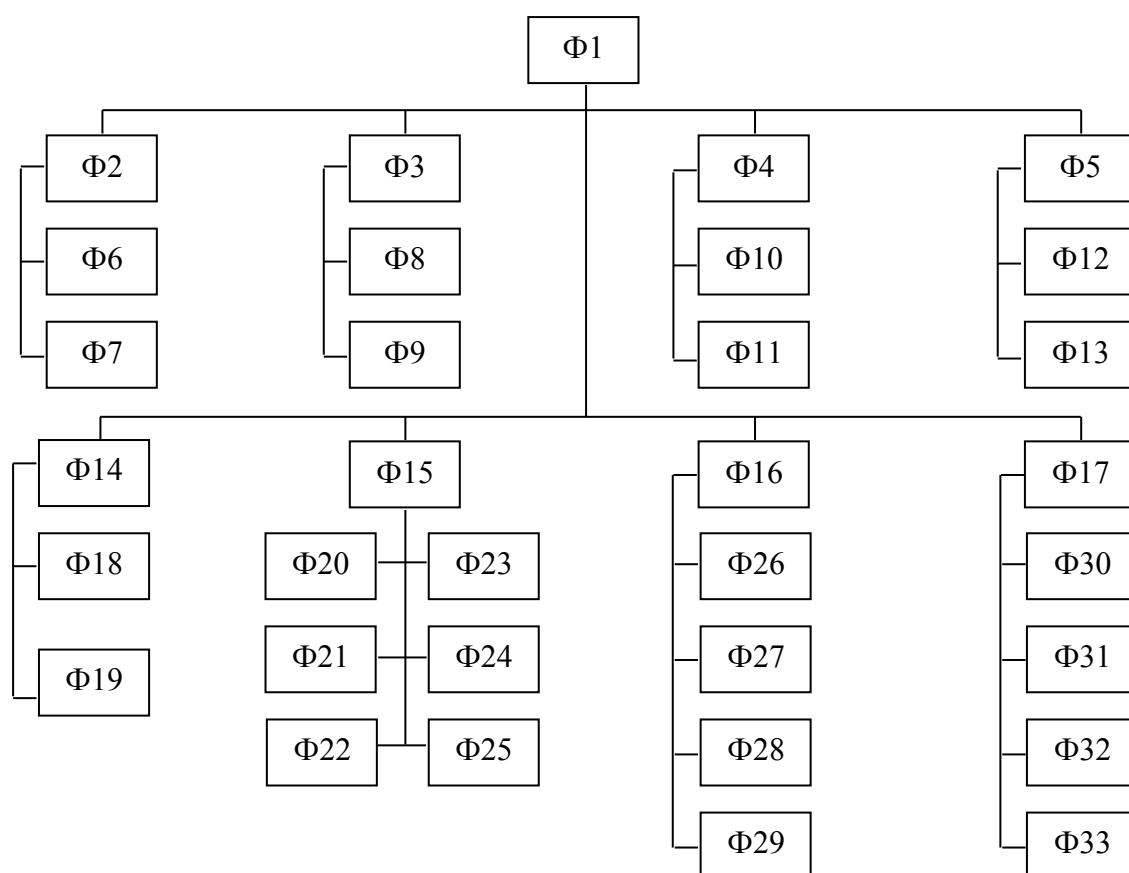

Рис. 6.1. Ієрархія та взаємозв'язок між показниками порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ (розроблено автором [36, с. 23])

Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ

На основі викладеного, в роботі розроблено та запропоновано ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ. Досвід діяльності органів державного управління під час реалізації державної політики у

сфері ЦЗ загалом і в процесі реагування на НС – зокрема, свідчить про те, що під час прийняття управлінських рішень на застосування сил і засобів ЦЗ та втілення їх у життя, в умовах загрози та виникнення НС природного, техногенного, соціального та військового характеру, виникає проблема ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, що пов'язана з отриманням керівником ОУ якісної інформації щодо реалізації функцій і завдань за призначенням.

Дослідженню проблемних питань державного управління загалом, та державного управління у сфері ЦЗ та його ІАЗ – зокрема, присвячено достатньо наукових праць. Деякі з авторів використовували науковий підхід на основі МАІ.

Так, Є. Коломієць, на основі МАІ, оцінив стан ІАЗ державного управління, використовуючи відповідні показники та критерії, що дало змогу запропонувати рекомендації щодо його удосконалення [183, с. 92].

Автор створив модель ієрархії визначення вагомості складових частин індексу розвитку ІАЗ державного управління, завдяки якій провів аналіз стану ІАЗ державного управління в Україні. За результатами проведеного аналізу сформовано перелік напрямів удосконалення ІАЗ державного управління в Україні, які систематизовано за двома групами: модернізацією побудови інформаційно-аналітичної системи державного управління та забезпечення її функціонування [183, с. 182–183].

Т. Єременко, І. Оксанич, Ю. Пилипенко застосували МАІ для оцінки готовності аварійно-рятувальних формувань, визначили критерій, на основі якого запропонували автоматизувати процеси моніторингу готовності та планування заходів у ситуаційних центрах з метою підвищення рівня готовності аварійно-рятувальних формувань. Автори окреслили метод формалізації оцінки готовності аварійно-рятувальних формувань на основі використання МАІ, водночас критерій готовності зазначених формувань визначається як зважена сума, коефіцієнти якої обчислюються на основі матриці парних порівнянь. Оцінки критерію готовності під час моделювання планованих заходів дозволяють оптимізувати плани підготовки аварійно-рятувальних формувань [146, с. 146].

Застосування МАІ дозволило авторам оцінити ефективність планових

заходів щодо підвищення готовності аварійно-рятувальних формувань на основі єдиної факторної моделі готовності [146, с. 144]. Так, виявлено, що дослідження функціонування систем різного призначення можливо провести, застосовуючи науковий підхід на основі MAI, обґрунтовано можливість розроблення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування CIA3 ЦЗ, що забезпечує системне оцінювання зазначеної системи. Отже, на основі наведеної системи показників, створено ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування CIA3 ЦЗ (рис. 6.2). В ієрархічній моделі фактори, що характеризують функціонування, організацію та інформаційно-аналітичну складову частину CIA3 ЦЗ, порівнюються за альтернативними методами функціонування CIA3 ЦЗ: послідовним, паралельним та інтеграційним.

Науково-методичний апарат, що використано в розробленій моделі, охоплює три рівні показників оцінки альтернативних методів функціонування CIA3 ЦЗ – загальносистемний, системний і елементний та базується на застосуванні інформаційно-програмного середовища “Система багатфункціонального аналізу інформації і підтримки прийняття рішення” MAI [326], [327].

Застосування, на основі MAI, ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування CIA3 ЦЗ, дозволило порівняти окреслені альтернативні методи за кожним з усієї сукупності факторів та обрати найвищі з них за чисельними значеннями пріоритетів, що віднесено до інтегрального методу, виявити взаємозв’язок між якість показників елементного, системного та загальносистемного рівнів, що дозволяє керівнику організувати якісне, повне та своєчасне виконання завдань ЦЗ.

Надалі, за допомогою діалогової системи багатфункціонального аналізу інформації і підтримки прийняття рішення “Фактор” проведено оцінювання альтернативних методів функціонування CIA3 ЦЗ з використанням розрахункової задачі визначення раціонального методу функціонування CIA3 ЦЗ за допомогою загальносистемного показника – інтегральної якості зазначеної системи та досягнення критерію – умови, коли обраний метод функціонування CIA3 ЦЗ забезпечує виконання завдань, що покладено на вказану систему, дозволяє оцінити CIA3 ЦЗ в динаміці її функціонування в різних режимах (додаток Б).

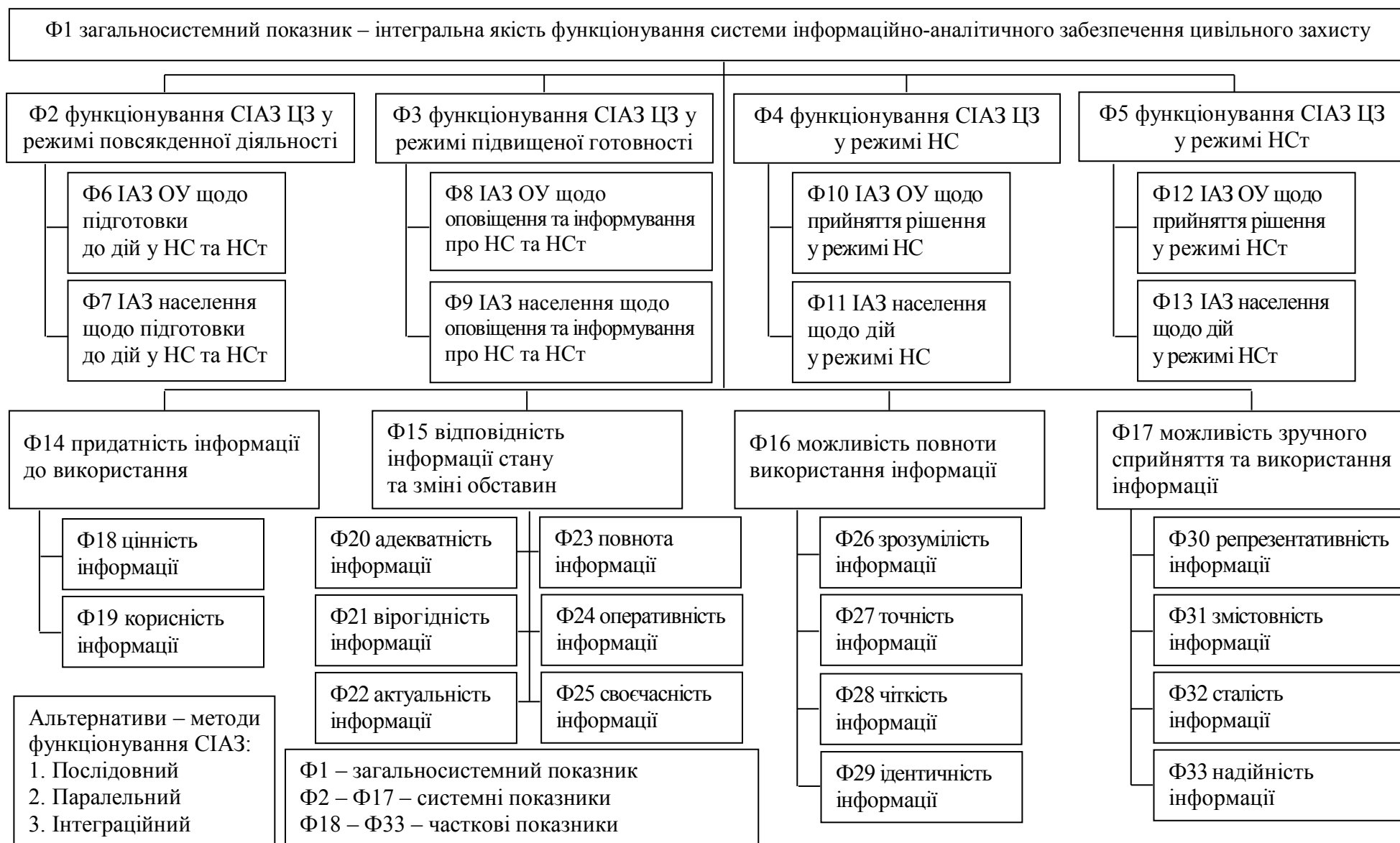

Рис. 6.2. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ (розроблено автором [26, с. 43])

6.2 Перспективні напрями щодо організації інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України

Оптимізація послідовності та змісту роботи керівника ОУ в умовах НС

Практика ЦЗ в державі переконливо свідчить про те, що поява нових викликів суспільству, внаслідок збільшення кількості та масштабності НС, потребує вдосконалення ЄДС ЦЗ з метою забезпечення безпечної життєдіяльності населення [36, с. 19].

На органи державного управління у сфері ЦЗ покладаються завдання зі здійснення комплексу заходів щодо припинення впливу небезпечних факторів, рятування населення та майна, локалізації району НС, зменшення її наслідків, що загрожують життю та здоров'ю населення та завдають шкоду навколишньому природному середовищу тощо [112, с. 115], [181].

Масштабність та складність таких завдань потребують підвищення результативності функціонування органів державного управління до ступеня, що гарантує їх виконання [52, с. 305], [58, с. 35].

Зменшення часу на опрацювання, ухвалення та виконання управлінських рішень, збільшення невизначеності та ризику, необхідність використання додаткового потенціалу, існування різних режимів функціонування системи державного управління в умовах НС свідчать про деякі її особливості. Використовуючи в діяльності органів державного управління в умовах НС різного характеру такі особливості, отримують можливість зменшити ймовірність прийняття недоречних управлінських рішень, що сприятиме економії потенціалу та часу на ліквідацію наслідків НС та зменшенню втрат [112, с. 115–116].

Проте, практична діяльність ОУ і СЦЗ свідчить, що ефективність заходів щодо протидії НС не завжди відповідає вимогам сьогодення. Наявні недоліки в організації реагування на НС, прийнятті своєчасних і аргументованих рішень, а також проведенні АРІНР свідчать про неналежний рівень організації управління в НС загалом та ІАЗ – зокрема. Причинами таких прорахунків можуть бути відсутність досвіду та необхідних знань у керівників ОУ [68, с. 265].

Діяльність органів державного управління свідчить про те, що відбувається незлагодженість дій підрозділів, які залучаються до ліквідації НС. Існують суперечності, що полягають в неузгодженості обсягів та змісті завдань, що виникають перед керівниками ОУ. Такі завдання зростають, ускладнюються під час організації взаємодії між силами, що їх виконують, реалізація яких може стати під загрозою за умови надання недостатньої уваги зазначеному питанню.

Недоліки в роботі керівників ОУ в умовах НС переважною більшістю пов'язані з сукупністю недостатньої професійної підготовки, а також необхідних якостей, що розкриваються в складних обставинах. Крім того, у деяких керівників може прослідковуватись стереотипність, непохитність у сприйнятті вимог керівних документів, нездатність проявляти творчість, цілеспрямованість та наполегливість, відсутність досвіду, а іноді також і необхідних знань [53, с. 305–306].

Статутом дій ОУ та підрозділів ОРС ЦЗ у НС визначено, що під час ліквідації НС управління СЦЗ розпочинається з моменту отримання керівником ОУ інформації про її виникнення та здійснюється з урахуванням розвитку обставин в районі НС, а також містить певні заходи, що можна розподілити за етапами, зокрема:

перший – виконання попередніх заходів: уточнення та оцінка обставин, визначення першочергових завдань, що необхідно провести негайно для прискорення підготовки сил і засобів до виконання завдань з ліквідації НС, та надання попередніх розпоряджень підрозділам ЦЗ, подальший аналіз ситуації (збір даних про характер та масштаби НС, уточнення розрахунку сил і засобів тощо);

другий – підготовка та прийняття рішення на ліквідацію НС, доведення завдань до підрозділів ЦЗ, здійснення постійного моніторингу (збір даних про обставини), оперативне інформування ОДВ про розвиток НС та вжиті заходи для ліквідації наслідків НС;

третій – організація управління, взаємодії та всебічного забезпечення рятувальної операції, підготовка пропозицій щодо залучення додаткових підрозділів ОРС ЦЗ з інших регіонів, організацію їх взаємодії, визначення конкретних завдань додатково залученим СЦЗ та забезпечення взаємного обміну

інформацією;

четвертий – виконання завдання з ліквідації НС: координація та контроль за проведенням АРІНР, підготовка доручень щодо залучення сил і засобів з інших регіонів, організація повернення сил і засобів до місць постійної дислокації після виконання завдань з ліквідації наслідків НС [283].

На кожному з зазначених етапів управління СЦЗ виникають ризики прийняття помилкового рішення та невиконання завдань, що спричиняють загрозу життю та здоров'ю населення, яке потрапило в зону НС.

Так, на першому етапі можуть виникнути ризики неповної та недостовірної оцінки обставин в зоні НС, обсягу робіт, відсутності необхідних даних про характер та масштаби НС, як наслідок – нераціонального розрахунку сил і засобів, що залучаються до її ліквідації. На другому етапі – прийняття необґрунтованого рішення, нераціонального розподілу СЦЗ за завданнями, напрямками та районами їх виконання, що може призвести до загрози життю та здоров'ю населення в зоні НС. На третьому етапі можуть виникнути ризики щодо недостатнього забезпечення підрозділів і населення необхідними ресурсами, неузгодженості дій СЦЗ, що також може спричинити тяжкі наслідки та невиконання окреслених завдань [69, с. 40]. Усі заходи за визначеними етапами можуть бути виконано у повному обсязі, прийнято обґрунтоване рішення, організовано забезпечення та взаємодію, але на четвертому етапі ймовірно виникнення ризику, пов'язаного з недостатньою координацією дій та контролю, що може поставити під загрозу виконання завдань, і це певною мірою пов'язано з якостями керівника ОУ, які найбільш повно розкриваються під час управління ліквідацією НС.

Відомо, що факторами управління є інтелект і воля людини [345], тому до загальних якостей керівника відносять рівень інтелекту, фундаментальних знань, життєвий досвід та рівень схильності до ризику [194]. До професійних – компетентність, відповідальність, гідність, мотиваційність, гнучкість, відчуття часу та подій, здатність до генерації нових ідей, а також можливість розумно ризикувати. Важливо підкреслити, що управлінські рішення, не лише пов'язані з питаннями соціальної відповідальності та етики, але й побудовані на фундаменті

системи цінностей керівника [218, с. 147]. Особистісні якості пов'язують з працездатністю, системним мисленням, комунікабельністю, креативністю, тренованою пам'яттю та стресостійкістю в умовах ризику

Крім того, мають помітну вагу стилі керівництва, до яких відносять авторитарний, демократичний, ліберальний та ситуаційний.

Отже, за результатами розрахунків з використанням діалогової системи багатофункціонального аналізу інформації та підтримки прийняття рішення “Фактор” (рис. 6.3), професійні якості превалюють під час застосування авторитарного стилю керівництва, особистісні – у разі використання ліберального та демократичного стилів, особистісні та професійні – під час ситуативного стилю керівництва [71, с. 147], [60, с. 79–80].

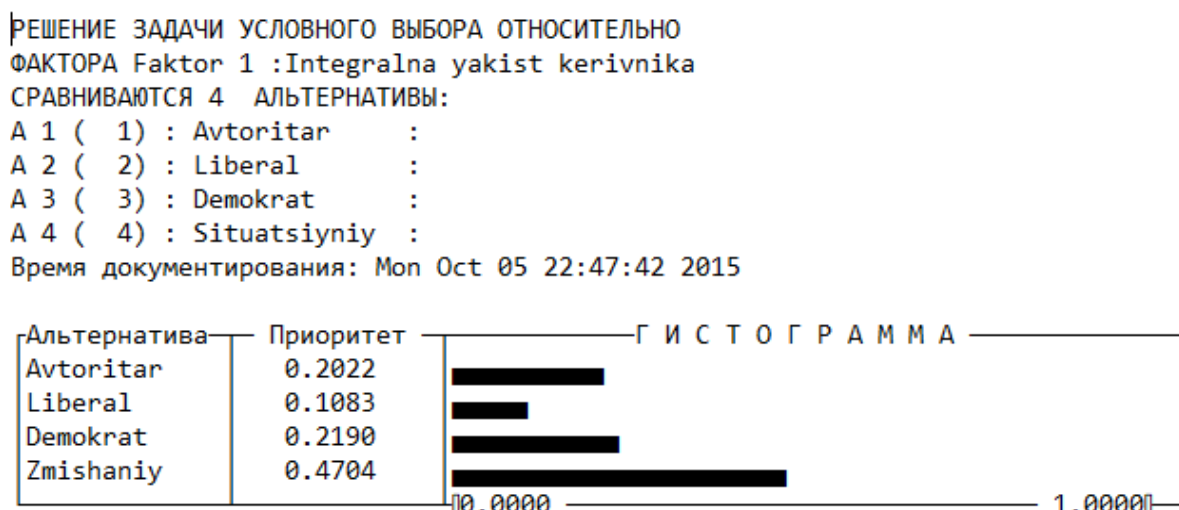

Рис. 6.3. Розподіл пріоритетів між альтернативними стилями керівництва
(запропоновано автором [71, с. 147])

З метою оптимізації роботи керівника ОУ в умовах НС необхідно використовувати найбільш раціональні стилі керівництва під час виконання складних завдань – демократичний та ситуаційний, а найкращими якостями керівника ОУ повинні стати особистісні та професійні, зокрема, здатність розумно ризикувати [71, с. 146–147], [56, с. 105, 107], [72, с. 37], [66, с. 55].

Логіка дій керівника ОУ залежить також від методу роботи, який має визначати керівник відповідного підрозділу управління залежно від наявності

часу та обставин у зоні НС [68, с. 267].

Методи роботи керівника ОУ щодо задуму дій СЦЗ під час загрози та виникненні НС, управління ними під час виконання завдань теж залежать від ситуації, що виникла, характеру окреслених завдань і наявності часу [139, с. 72].

Попередньо обґрунтовано, що робота може організовуватись не лише послідовним, а й паралельним методом. Застосовуючи послідовний метод роботи, зазвичай за наявності часу, заходи щодо організації дій виконуються спочатку керівником вищої ланки управління, а потім – у підпорядкованих органах та підрозділах. Паралельний метод роботи використовується в умовах обмеженого часу, згідно з яким організація дій у підпорядкованих підрозділах починається негайно після отримання інформації про виникнення НС, попередніх розпоряджень або оголошення задуму дій на ліквідацію НС. Цей метод є основним для організації АРІНР під час виникнення НС.

Крім того, послідовність дій керівника ОУ може бути й іншою, наприклад, завдяки використанню ситуаційного методу, що поєднує попередні методи. Головне, щоб завдання, яке окреслено керівникові підпорядкованого підрозділу управління, було виконано повною мірою й у визначені терміни. Водночас керівник вищої ланки управління повинен організувати свою роботу у такий спосіб, щоб забезпечити підпорядкованих усім необхідним для виконання завдань та надання їм оптимальної кількості часу на реалізацію належних заходів щодо локалізації та ліквідації НС.

Ситуаційний метод роботи, вважаємо, можна практикувати, коли невідкладні заходи щодо локалізації та ліквідації НС реалізовано, населення евакуйовано з зони НС, постраждалим надано необхідну допомогу, а для здійснення подальших дій необхідно більш детально вивчити обставини. У цьому разі підпорядковані підрозділи завершують виконання першочергових заходів, а керівники обмірковують обставини, уточнюють ухвалені рішення та готують подальші розпорядження для підрозділів нижчих ланок управління. За необхідності, для прийняття обґрунтованого рішення залучаються фахівці вузького профілю. Водночас поспішно ухвалені рішення може стати причиною

виникнення ризику для життя рятувальників, населення та надлишкових витрат матеріальних ресурсів [59, с. 251], [139, с. 72–73].

Ситуаційний метод роботи передбачає гнучке управління, завдяки якому керівник обирає найбільш раціональну послідовність дій для організації оптимального виконання завдань у зазначені терміни [68, с. 268].

Зміст послідовності дій керівника повинен містити заходи щодо безпосереднього управління підрозділами в процесі ліквідації НС, оскільки, відповідно до циклічності заходів управління та за результатами виконання часткових завдань, враховуючи зміну обставин, рішення керівника, завдання підрозділам, питання взаємодії, управління та всебічного забезпечення можуть уточнюватися [68, с. 268].

Відомо, що “з метою підвищення ефективності дій та створення умов для успішного виконання поставлених завдань СЦЗ, що беруть участь у заходах з ліквідації наслідків НС, організовується їх всебічне забезпечення”, основними видами якого є “розвідка, інженерне, радіаційне, хімічне, біологічне, гідрометеорологічне, матеріально-технічне, транспортне, медичне, інформаційне забезпечення та охорона публічного (громадського) порядку, що здійснюються силами відповідних спеціалізованих служб ЦЗ всіх рівнів та суб’єктів господарювання за рішенням керівника робіт з ліквідації наслідків НС” [273].

ІАЗ є підґрунтям якості окреслених управлінських процесів загалом, і прийняття раціональних рішень – зокрема. Необхідно звернути увагу на важливу складову частину організації дій ОУ та СЦЗ – ІАЗ. Важливість отримання вірогідної, своєчасної та корисної інформації зумовлена тим, що з метою організації робіт з ліквідації наслідків НС, керівник має право на повну та вірогідну інформацію та зобов’язаний інформувати ОДВ, ОМСВ про НС та ухвалені заходи. Крім того, керівник є персонально відповідальною особою за управління АРІНР, а також за виконання функцій та завдань, які на нього покладено [46, с. 215–216].

Дані про обставини надходять до ОУ у вигляді повідомлень. За такої умови, основними джерелами отримання повніших і узагальнених даних про обставини є

підпорядковані розвідувальні підрозділи та ОУ, значна частина інформації може надходити від ОУ вищої ланки, ОУ під час взаємодії, а також від засобів спостереження та контролю [46, с. 217].

Така послідовність дій містить певні, логічно взаємозв'язані між собою заходи, а також зворотний зв'язок, що передбачає своєчасне отримання керівником ОУ інформації про хід виконання робіт, можливі ситуаційні зміни та уточнення необхідності в додатковому перерозподілі СЦЗ для завершення ліквідації наслідків НС [46, с. 218].

Відомо, що керівник з ліквідації НС будує свою роботу під час організації виконання завдань відповідно до певної послідовності дій, водночас ключовим моментом є організація взаємодії між ОУ, підрозділами та СЦЗ, що залучаються до її ліквідації.

Якісне виконання завдань ОУ та СЦЗ, іншими ланками, що залучаються до ліквідації НС, може бути забезпечено за умови належного створення міцної та постійної взаємодії між ними. Запровадження взаємодії – це комплексний, багатогранний, конструктивний процес, що вимагає від керівника можливості передбачати припустимий розвиток НС, вміти ефективно використовувати спроможність сил і засобів ЦЗ в різних обставинах, тісно пов'язувати їх дії між собою, компенсувати слабкі сторони та недоліки одних підрозділів перевагами інших для того, щоб спільними та злагодженими зусиллями успішно виконати завдання [52, с. 306].

Основи взаємодії є підґрунтям формування рішення керівника на виконання завдань. Головними факторами прийняття та реалізації рішення є окреслення мети та способів її досягнення, водночас найважливіше в організації взаємодії – визначити певні кроки щодо виконання поставлених завдань, застосовуючи можливі зміни обставин, варіанти дій підрозділів і розвиток НС [50, с. 61], [95, с. 24].

Взаємозв'язок між етапами управлінського процесу, його ІАЗ наведено в алгоритмі організації взаємодії (рис. 6.4).

Рис. 6.4. Алгоритм організації взаємодії керівником ОУ за етапами управління в умовах НС (запропоновано автором [52, с. 308], [86, с. 121], [76, с. 81], [87, с. 168], [77, с. 5])

Імплементация закордонного досвіду щодо ІАЗ ЦЗ в Україні

Фундаментальним напрямом діяльності будь-якої держави є забезпечення надійного захисту населення і територій від наслідків НС, які, як відомо, не мають кордонів [100, с. 123]. В нашій країні та в усьому світі особливе місце відводиться питанням запобігання НС та ліквідації їх наслідків, а також міжнародній співпраці та обміну досвідом щодо інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Проведення заходів щодо захисту населення від НС, насамперед, пов'язано з обов'язковою для цього нормативно-правовою, організаційною та ресурсною базою та звичайно залежить від держави, безумовно охоплює розвиток міжнародної співпраці, зокрема у сфері ЦЗ, а також обмін досвідом з питань захисту від НС [216, с. 164].

Міжнародне товариство наголошує, що основна відповідальність за здійснення заходів ЦЗ населення лежить на власних урядах країн, а міжнародні

намагання можуть тільки примножувати їх дії у сфері забезпечення ЦЗ. Процес розвитку взаєморозуміння між різними країнами, що існує у сфері ЦЗ, може сприяти підвищенню готовності рятувальних сил до виконання завдань з ліквідації наслідків НС природного характеру, техногенних аварій і катастроф тощо, та найголовніше – ухвалювати управлінські рішення у кризових ситуаціях [216, с. 164].

Система ЦЗ в рамках національної безпеки іноземних країн має велике значення та стає предметом підвищеної уваги, особливо в межах міжнародних структур з безпеки. Моделі ЦЗ різняться між собою, проте мають спільні фундаментальні принципи щодо прогнозу, запобіганню, боротьбі з наслідками НС, відновлення територій після природних і техногенних аварій та катастроф з метою захисту обов'язкових прав і свобод громадян, їх власності та демократичного устрою держави [195, с. 81].

З досвіду іноземних країн відомо, що головним аспектом у системі ЦЗ є створення та підготовка сил і засобів, необхідних для забезпечення неспинного управління, спрямованого на захист населення, а також вирішальних секторів економіки в різнопланових умовах НС.

Як зазначалось, у більшості країн світу в рамках національної системи ЦЗ створено відповідну структуру органів, сил і засобів ЦЗ.

Практично в усіх країнах світу введено територіально-виробничий принцип (входить до системи організаційних принципів державного управління) розбудови системи ЦЗ, до складу якого входять ОУ; системи зв'язку, оповіщення, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю; розроблено плани евакуації та розосередження населення; система захисних споруд; запаси продовольчих товарів, сировини та матеріальних цінностей; сили та засоби ЦЗ, як штатні, так і добровільні. Структура національних систем ЦЗ переважної кількості іноземних країн має чимало спільного та розвивається у напрямку подальшої типізації [122].

Спільною ознакою в системах державного управління країн світу щодо реагування та ліквідації наслідків НС є існування уповноваженого елемента, що реалізує проведення політики в зазначеній сфері.

Збільшення кількості НС, підвищення їх складності підтверджують, що в

сучасних умовах органам державного управління кожної країни доручають нові функції та завдання, що охоплюють не тільки підготовку інфраструктури та відповідне планування її збереження та відновлення, але й оперативні та організаційні можливості щодо захисту населення, зокрема спроможність аналізувати, передбачати, попереджати небезпечні сценарії розвитку з вирішальною точністю та вірогідністю [195, с. 81].

Закордонні системи ЦЗ більшістю децентралізовані, керівництво ними відбувається практично на урядовому рівні або доручається одному з наявних міністерств (оборони, внутрішніх справ, внутрішньої безпеки, сільського та міського розвитку тощо) чи спеціально організованому органу державного управління (міністерство, агентство, службу). Крім того, значна увага надається підготовці керівного складу ОУ і персоналу аварійно-рятувальних та інших утворень, а також розвитку громадських рятувальних формувань на навчання населення з питань захисту від НС. До того ж, в більшості розвинених країн світу визначились напрями щодо переходу від системи ЦЗ, що орієнтована на особливий період до системи, завданням якої є запобігання, профілактика та реагування на НС різного характеру [195, с. 86].

Вимоги сьогодення окреслюють тенденції щодо об'єднання зусиль окремих країн для спільної боротьби з виникненням та ліквідацією аварій, катастроф, стихійних лих, що сприятиме обміну досвідом та підвищенням кваліфікаційних навичок рятувальників та управлінців. У практиці управління має помітну вагу закордонний досвід ухвалення та забезпечення впровадження управлінських рішень.

Загальновідомо, що управління в ОДВ потребує сталого інформаційного забезпечення, яке виконує функції щодо безперервного інформування про наявний стан і напрями перетворення об'єкта управління, формування неупередженої картини зовнішнього середовища, поточного та попереднього аналізу та прогнозування, підготовки проєктів управлінських рішень, обміну інформацією тощо [207, с.10].

Завдяки обміну та інтерпретації інформації, аналізуються і плануються відповідні дії, вона має певну вагу у прогнозуванні наслідків прийняття рішень,

створенні обґрунтованих рекомендацій для їх реалізації [198, с. 19].

Завчасне попередження (early warning) характеризується своєчасним та ефективним забезпеченням інформацією, що дозволяє вжити заходів щодо запобігання або зменшення ризиків і несприятливих наслідків НС, а також для забезпечення готовності до ефективного реагування [403].

Попри різницю в побудові систем державного управління, що діють в умовах небезпеки та виникнення НС природного, техногенного, соціального, військового характеру, впровадження закордонного досвіду щодо їх запобігання та ліквідації наслідків є важливим та актуальним для вивчення та запровадження в Україні.

Одним з пріоритетних напрямів “підвищення ступеня захищеності населення і територій України від НС, зменшення ризиків виникнення та мінімізації наслідків НС техногенного і природного характеру” [306] є “міжнародне співробітництво у сфері управління ризиками для забезпечення підвищення ефективності запобігання виникненню масштабних НС та новим видам загроз” [306].

В Концепції управління ризиками виникнення НС техногенного та природного характеру йдеться, що “об’єднання роботи систем ЦЗ України та інших держав з метою виконання таких завдань викликано глобальним характером окремих НС; можливістю поширення наслідків певних видів НС на території інших держав; міжнародними зобов’язаннями України щодо запобігання виникненню масштабних НС, а також щодо інформування, нейтралізації та надання допомоги у разі їх виникнення; необхідністю інтеграції України в європейську мережу моніторингу НС; наявністю користі від міжнародного співробітництва у зазначеній сфері управління” [306].

Отже, з метою узгодження намагань щодо зменшення ризику НС на міжнародному, а також національному рівнях, важливого значення набула діяльність щодо взаємодії та співробітництва з ЄС, адже запровадження європейських стандартів безпечної життєдіяльності, є однією з вимог інтеграції України в ЄС, що можливе за умови реалізації фундаментальних і методологічних концепцій та структурних реформ [306].

Враховуючи досвід іноземних країн, найбільш ефективним є управління в умовах НС, що базується на досягненні відповідного рівня безпеки, рівноваги позитивних та негативних обставин в межах окремого об'єкта, території та держави загалом.

Для України, в рамках набуття міжнародної практики щодо управління в умовах НС, важливим є створення правової бази з питань спільного попередження та ліквідації наслідків НС на двосторонній та різносторонній основі; нормалізація механізмів взаємодії зі структурами інших держав і міжнародних організацій, що відповідають за попередження та ліквідацію наслідків НС, відпрацювання спільних планів і механізмів реалізації домовленості про дії у випадку природних та техногенних катастроф; налагодження обміну інформацією та досвідом із зазначених питань; виконання інших завдань, спрямованих на реалізацію зовнішньополітичного курсу тощо [100, с. 124].

Підписання у 2008 році Адміністративної домовленості між МНС України та Генеральним Директоратом “Навколишнє середовище” Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму ЦЗ Європейського Співтовариства та ОЧС МНС України дало нагоду започаткувати співробітництво з Механізмом ЦЗ Європейського Співтовариства та дозволило розпочати співпрацю у сфері ЦЗ населення на період до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [346].

Отже, “відповідно до Адміністративної домовленості, сторони взяли на себе зобов'язання щодо сприяння у наданні взаємної допомоги у випадках НС, спільної діяльності щодо оцінювання впливу наслідків стихійного лиха на навколишнє середовище, залучення експертів до участі у профільних технічних семінарах, співробітництва у галузі більш ефективного використання наявних сил та засобів ЦЗ, цілодобового обміну інформацією про НС” [346].

Крім того, “відповідно до положень Адміністративної домовленості, ДСНС здійснює цілодобовий обмін інформацією про НС з Центром моніторингу та інформації Механізму ЦЗ Європейського Співтовариства щодо раннього попередження та оновленої інформації про транскордонні НС на територіях країн-

членів ЄС та України” [346], до того ж “в рамках зазначеного, ДСНС отримує від Центру моніторингу та інформації Механізму ЦЗ Європейського Співтовариства інформацію щодо НС техногенного та природного характеру, що виникли на території країн-членів ЄС та інших держав світу”, здійснюється співробітництво у галузі більш ефективного використання наявних сил та засобів ЦЗ та сприяння щодо надання взаємної допомоги у випадках НС [346].

З метою поглиблення співпраці з ЄС у галузі ЦЗ Україна сповнена прагнення щодо інтегрування до Механізму ЦЗ. Ключовим завданням приєднання до Механізму ЦЗ є повноцінна участь ДСНС у Єдиній інформаційній системі екстреної комунікації (Common Emergency Communication and Information System (CECIS)) Механізму ЦЗ, що використовується країнами-членами ЄС для інформування Центру координації реагування на НС (Emergency Response Coordination Centre (ERCC)) та партнерів про розвиток можливих НС, обміну інформацією, направлення запитів про допомогу та пропозицій щодо надання допомоги, про наявні національні сили країн-членів ЄС (модулі), їх склад і можливості, обладнання тощо [249, с. 132], [243, с. 9], [387, с. 181], [100, с. 126].

ДСНС проводиться робота з Генеральним директором Європейської комісії, відповідальним за політику ЄС в галузі навколишнього середовища з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями щодо узгодження тексту нової Адміністративної домовленості, на заміну укладеної 2008 року, що сприятиме прискоренню підписання Плану спільних заходів щодо співробітництва у сфері ЦЗ [243, с. 9].

Досвід означеної співпраці свідчить, що повноправна участь України в таких заходах потенційно сприятиме удосконаленню державного управління у сфері ЦЗ, зміцненню спроможності України у попередженні та ліквідації наслідків НС природного та техногенного характеру на національному і міжнародному рівнях із залученням національних сил країн-членів ЄС за підтримки Координаційного центру реагування на НС Механізму ЦЗ [100, с. 126].

Європейський підхід до побудови ЦЗ найбільше припустимий для нашої країни, а децентралізована модель організації суспільного життя в умовах сталого

соціально-економічного розвитку держав ЄС довела свою перевагу над централізованою. Корегування ЦЗ має здійснюватись, орієнтуючись на практику європейських країн на політичному, інституційному та інформаційно-аналітичному рівнях [155, с. 43], [25, с. 393].

Зважаючи на закордонний досвід щодо удосконалення ЦЗ та його складової частини – СІАЗ ЦЗ, виникає необхідність виконання низки організаційних заходів ОДВ щодо необхідності покращення та подальшого розвитку національної системи реагування на НС природного та техногенного характеру, поглиблення міжнародного співробітництва у напрямі запобігання НС та ліквідації їх наслідків, активного впровадження кращого світового та європейського досвіду у сфері ЦЗ [100, с. 129].

Водночас головним питанням залишається вдосконалення одного з важливих заходів ЦЗ – інформування ОДВ та населення про загрозу та виникнення НС, масштаби, наслідки, а також можливий розвиток НС, що складає основу прийняття обґрунтованих управлінських рішень, інформування населення про НС та його навчання діям у кризових ситуаціях.

Отже, з нашої точки зору, імплементація закордонного досвіду щодо ІАЗ ЦЗ України сьогодні стає одним з основних напрямів удосконалення системи управління.

6.3 Концептуальний підхід до розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України в сучасних індетермінованих умовах

За останні роки результати наукових досліджень в державному управлінні не дали вичерпної відповіді на основне питання – про сутність державного управління загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема, а також його ІАЗ. Зазначене проблемне питання, зокрема, пов'язане з необхідністю позиціонування на законодавчому, організаційному та функціональному рівнях СІАЗ ЦЗ, як складової частини системи управління ЄДС ЦЗ України.

Окреслене зумовило необхідність визначення напрямів розвитку СІАЗ ЦЗ

для окреслення концептуального підходу до управління нею як у теоретичній площині, так і в динаміці її розвитку, тобто – у практичному ракурсі, з метою досягнення цілей державного управління.

На жаль, зараз вітчизняна наукова школа здійснює спроби щодо адаптації іноземних концепцій розвитку державного управління до наявних умов в Україні, відчуючи, водночас дефіцит не лише нових ідей, але й об'єктивної інформації про процеси, що фактично відбуваються в державному управлінні загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема.

Крім того, треба зазначити, що науковці, на основі попереднього досвіду функціонування системи управління в ЦЗ, прагнуть створити елементи удосконаленої системи, що враховує попередній досвід діяльності ОУ у зазначеній сфері. За цих обставин, СІАЗ ЦЗ, як складову частину системи управління в ЦЗ, зараз у законодавстві не окреслено та не визначено.

Зважаючи на зазначене, вважаємо за потрібне виконати актуальне наукове завдання – розробити концептуальний підхід до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

Проблемним питанням щодо створення концепцій розвитку систем управління присвячено низку наукових праць закордонних та вітчизняних вчених. Основи наукового підходу до формування та розвитку основ управління заклали у своїх дослідженнях класики менеджменту Ф. Тейлор [353], М. Вебер [410], П. Ф. Друкер [402], Д. Макгрегор [408], Е. Мейо [407], А. Файоль [377] та ін. Наукове надбання зазначених вчених сприяло становленню теоретичної бази окресленого наукового напрямку в контексті сучасної форми управління, яка розглядає ОУ не лише як елемент структури, але й як основне джерело формування конкурентних переваг загалом. Автори впроваджували основні ідеї щодо раціоналізації та стандартизації завдань, максимальної ефективності використання ресурсів, позитивного відношення між керівниками та виконавцями, налагодження морально-психологічного клімату як головних факторів підвищення результативності виконання завдань тощо.

Концептуальні підходи до розвитку державного управління у різних галузях

також закладено і вітчизняними вченими. Так, А. Балашов розробив цілісну концепцію державного управління сталим розвитком регіонів України, досліджено теоретико-методологічні та науково-прикладні засади удосконалення комплексного механізму його реалізації [19, с. 4].

Цікавим виявився зв'язок між результатами наукових досліджень зазначених вчених із науковими дослідженнями вітчизняних науковців щодо окреслених наукових проблемних питань та визначення недостатньо досліджених наукових напрямів створення концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

Аналіз сучасного стану модернізації системи управління в ЦЗ України провів А. Любінський, який підкреслив недосконалість зазначеної системи, недоліки в діяльності ЦОВВ та МОВВ щодо забезпечення реалізації політики у сфері ЦЗ, ефективності протидії НС, недостатньому висвітленні проблемних питань в науковій літературі [209, с. 104].

Підтримуємо погляди вченого щодо модернізації ЦЗ України, яка, на думку автора, передбачає реалізацію низки заходів, зокрема: розвиток законодавства у сфері ЦЗ, удосконалення процесу планування заходів ЦЗ, підвищення ефективності дій ОУ та СЦЗ під час реагування на НС, оснащення їх сучасною технікою та обладнанням, застосування новітніх методів щодо ведення АРІНР, впровадження перспективних інформаційних технологій, підвищення рівня підготовки управлінських кадрів та фахівців зазначеної сфери [209, с. 106–108].

Зазначені шляхи, на нашу думку, корелюється з пропозиціями, що пропонуються в роботі щодо розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

П. Волянський окреслив проблему, що перебуває у площині якості підготовки керівного складу для сфери ЦЗ різних ланок управління, сутність якої розкривається у спроможності керівників діяти у кризових ситуаціях продуктивно, прогнозувати ймовірні зміни в обставинах НС та її наслідках, ухвалювати аргументовані рішення і досягати їх практичної реалізації. Автор запропонував нові шляхи щодо провадження функціонального навчання

державних службовців, що ґрунтуються на розвитку творчих здібностей, здатності до креативних дій, генерації нових ідей у керівників усіх ланок управління ЄДС ЦЗ [114, с. 109].

Основою зазначеного погляду вченого є ідея, сутність якої визначається можливістю врахування керівником особливостей колективу, який він очолює, здатність і готовність підпорядкованих до виконання завдань, а також власний потенціал, зумовлений рівнем освіти, досвідом, психологічними особливостями тощо. Вважаємо, що автор виокремив значущу складову частину якостей керівника, зокрема, здатність створювати умови для реалізації потенційних можливостей кожного працівника, результативного виконання окреслених завдань, оптимальної організації роботи колективу, уміння спілкуватися, знаходити в певних умовах необхідні важелі впливу з метою досягнення мети [114, с. 10].

Аналітичну роботу керівного складу ОДВ, як необхідну умову об'єктивної оцінки ситуації щодо реалізації державної функції управління у сфері ЦЗ, розглянув С. Єременко, який розкрив ідейний задум щодо розвитку системи управління в ЦЗ України [149, с. 93].

Погоджуємося з поглядами автора, який розглядає державне управління у сфері ЦЗ як цілеспрямовану діяльність ОУ, для дієвої реалізації якої потрібен механізм опрацювання великого обсягу інформації, необхідного для визначення перспективних завдань, визначення порядку збирання, систематизації та оцінювання, механізму її руху, порядку обміну не лише на національному, але й і на міжнародному рівнях, повноваження керівного складу та аналітичних підрозділів [149, с. 95].

Є. Коломієць обґрунтував науково-методичний підхід до формування механізму ІАЗ державно-управлінської діяльності на основі впровадження конструктивного підходу до розробки та реалізації інтегрованої інформаційно-аналітичної системи, що дозволило сформулювати наукове підґрунтя для реалізації Концепції розвитку електронного урядування і Національної програми інформатизації щодо ІАЗ державного управління [183, с. 9]. Автор розробив

методологічні принципи та сформував концептуальні положення щодо удосконалення механізму ІАЗ державного управління в Україні [183, с. 6–7].

Теоретичні основи щодо створення надійної системи оповіщення та інформування населення про НС розглянули М. Андрієнко та колектив вчених. Науковці припустили, що у випадку оперативного оповіщення про НС, наявні технічні засоби та системи оповіщення не завжди гарантують позитивного результату, тому запропонували шляхи розвитку ЦЗ, що базується на тенденціях світового досвіду розвитку систем оповіщення та передових інформаційно-телекомунікаційних технологій, що передбачає послідовну заміну наявних аналогових систем оповіщення на сучасні цифрові, модернізацію загальнодержавної автоматизованої системи ЦО про загрозу або виникнення НС [163].

В. Варенко опрацював проблематику інформаційно-аналітичної діяльності в державному управлінні, засади, способи, порядок використання інформаційно-аналітичних технологій для ухвалення дієвого управлінського рішення [102, с. 2].

Автор розглядає прогноз, як результат інформаційного процесу, що опрацьовується на основі загальних підходів щодо розвитку інформаційно-аналітичної діяльності ОДВ. Наукові засади прогнозування, на думку автора, зображують зміст діяльності передбачення, основні закономірності, характер проведення, підходи щодо перевірки фактичності результатів, оцінку значущих меж прогнозування. З іншого боку, в рамках такої ідеї, вважає В. Варенко, необхідно сформувати систему методів прогнозування, що містять різні елементи підготовки прогнозів, а також окреслити засади найбільш результативного застосування кожного з них в інформаційній аналітиці [102, с. 69].

Поділяємо думку вченого про те, що будь-який прогноз має бути випереджувальним, надавати змогу керівнику реагувати на прогнозовані події, водночас прогноз знецінюється, коли відбувається порушення вимог до інформації, зокрема, її своєчасності, актуальності, доступності, вірогідності та критеріальної вимоги – її корисності [102, с. 70].

Т. Ганцюк аргументувала фундаментальні напрями щодо покращення механізмів ІАЗ функціонування місцевих державних адміністрацій в Україні, що

базуються на виокремленні стрижневих тенденцій щодо процесів ІАЗ та окреслюють необхідність функціонування в Україні єдиної національної СІАЗ діяльності місцевих ОДВ з інтегрованими базами даних щодо різних сфер державного управління [117, с. 27]. Автор, на основі аналізу структурно-функціонального механізму ІАЗ управлінської діяльності в Україні, виокремила базові елементи побудови окресленого механізму, підґрунтям якого стала саме інформація, зокрема, адміністративно-правовий, проблемний, організаційно-управлінський, змістовно-функціональний, професійно-кадровий та програмно-технологічний [117, с. 151–152, 155].

Отже, констатуємо, що попри численні наукові праці не лише іноземних, але й вітчизняних вчених із зазначеної проблематики, питання щодо концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ нині недостатньо опрацьовано та потребує подальшого наукового дослідження.

Розвиток сучасних інформаційних технологій та їх впровадження в діяльність ОДВ, а також збільшення кількості та якості інформації, оброблення та опанування якої передбачає певне їх застосування, неможливий без формування державної політики щодо формування інформаційного суспільства в Україні [350, с. 101], [123, с. 3, 19], [176, с. 255].

Внаслідок цього стверджуємо, що перспективи розвитку СІАЗ ЦЗ пов'язані зі створенням загальної системи інформаційного суспільства в Україні. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні “визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні” [309].

Стратегією визначено комплексний характер проблеми підвищення дієвості використання інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення системи прийняття державних управлінських рішень, що не може бути розв'язана на рівні окремих державних органів або адміністративно-територіальних суб'єктів. Розв'язання зазначеної проблеми потребує значних ресурсів, скоординованого проведення організаційних змін і забезпечення узгодженості дій усіх суб'єктів державного управління. Стратегією передбачено запровадження інформаційно-комунікаційних технологій, створення на їх основі нових ресурсів, методів,

інструментів, способів, що здатні забезпечити розвиток науки та інновацій, використання в діяльності державних органів технологій ситуативного управління для підготовки та підтримки прийняття рішень державного управління [309].

У зв'язку з зазначеним, звертаємо увагу, що розвиток державного управління загалом, і у сфері ЦЗ – зокрема, також залежить від стану електронного урядування в Україні. Напрями, механізми та терміни формування ефективної системи електронного урядування визначено Концепцією, реалізація якої передбачає “просування ідеї реформування державного управління та децентралізації на базі широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усій країні”, забезпечення “автоматизованого обміну даними та інтеперабельності між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади”, що “сприятиме реалізації першочергових пріоритетів, визначених Стратегією сталого розвитку “Україна – 2020” [306].

Отже, визначено, що загалом ІАЗ діяльності органів державного управління базується на розглянутих та інших положеннях законодавства України.

Крім того, зазначені питання окреслено в НПА, що регламентують діяльність органів державного управління у сфері ЦЗ.

Кодекс “регулює відносини, пов’язані з захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС, реагуванням на них, функціонуванням ЄДС ЦЗ” [181].

У положеннях Кодексу розкрито питання щодо інформації про НС та оповіщення про загрозу та їх виникнення, наведено визначення системи оповіщення, одним із завдань ЄДС ЦЗ визначено опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС. Також у Кодексі визначено повноваження ОРС ЦЗ, добровільних формувань ЦЗ, суб’єктів господарювання, громадян щодо отримання інформації про загрозу та виникнення НС [181].

Однак, констатуємо, що питання ІАЗ прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків НС, підготовки ОУ та населення діям в умовах НС у Кодексі не визначено. Так, у зазначеному НПА питання ІАЗ ЦЗ як функції держави

наведено фрагментарно, розрізнено та не являє цілісну систему.

Історія розвитку ЦЗ України свідчить про те, що протягом останнього десятиліття існують нерозв'язані проблемні питання, зокрема – щодо його ІАЗ.

У Концепції Загальнодержавної цільової програми розвитку ЦЗ на 2009-2013 роки зазначено, що “структуру єдиної системи ЦЗ не впорядковано, управління процесами ЦЗ потребує оптимізації. На регіональному рівні дублюються управлінські функції, а ФП здебільшого не сформовано і не підготовлено до виконання покладених на них завдань” [303]. Також зазначаються інші недоліки в системі ЦЗ, зокрема – щодо ІАЗ, а саме: розрізненість системи “моніторингу і прогнозування НС, що функціонує у вигляді регіональних, галузевих або самостійних підсистем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс”, відсутність надійної системи оповіщення та інформування населення про НС [303].

Рішення цього законодавчого акту зараз у повному обсязі не реалізовано.

Треба зазначити, що діяльність органів державного управління у сфері ЦЗ сьогодні координується завдяки системі органів державного управління МВС. За такої умови, протягом останніх років продовжували відбуватись автономні процеси розвитку відокремлених інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем за кожним напрямом діяльності в ОУ МВС. Наявний стан не повною мірою відповідає сучасним вимогам до організації інформаційної взаємодії та якості інформаційних ресурсів. Реагування на виклики, що “полягає у застосуванні широкої автоматизації управлінських процесів у сферах відповідальності органів системи МВС та ЦОВВ”, зокрема – щодо екстреної допомоги населенню під час НС тощо. До цього часу залишається неузгодженою побудова “взаємодії між інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами, бракує стандартизованих інтеграційних інтерфейсів для обміну даними” [185, с. 3].

У зв'язку з наведеним, Концепцією програми інформатизації системи МВС України на 2018-2020 роки визначено, що підвищення ефективності роботи та взаємодії завдяки максимальному використанню інформаційно-комунікаційних

технологій під час реалізації завдань, визначено одним з основних підходів щодо досягнення цілей Стратегії розвитку системи МВС України до 2020 року [185, с. 1].

Реалізація Концепції сприятиме “переходу на якісно нову модель інформаційно-аналітичної підтримки управлінської діяльності органів”, оптимізації, ефективності та результативності виконання основних завдань, зокрема, щодо ЦЗ, “запровадження нової моделі єдиного спільного інтегрованого інформаційного середовища, побудованого на інтероперабельності електронних інформаційних ресурсів” [185, с. 1,19].

Відомо, що діяльність органів та підрозділів системи МВС та ДСНС здійснюється в комплексі та у взаємодії з іншими структурами сектору безпеки і оборони України.

“Систему поглядів на розвиток безпекових та оборонних спроможностей України” визначено Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України [300]. Метою Концепції є визначення шляхів формування національних безпекових та оборонних спроможностей, що дадуть змогу, зокрема, створити національну систему реагування на кризові ситуації, оперативно спільно реагувати на кризові та НС. Одним з основних завдань, що визначено Концепцією, є “надання допомоги органам виконавчої влади та ОМСВ у запобіганні та ліквідації наслідків НС природного та техногенного характеру, а також воєнного характеру” [300].

Нерозв’язаною проблемою, що окреслена у зазначеній Концепції, залишається “невідповідність сучасним викликам ЄДС ЦЗ і СЦЗ”. Одним із завдань розвитку ЦЗ визначено “удосконалення та забезпечення ефективного функціонування ЄДС ЦЗ, приведення її у відповідність зі стандартами ЄС”. Основними шляхами досягнення необхідних оперативних та інших спроможностей складових частин сектору безпеки і оборони визначено [300]: “створення єдиної системи ситуаційних центрів державних органів, що входять до сектору безпеки і оборони, а також інших органів державної та місцевої влади, забезпечення її ефективної координації з використанням можливостей Головного ситуаційного центру України, формування умов для забезпечення взаємодії цієї

системи із Ситуаційним центром НАТО”; “забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які використовуються для потреб сектору безпеки і оборони”; “створення системи моніторингу, аналізу, прогнозування, моделювання та підтримки прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони за єдиними методиками, підготовленими з використанням можливостей Головного ситуаційного центру України” [300].

Зазначені заходи тісно пов’язані з рішенням Уряду України щодо реформування наявної системи ДСНС з метою її відповідності сучасним безпековим викликам держави, зокрема [308]: “удосконалення механізму взаємодії з іншими структурами забезпечення національної безпеки шляхом подальшого розвитку державного центру управління в НС ДСНС”; “утворення відповідних регіональних центрів та налагодження їх взаємодії з Головним ситуаційним центром та іншими ситуаційними центрами складових частин сектору безпеки і оборони”; “модернізація системи ЦО населення на центральному та регіональному рівні, створення системи оповіщення на рівні ОТГ”; “переобладнання вузлів зв’язку територіальних органів та підрозділів ДСНС, створення комплексів засобів зв’язку для мобільних пунктів ДСНС”; “створення та забезпечення функціонування автоматизованої системи управління телекомунікаційними мережами, центру обробки даних, комплексної підсистеми інформаційної підтримки прийняття рішень з питань НС, зокрема, комплексної системи захисту інформації” [308].

Одним з очікуваних результатів провадження Стратегії є “створення оптимальної системи управління ЄДС ЦЗ та підвищення ефективності її функціонування” [308].

Водночас зменшення ризиків виникнення та мінімізація наслідків НС належить до пріоритетних завдань ЄДС ЦЗ. Саме тоді, “запровадження європейських стандартів безпечної життєдіяльності є однією з вимог інтеграції України в ЄС, можливе за умови реалізації концептуальних і методологічних інновацій та інституціональних перетворень” в Україні [307].

Концепція управління ризиками виникнення НС техногенного та природного

характеру запроваджує сучасні методи управління ризиками з метою зменшення кількості та мінімізації соціально-економічних наслідків НС, забезпечення досягнення гарантованого рівня безпеки громадянина і суспільства [307].

В зазначеній Концепції наголошується, що “на сьогодні механізми управління ризиками, спрямовані на зменшення їх значень, не набули широкого практичного застосування. Так, кількісна оцінка ризиків використовується лише в окремих областях”. “Разом з цим, недосконалі нормативно-правові, організаційні та технічні методи управління ризиками не дають змоги сьогодні досягти рівнів ризиків, що відповідають рівням економічно розвинутих держав” [307].

Також у зазначеній Концепції визначено принципи управління ризиками, зокрема: обов’язковості інформування, який полягає в тому, що кожний суб’єкт управління ризиком зобов’язаний регулярно надавати ОДВ та ОМСВ наявні значення”, та “свободи інформації, відповідно до якого необхідно враховувати громадську думку під час розв’язання питань щодо будівництва та експлуатації наявних потенційно небезпечних об’єктів” [307].

Отже, аналіз основних законодавчих актів щодо ІАЗ ЦЗ свідчить про те, що зазначені питання в законодавстві подано розрізнено, не систематизовано, що негативно впливає на функціонування ЄДС ЦЗ. Крім того, треба зазначити, що заходи, передбачені розглянутими концепціями та стратегіями, нині у повному обсязі та у визначені терміни не реалізовано. Окреслені висновки опосередковано підтверджуються також результатами наукових досліджень у сфері державного управління загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема.

А. Любінський зазначає, що комплексні заходи щодо покращення системи управління в ЦЗ реалізуються повільно та не узгоджено. Автор констатує, що покладання на МВС численних функцій і повноважень щодо забезпечення формування державної політики у сфері захисту населення і територій від НС, запобігання їх виникненню та ліквідації спричинило функціонування двох центрів управління – МВС, яке забезпечує формування державної політики в окресленій сфері, та ДСНС, яка має її реалізовувати [209, с. 105].

Г. Ситник та С. Андреев вважають, що зазначена будова суб’єктів

державного управління у сфері ЦЗ на рівні ЦОВВ не узгоджується у певному сегменті з Концепцією та змістом Кодексу, викликає суперечності у законодавстві та невизначеність у повноваженнях [338, с. 10].

Крім того, А. Любінський акцентує увагу на недовершеності нормативно-правового забезпечення діяльності у сфері ЦЗ, що призводить до недостатньо дієвої реалізації завдань органами державного управління [209, с. 106].

За такої умови, важливим, на думку автора, є орієнтація України на європейські стандарти у сфері ЦЗ, що передбачає адаптацію та ініціювання закордонного досвіду в практичну діяльність, створення законодавчої бази щодо спільного попередження і ліквідації наслідків НС, налагодження обміну інформацією і досвідом [209, с. 107].

Погоджуємося з думкою А. Любінського, який пропонує створити ефективну систему ІАЗ, що має бути важливим етапом у процесі покращення системи управління в ЦЗ України [209, с. 108].

В. Варенко пропонує запроваджувати в Україні принципи Нового міжнародного інформаційного і комунікаційного порядку. Автор, на основі аналізу закордонного досвіду, виокремлює такі основні положення концепції інформаційного суспільства [102, с. 231–232]: “державні органи в інформаційному суспільстві використовують нові технології для відкритої взаємодії з суспільством”; “інформаційне суспільство надає нові можливості для розвитку демократії, контролю за державним апаратом, аналізу громадської думки”; “головна роль держави в інформаційному суспільстві – у створенні адекватної законодавчої бази, яка повинна сприяти інвестиційному клімату, конкуренції в інформаційній галузі, вдосконаленню освіти новими інформаційними засобами тощо”; “концепції інформаційного суспільства мають яскраву соціальну орієнтованість, а також приділяють значну увагу дистанційній освіті тощо”; “здійснюється ідея стійкого розвитку, в межах якої країни, що розвиваються, мають можливість отримати результати розвитку техногенної цивілізації” [102, с. 231–232].

С. Засулько звернув увагу на важливості розробки способів і методів

антикризового управління, за цих обставин, основними засадами, на його думку, мають бути системність під час аналізу ситуації та ухваленні рішень, формування організаційно-технічних, інформаційних та інших систем, доречне забезпечення керівника вищого рівня управління необхідною інформацією та надання населенню ґрунтовної інформації. Автор обґрунтував необхідність створення стратегії розвитку ЦЗ як окремої складової частини національної безпеки України [156, с. 107–109].

За результатами проведеного наукового дослідження, в роботі запропоновано концептуальний підхід до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

1. Проблема, яку визначено в концептуальному підході до розвитку СІАЗ ЦЗ.

Відповідно до Кодексу, основними завданнями ЄДС ЦЗ щодо її ІАЗ є забезпечення готовності ЦОВВ, МОВВ та ОМСВ, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС; забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню НС; опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС; оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичні обставини та вжиті заходи; навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС [181].

Під час функціонування ЄДС ЦЗ у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт існує нагальна потреба у своєчасному отриманні адекватної, повної, оперативної та корисної інформації про поточний стан системи управління в ЦЗ, наявні загрози щодо виникнення конкретної НС для ухвалення своєчасного, обґрунтованого управлінського рішення для ліквідації наслідків НС, організації чіткої взаємодії сил та засобів відповідних ЦОВВ та МОВВ, всебічного забезпечення та реалізації рішення. Крім того, важливою інформацією для керівного складу ЄДС ЦЗ є стан підготовки ОУ та населення до дій в умовах НС.

Розв'язанням зазначеної проблеми є розвиток СІАЗ ЦЗ, що забезпечить ефективне управління силами та засобами ЦЗ, значно підвищить рівень міжвідомчої взаємодії у сфері безпеки населення та держави загалом, підготовку

ОУ та населення до дій в умовах НС.

Розвиток СІАЗ ЦЗ вважається доцільним у межах проведення заходів щодо реформування системи ДСНС, а також реалізації Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України.

2. Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання.

Аналіз виконання завдань щодо запобігання та реагування органів державного управління та СЦЗ на НС, підготовки ОУ та населення до дій у зазначених умовах свідчить про нерозв'язану зараз проблему, що полягає у невідповідності сучасним безпековим викликам країні ЄДС ЦЗ і СЦЗ.

Одним із завдань розвитку ЦЗ визначено удосконалення та забезпечення ефективного функціонування ЄДС ЦЗ, приведення її у відповідність зі стандартами ЄС.

3. Мета реалізації концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ.

Метою концептуального підходу є розвиток СІАЗ ЦЗ, що забезпечить зменшення ризиків виникнення НС, людських втрат, матеріальних збитків та фінансових ресурсів на ліквідацію їх наслідків.

4. Шляхи та способи розв'язання проблеми, яку окреслено в концептуальному підході до розвитку СІАЗ ЦЗ.

Концептуальний підхід спрямовано, передусім, на розвиток СІАЗ ЦЗ та забезпечення діяльності ОДВ та СЦЗ у всіх режимах функціонування, а населення – до дій в умовах загрози та виникнення НС, а також з метою виконання завдань державного управління у зазначеній сфері.

Зазначений концептуальний підхід передбачає виконання заходів, що пропонуються, а саме:

уточнення поняття “цивільний захист” та його визначення як функції держави, що спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від НС шляхом запобігання таким ситуаціям, інформування органів державного управління та населення, реагування та ліквідації їх наслідків, а також надання допомоги постраждалим у мирний час та в

особливий період;

функціонування в структурі ЄДС ЦЗ системи управління в ЦЗ та її складової частини – СІАЗ ЦЗ;

визначення та дослідження правового, організаційного та інформаційно-аналітичного механізмів державного управління у сфері ЦЗ, як сукупності норм, методів, важелів, засобів, стимулів, інструментів, що забезпечують оповіщення та інформування ОУ та населення про НС, збирання та оброблення інформації для подання органам державного управління адекватної, повної, оперативної, корисної інформації, необхідної для прийняття та реалізації державно-управлінських рішень, що у комплексі є запорукою розкриття сутності ЦЗ як функції держави;

прийняття сукупності критеріїв оцінювання ЦЗ як функції держави загалом, та його ІАЗ – зокрема, а саме: критерієм оцінювання функцій держави є результати діяльності її інститутів, тобто, умову, коли реалізація її функцій повною мірою відповідає об'єктивним потребам суспільства; критерієм якості виконання функцій системою управління в ЦЗ – умову, коли ступінь керованості системи управління в ЦЗ забезпечує необхідний рівень безпечної життєдіяльності населення; критерієм якості виконання функцій СІАЗ ЦЗ – умову, коли взаємозв'язок між визначальними механізмами державного управління (правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним) забезпечує виконання зазначеною системою функцій та завдань за призначенням;

введення в обіг у сфері державного управління поняття “інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління в ЦЗ у НС” як сукупність та взаємозв'язок організаційних заходів (організаційний механізм), що спрямовуються органами державного управління на пошук інформації про обставини у зоні НС із можливих джерел зазначеної системи й інших систем, її узагальнення, аналітичне оброблення (інформаційно-аналітичний механізм) та доведення її до керівництва у вигляді пропозицій (правовий механізм) з метою прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ;

внесення змін та доповнень до НПА сфери ЦЗ щодо визначення СІАЗ ЦЗ

складовою частиною системи управління в ЦЗ, а також визначення ІАЗ видом забезпечення дій ОУ;

інтеграція СІАЗ ЦЗ в аналогічні системи інших силових структур сектору безпеки і оборони України;

оснащення системи управління в ЦЗ сучасною системою підтримки прийняття обґрунтованих рішень;

використання новітніх інформаційних технологій, математичних моделей і програмно-технічних засобів, що має стати складовою частиною СІАЗ ЦЗ;

впровадження алгоритмічної моделі функціонування механізму державного управління в СІАЗ ЦЗ, основою якої є прийняття критерію функціонування механізму державного управління в СІАЗ ЦЗ – умови, коли сумарна кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізм спроможний забезпечити, дорівнює або перевищує сумарну кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмом необхідно забезпечити;

застосування розробленого алгоритму прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків НС, долучення до видів забезпечення дій сил та засобів ЦЗ ІАЗ, підвищення рівня підготовки керівника ОУ, його персоналу, а також населення діям у НС, дотримання сформульованих основних вимог до СІАЗ ЦЗ щодо прийняття управлінських рішень, що ґрунтуються на принципах придатності до використання, відповідності стану та зміні обставин, повноти використання та зручного сприйняття інформації;

впровадження основних напрямів удосконалення ІАЗ підготовки населення до дій у НС;

здійснення заходів щодо удосконалення СІАЗ ЦЗ ОУ щодо підготовки до дій у НС;

оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ за методом, що ґрунтується на системному підході до дослідження складних систем та проведеному аналізі основних факторів, що впливають на стан зазначеної системи у НС та визначенні критерію оцінювання – умови, коли ступінь ІАЗ, що реалізується, більше, або дорівнює потрібному ступеню ІАЗ;

використання алгоритмічної моделі визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ на основі МАІ, що дозволяє дослідити зазначену систему в динаміці її функціонування, та критерію оцінювання альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ;

застосування комплексного оцінювання СІАЗ ЦЗ, що містить авторський підхід до поєднання методу оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ та ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування зазначеної системи. Наведено послідовність, що реалізується за допомогою прямого зв'язку між першим та другим етапами оцінювання СІАЗ ЦЗ. У випадку зміни режиму функціонування СІАЗ ЦЗ (з повсякденної діяльності до підвищеної готовності, НС та НСт і навпаки) застосовується зворотний зв'язок, що забезпечує взаємозв'язок між методом оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ та ієрархічною моделлю порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ. Такий взаємозв'язок дозволяє визначити поточний стан СІАЗ ЦЗ та розробити заходи щодо її розвитку (схему взаємозв'язку між методом оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ та ієрархічною моделлю порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ за методом МАІ наведено на рис. 6.5).

іншими шляхами та способами розв'язання проблеми є: переоснащення матеріально-технічної бази системи оповіщення та інформування на сучасні інформаційні технології, що дозволить забезпечити своєчасне оповіщення про загрозу або виникнення НС за європейськими стандартами, інтегрувати автоматизовані системи раннього виявлення НС та оповіщення до територіальних систем ЦО, здійснювати проходження вірогідної, актуальної, корисної та своєчасної інформації до органів державного управління, підрозділів ЦЗ та служб, що залучаються до ліквідації наслідків НС;

удосконалення процесу функціонування СІАЗ ЦЗ в умовах НС, зокрема, шляхом забезпечення структурно-функціональної гнучкості окресленої системи в умовах необхідності оперативного переходу її в різні режими функціонування залежно від ситуації, що склалася, а також надійності окремих, найбільш важливих елементів зазначеної системи.

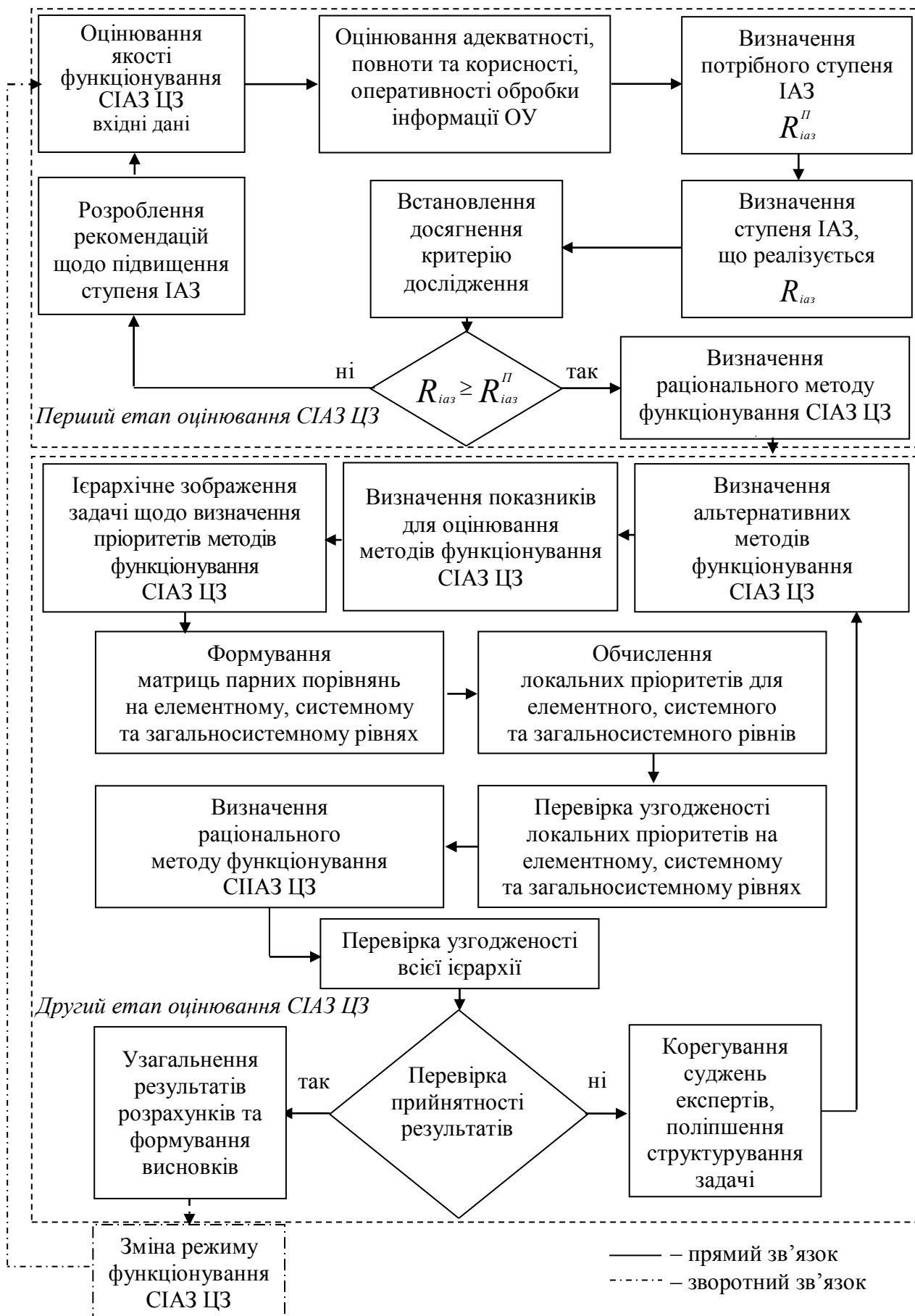

Рис. 6.5. Схема взаємозв'язку між методом оцінювання якості функціонування CIA3 ЦЗ та ієрархічною моделлю порівняння альтернативних методів функціонування CIA3 ЦЗ за методом МАІ (розроблено автором)

5. Очікувані результати реалізації концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ.

За результатами реалізації заходів концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ передбачається: визначення СІАЗ ЦЗ, як складової частини системи управління ЄДС ЦЗ; підвищення ступеня ІАЗ ЦЗ до показників, що забезпечують виконання завдань органами державного управління у зазначеній сфері; забезпечення ефективної діяльності керівництва й ОДВ у сфері попередження та ліквідації наслідків НС на всіх рівнях, завдяки спільному використанню інформаційних ресурсів та оперативності надання необхідної та вірогідної інформації; розвиток та гармонізація нормативно-правової бази щодо ІАЗ заходів ЦЗ органами державного управління; створення сучасних інформаційних та телекомунікаційних мереж, інформаційно-аналітичних систем, автоматизованих систем, що забезпечать виконання завдань органами державного управління у сфері ЦЗ; організацію ефективної взаємодії між складовими частинами ЄДС ЦЗ під час виконання завдань за призначенням; приведення ЄДС ЦЗ до міжнародних стандартів.

6. Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів.

Реалізація положень концептуальних підходів до функціонування та розвитку СІАЗ ЦЗ не потребує додаткових фінансових, матеріально-технічних витрат і трудових ресурсів.

Висновки до розділу 6

Обґрунтовано необхідність та розроблено ієрархію і взаємозв'язок між показниками порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ (послідовного, паралельного та інтеграційного), що поділяються за загальносистемним, системним та елементним (часткові показники) рівнями. Визначено, що загальносистемний показник є інтегральною якістю зазначеної системи, системні – це узагальнені фактори, що впливають на її функціонування, а часткові показники розкривають якісні властивості інформації. За режимами функціонування визначено такі системні показники: функціонування зазначеної системи у режимі повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт; за завданнями – ІАЗ ОУ та населення щодо підготовки до дій у НС та НСт; ІАЗ ОУ та населення щодо оповіщення та інформування про НС та НСт; ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення в умовах НС, ІАЗ населення щодо дій в умовах НС; ІАЗ ОУ щодо прийняття рішення у режимі НСт, ІАЗ населення щодо дій у режимі НСт; за узагальненими якісними показниками інформації визначено: придатність інформації до використання; відповідність інформації стану та зміні обставин; можливість повноти використання інформації; можливість зручного сприйняття та використання інформації. Частковими показниками визначено: цінність, корисність, адекватність, вірогідність, актуальність, повноту, оперативність, своєчасність, зрозумілість, точність, чіткість, ідентичність, репрезентативність, змістовність, сталість, надійність інформації.

Створено ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ, що ґрунтується на основі МАІ та забезпечує системне її оцінювання не лише за якісними показниками, але й за режимами функціонування. Проведено оцінювання альтернативних методів функціонування зазначеної системи за допомогою діалогової системи багатфункціонального аналізу інформації і підтримки прийняття рішення “Фактор” з використанням розрахункової задачі визначення раціонального методу її функціонування за допомогою загальносистемного показника – інтегральної якості зазначеної

системи та досягнення критерію – умови, коли обраний метод її функціонування забезпечує виконання завдань, що покладено на зазначену систему.

Окреслено перспективні напрями щодо організації ІАЗ ЦЗ України, зокрема з метою оптимізації роботи керівника ОУ в умовах НС запропоновано застосування найбільш раціональних стилів керівництва під час виконання завдань в умовах НС та послідовності дій керівника, що передбачає гнучке управління для організації дій в умовах НС; використання розробленого алгоритму організації взаємодії керівником за етапами управління в умовах НС, завдяки визначеним крокам щодо виконання певних завдань, враховуючи можливі зміни обставин, варіанти дій підрозділів і розвиток таких ситуацій, що містить усі етапи управлінського процесу та їх взаємозв'язок. Зроблено акцент на імплементації досвіду іноземних країн щодо ІАЗ ЦЗ в Україні, що базується на досягненні відповідного рівня безпеки, рівноваги позитивних та негативних обставин в межах окремого об'єкта, території та держави загалом.

Доведено доцільність концептуального підходу до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах, зокрема щодо удосконалення процесу функціонування зазначеної системи в умовах НС шляхом забезпечення структурно-функціональної гнучкості окресленої системи в умовах необхідності оперативного переходу її в різні режими функціонування залежно від ситуації, що склалась, а також надійності окремих, найбільш важливих елементів зазначеної системи.

Обґрунтовано застосування комплексного оцінювання СІАЗ ЦЗ, що містить авторський підхід до поєднання методу оцінювання якості функціонування зазначеної системи та ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів її функціонування, що реалізується завдяки прямому зв'язку між першим та другим етапами оцінювання зазначеної системи. У випадку зміни режиму її функціонування застосовується зворотний зв'язок, що забезпечує взаємозв'язок між зазначеними етапами та дозволяє визначити її поточний стан та розробити заходи щодо розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження в дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення, розроблено наукові положення та отримано нові наукові результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему в галузі державного управління щодо розроблення теоретико-методологічних засад функціонування СІАЗ ЦЗ України, обґрунтування перспективних напрямів організації ІАЗ ЦЗ України та концептуального підходу до її розвитку в сучасних індетермінованих умовах. Результати дослідження дали змогу сформулювати такі висновки та рекомендації, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Проаналізовано основні теоретичні та прикладні аспекти організації державного управління у вітчизняному та закордонному науковому дискурсі загалом, та у сфері ЦЗ – зокрема, встановлено наявність суттєвих недоліків в організації державного управління, що пов'язані з розбіжностями в НПА, які визначають повноваження та відповідальність органів державного управління, неврегульованістю їх спільної діяльності; відсутністю механізмів підтримання дієвості органів державного управління безпекових структур на основі посилення технологій управління, зокрема щодо його ІАЗ; роз'єднаністю, неврівноваженістю, дискусійністю, непослідовністю управлінських рішень на рівні держави. Обґрунтовано необхідність врахування специфіки та досвіду провадження управлінської діяльності в Україні та закордону, моделей процесу управління на основі системного взаємозв'язку теорії та практики державного управління; покращення правової підтримки державних міжгалузевих управлінських зв'язків, що становлять основу державного управління; запровадження моделі інформаційно-аналітичного механізму, зокрема щодо процедури прийняття управлінських рішень, що ґрунтується на алгоритмі її функціонування; формування раціональної моделі органу державного управління, що здатний адекватно реагувати на сучасні виклики та загрози; розроблення інформаційно-аналітичної системи в органах управління для забезпечення структурних та ефективних показників оцінювання результативності системи

управління. Нині одним з ключових питань має стати розроблення теоретико-методологічних засад функціонування та розвитку СІАЗ ЦЗ України, як ключового елементу системи управління в ЦЗ, для забезпечення невідпинного розвитку суспільства.

2. Узагальнено міжнародний досвід щодо організації управління в ЦЗ та ІАЗ зазначеної сфери та встановлено, що під час формування моделей управління в ЦЗ загалом, і в умовах НС – зокрема, в іноземних країнах враховуються потенційні можливості держави для забезпечення дієвості безпекових структур, а відмінності в них пов'язані з механізмами прийняття стратегічних управлінських рішень у зазначеній сфері, що мають відповідну специфіку в кожній країні. Обґрунтовано вагомість вивчення та впровадження в систему ЦЗ України досвіду іноземних країн щодо організації взаємодії між різномірними структурами, що виконують завдання у сфері ЦЗ, а також прогресивних методів підготовки керівного складу та фахівців цієї сфери, організації запобіжних та рятувальних заходів, насамперед на місцевому рівні, з наданням переважної більшості повноважень органам місцевої влади, запропоновано запозичити міжнародний досвід щодо застосування єдиного підходу до організації запобігання НС і ліквідації їх наслідків, що передбачає комплекс заходів щодо оцінювання загроз, запобігання, підготовки, реагування та відновлення, а також використання сучасних технологій отримання, оброблення та передачі інформації. Визначено, що проведення розбудови ЦЗ в Україні має відбуватися за досвідом іноземних країн, зокрема на правовому, організаційному та інформаційно-аналітичному рівнях.

3. Визначено загальну структуру системи управління в ЦЗ, що містить сукупність ОУ та СІАЗ ЦЗ, яка є інформаційним інструментарієм досягнення цілей державного управління у зазначеній сфері. Завдяки взаємозв'язкам між її елементами система управління в ЦЗ здійснює комплекс заходів і дій, що організовуються, проводяться та спрямовуються органами державного управління, зокрема, для постійної готовності до дій ОУ та СІАЗ, пошуку, отримання та узагальнення інформації про загрозу, виникнення та обставини в

районі НС, забезпечення своєчасного прийняття аргументованого рішення та його реалізацію, оперативного доведення завдань, питань взаємодії, управління та забезпечення, а також для підготовки населення до дій в умовах НС, що забезпечує збалансованість структури ЄДС ЦЗ. Доведено, що важливою складовою частиною системи управління в ЦЗ є комплекс автоматизованих систем передачі даних та оповіщення, електронних комунікаційних засобів на основі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також підрозділи, що забезпечують експлуатацію, обслуговування та утримання технічних систем і пунктів управління. Удосконалено наявні та сформульовано нові визначення понять щодо системи управління загалом, і системи управління в ЦЗ – зокрема, що дозволило структурувати зміст процесу управління в умовах НС. Визначено критерій якості виконання функцій системою управління в ЦЗ – умова, коли ступінь керованості системи забезпечує необхідний рівень безпечної життєдіяльності населення.

4. Досліджено механізми державного управління у сфері ЦЗ, розроблено модель взаємозв'язку між правовим, організаційним та інформаційно-аналітичним механізмами державного управління в СІАЗ ЦЗ як форми їх взаємодії та взаємозалежності на всіх структурних рівнях ієрархії управління, що розкривається в процесі функціонування системи управління в ЦЗ і СІАЗ ЦЗ та впливає на виконання зазначеними системами функцій та завдань за призначенням завдяки отриманню керівником органу управління адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, що дозволяє йому своєчасно і якісно реагувати на зміни в обставинах, організувати виконання завдань у повному обсязі та у визначені терміни. За такої умови внутрішні зв'язки підкреслюють характер взаємодії між елементами механізму, сукупність яких утворює його структуру, а зовнішні – характер взаємодії між механізмами в процесі їх функціонування у різних режимах. Окреслено напрями удосконалення взаємозв'язку між механізмами державного управління, що забезпечать стає функціонування СІАЗ ЦЗ, зокрема: внесення змін та доповнень до НПА сфери ЦЗ щодо визначення СІАЗ ЦЗ складовою частиною системи управління в ЦЗ, а також

визначення ІАЗ видом забезпечення дій під час ліквідації наслідків НС; інтеграція зазначеної системи в аналогічні системи інших силових структур сектору безпеки і оборони України; оснащення системи управління в ЦЗ сучасною системою підтримки прийняття обґрунтованих рішень; використання новітніх інформаційних технологій, математичних моделей і програмно-технічних засобів, що мають стати складовою частиною зазначеної системи; здійснення якісного добору та фахової підготовки оперативного складу ОУ, здатних ефективно використовувати новітні інформаційні технології в СІАЗ ЦЗ.

5. Удосконалено структуру СІАЗ ЦЗ, що функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт. Окреслено сукупність завдань, що покладено на зазначену систему, зокрема щодо комплексної підготовки ОУ до дій у НС, що передбачає провадження системи підготовки за рівнями ланок управління (державного, регіонального, місцевого та об'єктового), категоріями фахівців (ЦОВВ, МОВВ та ОМСВ) та за режимами функціонування ЄДС ЦЗ з акцентом на практичний компонент; організації взаємодії між ОУ в умовах НС, розроблення послідовності ІАЗ процесу управління та взаємодії, що охоплює заходи щодо одержання, опрацювання, зберігання, перетворення вхідної інформації в інформацію управління та подання її керівнику ОУ, контролю за виконанням завдань та підтримання взаємодії, підтримання зворотного зв'язку між складовими частинами системи, що забезпечує циклічність та безперервність управлінського процесу; підготовки населення до дій у НС, що передбачає провадження основних напрямів удосконалення ІАЗ навчання громадян діям в умовах загрози та виникнення НС, основу якого складає використання новітніх інформаційних технологій, застосування прогресивних освітніх форм і методів навчання. Розроблено метод оцінювання ефективності роботи оперативного складу ОУ в умовах НС, що передбачає визначення ступеня реалізації його можливостей щодо виконання завдань протягом визначеного терміну та, за необхідності, формування і реалізацію напрямів підвищення результативності його роботи. Підготовлено алгоритмічну модель функціонування механізмів державного управління в СІАЗ ЦЗ, в якій визначено критерій дослідження – досягнення умови, коли сумарна кількість завдань

СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізми здатні забезпечити, дорівнює або перевищує сумарну кількість завдань СІАЗ ЦЗ, виконання яких механізмам необхідно забезпечити. Розроблено алгоритмічну модель визначення раціонального методу функціонування СІАЗ ЦЗ з використанням МАІ, загальну структуру показників та критерій їх оцінювання.

6. Уточнено категорійно-понятійний апарат дослідження на основі аналізу наукової літератури, нормативно-правової бази сфери ЦЗ та в межах виконання заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи ДСНС, а також запропонованої структури СІАЗ ЦЗ, що функціонує у режимах повсякденної діяльності, підвищеної готовності, НС та НСт, в якій кожний елемент (блок) має свої особливості не лише за структурою, але й за функціональним навантаженням. Конкретизовано визначення поняття СІАЗ ЦЗ як сукупності взаємозв'язаних підсистем (інформаційної та аналітичної), що функціонально та структурно забезпечують систему підготовки ОУ та населення до дій у НС у повсякденній діяльності, провадження заходів з оповіщення й інформування ОУ та населення під час загрози та виникнення НС і оголошення НСт, а також інформаційно-аналітичну підтримку прийняття ОУ рішень у зазначених умовах. Запропоновано авторське визначення методу функціонування СІАЗ ЦЗ як певного способу реалізації сукупності систематизованих та взаємозв'язаних заходів щодо виконання вказаною системою покладених на неї функцій і завдань у різних режимах функціонування, а також послідовного, паралельного та інтеграційного методів функціонування СІАЗ, ґрунтуючись на обраному системному науково-методичному підході щодо провадження дослідження, аналогії між методами роботи керівника ОУ щодо організації дій в умовах НС та методами функціонування СІАЗ ЦЗ.

7. Розкрито основні вимоги до ІАЗ прийняття управлінських рішень у НС, що ґрунтуються на принципах придатності інформації до використання, відповідності стану та зміни обставин, зручного її сприйняття та впливають на аргументацію їх ухвалення, завдяки отриманню адекватної, повної, оперативної та корисної інформації, враховуючи часові показники, що є у розпорядженні керівника.

Запропоновано заходи щодо організації ІАЗ прийняття управлінських рішень у НС, що базуються на комплексному підході, враховуючи принцип системності, визначення та послідовного групування показників з метою створення ієрархічної моделі порівняння альтернативних методів функціонування такої системи, що дозволяє розглянути ІАЗ прийняття управлінських рішень як часткове у загальному – системі управління в ЦЗ. Визначено загальну послідовність дій органів державного управління під час виникнення НС, яка, на етапах призначення керівника з ліквідації наслідків НС та утворення штабу з НС, передбачає використання таких методів роботи, що забезпечують прийняття керівником раціональних рішень, містить прямий та зворотний зв'язки між блоками (заходами), що забезпечують цілісність та циклічність процесу управління в умовах НС.

8. Розроблено метод оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ, що дозволяє визначити відповідність якості функціонування зазначеної системи вимогам, що пред'являються до неї в певних обставинах щодо організації дій в умовах НС – адекватності інформації обставинам, що склались, повноті, корисності та оперативності її обробки, за допомогою інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ та критерію оцінювання – досягнення умови, коли ступінь ІАЗ, що реалізується, більший або дорівнює потрібному та забезпечує подальше оцінювання методів функціонування зазначеної системи. Частковими показниками оцінювання ступеня ІАЗ обрано ступінь досягнення адекватності інформації, ступінь здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі інформації стану, що має ОУ під час організації дій в умовах НС, час роботи ОУ під час обробки інформації в процесі організації дій, що дозволяють оцінювати не лише відповідність якості функціонування зазначеної системи вимогам, що до неї пред'являються під час організації дій в умовах НС, але й доцільність розроблених рекомендацій, спрямованих на її удосконалення.

9. Створено ієрархічну модель порівняння альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ (послідовного, паралельного та інтеграційного) на основі МАІ, що дозволяє порівняти зазначені методи за кожним з усієї сукупності

факторів та обрати найвищі з них за чисельними значеннями пріоритетів, що віднесено до інтегрального методу, виявити взаємозв'язок між якостями показників елементного (фактори, що ієрархічно та змістовно пов'язані з системними показниками та розкривають якісні властивості інформації, як основу для створення інтегральної якості зазначеної системи), системного (узагальнені фактори, що впливають на функціонування зазначеної системи та класифікуються за режимами функціонування, завданнями, узагальненими якісними показниками інформації, як об'єкта вказаної системи) та загальносистемного (інтегральна якість зазначеної системи, що окреслює сукупність властивостей та їх взаємозв'язок, а також ступінь придатності системи до досягнення цілей, що стоять перед нею) рівнів, а також за режимами функціонування зазначеної системи, що забезпечує керівнику ОУ здійснення якісного, повного та своєчасного виконання завдань за призначенням. Проведено оцінювання альтернативних методів функціонування зазначеної системи з використанням розрахункової задачі визначення раціонального методу її функціонування за допомогою загальносистемного показника – інтегральної якості зазначеної системи та досягнення критерію – умови, коли обраний метод її функціонування забезпечує виконання завдань, що на неї покладено, дозволяє оцінити в динаміці її функціонування в різних режимах. Обґрунтовано взаємозв'язок з методом оцінювання якості функціонування зазначеної системи, що дозволило визначити її поточний стан та розробити заходи щодо її розвитку.

10. Запропоновано перспективні напрями щодо організації ІАЗ ЦЗ України. Визначено, що з метою оптимізації роботи керівника ОУ в умовах НС необхідно використовувати найбільш раціональні стилі керівництва під час виконання складних завдань – демократичний та ситуаційний, а найкращими якостями керівника ОУ повинні стати особистісні та професійні, зокрема, здатність розумно ризикувати. Рекомендовано використовувати ситуаційний метод роботи керівника, завдяки якому керівник обирає найбільш раціональну послідовність дій, що містить певні, логічно взаємозв'язані між собою заходи, а також зворотний зв'язок, що передбачає своєчасне отримання керівником ОУ

інформації про хід виконання робіт, можливі ситуаційні зміни та для організації оптимального виконання завдань у зазначені терміни. Подано пропозицію щодо застосовування розробленого алгоритму організації взаємодії керівником ОУ за етапами управління в умовах НС, що визначає певні кроки щодо виконання окреслених завдань, застосовуючи можливі зміни обставин, варіанти дій підрозділів і розвиток таких ситуацій та охоплює усі етапи управлінського процесу та їх взаємозв'язок. Наголошено на необхідності імплементації закордонного досвіду щодо ІАЗ ЦЗ в Україні.

11. Обґрунтовано концептуальний підхід до розвитку СІАЗ ЦЗ в сучасних індетермінованих умовах, що спрямовано на розвиток зазначеної системи та забезпечення діяльності органів державного управління та СЦЗ у всіх режимах функціонування, а населення – до дій в умовах загрози та виникнення НС, а також з метою виконання завдань державного управління у зазначеній сфері. Аргументовано застосування комплексного оцінювання СІАЗ ЦЗ, що дозволяє визначити її поточний стан та розробити заходи щодо її розвитку в сучасних індетермінованих умовах. За результатами реалізації заходів концептуального підходу до розвитку зазначеної системи передбачається її визначення як складової частини системи управління в ЦЗ; підвищення ступеня ІАЗ ЦЗ до показників, що забезпечують виконання завдань органами державного управління у зазначеній сфері; забезпечення ефективної діяльності ОДВ у сфері попередження та ліквідації наслідків НС на всіх рівнях, завдяки спільному використанню інформаційних ресурсів та оперативності надання адекватної, повної та корисної інформації; розвиток та гармонізація нормативно-правової бази щодо ІАЗ заходів ЦЗ органами державного управління; створення сучасних інформаційних та телекомунікаційних мереж, інформаційно-аналітичних систем, автоматизованих систем, що забезпечать виконання завдань органами державного управління у сфері ЦЗ; організацію ефективної взаємодії між складовими частинами ЄДС ЦЗ під час виконання завдань за призначенням; приведення ЄДС ЦЗ до міжнародних стандартів, що забезпечить зменшення ризиків виникнення НС, людських втрат, матеріальних збитків та фінансових ресурсів на ліквідацію їх наслідків.

На підставі отриманих наукових результатів дисертаційного дослідження сформульовано основні практичні рекомендації з удосконалення СІАЗ ЦЗ щодо підготовки ОУ до дій у НС, зокрема: проведення ШТ за сценаріями та алгоритмами дій з інформаційно-аналітичною підтримкою прийняття рішення, впровадження інноваційних форм і методів навчання, новітніх технологій щодо ІАЗ навчального процесу, оновлення змісту функціонального навчання шляхом наближення його до реалій сьогодення зі збільшенням практичного компонента, запровадження закордонного досвіду ІАЗ ОУ щодо дій в умовах НС; покращення організації взаємодії між органами державного управління у НС та її ІАЗ, а саме: підвищити адекватність, повноту, оперативність, корисність інформації про НС шляхом отримання з декількох джерел, з підтвердженням її змісту протягом всього циклу управління, створити єдиний інформаційний простір між органами державного управління різних міністерств та відомств під час організації взаємодії шляхом досягнення колегіальності в роботі, використання сучасних засобів зв'язку, обробки та передачі даних; удосконалення ІАЗ населення щодо підготовки до дій в умовах НС, зокрема: усунення прогалин, невідповідностей та розбіжностей у законодавстві України щодо організації навчання населення діям в умовах НС шляхом конкретизації вказаного завдання в положеннях про ЦОВВ, МОВВ та ОМСВ, долучення до Закону України “Про вищу освіту” положень, що зобов'язують керівників ЗВО визначити безпекові дисципліни обов'язковими для викладання, підвищення рівня компетентності та майстерності керівників ОУ та педагогічних працівників НМЦ ЦЗ та БЖД, участі у практичних заходах щодо дій персоналу в умовах загрози та виникнення НС на суб'єктах господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акоф Р., Сасиени М. Основы исследования операций : монография / Мир. Москва, 1971. 536 с.
2. Альбоцій О. В., Семків О. М. Основи методики розподілу ресурсів як механізму управління ресурсами при забезпеченні діяльності підрозділів цивільного захисту. *Пробл. надзв. ситуацій* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2011. Вип. 13. С. 14–19.
3. Андреев С. О. Інституціональні засади розвитку державних систем цивільного захисту : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Київ, 2017. 36 с.
4. Андреев С. О. Інституціональні засади розвитку державних систем цивільного захисту : дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Київ, 2017. 552 с.
5. Андрієнко М. В. Механізми державного управління сферою пожежної безпеки в Україні : дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2016. 458 с.
6. Андрієнко М. В. Щодо підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2014. № 22. С. 132–135.
7. Андрієнко М. В., Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Публічне управління: виклики ХХІ століття : матеріали ХІІ Міжнар. наукового конгресу (21-22 бер. 2013, м. Харків). Харків : Вид-во ХарРі НАДУ “Магістр”, 2013. С. 315–317.
8. Анисимов О. С. Методологический словарь для управленцев / АгроВестник. Москва, 2002. 587 с.
9. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Курс лекций / Москва : Омега-Л, 2005. 584 с.

10. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Курс лекций / Москва : Юрид. лит., 1997. 400 с.
11. Афанас'єв І. М. Досвід ліквідації аварій на автотранспорті. Досвід взаємодії служб щодо надання невідкладної допомоги постраждалим Сучасний стан цивільного захисту України : перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 17 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (22-23 верес. 2015, м. Київ). Київ : ІДУЦЗ, 2015. С. 454–456.
12. Бакуменко В. Д. Державно-управлінські рішення: навч. посіб. / ВПЦ АМУ. Київ, 2012. 344 с.
13. Бакуменко В. Д. Прийняття рішень в державному управлінні. Ч. 1. Теоретико-методологічні засади: навч. посіб. / ВПЦ АМУ. Київ, 2010. С 107–113.
14. Бакуменко В. Д. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2015. № 1. С. 8–26.
15. Бакуменко В. Д. Статті до базового підручника з державного управління. *Збірник вибраних наукових праць у 4 ч.* Київ : АМУ. 2016. Ч.4. 265 с.
16. Бакуменко В. Д. Теоретико-методологічні засади формування державно-управлінських рішень : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління”/ Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2001. 35 с.
17. Бакуменко В. Д., Кравченко С. О. Методологія системних досліджень в державному управлінні: навч. посіб. / ВПЦ АМУ. Київ, 2011. 115 с.
18. Бакуменко В. Д., Усаченко Л. М., Червякова О. В. Теоретичні засади державного управління : навч. посіб. / ТОВ “НВП “Інтерсервіс”. Київ, 2013. 174 с.
19. Балашов А. М. Формування механізмів державного управління сталим розвитком регіонів України : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Класич. приватний ун-т. Запоріжжя, 2010. 40 с.
20. Барабаш Ю. Л. Основи теорії оцінювання ефективності складних систем (методологія військово-наукових досліджень) : навч. посібник / НАОУ. Київ, 1999. 40 с.

21. Барило О. Г. Аналіз визначень поняття “механізми державного управління” та його уточнення для сфери цивільного захисту. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2018. № 1. С. 63–69.
22. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2018. № 9. С. 120–125.
23. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2018. № 1. URL : http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/11.pdf (дата звернення: 06.07.2020).
24. Барило О. Г. Визначення раціонального методу функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Наук. зап. Ін-ту законодав. Верхов. Ради Укр.*: зб. наук. пр. Київ : [б. в.]. 2018. № 1. С. 53–59.
25. Барило О. Г. Зарубіжний досвід створення інформаційно-аналітичної системи цивільного захисту. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2017. Вип. 2 (7). С. 387–395.
26. Барило О. Г. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Актуальні проблеми державного управління*. зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2017. № 2 (52). С. 37–44.
27. Барило О. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління цивільного захисту держави. *Актуальні проблеми державного управління* зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 1 (73). С. 45–50.
28. Барило О. Г. Інформація як складова системи державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2011. № 2. С. 76–78.
29. Барило О. Г. Критерій оцінювання реалізації заходів цивільного захисту як функції держави. Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку : матеріали 19 Всеукр. наук.-практ. конф. (10-11 жовт. 2017, м. Київ). Київ : МВЦ, 2017. С. 31–34.
30. Барило О. Г. Методи функціонування системи інформаційно-

аналітичного забезпечення цивільного захисту в державному управлінні України. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2018. Вип. 2 (9). С. 394–406.

31. Барило О. Г. Направления усовершенствования системы информационно-аналитического обеспечения подготовки населения к действиям в чрезвычайных ситуациях. Актуальные вопросы совершенствования надзорной и правоприменительной деятельности МЧС : сборник материалов IV Междунар. заочной науч.-практ. конф. (24 мая 2018, Республика Беларусь, г. Минск). Минск : ГУО “УГЗ МЧС Республики Беларусь”, 2018. С. 8–10.

32. Барило О. Г. Науковий підхід до визначення поняття “система управління цивільного захисту”. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2017. Вип. 4 (53). С. 30–38.

33. Барило О. Г. Науково-методичний апарат дослідження функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (12 жовт. 2017, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2017. С. 145–147.

34. Барило О. Г. Оцінювання обсягу корисної інформації органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Економіка та держава* : наук.-практ. журн. 2011. № 3. С. 147–148.

35. Барило О. Г. Підходи до дослідження функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2017. № 4 (87). С. 124–130.

36. Барило О. Г. Показники порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2018. № 1 (88). С. 18–24.

37. Барило О. Г. Практичне призначення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у публічному управлінні. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ.

конф. за міжнар. участю (25 трав. 2018, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентіві України, 2018. С. 20–22.

38. Барило О. Г. Проблеми державного управління у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених. Стратегія реформування організації цивільного захисту : матеріали наук.-практ. конф. (16 трав. 2018, м. Київ). Київ : ІДУЦЗ, 2018. С. 16–18.

39. Барило О. Г. Проблемні питання інформаційного забезпечення цивільного захисту України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: електрон. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-екон. ун-т. 2017. № 8. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1112> (дата звернення: 07.07.2020).

40. Барило О. Г. Проблемні питання нормативно-правового забезпечення функціонування системи управління цивільного захисту. *Аспекти публічного управління* : наук. журн. 2017. Т. 5. № 11. С. 83–93.

41. Барило О. Г. Проблемні питання щодо створення системи управління ЄДСЦЗ. Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку : матеріали 20 Всеукр. наук.-практ. конф. (9-10 жовт. 2018, м. Київ). Київ : МВЦ, 2018. С. 30–34.

42. Барило О. Г. Система інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в країнах зарубіжжя: досвід створення. Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи : зб. тез до XVIII Міжнар. наук. конгресу (26 квіт. 2018, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2018. С. 31–33.

43. Барило О. Г. Система інформаційно-аналітичного забезпечення як складник системи управління цивільного захисту в Україні. *Держ. упр. та місц. самовряд.* : зб. наук. пр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 1 (36). С. 50–58.

44. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Держ. упр.* : наук. журн. 2018. №1 (10). С. 5–9.

45. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення щодо підготовки органів управління до дій у надзвичайних

ситуаціях. *Зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* : наук. фак. вид. 2018. Вип. 2. С. 159–174.

46. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення щодо прийняття рішення в надзвичайних ситуаціях. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2018. № 2 (61). С. 212–219.

47. Барило О. Г. Функціонування механізмів державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Економіка та держава* : наук. фак. вид. 2018. № 8. С. 15–23.

48. Барило О. Г. Цивільний захист України як функція держави. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2017. № 16. С. 115–119.

49. Барило О. Г., Зубов О. Я., Потеряйко С. П. Організація роботи органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 11. С. 88–89.

50. Барило О. Г., Назаренко М. М., Потеряйко С. П. Організація взаємодії між органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (30 лист. 2018, м. Київ). Київ : Інститут Управління державної охорони України КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. С. 60–62.

51. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Вибір методу організації взаємодії у надзвичайній ситуації. Розвиток креативного публічного управління : матеріали щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (08 квіт. 2016, м. Київ). Київ : АМУ, 2016. С. 196–197.

52. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Визначення раціонального методу організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2017. Вип. 1 (6). С. 305–313.

53. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Дослідження методів організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 лист. 2016, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 15–18.

54. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Застосування інноваційних технологій під час прийняття рішення. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (22-23 лют. 2017, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2017. С. 213–215.

55. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Ієрархічна модель визначення раціонального методу роботи керівника з організації аварійно-рятувальних робіт. Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20-21 жовт. 2016, м. Львів). Львів : ЛДУБЖД, 2016. С. 343–346.

56. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Модель порівняння якостей керівника за стилями керівництва в умовах ризику. Актуальні проблеми моделювання ризиків і загроз виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26-28 трав. 2016, м. Київ). Київ : УкрНДІЦЗ, 2016. С. 101–107.

57. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Научные подходы к организации взаимодействия в чрезвычайных ситуациях. Предупреждение и ликвидация чрезвычайных ситуаций: методы, технологии, проблемы и перспективы : материалы Междунар. заочной науч.-практ. конф. (28 апр. 2017, Республика Беларусь, Светлая Роща). Светлая Роща : Филиал “Институт переподготовки и повышения квалификации” Университета гражданской защиты МЧС Беларуси, 2017. С. 18–21.

58. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підвищення ефективності функціонування органів управління у надзвичайних ситуаціях. Актуальні проблеми управління у сфері цивільного захисту : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (5 жовт. 2012, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2012. С. 33–36.

59. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до визначення раціонального методу роботи керівника у надзвичайних ситуаціях. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28-29 квіт. 2016, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 249–251.

60. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до визначення раціонального стилю керівництва у надзвичайній ситуації. Публічне управління XXI ст.:

форсайтинг успіху : зб. тез до XVI Міжнар. наук. конгресу (21 квіт. 2016, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2016. С. 77–80.

61. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до управління ризиками під час виконання завдань з ліквідації надзвичайної ситуації. Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (05-06 лист. 2015, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2015. С. 99–101.

62. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Правові аспекти побудови системи управління цивільного захисту держави. Публічне управління XXI століття: синтез науки і практики : зб. тез до XIX Міжнар. наук. конгресу (19 квіт. 2019, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2019. С. 462–465.

63. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Проблеми підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (01-02 жовт. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 217–218.

64. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Робота органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокорист. України* : зб. наук. пр. Київ : НУБіП. 2013. № 189. С. 269–277.

65. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Розвиток комунікативних та лідерських якостей державного службовця. Проблеми розвитку публічного управління в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (11-12 квіт. 2019, м. Львів). Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 294–296.

66. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Розвиток креативних якостей у керівного складу органів державного управління. Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування” : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю Т. 1. (1-2 лист. 2018, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2018. С. 52–56.

67. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення комунікативної компетентності керівника за рахунок застосування інноваційних методів навчання. Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах

євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 бер. 2017, м. Кропивницький). Кропивницький : КЛА НАУ, 2017. С. 300–304.

68. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення організаційного механізму державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Нац. Ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2016. Вип. 2 (5). С. 264–272.

69. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Необхідні якості керівника для виконання завдань у надзвичайних ситуаціях. Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 17 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (22-23 верес. 2015, м. Київ). Київ : МВЦ, 2015. С. 39–42.

70. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Підходи до оцінювання методів організації взаємодії у надзвичайній ситуації. Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (3-4 лист. 2016, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентіві України, 2016. С. 278–280.

71. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Підходи до управління ризиками під час виконання завдань з ліквідації надзвичайної ситуації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 144–147.

72. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Кропивницький Р. С. Ієрархічна модель порівняння якостей керівника за альтернативними стилями керівництва. Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 18 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (11-12 жовт. 2016, м. Київ). Київ : МВЦ, 2016. С. 34–37.

73. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Державне управління техногенною безпекою в Україні. Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез до XV Міжнар. наук. конгресу (23 квіт. 2015, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2015. С. 37–38.

74. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Діяльність органів державного управління у сфері цивільного захисту. *Держ. упр.: удоскон. та розв.* :

електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т. 2010. № 11. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=209> (дата звернення: 06.07.2020).

75. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення діяльності органів управління у надзвичайних ситуаціях. Безпека життєдіяльності на транспорті та виробництві – освіта, наука, практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 верес. 2014, м. Херсон). Херсон : ХДМА, 2014. С. 8–10.

76. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. праць. Київ : АМУ. 2013. Вип. 4. С. 77–84.

77. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях. Надзвичайні ситуації: безпека та захист : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (09-10 жовт. 2014, м. Черкаси). Черкаси : ЧПБ НУЦЗУ, 2014. С. 4–6.

78. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Основні аспекти удосконалення державного управління при ліквідації надзвичайних ситуацій. Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (16-17 квіт. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 236–238.

79. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Оцінювання адекватності інформації органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 4. С. 72–74.

80. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Питання кадрової політики у сфері цивільного захисту України. *Економіка та держава*. 2013. № 5. С. 111–112.

81. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Підхід до вибору альтернативного рішення органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Економіка та держава*. 2011. № 2. С. 124–126.

82. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. А. Проблемы подготовки специалистов для сферы гражданской защиты. *Nauka i Studia*. 2017. NR 6 (167).

С. 69–74.

83. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. А. Работа органов управления сил гражданской защиты в чрезвычайных ситуациях. *Оралдын гылым жаршысы. Сер. Экон. науки, Гос. упр.* 2016. № 25 (156). С. 97–102.

84. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Система роботи органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління : матеріали щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (12 квіт. 2013, м. Київ). Київ : АМУ, 2013. С. 87–89.

85. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення інформаційного забезпечення органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : зб. тез I Міжнар. наук.-практ. конференції (11-12 квіт. 2013, м. Рівне). Рівне : НУВГП, 2013. С. 283–287.

86. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення процесу управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2013. Вип. 2. С. 119–124.

87. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О., Биков О. С. Модель визначення необхідного складу сил і засобів для реагування на надзвичайні ситуації. *Інвестиції: практика та досвід.* 2014. № 12. С. 167–171.

88. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О., Биков О. С. Науково-методичний підхід щодо визначення необхідного складу сил і засобів для реагування на надзвичайні ситуації. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2014. Вип. 1. С. 76–83.

89. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина: монографія / МАУП. Київ, 2003. 424 с.

90. Белікова К. Г. Взаємозв'язок між механізмами державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Державно-управлінські студії* : електрон. наук. фах. вид. / Ін-т підгот. кадрів Державної служби зайнятості України. 2019. № 1 (12). URL : <http://studio.ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Bielikova.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

91. Белікова К. Г. Інноваційний підхід до оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в державному управлінні. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. : Держ. упр. : наук. журн.* 2020. Том 31 (70). № 4. С. 35–43.

92. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Інформаційне забезпечення організації взаємодії органами управління у надзвичайних ситуаціях. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* 2020. Вип. 17. С. 30–35.

93. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Організація взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Проблеми надзвичайних ситуацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 трав. 2020, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2020. С. 21–23.

94. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 жовт. 2019, м. Київ). Київ : КНТЕУ, 2019. С. 10–12.

95. Белікова К., Кравченко Ю., Потеряйко С., Марченко О. Організація взаємодії між органами управління у надзвичайних ситуаціях: правовий, організаційний та економічний аспекти. *Наук. вісн.: держ. упр.* 2020. № 4(6). С. 6–29.

96. Биркович Т. І., Биркович В. І., Кабанець О. С. Актуальні питання щодо запровадження електронного урядування у сфері екології та природних ресурсів. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 16. С. 74–78.

97. Біленська Д. О. Визначення інформації в концепції антропоцентричного підходу. *Теорія і практика правознавства* : електр. наук. фах. вид. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2013. Вип. 2. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_47.pdf (дата звернення: 07.07.2020).

98. Бірюков Д. С. Забезпечення інституційних основ підтримки прийняття рішень щодо попередження, реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій : аналітична записка. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/zabezpechennya-instituciynikh-osnov-pidtrimki-priynyattya-rishen> (дата звернення: 07.07.2020).

99. Богданович В. Ю., Висідалко А. Л. Концептуальна модель інформаційно-моніторингової системи національної безпеки. *Захист інформації*. 2014. Том 16. № 1. С. 81–88.

100. Бойко О. А. Державне управління у сфері цивільного захисту: грані міжнародного співробітництва в контексті євроінтеграції України. *Ефективність держ. упр.* : зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2019. Вип. 1 (58). С. 123–132.

101. Бухтатий О., Радченко О., Головченко Г. Україна медійна: на порозі інформаційної революції : монографія / Видавець СВС Панасенко. Київ, 2015. 208 с.

102. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2014. 417 с.

103. Веккер Л. М. Восприятие и основы его моделирования / Изд-во Ленинградского университета. Ленинград, 1964. 194 с.

104. Вентцель Е. С. Исследование операций / Советское радио. Москва, 1972. 407 с.

105. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине. 1948-1961 / Наука, Главная редакция изданий для зарубежных стран. Москва, 1983. 344 с.

106. Войтович Р. В. Мерітократизація та інтелектуалізація державно-управлінських кадрів в Україні: тотожність та відмінність. Новітні стратегії реформування державної служби в умовах європейської інтеграції : матеріали круглого столу за міжнар. участю (05 грудн. 2014, м. Київ), Київ : НАДУ, 2014. С. 11–16.

107. Войтович Р. В. Методологія побудови сильної держави: пострадянський та європейський досвід. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2013. № 3. С. 11–16.

108. Войтович Р. В. Механізми подолання глобалізаційних викликів суспільного розвитку України. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2011. № 2. С. 90–98.

109. Войтович Р. В. Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* :

наук. журн. 2013. № 2. С. 14–23.

110. Войтович Р. В., Солоха М. Т. Глобалізаційні процеси в сучасному світі: навч.-метод. матеріали / НАДУ. Київ, 2013. 52 с.

111. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навчальний посібник / МАУП. Київ, 2003. 240 с.

112. Волянський П. Б. Алгоритмізація прийняття управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру. *Наук. записки Ін-ту законодав. Верхов. Ради України* : зб. наук. пр. Київ : [б. в.]. 2015. № 1. С. 112–116.

113. Волянський П. Б. Принципи взаємодії сил цивільного захисту в міжнародних гуманітарних операціях з ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій. *Держ. упр.: удоскон. та розв.* : електрон. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-екон. ун-т. 2013. № 3. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=588> (дата звернення: 07.07.2020).

114. Волянський П. Б., Потеряйко С. П. Підвищення рівня підготовки керівників сфери цивільного захисту за рахунок розвитку їх креативних якостей. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2015. № 6. С. 108–111.

115. Воронов О. І. Прийняття управлінських рішень в індетермінованих умовах у сфері державної служби: соціально-психологічний аспект : дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.03 “Державна служба” / Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Київ, 2018. 498 с.

116. Гада О. Б. Державне управління підготовкою фахівців сфери цивільного захисту: досвід Республіки Польща для України : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. ун-т цивільного захисту України. Харків, 2019. 250 с.

117. Ганцюк Т. Д. Механізми інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності місцевих державних адміністрацій в Україні : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Івано-Франківський нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ, 2019. 259 с.

118. Гончарук Н. Т., Прокопенко Л. Л. Взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування: правові та функціональні аспекти. *Теорія*

та практика державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2011. Вип. 1. С. 321–329.

119. Гречанинов В. Ф., Бегун В. В. Аналіз функціонування цивільного захисту у сучасних умовах та деякі пропозиції щодо його удосконалення. *Зб. наук. пр. Харків. ун-ту Повітр. Сил* : зб. наук. пр. Харків : [б. в.]. 2015. Вип. 1 (42). С. 120–125.

120. Гречка В. М., Мельник М. В. Методика організації дистанційного навчання з керівниками органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту. *Сучасні інформ. технолог. та інновац. методики навч. у підготов. фахівців: методол., теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма “Планер”. 2014. Вип. 40. С. 221–226.

121. Григоренко Н. В. Зарубіжний досвід побудови систем надання державних послуг у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2015. Вип. 2. С. 290–297.

122. Григоренко Н. В. Розвиток систем надання державних послуг у сфері цивільного захисту: сучасний стан. Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи : зб. тез наук.-практ. конф. (електр. наук. вид.) (25 бер. 2015, м. Харків). Харків : ХарПІДУ НАДУ, 2015. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2015-1/doc/2/09.pdf> (дата звернення: 08.07.2020).

123. Грицяк Н. В., Литвинова Л. В. Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства : навч. посіб. / заг. ред. Грицяк Н. В.; К.І.С. Київ, 2015. 108 с.

124. Гучек П. Й. Моделі, методи та інформаційні технології керування службою надзвичайних ситуацій регіонального рівня : дис. ... д-ра техн. наук. : спец. 05.13.06 “Інформаційні технології” / Херсон. нац. техн. ун-т. Херсон, 2016. 332 с.

125. Данильчук Л. О. Сутність дефініції “інформація”. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : наук.-метод. журн. 2012. № 5. С. 18–26.

126. Декларація щодо основних принципів, що стосуються внеску засобів масової інформації у зміцнення миру та міжнародного взаєморозуміння, у

розвиток прав людини і у боротьбу проти расизму і апартеїду та підбурення до війни: Декларація від 28.11.1978 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_393#Text (дата звернення: 08.07.2020).

127. Демкова М. С., Фігель М. В. Інформація як основа інформаційного суспільства : визначення поняття та правове регулювання. *Інформаційне Суспільство. Шлях України*. 2004. С. 170–183.

128. Державне управління : підручник у 2 т. / за ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурміна ; НАДУ. Київ-Дніпропетровськ, 2012. Т.1. 564 с.

129. Державне управління в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ, 1999. 432 с.

130. Державне управління: словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка ; Вид-во УАДУ. Київ, 2002. 228 с.

131. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / Київ : Всеуито; Наукова думка, 2001. 242 с.

132. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2020).

133. Дегтяр А. О. Методологічні підходи до побудови системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності організації соціокультурної сфери. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія : Соціальні комунікації* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХДАК. 2015. Вип. 46. С. 62–71.

134. Дегтяр А. О., Бублій М. П. Функціональна обумовленість механізмів державного управління. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2014. Вип. 2. С. 377–385.

135. Дегтяр О. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень у діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”.

2013. Вип. 3. С. 30–36.

136. Дмитренко О. А. Управлінська інформація в контексті державно-управлінських рішень. *Економіка та держава* : наук. фах. вид. 2012. № 12. С. 138–140.

137. Додонов О. Г., Путятін В. Г., Валетчик В. О. Інформаційно-аналітична підтримка прийняття управлінських рішень. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. 2005. Т. 7. № 2. С. 77–93.

138. Доповідь Управління Верховного комісара Об'єднаних націй з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні 16 листопада 2019 року – 15 лютого 2020 року. URL : https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_UA.pdf (дата звернення: 07.07.2020).

139. Дослідження шляхів удосконалення послідовності та змісту роботи органів управління цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях : Звіт про науково-дослідну роботу / ІДУЦЗ. Київ, 2017. 103 с.

140. ДСТУ 5058:2008 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Основні положення. [Чинний від 01.01.2010]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. 15 с.

141. Дудник І. М. Вступ до загальної теорії систем : навчальний посібник / Кондор. Київ, 2010. 129 с.

142. Елементи дослідження складних систем військового призначення : монографія / О. М. Загорка та ін. НАОУ. Київ, 2005. 99 с.

143. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна; НАДУ. Київ, 2010. 820 с.

144. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук. ред. В. М. Князев та ін. 748 с.

145. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук. ред. М. М. Іжа та ін. 648 с.

146. Еременко Т. К., Оксанич И. Н., Пилипенко Ю. Г. Применение метода анализа иерархий в ситуационных центрах для управления подготовкой аварийно-спасательных формирований. *Математичні машини і системи*. 2008. № 4. С. 139–146.

147. Євсюков О. П. Ключові проблеми й особливості розробки організаційного механізму державного управління у сфері соціально-економічної безпеки в Україні. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. : Держ. упр. : наук. журн.* 2018. Том 29 (68). № 3. С. 46–50.

148. Євсюков О. П. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”. 2013. № 1. С. 263–267.

149. Єременко С. А. Організаційно-правові аспекти аналітичної роботи у сфері цивільного захисту. *Інформ. і право*: наук. журн. 2017. № 4 (23). С. 93–98.

150. Жиляєв І. Б., Кіслов В. В., Кіслов Д. В. Особливості інформаційних відносин в інформаційному суспільстві. *Психологічні науки: проблеми і здобутки* : зб. наук. пр. Київ : Київський міжнародний ун-т. 2013. Вип. 4. С. 109–117.

151. Жукова Л. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально-структурний аспект : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02. “Механізми державного управління” / Націон. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2007. 23 с.

152. Загальна теорія держави і права : підручник / М. В. Цвік та ін. Право. Харків, 2009. 584 с.

153. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

154. Заплатинський В. М., Шматова О. О., Осадча О. І. Нова програма з безпеки життєдіяльності. Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України : матеріали III Всеукр. заочної наук.-практ. конф. (21 квіт. 2017, м. Київ). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 53–54.

155. Зарубіжний досвід державного управління: доцільність і можливості застосування в Україні : наук. розробка / Грицяк І. А. та ін. Київ : Вид-во НАДУ,

2012. 56 с.

156. Засулько С. С. Місце та роль державного управління у системі забезпечення цивільного захисту в Україні. *Наук. Вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. : Юридична* : зб. наук. пр. Львів : ЛьвДУВС. 2011. № 3. С. 101–111.

157. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій : у 2 т. / Всеукраїнський науково-дослідний інститут цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру МНС. Київ : Купріянова, 2007. Т. 2 : Організація управління в надзвичайних ситуаціях / за заг. ред. В. М. Антонця. 636 с.

158. Зачко О. Б. Методологія безпеко-орієнтованого управління проектами розвитку складних систем (на прикладі цивільного захисту) : дис. ... д-ра техн. наук : спец. 05.13.22 “Управління проектами та програмами” / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, 2015. 342 с.

159. Зачосова Н. В., Горячківська І. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання функціонування системи економічної безпеки підприємств та фінансових установ. *Економіка та управління підприємствами. Сер.: Глобальні та національні проблеми економіки* : електр. наук. фах. вид. / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. 2016. Вип. 10. С. 339–344. URL : <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/71.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

160. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2019 році. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-2019-dsns.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

161. Звіт про результати аудиту ефективності управління бюджетними коштами, виділеними Державній службі України з надзвичайних ситуацій на підготовку кадрів у сфері цивільного захисту. URL : https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/17-2_2019/Zvit_17-2_2019.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

162. Информационное обеспечение государственного управления : учебник / В. А. Никитов и др. Славянский диалог. Москва, 2000. 415 с.

163. Інформаційна система державного оповіщення при виникненні надзвичайних ситуацій в Україні / Андрієнко М. В. та ін. *Держ. упр.: удоскон. та розв.* : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т. 2019. № 5. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/5.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

164. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / Соловйов С. Г. та ін. ; заг. ред. Грицяк Н. В.; К.І.С. Київ, 2015. 320 с.

165. Інформаційне забезпечення як складова моніторингу надзвичайних ситуацій / Барило О. Г. та ін. Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (12 бер. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 8–9.

166. Кальниш Ю. Г. Формування теоретико-методологічних засад політичної аналітики в державному управлінні України : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / Націон. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2007. 37 с.

167. Калюжна Н. Г. Адекватність як інтегральна характеристика якості управлінської інформації: теоретичні передумови забезпечення. *Маркетинг і менеджмент інновацій* : наук. журн. 2015. № 2. С. 108–120.

168. Карагодін О. В. Розвиток механізмів прийняття та реалізації управлінських рішень в системі державного управління : автореф. дис... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми держ. упр.” / Донецький державний університет управління. Маріуполь, 2015. 20 с.

169. Карагодін О. В. Розвиток механізмів прийняття та реалізації управлінських рішень в системі державного управління : дис... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми держ. упр.” / Донецький державний університет управління. Маріуполь, 2015. 219 с.

170. Кафидов В. В. Исследование систем управления : учеб. пособие / Академический проект. Москва; Деловая книга. Екатеринбург, 2005. 153 с.

171. Квашук В. П., Рак Ю. П. Система цивільного захисту та безпеки держави, проектно-орієнтоване управління: компетентнісний підхід. *Вісн. Львів. держ. ун-ту безпеки життєдіяльн.* : зб. наук. пр. Львів : ЛДУБЖД. 2013. № 7. С. 92–99.

172. Кини Р. Л., Райфа Х. Принятие решений при многих критериях: предпочтения и замещения / Радио и связь. Москва, 1981. 560 с.

173. Клиланд Д., Кинг В. Системный анализ и целевое управление / Советское радио. Москва, 1974. 280 с.

174. Клименко Н. Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2008. 19 с.

175. Клименко Н. Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2008. 225 с.

176. Книш П. В. Сутнісні характеристики поняття “управлінська технологія”. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2014. Вип. 1. С. 255–264.

177. Коваленко С. Д., Потеряйко С. П. Застосування інформаційно-технічних засобів для удосконалення навичок роботи органів військового управління Збройних сил України у надзвичайних ситуаціях. Організація управління в надзвичайних ситуаціях : матеріали 10-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (1-2 жовтн. 2008, м. Київ). Київ : ІДУЦЗ УЦЗУ, 2008. С. 185–193.

178. Коваленко Т. В. Комплексна оцінка якості управління персоналом на машинобудівних підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами. (за видами економічної діяльності)” / Донецький нац. техн. ун-т. Донецьк, 2011. 17 с.

179. Коваль Р. А. Інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади в умовах глобалізації на регіональному рівні. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2014. Вип. 1. С. 103–111.

180. Ковальчук В. М. Теоретичні підходи до організації систем цивільної оборони країн НАТО в контексті адаптації їх досвіду для України. *Ефективність держ. упр.* : зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 42. С. 85–93.

181. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2.10.2012 № 5403-VI // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

182. Коломієць Є. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення органів виконавчої влади в контексті проблем державного управління. *Державне будівництво* : електр. наук. фах. вид. / ХарPI НАДУ. 2014. № 1. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/14.pdf> (дата звернення: 06.07.2020).

183. Коломієць Є. В. Удосконалення механізму інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління в Україні : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми держ. упр.” / Донец. держ. ун-т упр. Маріуполь, 2015. 211 с.

184. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

185. Концепція (нова редакція) програми інформатизації системи Міністерства внутрішніх справ України на 2018–2020 роки: Рішення колегії МВС від 05.11.2018 № 18 КМ. URL : https://mvs.gov.ua/upload/file/koncept_ya_nformatizac_mvs_12.12.2018.pdf (дата звернення: 07.07.2020).

186. Копылов В. Информационное право: учебник / Юристъ. Москва, 2002. 282 с.

187. Коротков Э. М. Исследование систем управления : учебник / Издательско-консалтинговая компания “ДеКА”. Москва, 2000. 130 с.

188. Костенко В. О. Діяльність місцевої влади у сфері цивільного захисту і надзвичайних ситуацій в контексті реформи місцевого самоврядування в Україні. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”. 2014. Вип. 2 (45). С. 158–165.

189. Костирев І. О., Кузиляк В. Й. Підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях: аналіз проблеми та її виконання. Проблеми та

перспективи розвитку забезпечення безпеки життєдіяльності : збірник наукових праць X Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів (27 березн. 2015, м. Львів). Львів : ЛДУБЖД, 2015. С. 58–59.

190. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття “механізм державного управління”. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т. 2009. № 3. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=56> (дата звернення: 07.07.2020).

191. Кравченко Р. А. Використання європейського досвіду організаційного забезпечення зниження ризику надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. *Державне управління: теорія та практика* : електр. наук. фах. вид. / НАДУ при Президентіві України. 2017. № 1. С. 26–37. URL: <http://www.e-patp.academy.gov.ua/pages/dop/19/files/e7f7dff9-21a4-46f4-b4a1-87e960d9903a.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

192. Крамаренко А. В. Сучасні підходи до оцінювання ефективності управління персоналом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки* : зб. наук. пр. Херсон : [б. в.]. 2014. Вип. 8 (2). С. 95–98.

193. Кривогуз Г. Концепція системи управління цивільним захистом підприємства на основі інтеграції сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ НАДУ. 2016. № 3 (67). С. 57–61.

194. Кризові комунікації: поняття, підходи, моделі, особливості. URL: http://www.vru.gov.ua/content/file/4.4_.Udovychenko_Crisis_Comms_.pdf (дата звернення: 07.07.2020).

195. Кринична І. П. Державне управління процесами запобігання та профілактики надзвичайних ситуацій: практикиологічний досвід. *Держ. упр. та місц. самовряд.* : зб. наук. пр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2013. Вип. 1 (16). С. 81–88.

196. Кринична І. П. Державне управління процесами радіаційно безпечної життєдіяльності населення: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / Націон. акад. держ. упр. при Президентіві України. Київ, 2011. 39 с.

197. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией : учебник для вузов / Москва : Русская деловая литература, 1998. 356 с.
198. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Міжнародна інформація: навч. посіб. / Видавничий Дім “Слово”. Київ, 2005. 400 с.
199. Кулешов М. М. Удосконалення системи взаємодії під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. *Проблеми надзвичайних ситуацій*: зб. наук. праць. Харків : НУЦЗУ. 2008. Вип. 8. С. 103–108.
200. Кулешов М. М., Росоха В. О. Сучасні виклики для державної політики у сфері цивільного захисту в Україні. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2014. Вип. 2. С. 167–175.
201. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : навч. посіб. / МАУП. Київ, 2002. 224 с.
202. Кунц Г., О’Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций. Том 1 / “Прогресс”. Москва, 1981. 250 с.
203. Кушлик-Дивульська О. І., Кушлик Б. Р. Основи теорії прийняття рішень : навч. посіб. / НТУУ “КПІ”. Київ, 2014. 94 с.
204. Лазоренко Л. В. Роль інформації у процесі підготовки раціональних управлінських рішень. Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти : зб. наук. доп. X міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 1 (27–28 січн. 2005, м. Київ). Київ : НаУКМА, 2005. С. 200–202.
205. Ларіна Р. Р., Владзимирський А. В., Балусєва О. В. Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров’я: монографія / ТОВ “Цифровая типография”. Донецьк, 2008. 252 с.
206. Лещенко О. Я. Питання забезпечення цивільного захисту в зонах воєнно-політичного конфлікту: досвід України в умовах “гібридної війни”. *Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер. Філософ. Соціол. Політол.* : наук. журн. 2015. № 5. С. 228–237.
207. Линьов К. О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навч. посіб. / ДФС України, Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів. Київ, 2016. 42 с.
208. Лучик Г. М. Сутність інформації у системі прийняття управлінських

рішень. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки): наук. фах. вид. Мелітополь : Люкс. 2013. № 2 (4). С. 185–195.

209. Любінський А. М. Сучасний стан та перспективи модернізації системи цивільного захисту України. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 43. С. 104–109.

210. Любушин Н. П., Брикач Г. Е. Использование обобщенной функции желательности Харрингтона в многопараметрических экономических задачах. *Эконом. анализ: теория и практика* : научн. журн. 2014. № 18 (369). С. 2–10.

211. Майстро С. В. Теоретичні засади механізму державного управління системою цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2014. Вип. 3 (46). С. 3–10.

212. Майстро С. В., Труш О. О. Нормативно-правовий механізм державного управління системою цивільного захисту в Україні. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2014. № 2. С. 156–162.

213. Макаров И. М., Виноградская Т. М., Рубчинский А. А. Теория выбора и принятия решений / Наука. Москва, 1982. 328 с.

214. Малиновський В. Я. Стан і перспективи адміністративної реформи в Україні. *Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту ім. П. Могили комплексу “Києво-Могилянська акад.”. Сер. Політологія* : наук. журн. 2013. Т. 212. Вип. 200. С. 18–22.

215. Мацкевічус С. С., Сікорська Л. В. Управлінська інформація: сутність, класифікація, вимоги : матеріали XLVIII наук.-техн. конф. підрозділів Вінниц. нац. техн. ун-ту (13-15 бер. 2019, м. Вінниця). Вінниця: ВНТУ, 2019. С. 2577–2579.

216. Медведєва Д. О., Тарадуда Д. В. Щодо міжнародного досвіду державного управління у сфері цивільного захисту. Проблеми та перспективи забезпечення цивільного захисту : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (10 квітн. 2019, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2019. С. 164.

217. Мезенцева О. М. Алгоритм дій населення при виникненні надзвичайних ситуацій військового характеру. *Наукові записки* : зб. наук. пр.

Кіровоград : КНТУ. 2014. Вип. 16. С. 94–98.

218. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / Издательство “Дело”. Москва, 2004. 493 с.

219. Мирончук В. М. Використання функції Харрінгтона при оцінюванні фінансової стійкості банків України. *Економіка Управління. Інновації. Сер. Економічні науки* : електр. наук. фах. вид. / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_1_32 (дата звернення: 07.07.2020).

220. Мишин В. М. Исследование систем управления : учебник для вузов / ЮНИТИ-ДАНА. Москва, 2003. 527 с.

221. Мізюк Б. М. Інформаційна природа управління. *Економіка та держава* : наук. фах. вид. 2012. № 2. С. 8–13.

222. Міненко М. А. Механізм адміністрування діяльності суб'єкта господарювання. *Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технол.* : журн. 2018. Т. 24. № 2. С. 104–111.

223. Модели, методы и механизмы управления научно-техническими программами : монография / В. Н. Бурков и др. Издательство МГТУ им. Н. Э. Баумана. Москва, 2017. 205 с.

224. Мухин В. И. Исследование систем управления. Анализ и синтез систем управления : учебник для вузов / Экзамен. Москва, 2003. 384 с.

225. Мыльник В. В., Титаренко Б. П., Волочиенко В. А. Исследование систем управления : учебное пособие для вузов / Академический Проект. Москва; Деловая книга. Екатеринбург, 2003. 352 с.

226. Неклонський І. М. Результати наукових досліджень взаємодії Національної гвардії України з Державною службою України з надзвичайних ситуацій під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. *Честь і закон*: наук. журн. 2015. № 1. С. 24–34.

227. Неклонський І. М., Самарін В. О. Показники та критерії оцінювання якості взаємодії підрозділів ДСНС України та Національної гвардії України при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. *Проблеми надзвичайних ситуацій* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2015. Вип. 21. С. 57–63.

228. Неліпа Д. В. Адаптація державної служби України до сучасних світових стандартів. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2014. Вип. 1. С. 55–62.

229. Неліпа Д. В. Основні чинники забезпечення якості державної служби. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* : наук. журн. 2015. № 1. С. 69–75.

230. Неліпа Д. В. Розвиток професійної підготовки державних службовців на основі компетентнісного підходу. *Держава та регіони. Сер. Державне управління* : наук.-вироб. журн. 2014. № 2. С. 37–42.

231. Неліпа Д. В. “Урядування в мережі”: державно-управлінське ноу-хау Європейського союзу. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2013. Вип. 4. С. 50–58.

232. Непомнящий О. М., Дегтяр О. А. Державні службовці як особлива соціально-професійна група. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2017. № 2. URL : http://el-zbirn-du.at.ua/2017_2/21.pdf (дата звернення: 28.09.2020).

233. Нижник Н. Р. Правовое регулирование государственно-управленческих отношений : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02. “Конституционное право; государственное управление; административное право; муниципальное право” / Российская академия управления. Центр государства и права. Киев, 1992. 379 с.

234. Нижник Н. Р., Машков О. М. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Вид-во УАДУ. Київ, 1998. 160 с.

235. Ніколаєв В. О. Удосконалення механізмів державного управління інформаційно-аналітичною діяльністю : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Чорноморський державний університет ім. Петра Могили. Миколаїв, 2015. 232 с.

236. Оболенський О. Ю., Королюк Ю. Г. Системна концепція категорії “механізми державного управління”. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2011. № 10. С. 79–84.

237. Орлів М. С. Підготовка і прийняття управлінських рішень: навч.-метод. матеріали / НАДУ. Київ, 2013. 40 с.

238. Орлов М. М. Формування системи взаємодії регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку (теоретико-методологічні засади) : монографія / Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”. Харків, 2012. 344 с.

239. Орцева О. С. Поняття та основні види механізмів формування та реалізації державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства. *Наук. пр. Чорномор. Держ. ун-ту ім. П. Могили комплексу “Києво-Могилянська акад.”. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2014. Т. 235. С. 71–75.

240. Основы теории управления войсками / П. К. Алтухов и др. Москва : Воениздат, 1984. 221 с.

241. Осовська Г. В., Осовський О. А. Основи менеджменту : навчальний посібник / Кондор. Київ, 2006. 664 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5529.html> (дата звернення: 11.04.2020).

242. Павлов Д. М. Забезпечення інформаційної безпеки під час надзвичайних ситуацій природно-техногенного характеру та у сфері протидії техногенному тероризму. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. Юридичні науки* : зб. наук. пр. Херсон : [б. в.]. 2015. Т.1. Вип. 3–2. С. 160–165.

243. Памятна записка до засідання кластеру 3 (питання енергетики, транспорту, захисту навколишнього природного середовища та змін клімату) Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації між Україною та ЄС 28–29.09.2015. Київ, 2015. 22 с. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro-vikonannya/non-papercluster-3finalukrfor-web-2.pdf> (дата звернення: 08.07.2020).

244. Пархоменко-Куцевіл О. І. Сучасні тенденції розвитку реінжинірингу в системі державного управління. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2013. Вип. 36. С. 20–26.

245. Питерс Т., Уотермен Р. В поисках эффективного управления (опыт лучших компаний) / Прогресс. Москва, 1986. 418 с.

246. Підходи до розроблення та прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику / В. Кузиляк та ін. *Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”*. Сер. *Юридичні науки*: зб. наук. пр. Львів : Вид-во Львів.

політехніки. 2016. № 855. С. 218–224.

247. Планирование научных исследований и информационное обеспечение: сборник / под ред. Н. П. Федоренко ; Наука. Москва, 1972. 263 с.

248. Побудова системи підтримки прийняття рішень в умовах надзвичайних ситуацій / Борисова Л. В. та ін. Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (02-03 жовтн. 2014, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2014. С. 82–83.

249. Подскальна О. А. Приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу – один із пріоритетів її європейського вибору. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2015. № 19. С. 130–134.

250. Полікашин В. С., Полікашин Ю. В., Поляков С. Ю. Основи управління і прийняття рішень у військовій справі : навч. посіб. / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 120 с.

251. Положення про Міністерство освіти і науки України : постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.07.2020).

252. Поляк О. В. Сензитивність як системоутворюючий зв'язок сучасних механізмів державного управління. *Збірник наукових праць Буковинського університету. Сер. Економічні науки*. 2010. Вип. 6. URL : http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/14_1.pdf (дата звернення: 07.07.2020).

253. Потеряйко С. П. Вплив рівня підготовки органів державного управління на стан природної та техногенної безпеки в Україні. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2017. № 4. С. 77–84.

254. Потеряйко С. П. Дослідження стану категорійно-понятійного апарату механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2017. № 2 (52). С. 59–65.

255. Потеряйко С. П., Барило О. Г. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії. *Наук. зб. Ін-ту держ. упр. у сфері*

цив. захисту. 2016. № 4. С. 83–87.

256. Потеряйко С. П., Барило О. Г., Тищенко В. О. Оцінювання ефективності організації державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.*: зб. наук. праць. Київ : АМУ. 2011. Вип. 2. С. 56–60.

257. Потеряйко С. П., Белікова К. Г. Проблеми навчання керівного складу органів державного управління організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (31 жовт.-1 лист. 2019, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентіві України, 2019. С. 207–210.

258. Потеряйко С. П., Белікова К. Г., Переверзін Ю. П. Проблеми організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Розвиток цивільного захисту в сучасних безпекових умовах : матеріали 21 Всеукр. наук.-практ. конф. (за міжнар. участю) (8 жовт. 2019, м. Київ). Київ : МВЦ, 2019. С. 221–224.

259. Правознавство : підручник / Демський С. Е. та ін. за ред. В. В. Копейчикова. Юрінком Інтер. Київ. 2002. 736 с. URL : <http://www.ebk.net.ua/Book/BookPravothnavstvo/Glava2/R1G2par3.htm> (дата звернення: 07.07.2020).

260. Приживара С. В. Управління як специфічний вид діяльності. *Державне будівництво* : електр. наук. фах. вид. / ХарPI НАДУ. 2012. № 1. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/07.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

261. Приймак В. М. Прийняття управлінських рішень : навч. посіб. / Атіка. Київ, 2008. 240 с.

262. Прийняття управлінських рішень : навч.-метод. матер. / уклад. К. О. Линьов; ДПС України. Київ, 2012. 32 с.

263. Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник / за ред. Ю. Є. Петруні; Університет митної справи та фінансів. Дніпропетровськ, 2015. 209 с.

264. Приходченко Л. Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* : наук. журн. 2009. Вип. 2. С. 105–112.

265. Приходченко Л. Л. Сутність механізму забезпечення ефективного державного управління. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2010. Вип. 3 (30). С. 3–12. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-3/doc/1/01.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

266. Приходченко Л. Л. Щодо складності застосування показників оцінювання ефективності державного управління: теорія і практика. *Державне будівництво* : електр. наук. фах. вид. / ХарПІ НАДУ. 2009. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/doc/1/07.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

267. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

268. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

269. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

270. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 № 259-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

271. Про затвердження Плану основних заходів цивільного захисту на 2019 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1076-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

272. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2019 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1106-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

273. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 № 223 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

274. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

275. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 9.01.2014 № 11 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

276. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв’язку у сфері цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 № 733 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

277. Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації : наказ МВС України від 26.12.2014 № 1406 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-15#n15> (дата звернення: 06.07.2020).

278. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях : постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

279. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями : постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

280. Про затвердження Порядку координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових формувань, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності з питань запобігання, виявлення та усунення наслідків несанкціонованих дій щодо державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах : наказ Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України від 10.06.2008 № 94 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0603-08#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

281. Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 443 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

282. Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 819 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення:

06.07.2020).

283. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж : наказ МВС України від 26.04.2018 № 340 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

284. Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 № 101 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

285. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

286. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи “Електронний уряд” : постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 № 208 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

287. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

288. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

289. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999

№ 586-XIV // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

290. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

291. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

292. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

293. Про національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

294. Про один методичний підхід до порівняльного оцінювання альтернативних варіантів структур складної військової системи / І. С. Романченко та ін. *Системи озброєння і військова техніка* : наук.-техн. журн. 2012. № 4 (32). С. 198–200.

295. Про оперативне інформування в системі ДСНС України : наказ ДСНС України від 12.06.2013 № 403 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0403388-13#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

296. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

297. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від

04.01.2002 № 3 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

298. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

299. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України” : Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

300. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України” : Указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

301. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 березня 2013 року “Питання протидії загрозам і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій” : Указ Президента України від 15.05.2013 року № 265/2013 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/2013/sp:side:max25#Text> (дата звернення: 08.07.2020).

302. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” : Указ Президента України 26.05.2015 № 287/2015 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

303. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми розвитку цивільного захисту на 2009-2013 роки” : розпорядження Кабінету

Міністрів України від 20.08.2008 № 1156-р. // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1156-2008-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

304. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

305. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 710-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

306. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

307. Про схвалення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.01.2014 № 37-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

308. Про схвалення Стратегії реформування системи ДСНС України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.01.2017 № 61-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

309. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р //

База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

310. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 06.07.2020).

311. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы / Новый Юрист. Москва, 1999. 240 с.

312. Пугач А. Шляхи удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності в системі державного управління України. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* : наук. журн. 2010. № 4. С. 94–101.

313. Пугачев В. П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом: учебник / Аспект Пресс. Москва, 2000. 287 с.

314. Радиш Я. Державне управління в Україні: стан, проблеми та тенденції розвитку (за матеріалами експертної доповіді національного інституту стратегічних досліджень). *Буковин. вісн. держ. служби та місц. самовряд.* : електр. вид. / Чернівець. регіон. центр перепідг. та підвищ. кваліф. 2009. № 1. URL : <http://www.cprk.cv.ua/i/1131228.pdf> (дата звернення: 06.07.2020).

315. Радченко О. В. Родові ознаки категорії “механізм” в соціальних науках. *Публічне управління: теорія та практика* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во “ДокНаукДержУпр”. 2013. Вип. 3. С. 19–25.

316. Рачинський А. П. Аудит персоналу як технологія забезпечення ефективності систем управління персоналом органів влади : навч.-метод. матеріали / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ін-т підвищення кваліф. керівн. кадрів. Київ, 2013. 36 с.

317. Рачинський А. П. Синергетична технологія стратегічного управління персоналом в органах державної влади. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2010. № 21. С. 43–46

318. Рачинський А. П. Стратегічне управління персоналом органів

державної влади: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2011. 38 с.

319. Рачинський А. П. Стратегічний підхід до управління персоналом: методологія проблеми. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2012. № 7. С. 98–100.

320. Решетнік В. М., Донських М. П. Деякі аспекти організації цивільного захисту на суб'єктах господарювання. Державне управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2015. № 2. С. 23–28. URL : http://www.e-patp.academy.gov.ua/2015_2/5.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

321. Рогуля А. Європейський досвід функціонування системи цивільного захисту населення у забезпеченні національної безпеки. *Ефективність держ. упр.* : зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 45. С. 130–138.

322. Романенко Є. О. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості налагодження. *Держ. упр. та місц. самовряд.* : зб. наук. пр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2014. Вип. 2 (21). С. 190–201.

323. Романенко Є. О. Концептуальні засади реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій та її місце в системі органів внутрішніх справ. *Аспекти публічного управління* : наук. журн. 2016. № 3 (29). С. 38–46.

324. Романченко І. С., Артюх В. М., Потьомкін М. М. Застосування метода LARES для кластеризації компонентів вектора глобальних пріоритетів, отриманого за методом аналізу ієрархій. *Зб. наук. пр. Харків. ун-ту Повітр. Сил* : зб. наук. пр. Харків : [б. в.]. 2011. Вип. 1 (27). С. 251–255.

325. Рудніцька Р. М., Сидорчук О. Г. Сутність та зміст механізмів державного управління та принципів їх функціонування. *Публіч. упр.: теорія та практика* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во “ДокНаукДержУпр”. 2014. Вип. 4. С. 50–60.

326. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Радио и связь. Москва, 1993. 278 с.

327. Саати Т., Кернс К. Аналитическое планирование. Организация систем

/ Радио и связь. Москва, 1991. 224 с.

328. Салоїд С. В., Котик Д. Ю. Інформаційно-комунікаційні системи в управлінні. *Зб. наук. пр. “Сучасні підходи до управління підприємством”* : електр. наук. вид. / НТУУ “КПІ імені І. Сікорського”. 2018. № 2. С. 226–233. URL : <http://spu.fmm.kpi.ua/article/view/142616/140107> (дата звернення: 06.07.2020).

329. Сальнікова О. Ф. Ефективність державного управління. *Науковий вісник: Державне управління* : наук. журн. 2018. № 1. С. 100–112.

330. Саричев Ю. О. Аналіз підходів до визначення ролі та місця інформаційного забезпечення в системі державного управління. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2016. № 3. С. 138–143.

331. Семененко К. А. Управління якістю інформації в органах державного управління. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2016. № 1 (49). С. 160–166.

332. Семенченко А. І. Стратегічне планування у сфері державного управління національною безпекою : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Націон. акад. держ. упр. при Президентіві України. Київ, 2008. 32 с.

333. Семенченко А. І., Пунда Ю. В. Підготовка аналітиків стратегічного рівня як пріоритетний напрям кадрового забезпечення сектору безпеки і оборони. *Стратегічна панорама*. 2018. № 2. С. 12–18.

334. Серіков А. В., Семенова Г. І. Креативне управління ризиками – важлива проблема українського девелопменту. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2008. Т. 4. № 3. С. 137–144.

335. Система інформаційного забезпечення як складова єдиної державної системи цивільного захисту / Потеряйко С. П. та ін. *Наук. зб. Ін-ту держ. упр. у сфері цив. захисту*. 2014. № 2. С. 59–64.

336. Системний аналіз інформаційних процесів : навч. посіб. / В. М. Варенко та ін. Університет “Україна”. Київ. 2013. 203 с.

337. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник / НАДУ. Київ, 2012. 544 с.

338. Ситник Г. П., Андреев С. О. Про нову конфігурацію постійно діючих органів управління цивільного захисту на державному рівні. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* 2014. № 2. С. 5–11.

339. Сімак С. В. Інституційний розвиток публічно-приватного партнерства в системі державного управління : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Чорноморський нац. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв, 2017. 38 с.

340. Сіцинська М. В. Аналіз особливостей та обмежень у здійсненні демократичного цивільного контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони України. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2017. № 5. С. 71–74.

341. Сіцинська М. В. Зарубіжний досвід організації та здійснення цивільного контролю за спецслужбами. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2017. № 6. С. 74–77.

342. Скопа О. О. Інформаційне забезпечення місцевого самоврядування в умовах надзвичайних ситуацій. Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи : матеріали V Міжнар. наук. конф. аспірантів та докторантів з державного управління (15 трав. 2014, м. Одеса). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 258–263. URL : <http://eu.dlc.odessa.ua/7/1/doc/2014-05-27-Konf%202014.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

343. Словник системного аналізу в державному управлінні / Ю. П. Сурмін та ін. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. 148 с.

344. Соболев О. М., Приходько Р. В. Організаційно-правовий механізм державного управління у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. *Державне будівництво*: електрон. наук. фах. вид. / Харків. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України. 2012. № 2. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/13.pdf> (дата звернення: 08.07.2020).

345. Соціальне управління : сутність, цінність, ефективність. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3937> (дата звернення: 08.07.2020).

346. Співпраця з міжнародними організаціями : Європейський Союз (ЄС),

Рада Європи (РЄ). URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/ES-EK-RE.html> (дата звернення: 08.07.2020).

347. Створення бази даних інформаційних ресурсів системи підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях : Звіт про дослідно-конструкторську роботу / ІДУЦЗ. Київ, 2017. 159 с.

348. Степанов В. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи державного управління. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2015. № 1. URL : http://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/14.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

349. Степанов В. Ю. Механізм інформаційно-аналітичного забезпечення державної інформаційної політики. Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХДАК. 2012. Вип. 36. С. 174–181.

350. Степанов В. Ю. Сучасні інформаційні технології в державному управлінні. *Економіка та держава* : наук.-практ. журн. 2010. № 9. С. 101–103.

351. Таїров А. І. Інформаційне забезпечення функціонування органів державної влади : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси” / Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2010. 23 с.

352. Твердохліб О. С. Концептуальні підходи до розроблення інформаційної політики держави у кризових умовах. *Теорія та практика держ. упр. і місц. самовряд.* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2015. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/19.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

353. Тейлор Ф. У. Научная организация труда / НКПС; Транспечать. Москва, 1925. 276 с.

354. Теорія прийняття рішень органами військового управління: монографія / В. І. Ткаченко та ін.; Харк. ун-т Повітр. Сил ім. І. Кожедуба. Харків, 2008. 545 с.

355. Терент'єва А. В. Аналіз факторів впливу на адекватність управлінських заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2015. № 4. С. 99–103.

356. Терент'єва А. В. Державне управління медичним захистом за умов

надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Націон. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2010. 40 с.

357. Терент'єва А. В. Інформаційний супровід ухвалення управлінських рішень у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2019. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/35.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

358. Терент'єва А. В. Методологічні засади застосування кризового менеджменту в управлінській діяльності у сфері цивільного захисту. Публічне адміністрування та національна безпека : електр. наук. вид. / Видавний дім “Інтернаука”. Київ, 2019. № 4. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/157000825349.pdf> (дата звернення: 08.07.2020).

359. Терент'єва А. В. Управління надзвичайними ситуаціями з елементами кризового менеджменту. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрн.-економ. ун-т. 2015. № 9. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=881> (дата звернення: 08.07.2020).

360. Терент'єва А., Твердохліб О. Механізм цивільного захисту ЄС в умовах пандемії COVID-19. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* 2020. Вип. 2. С. 110–117.

361. Терент'єва А., Твердохліб О. Розбудова системи цивільного захисту: досвід Німеччини в контексті українських реалій із досягнення глобальних цілей сталого розвитку. *Зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* 2020. Спецвипуск. С. 25–28.

362. Терещенко Д. А. Прийняття управлінських рішень у діяльності органів державної влади: аналіз світового досвіду : *Актуальні пробл. держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2018. № 1 (53). С. 143–152.

363. Титаренко О. Р., Саух Ю. П. Інформаційно-аналітичне та експертно-консультативне забезпечення діяльності органів державного управління у сучасних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т. 2013. № 12. URL :

<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=664> (дата звернення: 07.07.2020).

364. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс: полный курс / Москва, 2001. 652 с.

365. Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса / Юринформцентр. Москва, 1998. 798 с.

366. Тихомиров Ю. А. Управленческие решения : монография / Наука. Москва, 1972. 286 с.

367. Тищенко В. О. Механізми державного управління у сфері цивільного захисту : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Академія муніципального управління. Київ, 2012. 20 с.

368. Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / Банки и биржи, ЮНИТИ. Москва, 1998. 576 с.

369. Труш О. О. Досвід побудови та діяльності систем цивільного захисту країн-членів Європейського союзу Північної Європи та Норвегії. *Державне будівництво* : електрон. наук. фах. вид. / Харків. регіонал. ін-т держ. упр. Націон. акад. держ. упр. при Президентові України. 2009. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_50 (дата звернення: 06.07.2020).

370. Труш О. О. Механізми реалізації державної політики у сфері цивільного захисту в Україні. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2010. Вип. 4. С. 420–426.

371. Труш О. О., Кошкін А. О. Системи підтримки прийняття рішень органами державного управління в умовах надзвичайних ситуацій (інцидентів). *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2013. Вип. 4. С. 256–262.

372. Уемов А. И. Аналогия в практике научного исследования / Книга по Требованию. Москва, 2012. 264 с.

373. Ульянченко Ю., Гнатенко А. Інформаційне забезпечення п роцесу прийняття рішень у державному управлінні: нові методологічні підходи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2. С. 230–238.

374. Уманський Ю. В. Інформаційне забезпечення системи державного управління : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2008. 25 с.

375. Управление риском. Риск. Устойчивое развитие. Синергетика : монография / В. А. Владимиров и др. Наука. Москва, 2000. 431 с.

376. Управлінська інформація. URL: http://www.medcollege.te.ua/sayt1/Lecturs/Ltkcia_menegment/7Upravlinnia.htm (дата звернення: 07.07.2020).

377. Файоль А. Общее и промышленное управление / Контроллинг. Москва, 1992. 112 с.

378. Федорчак О. В. Класифікація механізмів державного управління. *Демократичне врядування* : електр. наук. фах. вид. / ЛПІДУ НАДУ. 2008. Вип. 1. URL : http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf (дата звернення: 07.07.2020).

379. Фесянов П. О. Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Київ, 2013. 23 с.

380. Фрейдина Е.В. Исследование систем управления : учебно-методический комплекс / НГУЭУ. Новосибирск, 2007, 184 с.

381. Харламова Ю. Є. Дослідження механізмів підготовки фахівців служби цивільного захисту на прикладі європейських країн. *Актуальні пробл. держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2014. № 2. С. 232–238.

382. Харламова Ю. Є. Підготовка фахівців служби цивільного захисту як об’єкт державного управління. *Аспекти публ. упр.* : наук. журн. 2015. № 9. С. 51–56.

383. Центр імітаційного моделювання Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. URL : <http://sim.nuou.org.ua/index.php/ua/sim-khn/mizhnarodni/rozpodileni> (дата звернення: 24.09.2020).

384. Циганок В. В. Моделі та методи експертної підтримки прийняття рішень в слабо структурованих складних системах : дис. ... д-ра техн. наук :

01.05.04 “Системний аналіз і теорія оптимальних рішень” / Інститут проблем реєстрації інформації НАН України. Київ, 2013. 308 с.

385. Чемерис О. М. Теоретико-правові засади взаємодії органів влади і громадськості при формуванні та реалізації державної політики. *Ефективність держ. упр.* : зб. наук. праць. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 42. С. 39–51.

386. Черноіваненко А.В. Інформаційне забезпечення підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень: теоретичний підхід до визначення поняття. Актуальні пробл. розвитку упр. систем: досвід, тенденції, перспективи: електр. наук. вид. : матеріали IV студентської наук.-практ. конф. (23 квіт. 2009, м. Харків). Харків: ХарРІНАДУ. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2009-1/doc/35.pdf> (дата звернення: 07.08.2020).

387. Шараєвська Т. Перспективи вдосконалення національного законодавства у сфері екологічної безпеки в умовах євроінтеграції. *Evropsky politicky a pravni diskurz* : міжн. журн. 2017. Том. 4. Вип. 1. С. 177–182.

388. Швець І.Б., Коваленко Т. В. Комплексна оцінка якості управління персоналом: монографія / ДВНЗ “ДонНТУ”. Донецьк, 2013. 159 с.

389. Шевченко Р. І. Моделювання процесу виникнення інформаційно-комунікативної критичності тезаурусного типу в системі моніторингу надзвичайних ситуацій. *Зб. наук. пр. Харків. ун-ту Повітр. Сил* : зб. наук. пр. Харків : [б. в.]. 2016. Вип. 2 (47). С. 206–211.

390. Шелюх Ю. Є., Гаврись А. П. Управлінська компетентність майбутніх спеціалістів у сфері цивільного захисту. Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (25 жовтн. 2013, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2013. С. 77–79.

391. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / Иностранная литература. Москва, 1963. 829 с.

392. Шепета О. В. Кодифікація інформаційного законодавства України як вимога сучасності. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*: наук.-практ. журн. 2013. №3(13). С.34–36.

393. Шостак Л. Й. Організація взаємодії центральних та місцевих органів

виконавчої влади при ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. праць. Київ : АМУ. 2012. Вип. 2. С. 324–332.

394. Шпильовий І. М. Державне регулювання у сфері природно-техногенної безпеки України : дис. ... канд. наук держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Київ, 2008. 221 с.

395. Шульженко І. В. Особливості інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Наукові розробки, передові технології, інновації : збірн. наук. праць та тез наук. доповід. за матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (трав. 2017, мм. Прага-Брно-Київ). Київ: НДІСР, 2017. С. 376–383.

396. Яковчук Р. С., Саміло А. В. Теоретичні аспекти розробки та прийняття управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрн.-економ. ун-т. 2017. № 10. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1134> (дата звернення: 08.07.2020).

397. Яновська Г. Л., Чернушкіна О. О. Організація праці управлінського персоналу: дистанц. курс. / Хмельницьк. нац. ун-т. 2015. URL: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k1052&T=06&lng=1&st=0 (дата звернення: 10.08.2020).

398. Яременко О. Державне управління інформаційною сферою в Україні: структурно-функціональний аспект. *Правова інформатика*: наук. фах. вид. 2008. № 2(18). С. 15–23.

399. Яровий Л. В. Теоретичні підходи до оцінювання інформаційних ресурсів. *Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технол.* : наук. журн. 2015. Т. 21. № 2. С. 93–99.

400. Bielikova K. H. Informational and analytical innovative aspects of the organization of cooperation between public administration bodies in emergency situations. *The European Journal of Economics and Management Sciences* : Scientific journal. 2020. No. 4. pp. 75–80.

401. Bielikova K. H. Organizational and legal aspects of the sequence and structure of work of public administration bodies in emergency situations. *The*

European Journal of Humanities and Social Sciences. Scientific journal. 2020. No. 6. pp. 184–189.

402. Drucker P. F. *Managing for Results* / Originally published. New York, 1964. 242 p.

403. European Parliament and of the Council : Decision № 1313/2013/EU of 17 December 2013 on a Union Civil Protection Mechanism. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013D1313> (дата звернення: 08.07.2020).

404. Harrington E. C. The Desirability Function. *Industrial Quality Control*. 1965. vol. 21, no. 10. pp. 494–498.

405. International Civil Defence Organisation (ICDO). URL: <http://icdo.org/who-we-are/members/affiliated-members.html> (дата звернення: 08.07.2020).

406. Matrix approach to risk management in the national security system, highlighting the criteria for choosing the optimal strategy for decision making / Olha Salnikova et al. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*. 2019. Vol. 8. Issue 5. pp. 2407–2411.

407. Mayo E. *The Human Problems of an Industrial Civilization* / Graduate School Administration. Harvard University. Boston, 1946. 318 p.

408. McGregor D. *The Human Side of Enterprise* / McGraw-Hill. New York, 1960. 256 p.

409. Merritt Cullen C., Cordell Kathleen, Farnworth Morgan D. Less is More? Publicness, Management Strategy, and Organizational Performance in Mental Health Treatment Facilities. *ScholarWorks* / Indiana University-Purdue University Indianapolis. URL : <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/12047/Merritt-2017-Less-is-More.pdf?sequence=4/> (дата звернення: 06.07.2020).

410. Weber M. *The Theory of Social and Economic Organizations* / Oxford University Press. New York, 1947. 436 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження,
участь у науково-дослідній роботі

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

01601, м. Київ, вул. О. Гончара, 55а, тел.(044) 247-30-26, тел./факс: (044) 202-32-11, факс: (044) 247-31-44
 www.dsns.gov.ua ЄДРПОУ 38516849 oper@dsns.gov.ua

03.11.2020 № 283/500

На № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Белікової Ксенії Григорівни на тему “Теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України” на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління впроваджено в діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Зокрема, під час підготовки органів управління ДСНС України використано рекомендації щодо удосконалення взаємодії між силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та її інформаційно-аналітичного забезпечення.

Заступник Голови Державної служби
України з надзвичайних ситуацій

Руслан БІЛОШИЦЬКИЙ

186296

ДСНС України
**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
 З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**
 (ГУ ДСНС України у Херсонській області)

вул. Молодіжна, 6, м. Херсон, 73022, тел.: (0552) 42-26-97, 42-26-95, факс (0552) 42-28-31
 www.ks.dsns.gov.ua код ЄДРПОУ 38594707 E-mail: kherson@dsns.gov.ua

02.10.2020 № 66 01-4503/04-1 На № _____ від _____

Громадяниці Беліковій Ксенії Григорівні
 03049, м. Київ, вул. Тополева, 4, кв. 1

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Белікової Ксенії Григорівни на тему: "Теоретико-методологічні засади формування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України" на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління впроваджено в діяльність Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Херсонській області.

Зокрема, під час службової підготовки керівного складу органів управління використано рекомендації щодо удосконалення послідовності та змісту роботи керівника в умовах надзвичайних ситуацій за сценаріями та алгоритмами дій з інформаційно-аналітичною підтримкою прийняття рішення.

Начальник Головного Управління
 ДСНС України у Херсонській області

Сергій ЧОРНИЙ

УКРАЇНА

ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ)

ДЕПАРТАМЕНТ МУНІЦИПАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

вул. Вишгородська, 21, м. Київ, 04074, тел. (044) 430-03-32, (044) 430-11-15
Контактний центр міста Києва (044) 15 54 E-mail: dmb@kmda.gov.ua Код ЄДРПОУ 42698051

28.10.2020 № 079-2012
на № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Белікової Ксенії Григорівни на тему: "Теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України" на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління впроваджено в діяльність Департаменту муніципальної безпеки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).

Зокрема, під час проведення Спільного навчання з органами управління та силами цивільного захисту м. Києва та Київської області щодо ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, спричиненої лісовими пожежами, використано рекомендації щодо організації спільних дій сил і засобів, залучених до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, та їх інформаційно-аналітичного забезпечення.

Директор

Роман ТКАЧУК

ДСНС України
 Черкаська обласна державна адміністрація
 НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
 ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
 ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ
 (НМЦ ЦЗ та БЖД Черкаської області)

Вул. 30 років Перемоги, 26, м. Черкаси, 18029, тел. (0472) 65-49-91, тел/факс: (0472) 65-40-15,
 E-mail: nmc.cherkasy@mns.gov.ua, код ЄДРПОУ 26260603

19.06.2018 №01-04/313

ДОВІДКА
 ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
 ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
 БАРИЛО Оксани Григорівни

Результати дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника наукового відділу Інституту державного управління у сфері цивільного захисту Барило Оксани Григорівни на тему: „Теоретико-методологічні засади системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України” на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 281 „Публічне управління та адміністрування” було впроваджено в Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Черкаської області при:

розробці робочих навчальних програм підготовки керівників робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, їх заступників та навчально-методичних матеріалів для проведення практичних занять за темою: „Методика роботи керівника робіт, штабу з ліквідації надзвичайної ситуації, начальників спеціалізованих служб з прийняття рішення на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації та забезпечення заходів цивільного захисту” (в частині використання новітніх інформаційних технологій під час функціонального навчання керівного складу органів управління та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією та здійсненням заходів цивільного захисту);

здійсненні навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (щодо застосування інноваційних освітніх методів навчання – методу аналізу конкретних ситуацій, проблемного методу, ділової гри);

проведенні спеціального об’єктового навчання за темою: „Дії органів управління та сил цивільного захисту щодо ліквідації наслідків надзвичайної

ситуації техногенного характеру на ВП Черкаська ТЕЦ” (шляхом використання алгоритмічної моделі визначення раціонального варіанту функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту, що забезпечило здійснення оцінювання вказаної системи в динаміці її функціонування).

Начальник Навчально-методичного центру
цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Черкаської області
підполковник служби цивільного захисту,
кандидат наук з державного управління

О.С. Биков

ДСНС України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ

вул. Овочівська, 8, м. Черкаси, 18034, тел./факс (0472) 55-09-71, тел. (0472) 55-09-53
www.fire.ck.ua код ЄДРПОУ 39117736 e-mail: chipb@mns.gov.ua

21.06.2018 № 37-01-32/1299

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
БАРИЛО Оксани Григорівни
«Теоретико-методологічні засади системи інформаційно-аналітичного
забезпечення цивільного захисту України»
у навчальний процес Черкаського інституту пожежної безпеки імені
Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Результати дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника наукового відділу Інституту державного управління у сфері цивільного захисту Барило Оксани Григорівни на тему: «Теоретико-методологічні засади системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України» на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» впроваджено в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України шляхом використання у навчальному процесі кафедрою управління у сфері цивільного захисту при викладанні таких навчальних дисциплін:

– «Організація управління діяльністю органів та підрозділів цивільного захисту»: тема 7. «Підготовка, прийняття та організація виконання управлінських рішень» (в частині науково-теоретичних розробок автора щодо використання алгоритму прийняття рішення керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що включає взаємопов'язані між

000819

собою блоки (заходи), де розкрито логічну послідовність та зміст роботи органу управління з організації та проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації);

– «Управління діяльністю організацій»: тема 9. «Інформування та оповіщення про загрозу і виникнення надзвичайної ситуації»; тема 12. «Організація діяльності та завдання штабу з ліквідації надзвичайної ситуації» (у вигляді запропонованого автором включення на законодавчому рівні до заходів із забезпечення дій органів управління та сил цивільного захисту інформаційно-аналітичного забезпечення як окремого виду забезпечення, організацію функціонування якого здійснювати керівником штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації).

Представлені Баріло Оксаною Григорівною матеріали дослідження щодо системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України мають належний науковий рівень та практичний зміст, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих законодавчих, наукових та емпіричних джерел.

В.о. начальника Черкаського інституту
пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного
захисту України
кандидат технічних наук, професор

О. М. Тищенко

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»

вул. Січових Стрільців, 52-а, м. Київ, 04053 ; тел. (044) 484-10-96, ф. 481-38-00

E-mail: rector@umo.edu.ua Код ЄДРПОУ 35830447

16. 11. 20 № 01-02/540

На № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Белікової Ксенії Григорівни на тему «Теоретико-методологічні засади формування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України» на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління, зокрема, доробок здобувача з питань дослідження сучасного стану інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України впроваджено в освітній процес кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій Державного закладу вищої освіти «Університету менеджменту освіти» на курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників.

Проректор з наукової роботи та інформатизації
державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»

[Handwritten signature]

Спірін О. М.

Завідувач кафедри
відкритих освітніх систем
та інформаційно-комунікаційних технологій
Центрального інституту післядипломної освіти
державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»

Касьян С. П.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
ІДУ НД ЦЗ

вул. Рибальська, 18, м. Київ, 01011, тел.: (044) 430-82-17, факс: (044) 430-91-91
 idundcz.dsns.gov.ua код ЄДРПОУ 43533709 E-mail: idundcz@dsns.gov.ua

01.12.2020 № 9401-1239/26 На № _____ від _____

ДОВІДКА

*про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Белікової Ксенії Григорівни на тему "Теоретико-методологічні засади
 функціонування та розвитку системи інформаційно-аналітичного
 забезпечення цивільного захисту України" на здобуття наукового ступеня
 доктора наук з державного управління за спеціальністю
 25.00.02 – механізми державного управління*

Одержані результати проведеного дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Белікової Ксенії Григорівни впроваджено в діяльність Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту в освітній процес, що реалізується за освітньо-професійною програмою підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування" галузі знань 28 "Публічне управління та адміністрування" (спеціалізація "Управління у сфері цивільного захисту"), зокрема кафедрою державного управління у сфері цивільного захисту використано рекомендації дисертантки щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішення керівником органу управління в умовах надзвичайних ситуацій з урахуванням можливих сценаріїв та алгоритмів дій.

В.о. начальника Інституту

Петро ВОЛЯНСЬКИЙ

**Всеукраїнська асоціація
«Інформаційна безпека та інформаційні технології»**

Україна, 03124, м. Київ, вул. Миколи Василенка, буд. 7-А

+380 44 227 83 02, www.vaibit.org.ua

Адреса для листування: Україна, 01054, м. Київ-54, а/с 162

Вих. № 81

від 25.09.2020 р.

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Висновки, пропозиції та рекомендації, одержані за результатами виконання дисертаційного дослідження старшого наукового співробітника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, кандидата технічних наук, старшого наукового співробітника Белікової Ксенії Григорівни на тему “Теоретико-методологічні засади формування та розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України” на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління, впроваджені в діяльності Громадської організації “Всеукраїнська асоціація “Інформаційна безпека та інформаційні технології” (далі – Асоціація).

Зокрема, у процесі виконання основних статутних завдань Асоціацією щодо сприяння розвитку інформаційного суспільства й електронної демократії, забезпеченню захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, поширення принципу мережевого нейтралітету, використано аналітичні матеріали та пропозиції з питань використання новітніх інформаційних технологій під час оповіщення та інформування населення про загрозу виникнення та виникнення надзвичайних ситуацій, а також його підготовки до дій в зазначених умовах.

**Голова Асоціації,
к.держ.упр.**

Л.В. Олексюк

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
ІДУ НД ЦЗ

вул. Рибальська, 18, м. Київ, 01011, тел.: (044) 430-82-17, факс: (044) 430-91-91
 idundcz.dsns.gov.ua код ЄДРПОУ 43533709 E-mail: idundcz@dsns.gov.ua

09.10.2020 № 94-118/30

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про участь у науково-дослідних роботах

Видана БЄЛІКОВІЙ Ксенії Григорівні, старшому науковому співробітнику науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (ІДУ НД ЦЗ) з підтвердженням про те, що вона дійсно брала участь у виконанні науково-дослідних робіт за темами: “Наукове обґрунтування змісту навчання населення виживанню в умовах надзвичайних ситуацій” (державний реєстраційний номер 0116U003027), наказ “Про затвердження керівників, відповідальних виконавців та виконавців науково-дослідних робіт” від 25.12.2015 № 159, “Створення бази даних інформаційних ресурсів системи підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях” (державний реєстраційний номер 0116U002991), “Дослідження організації підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань цивільного захисту” (державний реєстраційний номер 0116U003781), “Дослідження шляхів удосконалення послідовності та змісту роботи органів управління цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях” (державний реєстраційний номер 0117U004056), наказ “Про затвердження керівників, відповідальних виконавців та виконавців науково-дослідних робіт” від 23.12.2016 № 151, “Наукове обґрунтування удосконалення системи підвищення кваліфікації керівників та фахівців підвідомчих установ та

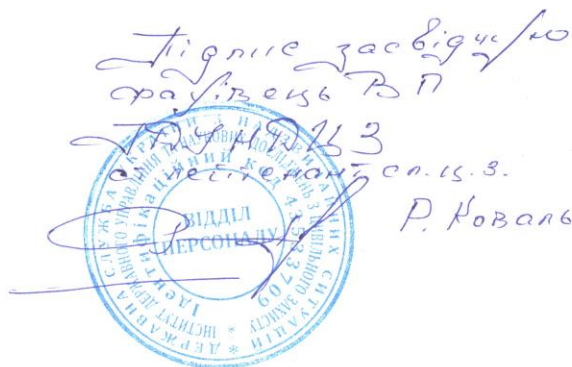
державних підприємств функціональних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту” (державний реєстраційний номер 0118U003077), наказ “Про затвердження керівників, відповідальних виконавців та виконавців науково-дослідних робіт” від 19.12.2017 № 183, “Дослідження методів організації взаємодії між силами цивільного захисту у надзвичайних ситуаціях” (державний реєстраційний номер 0119U000479), наказ “Про затвердження керівників, відповідальних виконавців та виконавців науково-дослідних робіт” від 27.12.2018 № 179, у межах яких автор запропонувала комплекс рекомендацій щодо розвитку системи управління в цивільному захисті, системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту України, як її складової частини, та вдосконалення механізмів державного управління у зазначеній сфері.

Заступник начальника науково-
організаційного відділу ІДУ НД ЦЗ
к.військ.н., доцент

Сергій ПОТЕРЯЙКО

Лідер загону
Фрої. Векс Р П
19.12.18
С. Потеряйко
Р. Коваль

Додаток Б

Результати

розрахунків оцінювання альтернативних методів функціонування СІАЗ ЦЗ,
що проведено за допомогою діалогової системи багатфункціонального аналізу
інформації і підтримки прийняття рішення “Фактор”

ТИТУЛЬНА ЗАСТАВКА СИСТЕМИ “ФАКТОР”

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 33:Nadiynist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:08:12 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0002

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/1.51/2.5		0.2005
A2	Paralelny	1.5	1	1/1.6	0.3049
A3	Integrats	2.5	1.6	1	0.4946

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 32:Stalist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:12:55 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0375

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1.4	1/2	0.2854
A2	Paralelny	1/1.4	1	1/1.5	0.2510
A3	Integrats	2	1.5	1	0.4636

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 31:Zmistovnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:14:31 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0122

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2.5	1/3.5	0.1396
A2	Paralelny	2.5	1	1/2	0.3100
A3	Integrats	3.5	2	1	0.5504

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 30:Reprezativnist informatsii
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:18:48 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0380

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2.5	1/4	0.1257
A2	Paralelny	2.5	1	1/3	0.2547
A3	Integrats	4	3	1	0.6196

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 29:Identichnist informatsii
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:20:05 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0122

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2	1/3.5	0.1489
A2	Paralelny	2	1	1/2.5	0.2644
A3	Integrats	3.5	2.5	1	0.5868

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 28:Chitkist informatsii
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:21:18 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.1259

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2.5	1/2.5	0.3036
A2	Paralelny	1/2.5	1	1/2	0.1775
A3	Integrats	2.5	2	1	0.5190

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 27:Tochnist informatsii
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:22:16 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.7515

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2.5	1/3	0.3121
A2	Paralelny	1/2.5	1	2	0.3071
A3	Integrats	3	1/2	1	0.3808

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 26:Zrozumilist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:26:02 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0872

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/3	2.5	0.2679
A2	Paralelny	3	1	2.9	0.5850
A3	Integrats	1/2.5	1/2.9	1	0.1471

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 25:Svoechnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:27:33 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0739

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2	1/2.5	0.1713
A2	Paralelny	2	1	1/3	0.2558
A3	Integrats	2.5	3	1	0.5729

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 24:Operativnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:28:31 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0380

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2.5	1/4	0.1257
A2	Paralelny	2.5	1	1/3	0.2547
A3	Integrats	4	3	1	0.6196

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 23:Povnota informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:34:32 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0749

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2	1/3.5	0.2338
A2	Paralelny	1/2	1	1/2.9	0.1568
A3	Integrats	3.5	2.9	1	0.6095

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 22:Aktualnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:37:27 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0559

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2.51/3.5		0.1343
A2	Paralelny	2.5	1	1/3	0.2603
A3	Integrats	3.5	3	1	0.6055

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 21:Dostovirnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:38:45 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0251

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	3	2.5	0.5697
A2	Paralelny	1/3	1	1/2	0.1602
A3	Integrats	1/2.5	2	1	0.2702

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 20:Adekvatnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:40:23 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0212

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2	1/4.5	0.1254
A2	Paralelny	2	1	1/3.6	0.2145
A3	Integrats	4.5	3.6	1	0.6601

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 19:Korisnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:42:50 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0796

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2	1/3.1	0.2522
A2	Paralelny	1/2	1	1/2.5	0.1707
A3	Integrats	3.1	2.5	1	0.5771

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 18:Tsinnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:43:44 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0739

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	3	2.5	0.5729
A2	Paralelny	1/3	1	2	0.2558
A3	Integrats	1/2.5	1/2	1	0.1713

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 13:IAZ naselenia z yogo diy u nadzvichaynomu stani

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:44:53 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0462

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2.5	2	0.5134
A2	Paralelny	1/2.5	1	1/2.5	0.1631
A3	Integrats	1/2	2.5	1	0.3235

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 12:IAZ priyniatia OU rishenia u nadzvichaynomu stani

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:45:55 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0251

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2.5	1/4.5	0.1184
A2	Paralelny	2.5	1	1/3	0.2497
A3	Integrats	4.5	3	1	0.6318

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 11:IAZ naselenia z yogo diy u nadzvichayniy situats

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:47:06 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0380

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2	2.5	0.5266
A2	Paralelny	1/2	1	1/1.5	0.2136
A3	Integrats	1/2.5	1.5	1	0.2598

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 10:IAZ priyniatia OU rishenia u nadzvichaniy situats

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:47:55 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0590

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/2.5	1/4	0.1232
A2	Paralelny	2.5	1	1/3.5	0.2373
A3	Integrats	4	3.5	1	0.6395

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 9 :IAZ naselenia z opovichenia ta informuvania NS

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:48:57 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.1080

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	2.3	1/2.5	0.2963
A2	Paralelny	1/2.3	1	1/2	0.1833
A3	Integrats	2.5	2	1	0.5204

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 8 :IAZ OU opovichenia ta informuvania pro NS

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:49:49 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0279

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/3.5	1/3	0.1300
A2	Paralelny	3.5	1	2	0.5443
A3	Integrats	3	1/2	1	0.3257

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 7 :IAZ pidgotovki naselenia do diy u NS

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:50:41 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0279

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	3.5	3	0.6106
A2	Paralelny	1/3.5	1	1/2	0.1458
A3	Integrats	1/3	2	1	0.2436

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ АЛЬТЕРНАТИВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 6 :IAZ pidgotovki OU do diy u NS
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 09:58:47 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0559

NN	Альтернативы	A1	A2	A3	Приоритет
A1	Poslidovn	1	1/3	1/3.5	0.1276
A2	Paralelny	3	1	1/2.5	0.2969
A3	Integrats	3.5	2.5	1	0.5755

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 17:Moglivist zruchnogo spiyniatia informatsii
СРАВНИВАЮТСЯ 4 ФАКТОРОВ:

F 1 (36) : Faktor 30 : Reprezativnist informatsii

F 2 (37) : Faktor 31 : Zmistovnist informatsii

F 3 (38) : Faktor 32 : Stalist informatsii

F 4 (39) : Faktor 33 : Nadiynist informatsii

Время документирования: Thu Aug 02 10:10:13 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0035

NN	Факторы	F1	F2	F3	F4	Приоритет
F1	Faktor 30	1	1/2.3	1.2	1/1.5	0.1817
F2	Faktor 31	2.3	1	2	1.5	0.3836
F3	Faktor 32	1/1.2	1/2	1	1/1.6	0.1692
F4	Faktor 33	1.5	1/1.5	1.6	1	0.2655

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 16:Moglivist povnoti vikoristania informatsii
СРАВНИВАЮТСЯ 4 ФАКТОРОВ:

F 1 (31) : Faktor 26 : Zrozumilist informatsii

F 2 (32) : Faktor 27 : Tochnist informatsii

F 3 (33) : Faktor 28 : Chitkist informatsii

F 4 (34) : Faktor 29 : Identichnist informatsii

Время документирования: Thu Aug 02 10:14:30 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0021

NN	Факторы	F1	F2	F3	F4	Приоритет
F1	Faktor 26	1	1/1.6	2	1/1.5	0.2190
F2	Faktor 27	1.6	1	2.8	1/1.2	0.3187
F3	Faktor 28	1/2	1/2.8	1	1/3	0.1130
F4	Faktor 29	1.5	1.2	3	1	0.3493

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 15:Kritichnist informatsii stanu zminam obstanovki

СРАВНИВАЮТСЯ 6 ФАКТОРОВ:

F 1 (24) : Faktor 20 : Adekvatnist informatsii

F 2 (25) : Faktor 21 : Dostovirnist informatsii

F 3 (26) : Faktor 22 : Aktualnist informatsii

F 4 (27) : Faktor 23 : Povnota informatsii

F 5 (28) : Faktor 24 : Operativnist informatsii

F 6 (29) : Faktor 25 : Svoechnist informatsii

Время документирования: Thu Aug 02 10:21:48 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0045

NN	Факторы	F1	F2	F3	F4	F5	F6	Приоритет
F1	Faktor 20	1	1/2.21/1.3	1.2	1.2	1/1.4		0.1334
F2	Faktor 21	2.2	1	2.1	2	3	1.3	0.2852
F3	Faktor 22	1.3	1/2.1	1	1/1.1	1.4	1/1.3	0.1447
F4	Faktor 23	1/1.2	1/2	1.1	1	1.5	1/1.2	0.1438
F5	Faktor 24	1/1.2	1/3	1/1.41/1.5	1	1/2.1		0.0990
F6	Faktor 25	1.4	1/1.3	1.3	1.2	2.1	1	0.1939

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 14:Pridatnist informatsii do vikoristania

СРАВНИВАЮТСЯ 2 ФАКТОРОВ:

F 1 (21) : Faktor 18 : Tsinnist informatsii

F 2 (22) : Faktor 19 : Korisnist informatsii

Время документирования: Thu Aug 02 10:23:20 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0000

NN	Факторы	F1	F2	Приоритет
F1	Faktor 18	1	1/2	0.4500
F2	Faktor 19	2	1	0.5500

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 5 :Funksionuvania SIAZ TSZ u nadzvichaynomu stani

СРАВНИВАЮТСЯ 2 ФАКТОРОВ:

F 1 (18) : Faktor 12 : IAZ priyniatia OU rishenia u nadzvichaynomu stani

F 2 (19) : Faktor 13 : IAZ naselenia z yogo diy u nadzvichaynomu stani

Время документирования: Thu Aug 02 10:24:08 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0000

NN	Факторы	F1	F2	Приоритет
F1	Faktor 12	1	1/2.3	0.4350
F2	Faktor 13	2.3	1	0.5650

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 4 :Funksionuvania SIAZ TSZ u nadzvichaiyniy situats

СРАВНИВАЮТСЯ 2 ФАКТОРОВ:

F 1 (15) : Faktor 10 : IAZ priyniatia OU rishenia u nadzvichaiyniy situats

F 2 (16) : Faktor 11 : IAZ naselenia z yogo diy u nadzvichaiyniy situats

Время документирования: Thu Aug 02 10:24:47 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0000

NN	Факторы	F1	F2	Приоритет
F1	Faktor 10	1	3.2	0.6100
F2	Faktor 11	1/3.2	1	0.3900

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 3 :Funktionsuvania SIAZ u pidvicheniy gotovnosti

СРАВНИВАЮТСЯ 2 ФАКТОРОВ:

F 1 (12) : Faktor 8 : IAZ OU opovichenia ta informuvania pro NS

F 2 (13) : Faktor 9 : IAZ naselenia z opovichenia ta informuvania NS

Время документирования: Thu Aug 02 10:25:19 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0000

NN	Факторы	F1	F2	Приоритет
F1	Faktor 8	1	1.7	0.5350
F2	Faktor 9	1/1.7	1	0.4650

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 2 :Funktionsuvia SIAZ TSZ v povsiakdeniy diyalnosti

СРАВНИВАЮТСЯ 2 ФАКТОРОВ:

F 1 (9) : Faktor 6 : IAZ pidgotovki OU do diy u NS

F 2 (10) : Faktor 7 : IAZ pidgotovki naselenia do diy u NS

Время документирования: Thu Aug 02 10:25:48 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0000

NN	Факторы	F1	F2	Приоритет
F1	Faktor 6	1	1.8	0.5400
F2	Faktor 7	1/1.8	1	0.4600

ПОПАРНОЕ СРАВНЕНИЕ ФАКТОРОВ ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 1 :Integralna yakist SIAZ TSZ

СРАВНИВАЮТСЯ 8 ФАКТОРОВ:

F 1 (8) : Faktor 2 : Funktionsuvia SIAZ TSZ v povsiakdeniy diyalnosti

F 2 (11) : Faktor 3 : Funktionsuvania SIAZ u pidvicheniy gotovnosti

F 3 (14) : Faktor 4 : Funktionsuvania SIAZ TSZ u nadzvichaiyniy situats

F 4 (17) : Faktor 5 : Funktionsuvania SIAZ TSZ u nadzvichaynomu stani

F 5 (20) : Faktor 14 : Pridatnist informatsii do vikoristania

F 6 (23) : Faktor 15 : Kritichnist informatsii stanu zminam obstanovki

F 7 (30) : Faktor 16 : Moglivist povnoti vikoristania informatsii

F 8 (35) : Faktor 17 : Moglivist zruchnogo spiyniatia informatsii

Время документирования: Thu Aug 02 10:49:12 2018

РАССОГЛАСОВАННОСТЬ ДАННЫХ 0.0873

NN	Факторы	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	Приоритет
F1	Faktor 2	1	1/1.51/2.11/3.3	3.1	2.7	4.1	1/1.2			0.1615
F2	Faktor 3	1.5	1	1/1.61/2.41/1.31/1.71/2.11/1.7						0.0832
F3	Faktor 4	2.1	1.6	1	1/1.7	1.6	2.1	1/1.2	1.6	0.1469
F4	Faktor 5	3.3	2.4	1.7	1	1.8	2.4	1.8	2.8	0.2287
F5	Faktor 14	1/3.1	1.3	1/1.61/1.8	1	1.3	1/1.4	1.5		0.0891
F6	Faktor 15	1/2.7	1.7	1/2.11/2.41/1.3	1	1/2.1	1.2			0.0764
F7	Faktor 16	1/4.1	2.1	1.2	1/1.8	1.4	2.1	1	2.2	0.1266
F8	Faktor 17	1.2	1.7	1/1.61/2.81/1.51/1.21/2.2	1					0.0876

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 33:Nadiynist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:51:05 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 32:Stalist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:51:33 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 31:Zmistovnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:52:06 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 30:Reprezativnist informatsii

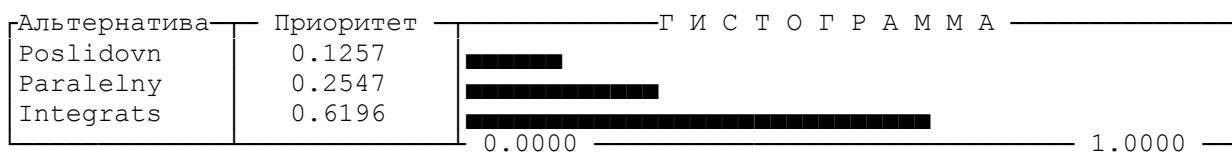
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:52:24 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 29:Identichnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:52:36 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 28:Chitkist informatsii

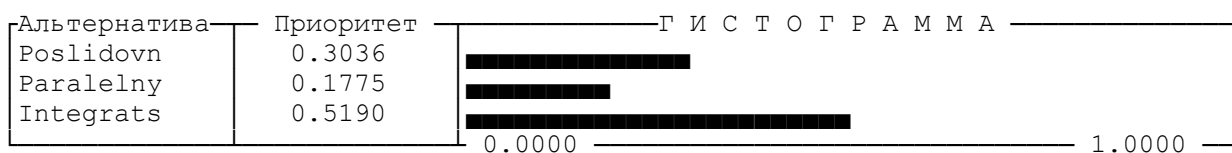
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:52:49 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 27:Tochnist informatsii

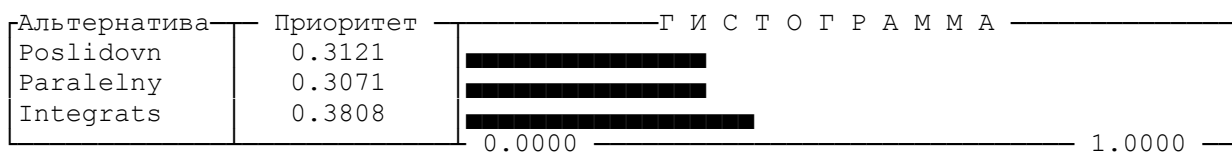
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:53:00 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 26:Zrozumilist informatsii

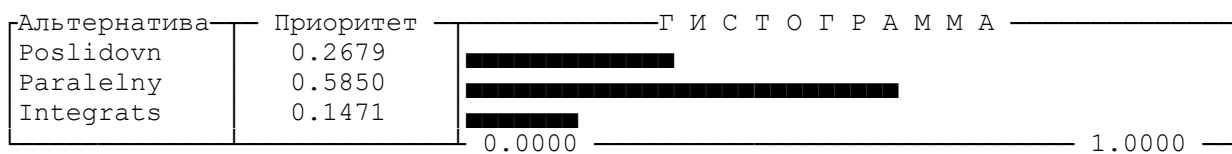
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:53:23 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 25:Svoechasnist informatsii

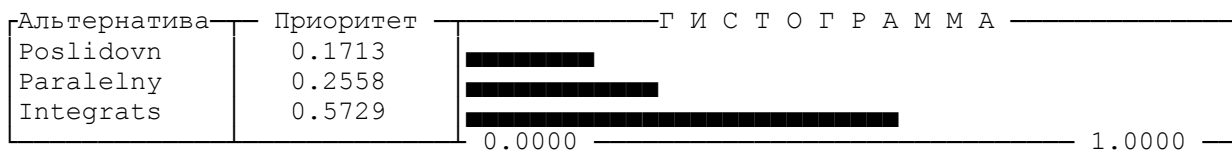
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:53:34 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 24:Operativnist informatsii

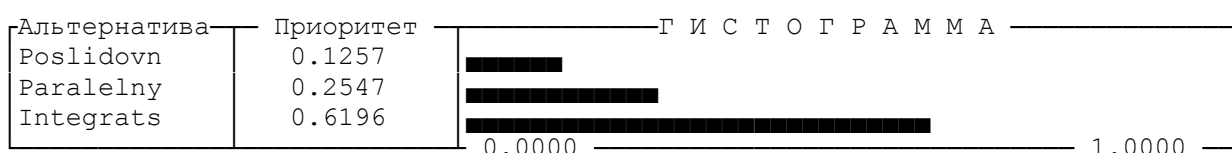
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:53:43 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 23:Povnota informatsii

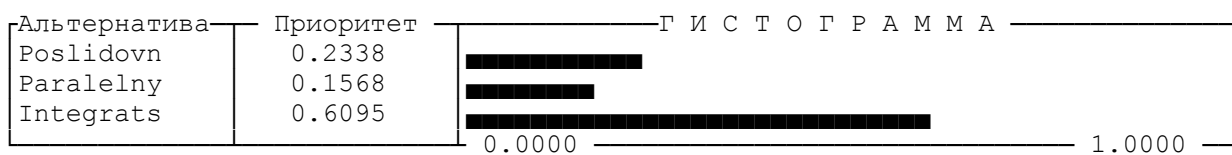
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:53:53 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 22:Aktualnist informatsii

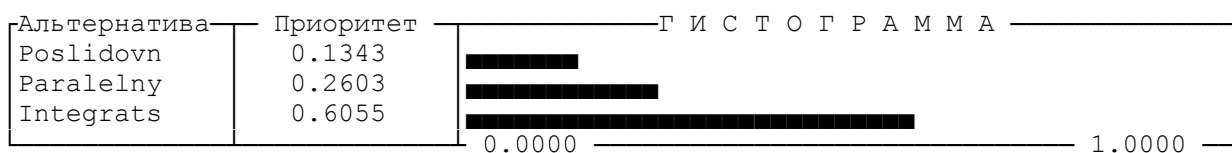
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:54:08 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 21:Dostovirnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:54:18 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 20:Adekvatnist informatsii

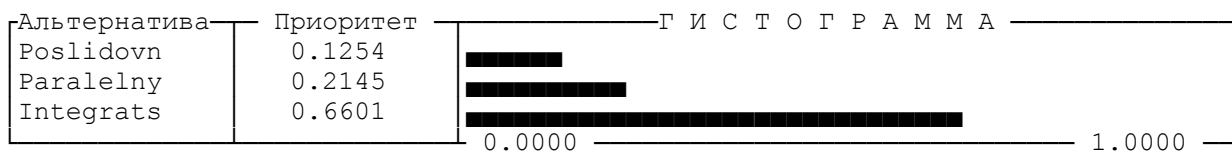
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:54:35 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 19:Korisnist informatsii

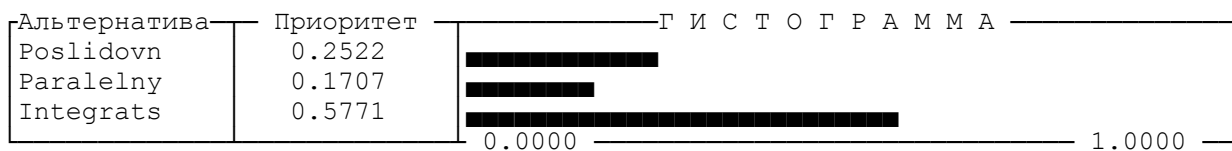
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:54:44 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО

ФАКТОРА Faktor 18:Tsinnist informatsii

СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:54:55 2018

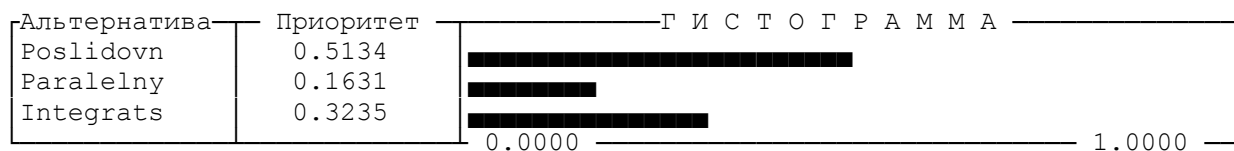
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 13:IAZ naselenia z yogo diy u nadzvichaynomu stani
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:55:07 2018

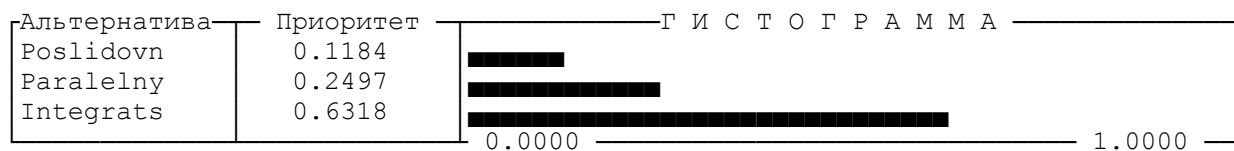
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 12:IAZ priyniatia OU rishenia u nadzvichaynomu stani
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:55:20 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 11:IAZ naselenia z yogo diy u nadzvichayniy situats
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:55:29 2018

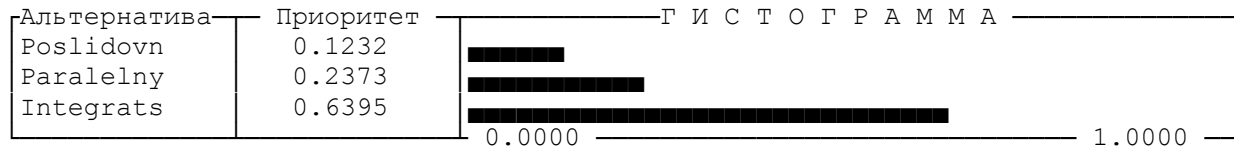
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 10:IAZ priyniatia OU rishenia u nadzvichaniy situats
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:55:40 2018

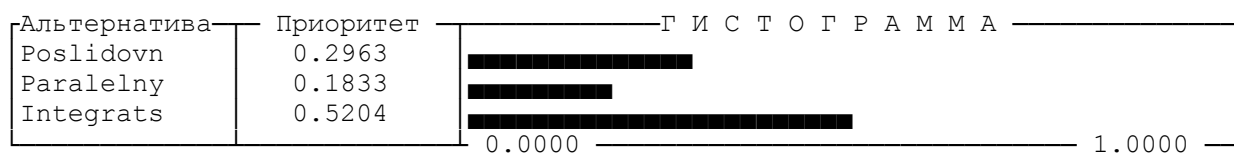
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
ФАКТОРА Faktor 9 :IAZ naselenia z opovichenia ta informuvania NS
СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:55:50 2018

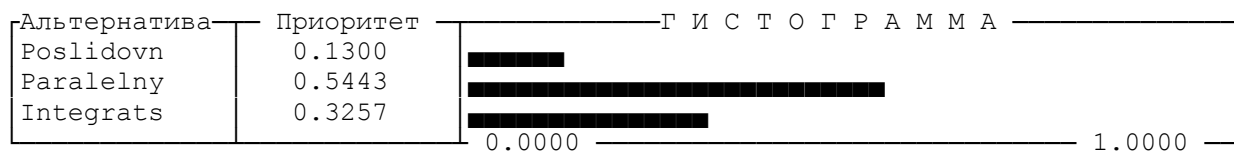
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 8 :IAZ OU opovichenia ta informuvania pro NS
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:55:59 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 7 :IAZ pidgotovki naselenia do diy u NS
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:56:11 2018

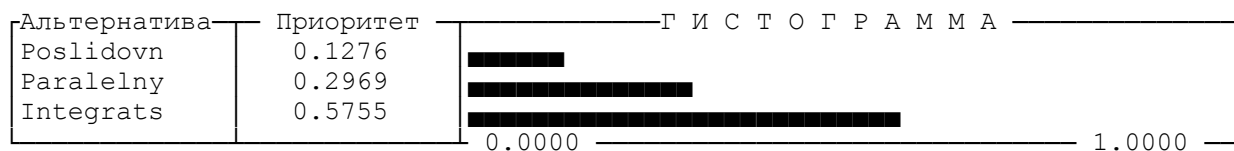
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 6 :IAZ pidgotovki OU do diy u NS
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:56:23 2018

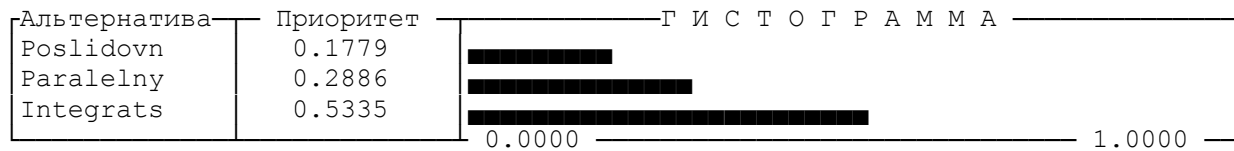
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 17:Moglivist zruchnogo spiyniatia informatsii
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:56:56 2018

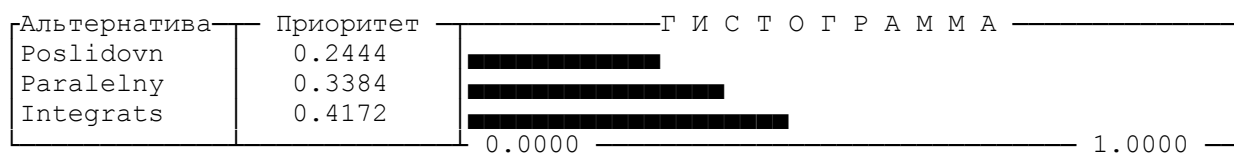
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 16:Moglivist povnoti vikoristania informatsii
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:57:06 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 15:Kritichnist informatsii stanu zminam obstanovki
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:57:17 2018

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 14:Pridatnist informatsii do vikoristania
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:57:26 2018

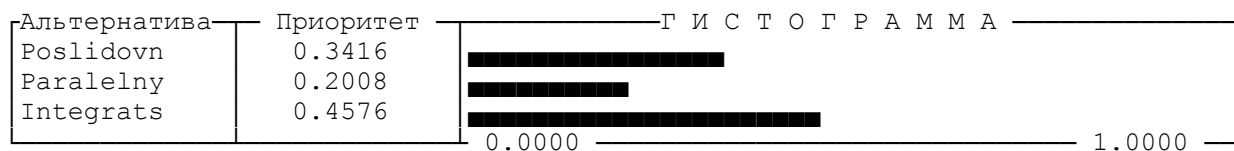
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 5 :Funktsionuvania SIAZ TSZ u nadzvichaynomu stani
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:57:39 2018

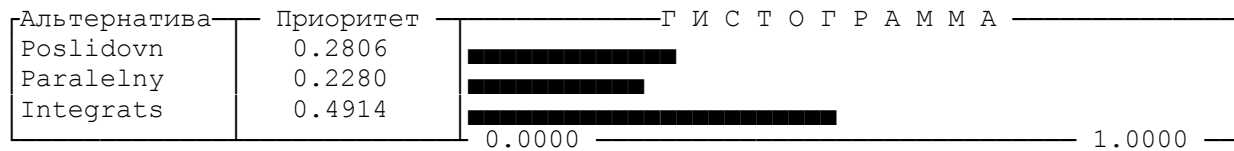
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 4 :Funktsionuvania SIAZ TSZ u nadzvichaiyniy situats
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:57:51 2018

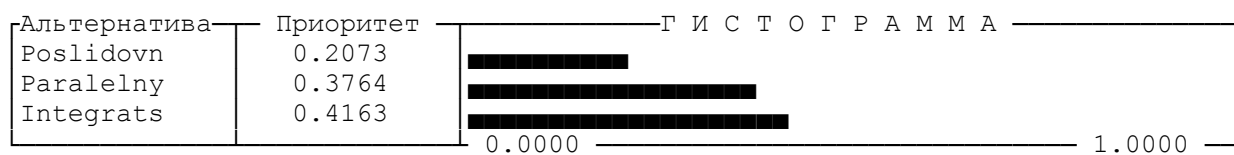
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 3 :Funktsionuvania SIAZ u pidvicheniy gotovnosti
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:58:01 2018

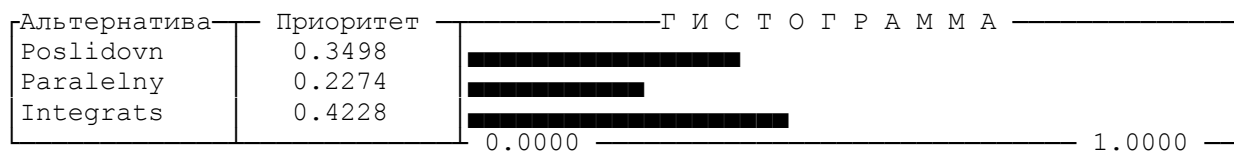
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 2 :Funktsionuvia SIAZ TSZ v povsiakdeniy diyalnosti
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:58:10 2018

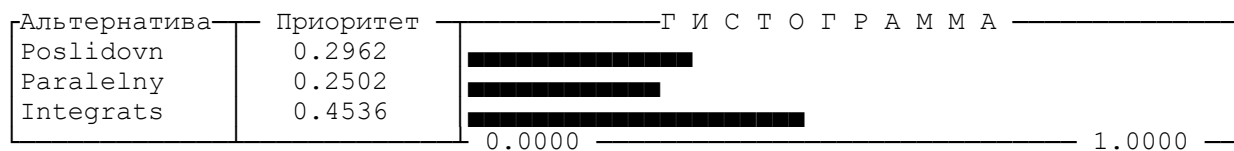
РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ УСЛОВНОГО ВЫБОРА ОТНОСИТЕЛЬНО
 ФАКТОРА Faktor 1 :Integralna yakist SIAZ TSZ
 СРАВНИВАЮТСЯ 3 АЛЬТЕРНАТИВ:

A 1 (9) : Poslidovn :

A 2 (10) : Paralelny :

A 3 (11) : Integrats :

Время документирования: Thu Aug 02 10:58:20 2018

Додаток В

Результати

розрахунків за методом оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ
(за наведеним прикладом)

Загальний опис методу оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ.

В роботі визначено науковий підхід, за допомогою якого можливо оцінити якість функціонування СІАЗ ЦЗ шляхом визначення її відповідності вимогам, що пред'являються в певних обставинах щодо організації дій в умовах НС, за допомогою інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ.

Критерієм у зазначеному способі визначено вираз такого виду:

$$R_{ia3} \geq R_{ia3}^{\Pi} \quad (5.2)$$

Частковими показниками оцінювання ступеня ІАЗ обрано адекватність інформації обставинам, повноту та корисність, оперативність її обробки.

З метою оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ щодо організації дій в умовах НС застосовано метод ранжування показників.

Опис методу ранжування показників.

Під ранжуванням трактують встановлення значущості показників на підставі їх упорядкування. Для встановлення рангу важливості часткових показників залучаються експерти. Ранг важливості i -го часткового показника розраховується за такою залежністю:

$$R_{z_i} = 1 - \frac{n_{z_i} - 1}{Z} \quad (5.10)$$

Усі розраховані значення рангів важливості часткових показників додаються:

$$R = \sum_{i=1}^Z R_{z_i} \quad (5.11)$$

На підставі отриманих даних визначається коефіцієнт відносної важливості часткового показника за формулою:

$$W_i = \frac{R_{z_i}}{R} \quad (5.12)$$

Послідовність застосування методу ранжування показників (приклад для трьох показників).

1. Встановлюється перелік показників (автором) та їх значущість (експертами):

2. Встановлюються ранги важливості i -го часткового показника (автором на підставі їх значущості):

3. Додаються розраховані значення рангів показників:

4. Визначаються коефіцієнти відносної важливості показників (автором).

Оцінювання адекватності інформації обставинам в роботі здійснено за такою послідовністю.

1. Встановлюється перелік тематичних інформаційних матриць, що використовують ОУ під час вироблення рішення для оцінювання адекватності інформації та їх значущість.

2. Встановлюються ранги важливості часткових показників важливості та адекватності інформації.

3. Додаються розраховані значення рангів часткових показників важливості та адекватності інформації.

4. Визначаються коефіцієнти відносної важливості показників важливості та адекватності інформації.

5. Оцінюється адекватність інформації шляхом визначення коефіцієнту її адекватності.

В роботі подано результати оцінювання адекватності інформації обставинам за визначеною послідовністю (приклад розрахунку).

Встановлено перелік тематичних інформаційних матриць, що використовують ОУ під час вироблення рішення, показників важливості i -ої тематичної інформаційної матриці Wm_i (автором) та їх значущість (експертами):

1) визначення замислу дій СЦЗ в умовах НС;

2) визначення завдань СЦЗ в умовах НС;

3) визначення питань щодо організації управління в умовах НС.

Встановлено ранги важливості i -го часткового показника важливості i -ої

тематичної інформаційної матриці Wm_i (експертами) за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{3} = 1; R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{3} = 0,66; R_{Z_3} = 1 - \frac{3-1}{3} = 0,34$$

Додано розраховані значення рангів i -го часткового показника важливості i -ої тематичної інформаційної матриці за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,66 + 0,34 = 2$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості i -го часткового показника важливості i -ої тематичної інформаційної матриці за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{2} = 0,5; W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,66}{2} = 0,33; W_3 = \frac{R_{Z_3}}{R} = \frac{0,34}{2} = 0,17$$

Встановлено перелік тематичних інформаційних матриць, що використовують ОУ під час вироблення рішення, показників адекватності інформації Km_i (автором) та їх значущість (експертами), ранги важливості та коефіцієнти відносної важливості i -го часткового показника адекватності інформації i -ої тематичної інформаційної матриці (автором):

- 1) визначення замислу дій СЦЗ в умовах НС;
- 2) визначення питань управління в умовах НС;
- 3) визначення завдань СЦЗ в умовах НС.

Встановлено ранги важливості адекватності інформації i -ої тематичної інформаційної матриці, що входить до складу інтегрального показника за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{3} = 1; R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{3} = 0,66; R_{Z_3} = 1 - \frac{3-1}{3} = 0,34$$

Додано розраховані значення рангів i -го часткового показника адекватності i -тої тематичної інформаційної матриці за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,66 + 0,34 = 2$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості i -го часткового показника адекватності i -тої тематичної інформаційної матриці за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{2} = 0,5; W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,66}{2} = 0,33; W_3 = \frac{R_{Z_3}}{R} = \frac{0,34}{2} = 0,17$$

Адекватність інформації обставинам, що склались, в роботі визначається

показником – ступенем досягнення адекватності інформації, що характеризує відповідність інформації реальному стану ситуації. Чисельне значення цього показника розраховується за залежністю:

$$K_{ad} = \sum_{i=1}^N K m_i \cdot W m_i \quad (5.3)$$

В роботі наведено результати розрахунків ступеня досягнення адекватності інформації за математичними залежностями, що, зокрема, передбачено методикою визначення відносної важливості показників, враховує вихідні дані експертів, та представлено прикладом:

$$K_{ad} = 0,5 \times 0,5 + 0,33 \times 0,17 + 0,17 \times 0,33 = 0,25 + 0,05 + 0,05 = 0,35$$

Оцінювання відповідності ступеня ІАЗ вимогам повноти та корисності інформації в роботі здійснено за допомогою інтегрального показника – ступеня здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі інформації стану, що має ОУ під час організації дій у НС.

Вказаний показник чисельно характеризує ступінь здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі обсягу і корисності інформації стану, що мають ОУ та визначається за залежністю:

$$\theta = \theta^* \left(\frac{1}{\theta^*} \right)^I, \quad (5.4)$$

Відношення обсягу корисної інформації стану, що зібрана та оброблена під час організації дій в умовах НС до необхідного її обсягу для прийняття раціонального рішення I можна розрахувати за математичною залежністю:

$$I = \frac{\sum_{i=1}^{N_1} N_i^{i3} \cdot K_i^{i3} + \sum_{i=1}^{N_2} N_i^{p3} \cdot K_i^{p3} + \sum_{i=1}^{N_3} N_i^{mm} \cdot K_i^{mm}}{\sum_{i=1}^{M_1} N_i^{i3} \cdot K_i^{i3} + \sum_{i=1}^{M_2} N_i^{p3} \cdot K_i^{p3} + \sum_{i=1}^{M_3} N_i^{mm} \cdot K_i^{mm}}, \quad (5.5)$$

Визначено кількість інформаційних завдань, що можуть вирішити ОУ відповідно до інформації стану N_i^{i3} , N_I (автором), їх значущість (експертами) ранги важливості i -го часткового показника та коефіцієнти відносної важливості показників, що наведено в роботі прикладом:

1) прийняття рішення;

- 2) організація взаємодії;
- 3) організація управління.

Встановлено ранги важливості i -го часткового показника необхідного обсягу інформації щодо інформаційних завдань за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{3} = 1; R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{3} = 0,66; R_{Z_3} = 1 - \frac{3-1}{3} = 0,34$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,66 + 0,34 = 2$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників (інформація стану) щодо інформаційних завдань за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{2} = 0,5; W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,66}{2} = 0,33; W_3 = \frac{R_{Z_3}}{R} = \frac{0,34}{2} = 0,17$$

Визначено кількість інформаційних завдань, що необхідно вирішити відповідно до інформації стану N_i^{i3} , M_l (автором), їх значущість (експертами) ранги важливості i -го часткового показника та коефіцієнти відносної важливості показників, що наведено в роботі прикладом:

- 1) прийняття рішення;
- 2) оцінка обставин;
- 3) організація управління.

Встановлено ранги важливості i -го часткового показника необхідного обсягу інформації щодо інформаційних завдань за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{3} = 1; R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{3} = 0,66; R_{Z_3} = 1 - \frac{3-1}{3} = 0,34$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,66 + 0,34 = 2$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників (інформація стану) щодо інформаційних завдань за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{2} = 0,5; W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,66}{2} = 0,33; W_3 = \frac{R_{Z_3}}{R} = \frac{0,34}{2} = 0,17$$

Визначено перелік розрахункових задач щодо ІАЗ ОУ в умовах НС, що можуть бути вирішені відповідно до інформації стану N_i^{p3} , N_2 , (автором), їх

значущість (експертами), ранги важливості та коефіцієнти відносної важливості показників (автором):

- 1) розрахунок сил і засобів ЦЗ за завданнями;
- 2) розрахунок можливостей сил і засобів ЦЗ;
- 3) розрахунок часу на виконання завдань.

Встановлено ранги важливості показників за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{3} = 1; R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{3} = 0,66; R_{Z_3} = 1 - \frac{3-1}{3} = 0,34$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,66 + 0,34 = 2$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників (інформація стану) за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{2} = 0,5; W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,66}{2} = 0,33; W_3 = \frac{R_{Z_3}}{R} = \frac{0,34}{2} = 0,17$$

Визначено перелік розрахункових задач щодо ІАЗ ОУ в умовах НС, що необхідно вирішити відповідно до інформації стану (автором) N_i^{p3} , M_2 , їх значущість (експертами), ранги важливості та коефіцієнти відносної важливості показників (автором):

- 1) розрахунок сил і засобів ЦЗ за завданнями;
- 2) розрахунок можливостей сил і засобів ЦЗ;
- 3) розрахунок зони ураження.

Встановлено ранги важливості показників за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{3} = 1; R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{3} = 0,66; R_{Z_3} = 1 - \frac{3-1}{3} = 0,34$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,66 + 0,34 = 2$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників (інформація стану) за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{2} = 0,5; W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,66}{2} = 0,33; W_3 = \frac{R_{Z_3}}{R} = \frac{0,34}{2} = 0,17$$

Визначено перелік математичних моделей, що можуть бути використано для оцінювання СІАЗ ЦЗ N_i^{mm} , N_3 (автором), їх значущість (експертами), рангів

важливості та коефіцієнтів відносної важливості показників (автором):

- 1) математична модель оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ;
- 2) математична модель оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ.

Встановлено ранги важливості показників за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{2} = 1; \quad R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{2} = 0,5$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,5 = 1,5$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{1,5} = 0,67; \quad W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,5}{1,5} = 0,33$$

Визначено перелік математичних моделей, що необхідно використати для оцінювання СІАЗ ЦЗ N_i^{mm} , M_3 (автором), їх значущість (експертами), рангів важливості та коефіцієнтів відносної важливості показників (автором):

- 1) математична модель оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ;
- 2) математична модель оцінювання методів функціонування СІАЗ ЦЗ.

Встановлено ранги важливості показників за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{2} = 1; \quad R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{2} = 0,5$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,5 = 1,5$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{1,5} = 0,67; \quad W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,5}{1,5} = 0,33$$

Проведено розрахунок відношення корисності інформації стану, що зібрана та оброблена під час організації дій в умовах НС, до необхідного її обсягу для прийняття раціонального рішення керівником ОУ за формулою 5.5:

$$\begin{aligned} I &= \frac{(0,5 \times 0,33 \times 0,17) + (0,5 \times 0,33 \times 0,17) + (0,67 \times 0,33)}{(0,5 \times 0,33 \times 0,17) + (0,5 \times 0,33 \times 0,17) + (0,67 \times 0,33)} = \\ &= \frac{0,02805 + 0,02805 + 0,2211}{0,02805 + 0,02805 + 0,2211} = \frac{0,2772}{0,2772} = 1 \end{aligned}$$

Визначення оперативності обробки інформації.

Оперативність обробки інформації у прикладі оцінено часом її обробки ОУ в умовах НС. Цей показник чисельно характеризує час, що витрачається ОУ на обробку інформації стану під час проведення процедур перетворення її в інформацію управління для виконання завдань в умовах НС. Оперативність обробки інформації ОУ передбачає досягнення балансу між потрібним часом та таким, що є в розпорядженні ОУ під час виконання завдань управління.

Під часом, що є у розпорядженні, трактують директивно встановлений час керівником вищої ланки управління. Також враховано критичний час ($T_{кр}$) – час, протягом якого зміни ситуації не призведуть до значного зниження ефективності заходів з організації дій, а також під час якого НС не переходить на вищий рівень її класифікації, баланс часу під час організації дій визначено за залежністю:

$$T_{oy} \leq T_p, \text{ при } T_p \leq T_{кр} \quad (5.6)$$

$$T_{oy} \leq T_{кр}, \text{ при } T_p > T_{кр} \quad (5.7)$$

Час роботи ОУ під час обробки інформації в процесі організації дій T_{oy} складається з часу, що витрачається на розв'язання задач:

$$T_{oy} = T_p + T_{дз} + T_{пл} + T_{вз} + T_{сп} + T_{ус} + T_{заб} \quad (5.8)$$

У прикладі подано, що час, який є у розпорядженні керівника ОУ, більший за потрібний час роботи ОУ для організації дій в умовах НС, а критичний час більший за потрібний час, тобто досягнуто баланс часу на підготовку до дій в умовах НС.

Визначення інтегрального показника оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ.

Шляхом згортання вказаних даних в інтегральний показник оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ щодо організації дій – ступінь ІАЗ ОУ, що реалізується R_{iaz} , який визначено за залежністю:

$$R_{iaz} = W \times \theta + W \times K_{ад} \text{ (за умов, що } T_{oy} \leq T_p, \text{ або } T_{oy} \leq T_{кр}, 0 < W < 1 \text{)} \quad (5.9)$$

Потрібний ступінь ІАЗ R_{iaz}^{Π} визначено за допомогою опитування експертів

та складає: $R_{iaz}^{\Pi} = 0,70$.

Визначено значущість показників, що характеризують коефіцієнт відносної важливості W (адитивна згортка):

- 1) ступінь здатності прийняття ОУ раціонального рішення (θ);
- 2) ступінь досягнення адекватності інформації (K_{ad}).

Встановлено ранги важливості показників за формулою 5.10:

$$R_{Z_1} = 1 - \frac{1-1}{2} = 1; \quad R_{Z_2} = 1 - \frac{2-1}{2} = 0,5$$

Додано розраховані значення рангів показників за формулою 5.11:

$$R = 1 + 0,5 = 1,5$$

Визначено коефіцієнти відносної важливості показників за формулою 5.12:

$$W_1 = \frac{R_{Z_1}}{R} = \frac{1}{1,5} = 0,67; \quad W_2 = \frac{R_{Z_2}}{R} = \frac{0,5}{1,5} = 0,33$$

Визначено ступінь здатності ОУ щодо прийняття раціонального рішення на підставі інформації стану, що має ОУ під час організації дій в умовах НС за формулою 5.4:

$$\theta = 0,4 \times \left(\frac{1}{0,4}\right)^{-1} = 0,4 \times 2,5 = 1$$

Визначено ступінь ІАЗ, що реалізується за формулою 5.9:

$$R_{iaz} = 0,67 \times 1 + 0,33 \times 0,35 = 0,67 + 0,12 = 0,79$$

Визначено досягнення критерію відповідності якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що до неї пред'являються, за залежністю:

$$R_{iaz} \geq R_{iaz}^{\Pi} \quad (5.2)$$

Встановлено значення показників: ступеня ІАЗ, що реалізується, $R_{iaz} = 0,79$ та потрібного ступеня ІАЗ $R_{iaz}^{\Pi} = 0,70$

Встановлено досягнення критерію відповідності якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що до неї пред'являються, за залежністю:

$$R_{iaz} \geq R_{iaz}^{\Pi}$$

Отже, пропонований метод дозволяє здійснити оцінювання якості

функціонування СІАЗ ЦЗ з позиції відповідності вимогам, що пред'являються до неї під час організації дій, а саме: адекватності інформації обставинам, що склались, повноті, корисності інформації та оперативності її обробки, що обрано частковими показниками.

Кількісно оцінити відповідність якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що до неї пред'являються, можливо за умови використання інтегрального показника – ступеня ІАЗ ОУ в умовах НС. Критерієм відповідності якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що до неї пред'являються, обрано вираз виду:

$$R_{iaz} \geq R_{iaz}^{\Pi}.$$

Метод дозволяє:

визначати відповідність якості функціонування СІАЗ ЦЗ вимогам, що пред'являються до неї під час організації дій в умовах НС;

розраховувати ступінь ІАЗ ОУ щодо організації дій в умовах НС;

оцінювати результати розроблених рекомендацій щодо удосконалення якості функціонування СІАЗ ЦЗ;

використовувати результати оцінювання якості функціонування СІАЗ ЦЗ для визначення раціонального методу її функціонування.

Результати проведених розрахунків за запропонованим методом на прикладі підтвердили його валідність, а саме – відповідність методу й отриманих результатів поставленим завданням дослідження.

Додаток Г

Список публікацій здобувача за темою дисертації
та відомості про апробацію результатів дисертації

– в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України з державного управління

1. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Діяльність органів державного управління у сфері цивільного захисту. *Держ. упр.: удоскон. та розв. : електр. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-економ. ун-т.* 2010. № 11. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=209> (дата звернення: 06.07.2020).

Особистий внесок: вишукано проблемне питання, що полягає у виконанні завдання щодо безперервного та комплексного моніторингу стану важливих об'єктів господарювання, природних ресурсів та довкілля з метою запобігання та адекватного реагування на виникнення НС.

2. Барило О. Г. Інформація як складова системи державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн.* 2011. № 2. С. 76–78.

3. Потеряйко С. П., Барило О. Г., Тищенко В. О. Оцінювання ефективності організації державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр. : зб. наук. праць.* Київ : АМУ. 2011. Вип. 2. С. 56–60.

Особистий внесок: вишукано проблемне питання, яке полягає у визначенні якості, як показника оцінювання ефективності організації державного управління у НС.

4. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Підхід до вибору альтернативного рішення органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Економіка та держава.* 2011. № 2. С. 124–126.

Особистий внесок: проаналізовано наявні підходи до оцінювання варіантів рішення на застосування сил і засобів ЦЗ під час реагування на НС.

5. Барило О. Г. Оцінювання обсягу корисної інформації органами

державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Економіка та держава* : наук.-практ. журн. 2011. № 3. С. 147–148.

6. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Оцінювання адекватності інформації органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 4. С. 72–74.

Особистий внесок: доведено, що адекватність інформації, яка використовується органами державного управління у НС, залежить від кількості джерел, з яких надходить інформація та ступеня її вірогідності.

7. Барило О. Г., Зубов О. Я., Потеряйко С. П. Організація роботи органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 11. С. 88–89.

Особистий внесок: окреслено проблему щодо підтримки прийняття обґрунтованого рішення на застосування сил і засобів ЦЗ шляхом удосконалення способів збору даних про обставини у зоні НС.

8. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення процесу управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2013. Вип. 2. С. 119–124.

Особистий внесок: визначено наукове завдання щодо розробки алгоритмічної моделі процесу управління під час реагування на НС.

9. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. праць. Київ : АМУ. 2013. Вип. 4. С. 77–84.

Особистий внесок: висвітлено важливість удосконалення інформаційного забезпечення циклу управління під час реагування на НС.

10. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Питання кадрової політики у сфері цивільного захисту України. *Економіка та держава*. 2013. № 5. С. 111–112.

Особистий внесок: досліджено комплексний вплив органів державного управління на спроможність системи ЦЗ виконувати завдання за призначенням, окреслено можливі шляхи її удосконалення.

11. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О., Биков О. С. Науково-

методичний підхід щодо визначення необхідного складу сил і засобів для реагування на надзвичайні ситуації. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер. Упр.* : зб. наук. пр. Київ : АМУ. 2014. Вип. 1. С. 76–83.

Особистий внесок: запропоновано систему показників з визначення необхідного складу сил і засобів ЦЗ для реагування на НС здійснювати, ґрунтуючись на комплексному використанні часткових, системних та загальносистемного показників.

12. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О., Биков О. С. Модель визначення необхідного складу сил і засобів для реагування на надзвичайні ситуації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 12. С. 167–171.

Особистий внесок: сформовано систему показників для визначення необхідного складу сил і засобів ЦЗ для реагування на НС за відповідними частковими методиками з метою використання у певній НС.

13. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Підходи до управління ризиками під час виконання завдань з ліквідації надзвичайної ситуації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 144–147.

Особистий внесок: розроблено та запропоновано ієрархічну модель порівняння якостей керівника ОУ за альтернативними стилями керівництва та етапами їх реалізації.

14. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення організаційного механізму державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2016. Вип. 2 (5). С. 264–272.

Особистий внесок: розроблено ієрархічну модель порівняння альтернативних методів роботи керівника ОУ з ліквідації НС.

15. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Визначення раціонального методу організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2017. Вип. 1 (6). С. 305–313.

Особистий внесок: сформовано ієрархічну модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії.

16. Барило О. Г. Зарубіжний досвід створення інформаційно-аналітичної

системи цивільного захисту. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2017. Вип. 2 (7). С. 387–395.

17. Барило О. Г. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Актуальні проблеми державного управління*. зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”. 2017. № 2 (52). С. 37–44.

18. Барило О. Г. Науковий підхід до визначення поняття “система управління цивільного захисту”. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2017. Вип. 4 (53). С. 30–38.

19. Барило О. Г. Підходи до дослідження функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2017. № 4 (87). С. 124–130.

20. Барило О. Г. Проблемні питання інформаційного забезпечення цивільного захисту України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: електрон. наук. фах. вид. / Дніпров. держ. аграрно-екон. ун-т. 2017. № 8. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1112> (дата звернення: 07.07.2020).

21. Барило О. Г. Проблемні питання нормативно-правового забезпечення функціонування системи управління цивільного захисту. *Аспекти публічного управління* : наук. журн. 2017. Т. 5. № 11. С. 83–93.

22. Барило О. Г. Цивільний захист України як функція держави. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2017. № 16. С. 115–119.

23. Барило О. Г. Аналіз визначень поняття “механізми державного управління” та його уточнення для сфери цивільного захисту. *Інвестиції: практика та досвід* : наук.-практ. журн. 2018. № 1. С. 63–69.

24. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : електр. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. 2018. № 1. URL : http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/11.pdf (дата звернення: 06.07.2020).

25. Барило О. Г. Визначення раціонального методу функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Наук. записки Ін-ту*

законод. Верхов. Ради України: зб. наук. пр. Київ : [б. в.]. 2018. № 1. С. 53–59.

26. Барило О. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління цивільного захисту держави. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 1 (73). С. 45–50.

27. Барило О. Г. Показники порівняння альтернативних методів функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр. Сер. Держ. упр.* : наук. журн. 2018. № 1 (88). С. 18–24.

28. Барило О. Г. Система інформаційно-аналітичного забезпечення як складник системи управління цивільного захисту в Україні. *Держ. упр. та місц. самовряд.* : зб. наук. пр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2018. Вип. 1 (36). С. 50–58.

29. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях. *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Держ. упр.* : наук. журн. 2018. № 1 (10). С. 5–9.

30. Барило О. Г. Методи функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в державному управлінні України. *Вісн. Нац. ун-ту цив. захисту Укр. Сер. Держ. упр.* : зб. наук. пр. Харків : НУЦЗУ. 2018. Вип. 2 (9). С. 394–406.

31. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення щодо підготовки органів управління до дій у надзвичайних ситуаціях. *Зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Презид. Укр.* : наук. фах. вид. 2018. Вип. 2. С. 159–174.

32. Барило О. Г. Удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення щодо прийняття рішення в надзвичайних ситуаціях. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”. 2018. № 2 (61). С. 212–219.

33. Барило О. Г. Функціонування механізмів державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Економіка та держава* : наук. фах. вид. 2018. № 8. С. 15–23.

34. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління.

Інвестиції: практика та досвід : наук.-практ. журн. 2018. № 9. С. 120–125.

35. Белікова К. Г. Взаємозв'язок між механізмами державного управління в системі інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту. *Державно-управлінські студії* : електрон. наук. фах. вид. / Ін-т підгот. кадрів Державної служби зайнятості України. 2019. № 1 (12). URL : <http://studio.ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Bielikova.pdf> (дата звернення: 07.07.2020).

36. Белікова К. Г. Інноваційний підхід до оцінювання якості функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в державному управлінні. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. : Держ. упр. : наук. журн.* 2020. Том 31 (70). № 4. С. 35–43.

37. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Інформаційне забезпечення організації взаємодії органами управління у надзвичайних ситуаціях. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 17. С. 30–35.

Особистий внесок: запропоновано рекомендації для покращення організації взаємодії між органами державного управління у НС та її інформаційного забезпечення.

38. Белікова К., Кравченко Ю., Потеряйко С., Марченко О. Організація взаємодії між органами управління у надзвичайних ситуаціях: правовий, організаційний та економічний аспекти. *Наук. вісн.: держ. упр.* 2020. № 4(6). С. 6–29.

Особистий внесок: розроблено пропозиції щодо удосконалення правового та організаційного забезпечення процесу організації взаємодії між ОУ в умовах НС.

*Статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напряду,
з якого підготовлено дисертацію; у виданнях України,
які включені до міжнародних наукометричних баз*

39. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. А. Работа органов управления сил гражданской защиты в чрезвычайных ситуациях. *Оралдын гылым жаршысы. Сер. Экон. науки, Гос. упр.* 2016. № 25 (156). С. 97–102.

Особистий внесок: запропоновано шляхи удосконалення послідовності та змісту роботи ОУ в умовах НС.

40. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. А. Проблемы подготовки специалистов для сферы гражданской защиты. *Nauka i Studia*. 2017. NR 6 (167). С. 69–74 (видання включене до міжнародної наукометричної бази *Science Index*).

Особистий внесок: досліджено науковий підхід до розроблення раціональної програми підготовки фахівців для сфери ЦЗ.

41. Bielikova K. H. Informational and analytical innovative aspects of the organization of cooperation between public administration bodies in emergency situations. *The European Journal of Economics and Management Sciences* : Scientific journal. 2020. No. 4. pp. 75–80 (видання включене до таких міжнародних наукометричних баз: *Crossref*, *Global Impact Factor*, *Google Scholar*, *CYBERLENINKA*).

42. Bielikova K. H. Organizational and legal aspects of the sequence and structure of work of public administration bodies in emergency situations. *The European Journal of Humanities and Social Sciences*. Scientific journal. 2020. No. 6. pp. 184–189 (видання включене до таких міжнародних наукометричних баз: *Index Copernicus*, *Crossref*, *Global Impact Factor*, *Google Scholar*).

– які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

43. Андрієнко М. В., Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Публічне управління: виклики XXI століття : матеріали XIII Міжнар. наукового конгресу (21-22 бер. 2013, м. Харків). Харків : Вид-во ХарРі НАДУ “Магістр”, 2013. С. 315–317.

Особистий внесок: висвітлено важливість застосування інноваційних методів навчання фахівців сфери ЦЗ.

44. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення інформаційного забезпечення органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : зб. тез I Міжнар. наук.-практ. конференції (11-12 квіт. 2013, м. Рівне). Рівне : НУВГП, 2013. С. 283–287.

Особистий внесок: обґрунтовано напрями покращення інформаційного забезпечення органів державного управління в умовах НС.

45. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Система роботи органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління : матеріали щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (12 квіт. 2013, м. Київ). Київ : АМУ, 2013. С. 87–89.

Особистий внесок: запропоновано шляхи удосконалення роботи ОУ в умовах НС.

46. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення діяльності органів управління у надзвичайних ситуаціях. Безпека життєдіяльності на транспорті та виробництві – освіта, наука, практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 верес. 2014, м. Херсон). Херсон : ХДМА, 2014. С. 8–10.

Особистий внесок: опрацьовано підходи для підвищення корисності та повноти інформації про НС.

47. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Інформаційне забезпечення прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях. Надзвичайні ситуації: безпека та захист : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (09-10 жовт. 2014, м. Черкаси). Черкаси : ЧПБ НУЦЗУ, 2014. С. 4–6.

Особистий внесок: запропоновано алгоритмічну модель інформаційного забезпечення циклу управління під час реагування на НС.

48. Інформаційне забезпечення як складова моніторингу надзвичайних ситуацій / Барило О. Г. та ін. Наукове забезпечення діяльності оперативно-рятувальних підрозділів (теорія та практика) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (12 бер. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 8–9.

Особистий внесок: доведено вплив інформаційного забезпечення ЄДС ЦЗ на ефективність її функціонування.

49. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Основні аспекти удосконалення державного управління при ліквідації надзвичайних ситуацій. Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки

конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (16-17 квіт. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 236–238.

Особистий внесок: обґрунтовано актуальність та напрями удосконалення державного управління під час ліквідації НС.

50. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Державне управління техногенною безпекою в Україні. Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез до XV Міжнар. наук. конгресу (23 квіт. 2015, м. Харків). Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2015. С. 37–38.

Особистий внесок: висвітлено проблемні питання щодо забезпечення техногенної безпеки як основного компонента державної політики у сфері ЦЗ та однієї з найважливіших функцій ОДВ і суб’єктів господарювання.

51. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Необхідні якості керівника для виконання завдань у надзвичайних ситуаціях. Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 17 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (22-23 верес. 2015, м. Київ). Київ : МВЦ, 2015. С. 39–42.

Особистий внесок: подано ієрархічну модель порівняння якостей керівника ОУ для виконання завдань в умовах НС.

52. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Проблеми підготовки фахівців сфери цивільного захисту. Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (01-02 жовт. 2015, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2015. С. 217–218.

Особистий внесок: запропоновано використання прогресивних форм і методів навчання.

53. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до управління ризиками під час виконання завдань з ліквідації надзвичайної ситуації. Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (05-06 лист. 2015, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2015. С. 99–101.

Особистий внесок: узагальнено результат розподілу пріоритетів між

альтернативними стилями керівництва.

54. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Вибір методу організації взаємодії у надзвичайній ситуації. Розвиток креативного публічного управління : матеріали щорічної міжнар. наук.-практ. конф. (08 квіт. 2016, м. Київ). Київ : АМУ, 2016. С. 196–197.

Особистий внесок: запропоновано ієрархічну модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії.

55. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до визначення раціонального стилю керівництва у надзвичайній ситуації. Публічне управління XXI ст.: форсайтінг успіху : зб. тез до XVI Міжнар. наук. конгресу (21 квіт. 2016, м. Харків). Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2016. С. 77–80.

Особистий внесок: аргументовано залежність між якостями керівника ОУ та результатом виконання завдань в умовах НС.

56. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Підходи до визначення раціонального методу роботи керівника у надзвичайних ситуаціях. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28-29 квіт. 2016, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 249–251.

Особистий внесок: визначено систему показників елементного, системного та загальносистемного рівня та ієрархічну модель їх порівняння з метою вибору раціонального методу роботи керівника.

57. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Модель порівняння якостей керівника за стилями керівництва в умовах ризику. Актуальні проблеми моделювання ризиків і загроз виникнення надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26-28 трав. 2016, м. Київ). Київ : УкрНДІЦЗ, 2016. С. 101–107.

Особистий внесок: досліджено підходи до моделювання порівняння якостей керівника за альтернативними стилями керівництва під час виконання завдань в умовах ризику.

58. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Кропивницький Р. С. Ієрархічна модель порівняння якостей керівника за альтернативними стилями керівництва. Сучасний

стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору : матеріали 18 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників (11-12 жовт. 2016, м. Київ). Київ : МВЦ, 2016. С. 34–37.

Особистий внесок: встановлено залежність між якостями керівника ОУ, стилем його керівництва та результатами виконання завдання в умовах НС.

59. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Ієрархічна модель визначення раціонального методу роботи керівника з організації аварійно-рятувальних робіт. Пожежна та техногенна безпека. Теорія, практика, інновації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20-21 жовт. 2016, м. Львів). Львів : ЛДУБЖД, 2016. С. 343–346.

Особистий внесок: висвітлено наукові підходи до визначення, із сукупності альтернативних методів роботи керівника, найбільш раціонального в конкретних обставинах щодо організації аварійно-рятувальних робіт.

60. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Ірінчук О. В. Підходи до оцінювання методів організації взаємодії у надзвичайній ситуації. Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (3-4 лист. 2016, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2016. С. 278–280.

Особистий внесок: проведено розрахунки розподілу пріоритетів між альтернативними методами організації взаємодії.

61. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Дослідження методів організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 лист. 2016, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 15–18.

Особистий внесок: проведено аналіз НПА щодо організації взаємодії між ОУ та СЦЗ в умовах НС.

62. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Застосування інноваційних технологій під час прийняття рішення. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (22-23 лют. 2017, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2017. С. 213–215.

Особистий внесок: запропоновано алгоритм визначення раціонального

варіанту рішення органами державного управління в умовах НС.

63. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення комунікативної компетентності керівника за рахунок застосування інноваційних методів навчання. Проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 бер. 2017, м. Кропивницький). Кропивницький : КЛА НАУ, 2017. С. 300–304.

Особистий внесок: досліджено підходи до формування комунікативної компетентності керівника ОУ завдяки залежності між його якостями, стилем керівництва, результатом виконання завдання та застосування інноваційних методів навчання.

64. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Научные подходы к организации взаимодействия в чрезвычайных ситуациях. Предупреждение и ликвидация чрезвычайных ситуаций: методы, технологии, проблемы и перспективы : материалы Междунар. заочной науч.-практ. конф. (28 апр. 2017, Республика Беларусь, Светлая Роща). Светлая Роща : Филиал “Институт переподготовки и повышения квалификации” Университета гражданской защиты МЧС Беларуси, 2017. С. 18–21.

Особистий внесок: подано розподіл пріоритетів між альтернативними методами організації взаємодії.

65. Барило О. Г. Критерій оцінювання реалізації заходів цивільного захисту як функції держави. Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку : матеріали 19 Всеукр. наук.-практ. конф. (10-11 жовт. 2017, м. Київ). Київ : МВЦ, 2017. С. 31–34.

66. Барило О. Г. Научно-методический аппарат исследования функционирования системы информационно-аналитического обеспечения гражданского защиты. Национальные ценности и национальные интересы в системе публичного управления : материалы наук.-практ. конф. за міжнар. участю (12 жовт. 2017, м. Київ). Київ : НАДУ при Президенті України, 2017. С. 145–147.

67. Барило О. Г. Система інформаційно-аналітичного забезпечення цивільного захисту в країнах зарубіжжя: досвід створення. Публічне управління

XXI століття: світові практики та національні перспективи : зб. тез до XVIII Міжнар. наук. конгресу (26 квіт. 2018, м. Харків). Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2018. С. 31–33.

68. Барило О. Г. Проблеми державного управління у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених. Стратегія реформування організації цивільного захисту : матеріали наук.-практ. конф. (16 трав. 2018, м. Київ). Київ : ІДУЦЗ, 2018. С. 16–18.

69. Барило О. Г. Направления усовершенствования системы информационно-аналитического обеспечения подготовки населения к действиям в чрезвычайных ситуациях. Актуальные вопросы совершенствования надзорной и правоприменительной деятельности МЧС : сборник материалов IV Междунар. заочной науч.-практ. конф. (24 мая 2018, Республика Беларусь, г. Минск). Минск : ГУО “УГЗ МЧС Республики Беларусь”, 2018. С. 8–10.

70. Барило О. Г. Практичне призначення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у публічному управлінні. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (25 трав. 2018, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2018. С. 20–22.

71. Барило О. Г. Проблемні питання щодо створення системи управління ЄДСЦЗ. Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку : матеріали 20 Всеукр. наук.-практ. конф. (9-10 жовт. 2018, м. Київ). Київ : МВЦ., 2018. С. 30–34.

72. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Розвиток креативних якостей у керівного складу органів державного управління. Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування” : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю Т. 1. (1-2 лист. 2018, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентові України, 2018. С. 52–56.

Особистий внесок: окреслено шляхи удосконалення системи підготовки фахівців сфери ЦЗ.

73. Барило О. Г., Назаренко М. М., Потеряйко С. П. Організація взаємодії

між органами державного управління у надзвичайних ситуаціях. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (30 лист. 2018, м. Київ). Київ : Інститут Управління державної охорони України КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. С. 60–62.

Особистий внесок: запропоновано алгоритм організації взаємодії керівником за етапами управління в умовах НС.

74. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Розвиток комунікативних та лідерських якостей державного службовця. Проблеми розвитку публічного управління в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (11-12 квіт. 2019, м. Львів). Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 294–296.

Особистий внесок: обґрунтовано використання демократичного та ситуаційного стилів керівництва, найвищими показниками за пріоритетами обрано особистісні та професійні якості керівника.

75. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Правові аспекти побудови системи управління цивільного захисту держави. Публічне управління XXI століття: синтез науки і практики : зб. тез до XIX Міжнар. наук. конгресу (19 квіт. 2019, м. Харків). Харків : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2019. С. 462–465.

Особистий внесок: аргументовано необхідність функціонування системи управління в ЦЗ як компонента ЄДС ЦЗ.

76. Потеряйко С. П., Белікова К. Г., Переверзін Ю. П. Проблеми організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Розвиток цивільного захисту в сучасних безпекових умовах : матеріали 21 Всеукр. наук.-практ. конф. (за міжнар. участю) (8 жовт. 2019, м. Київ). Київ : МВЦ, 2019. С. 221–224.

Особистий внесок: окреслено пропозиції щодо удосконалення взаємодії між силами сектору безпеки і оборони під час ліквідації наслідків НС.

77. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 жовт. 2019, м. Київ). Київ : КНТЕУ, 2019. С. 10–12.

Особистий внесок: окреслено пропозиції щодо внесення змін до НПА сфери ЦЗ щодо порядку призначення керівника робіт в умовах НС та утворення штабу з НС.

78. Потеряйко С. П., Белікова К. Г. Проблеми навчання керівного складу органів державного управління організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Навчання публічних службовців: новітні тенденції та технології : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (31 жовт.-1 лист. 2019, м. Київ). Київ : НАДУ при Президентіві України, 2019. С. 207–210.

Особистий внесок: аргументовано використання методу аналізу конкретних ситуацій під час навчальних занять.

79. Белікова К. Г., Потеряйко С. П. Організація взаємодії у надзвичайних ситуаціях. Проблеми надзвичайних ситуацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 трав. 2020, м. Харків). Харків : НУЦЗУ, 2020. С. 21–23.

Особистий внесок: запропоновано послідовність виконання заходів щодо організації взаємодії керівником ОУ в умовах НС.

– які додатково відображають наукові результати дисертації:

80. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Робота органів державного управління у надзвичайних ситуаціях. *Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокорист. України* : зб. наук. пр. Київ : НУБіП. 2013. № 189. С. 269–277.

Особистий внесок: окреслено проблемне питання щодо пошуку шляхів удосконалення послідовності та змісту робіт ОУ в умовах НС.

81. Потеряйко С. П., Барило О. Г. Ієрархічна модель порівняння альтернативних методів організації взаємодії. *Наук. зб. Ін-ту держ. упр. у сфері цив. захисту*. 2016. № 4. С. 83–87.

Особистий внесок: сформовано розрахункову задачу визначення розподілу пріоритетів між альтернативними методами організації взаємодії.